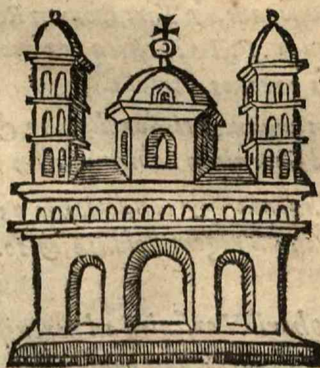
DE RVSSORVM MOSCOVITARVM ET TARTARORVM

RELIGIONE,
SACRIFICIIS,
NVPTIARVM,
FVNERVM, } RITV.

E' DIVERSIS SCRIPTORIBVS, QVORVM NOmina versa pagina indicat.

His in fine quædam sunt adiecta, de Liuonia pacisque conditionibus, & pace confecta hoc anno, inter Serenissimum Regem Poloniæ & Magnum Ducem Moscouiæ

Nunc primum in lucem edita, cum indice copiosissimo.

Spiræ libera Civitate Veterum Nemetum excudebat Barnardus D'albinus, Anno M. D. LXXXII.

Contenta huius libri, & nomina authorum.

ILLVSTRI DOMINO D. IOHANNI HLEBOVITZ, MINSCENSI CASTELLANO MAGNI

Ducatus Lituaniæ thesaurario, Onixtinensi & Radoscouiensi Capitaneo: Dambrowni, Ilæ, Zaslauiæ, Wiesouiesij, ac Keblouij Domino hæredirario, Senatori dignissimo: Iohannes Lasitzki perpetuam felicitatem à Deo precatur.

EDiturum me è tenebris in lucem, theologiam Moscouiticam, Hlebouici heros magnanime, multa impellebant, vt tam nouo operi, illustre nomen tuum, & honoris & tutelæ causa præponerem. Primùm autem obtinet locum amor in te magnus theologiæ purioris, hoc tandem seculo Diuina voluntate in Europa patefactæ. Deindè haud vulgaris tua erga me beneuolentia, atq; beneficentia, ne tot annorũ in Lituaniam Remp. merita, sempiterna laude digna commemorem insuper, fundis tuis peramplis: noxia cum Moscis vicinitas & cum illo syncere senatore, Iohanne Krostoskio mei dum vixit amante, contracta affinitas. Quæ singula, cùm sint per se magna, nolo maiora

facere oratione mea. Nec illud nunc multis attingam, quibus te cum mandatis, idem Moſcorum princeps, cuius eſt hæc Theologia, in patriam remiſit: poſtq; vi captus ab eo, altero anni 1563. menſe, in arce Polocenſi, iam cùm omni ſuo territorio à vobis recepta, aliquot numum aureum millibus, vitam libertatemq́; redemiſti. Quorum mandatorum iſthæc ſumma erat, vt ipſi regnum apud nos ſi fortè prior fatis cōcederet Rex Sigiſmūdus Auguſtus, q̃ maximè poſſes paratas & matrimonium cum Anna regia ſorore conciliares. At homo immanis vtroq; excidit Deo vt regnum, ita virginem regiam ſeruante Stephano Bathorio à Szomlio Hungaro meliori, prudentiori feliciorióq; ipſomet quoq́; Moſco, nunc id ſentiente & fatente, licet inuitiſſimo. Porrò, quæ fuerit huius ſcripti, quod tibi do dedicoq́; ratio, id tu quidem non neſcis, ſed alij multi ignorant. Etenim anno redemti orbis 1569. quo eſt facta Lublini in comitijs Lituaniæ veſtræ magnæ, cum regno Poloniæ arctiſſima atq; perpetua conſotiatio (vnionem vulgus vocat) ablegati in Moſcouiam induciarum gratia, à rege noſtro, & duce veſtro Sigiſmundo Auguſto Iagellonide, 7. die Iulij, 1572. mortuo, viri honoratiſſimi tam Senatorij q̃ equeſtris ordinis, Io. Kroloskius Voiuoda Wladiſlauienſis ſocer tuus, Moſco ob ſapientiam & animi candorem in primis carus Raphael Leſcinkius, Radzicouinſis prædiues præfectus: ac totidem Lituani, Nicolaus Taluoſſius Caſtellanus Minſcēſis (cuius te hac in dignitate virtus tua ſucceſſorem fecit) & Andreas Iuanouicius, cum magno & ſplendido comitatu: vſi ſunt in ſacris concionibus opera Iohannis Rohitæ Litomiſienſis, miniſtri Eccleſiæ fratrum Bohemorum maiorem Poloniam ab anno

1548.

1548. quo sunt Bohemia à Ferdinando rege ob religionem eiecti incolentium. Quod vt gentis illius Dux intellexit in colloquium cum ministro venit: idemq; conscriptũ habere voluit, vtrumq; factum. homine terribili subinde animos Rohitæ addẽte, vt ad omnia interrogata intrepide responderet. Metus enim cunctis iniectus non mediocris erat propterea ꝙ certis inclusi septis, quæ transgredi non licebat veluti captiui, dies & noctes seruabantur: illi abundè omnia ad victum, è fisco principis suppeditabantur, ac Moscus quidẽ nostrates iure gentium violato tunc terruit quosdã etiã pro sua barbarie ignominia affecit, & malè tractauit, verũ multo magis terrori ipsi fuerũt. Vere anni insequẽtis opinor ex cõposito, Tartari Præcopẽses, cũ igni ferro, rapinis magna regionis eius parte vastata, & 40. milibus hominum ductore Bielscio secũ cõgressorũ fusis multisq; ab actis, Moscwam quoq; vrbẽ, gentis caput diripuerunt, & arce excepta concremarunt. Quoniam verò contrarium scriptum, datum Rohitæ eo consilio videbatur, ne nos, qui Lutheriani cognominamur, qualis esset Moscorum religio ignoraremus: dedi operam Lutherum in eo imitatus, qui pro veritate Euangelica ab hinc annos duos & sexaginta, aduersus Henricum 8. Anglorum Regem imperterrito animo scripsit vt vtrumq; ad eosdem cum fænore rediret. Quod quidem legati, cum inducijs trienalibus, hoste decennales expetente reuersi ita sparserunt vt & ad me peruenerit. Hoc tu linguæ peritus Latinæ eiusmodi sit quantum per negotia licebit cognosces ac si quod vellem placebit, ad finitimos tuos perferri curabis, facilis enim nunc est cuiuis, vt tute isthic vides in Moscouiam aditus. Grassatur iamdiu in ea regius miles, vrbes, oppida,

pagos comburit, arces expugnat, incolas ſacram ento regi addicit timente in aciē prodire & manu conſerta rem agere, quondam nimium glorioſo tyranno nunquam antehac quod ſciam auditum regis Poloniæ, &(ſi Vitoldum veſtrum à Tamberlane illo profligatum excipias) ducis Lituaniæ exercitus ſexaginta amplius milliaria Germanicis longiora, à finibus Lituanicis progreſſos in Moſcouiam eſſe Scythasq; & Turcas tantopere vt nunc terruiſſe. quin auctorem habeo ſenatorem quendam, nuper ex caſtris reuerſum, q ait noſtros traiecto Tanai Illuſtri & generoſo Duce Chriſtophoro Radzuilo Trocenſi Caſtellano & copiarum Lituanicarum præfecto iam Aſiam attigiſſe. adeò proſperè Rex noſter Stephanus, Deo vindice iniuriæ contumeliam mali tunc acceptorū anteceſſoris ſui legatorum vlſciſſitur tribus iam annis olim amiſſa recuperat fines Imperij ſui, & Lituaniæ veſtræ tot mala à Moſcis ꝑpeſſæ, magis ac magis dilatat, Liuoniam violenter occupatam, dura ſeruitute eximit. Quem tu, pro tua erga pium pietate, anno 1580. digno tanto rege conuiuio Radoſcouicijs excepiſti, familiam quoque maieſtatis ipſius, muneribus expleuiſti, & aſcriptis ſumtibus tuis copijs eius ſexaginta millia ſelectiſimorum virorum ſuperantibus, trecentis equitibus, quinquaginta verò peditibus, ipſemet quoque cum alijs proceribus, (quos inter haud poſtremi, Ioannes Kiſſca Samagitiæ præfectus, & Alexander Pronski, Regi à menſa) euntem in bellum proſequutus es, vndè hoſti tantus incuſſus eſt timor, vt ad Papam Romanum, licet ſibi, vt hinc cognoſces ſubinuiſum, ſupplex confugerit, modo auctoritate ipſius, quam ſummam eſſe in Europa non ignorat, eo citiùs pax componeretur. At nondum huius ad Re-

gem

gē peruenerat legatus in Moſcouiā pòſt ire iuſſus, cū tyrān⁹ belli ſibi grauis tędio, tota ꝓpemodū Liuonia (etſi omnia fallaciter) regi cæderet. Cæterū vos Imperatore Iohanne Zamoiſcio prudētiſſimo ac Regi cariſſimo regni Cancellario, Moſcos manus ab alieno cohibere, armis docete: nos dediti literis, mendacium calamis oppugnabimus, veritatem defendemus. Quod reliquum eſt, faxit Deus, vt & victor (iam enim nuncij certi de Liuonia nobis conceſſa afferuntur) & ſaluus cum inclyto Rege, cui Laſicius notus, domum reuerſus, diuturna voluptate ex filijs bene educatis, vna cum Catharina coniuge lectiſſima fruaris, tuaq́; à Moſcis aliquando recuperes.

Cracouiæ, mēſe Februario, Anno vltimi temporis 1582.

* *
*

THEOLOGIA MOSCOVITICA.

Translata in Latinum, & vbi necesse fuit refutata.

A

Iohanne Lasicio Polono.

Quæstiones

QVAESTIONES THEOLOGICAE, IOHANNIS BASILII, MAGNI DVCIS MOSCORVM, AD QVAS IO. ROHITAM, MINISTRVM CHRISTI, IN CONSPECTU MAGNIFICORUM LEGATORUM, SIGISMVNDI Augusti, Serenissimi Regis Poloniæ, & Magni Ducis Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Kioviæ, Voliniæ, Podlassiæ, Livoniæ, in vrbe Moscuua, ineunte, Anno 1570. respondere iussit.

PRIMA.

QVis tu es? *Responsio. Sum Minister atq; concionator Ecclesiæ Christi.*

SECVNDA.

Quid ergò tuos auditores doces? *R. Id vt firmo assensu amplectantur vniuersam Doctrinam, Propheticis atque Apostolicis monumentis comprehensam, & miraculorum testimonijs obsignatam, cuius summa Decalogo, Symbolo Apostolorum, Precatione Dominica, Baptismo & Cœna Domini, duobus Sacramentis, ac doctrina de officiis vniuscuiusq; Christiani continetur.* *Summa doctrinæ Euāgelicæ.*

TERTIA.

Quod est fidei vestræ, de hominis apud Deum iustificatione fundamentum? *R. Primùm doceo, vt se quilibet meritum esse pœnas æternas, propter delictum primorum suorum progenitorum agnoscat: quo se nemo ipse liberare, nec pro illo vllis benefactis creatori suo satisfacere potest. Post hæc, conscientiæ, multitudine peccatorum cognitorum consternatæ, doloreq́ ob maiestatem Diuinam offensam affectæ, monstro cum Iohanne Baptista, Agnum illum ac Filium Dei Iesum Christum, peccata mundi tollentem, & omnium ipsi fidentium iustitiam. Qui quidem salutis nostræ causa, conceptus est Spiritu S. natus Maria Virgine, passus mortuusq́, propter peccata hominum: deinde tertio die, nos iustificaturus resurrexit, ac Cœlo conscenso, ad dexteram Dei Patris consedit, deprecator atque Mediator noster: venturus illinc iudicatū viuos & mortuos, de quo hæc Apostolus 1. ad Timoth. 2. Vnus est Deus, vnus Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Necesse est autem, vt homo credat, se à Deo Patre cœlesti, propter meritum huius solius Filij ipsius, recipi in gratiam: peccataq́ sua, non ob vlla pia opera, quibus nullus vnquam coram Deo iustus fuit, sed gratuitò condonari, iustitiam sibi fide in Christum obuenire. Omnem enim scripturam sanctam testari, nos propter solum Christum, à peccatis absolui, postmodum vita hac trāsacta, æternum cum eodem degere.*

Iustificatio

Homo diligitur à Deo, propter Iesum Christum.

QVARTA.

Si sola gratia Diuina salui fiunt homines, cur eos Christus secundum opera ipsorum iudicaturus est? *R. Fides latet in corde, at fructus eius, hoc est, bona opera, incurrunt in oculos omnium. Porrò cùm in publico iudicio opus sit probationibus manifestis: fiet vt illo supremo die iudicetur arbor ex suis, siue bonis, siue malis fructibus. Video autem Potentissime Princeps, nos*

Cur erit iudicium.

apud

apud te ab aduersarijs nostris deferri, quasi homines ab agendis operibus bonis abduceremus, dum eos sola misericordia Diuina per fiduciam in Iesum Christum, iustos fieri docemus. At verò ego hîc coram Deo, Angelisq; stans eius profiteor, ac tibi confirmo, nos sentire & docere, hominem Christianum, sanguine Iesu purgatũ, Deóq; reconciliatum, non amplius prauis cupiditatibus frenum laxare, nec fretum hac misericordia, regnum peccati, confirmare in se debere. Sed totum vitæ curriculum, ita transigere oportere, vt seruiat Deo omni sanctitate, iustitia, veritate. Etenim fides absq; operibus bonis, teste Iacobo Apostolo, mortua est, nõ prodest, non est saluti homini, iustitiæ fidei, iustitiam piarum actionum accedere necesse est. *Fides mortua non prodest.*

Cæterùm opera, quibus Deus à reconciliatis honore afficitur, aimus esse, nõ illa, quæ ratio excogitat humana: sed quæ sunt præcepta lege Diuina: tam decalogo, quam illis Christi dictis, Diliges Dominum tuum toto corde, & proximum tuum, vti teipsum, summatim comprehensa. De operibus verò, extra normam verbi Diuini inuentis, illud idem, quod & Christus, Matthæi Cap. 15. dicimus: frustra me colunt, docentes doctrinas, & mãdata hominum: at quæ à fiducia in Iesum Christum, auctore Spiritu Diuino proficiscuntur: hæc tantopere placere Deo credimus, vt ea tam hac in vita, quàm in futura remuneretur. Idcircò omnes hypocritas, qui sub prætextu nominis Christiani flagitiosè viuũt, neq; vllam morum emendationem faciũt, gratia Dei excidere aimus, à sacramentis arcemus, nec condonari illis peccata, testari possumus. De quibus hæc Paulus 1. Cor. 6. An ignoratis, inquit, iniquos non esse regnum Dei possessuros? neq; scortatores, neq; adulteri, nec ij qui concubunt cum masculis, neq; idolorum cultores fures, auari, ebriosi, maledici, rapaces, molles, Regni Dei hæredes erunt. *Opera humana.*

QVINTA.

Quam tu Religionem profiteris? eam opinor, quam & Martinus Luther, qui defecit ab antiqua, Christiana & Catholica Ecclesia, quo tamen vos in fide vestra nitimini.

R. Nos fundamentum religionis, in solo Christo, & Euangelio eius, velut in petra firmissima statuimus. Verumtamen, si vel Lutherus, vel quispiam alius, doctrinam suam, verbo Dei congruentem esse, nobis probet: non secus illam, quàm ipsum verbum Diuinum admittimus. Sin ei repugnantia doceat, is, vt Apostolus præscripsit, anathema nobis est. Porrò, num vestra Russica Religio, sit per omnia scriptis Diuinis consentanea, nolo in præsentia decernere. Deum toto pectore oro, vt vbiuis gentium, adeoq; hac in tua ditione, omnia ita agat, vt ea sint saluti populo Christiano. Nos Ecclesiam Catholicam, nec loco, nec genti vni alligamus. Est enim hic cœtus, per vniuersum orbem dispersus, eorum qui in nomine Patris, Filij Spiritusq; Sancti baptizati, ex Euangelio viuunt. Ab hac Ecclesia, nos nequaquam deficimus: sed à Latina, cuius caput est papa Romanus. Ideò quòd ipse prior cum suis desciuerit, à disciplina, institutis, atq; exemplis tam Christi quàm Apostolorum, cuius tamen facti, nemini placidè, vti conueniret, rationem reddit: non seipse corrigit, nec corrigi à quoquam, doceríue patitur. quin imò omni violentia, errores suos & facta omnia defendit. Principatum hac in Ecclesia summa contentione appetit. Ac cùm Græca olim iugo se illius subtraheret, idemq; quod & nos ab eo reposceret, percussa est ab ipso anathemate. Vndè natum id, quod etiam hodie videmus, inter has duas dissidium: factumq; est vt hæc Romanæ, & Romana huic sic schismatica atq; hæretica.

Ecclesia Catholica.

Græca.

SEXTA.

Quandoquidem vos à vetere Ecclesia seiunxistis: age dic, à quo Luther, atq; tu ipse, cum cæteris, vocati ad munus

nus Ecclesiasticum estis? Quomodo enim prædicabunt, scribit Apostolus, nisi mittantur? ad hoc, neque vllis miraculis, de quibus Christus ad Apostolos, dogmata vestra confirmatis.

R. Testis est Paulus, Christum cœlo conscenso, dare dona hominibus, ita ut alios faciat Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas, alios Pastores, & Doctores, ad ædificationem sui corporis, sive Ecclesiæ Ephes. 4. Quapropter cùm vel Lutherus, vel alii ministri Ecclesiæ Euangelium purè tradunt, juxta & Sacramẽta à Christo instituta, fideliter administrãt: hi nostra opinione, veri sũt servi Iesu Christi, salutis humanæ causæ, à DEO *excitati, et Doctores populo missi. Nam nos, quemadmodum dixi, nec Ecclesiam Catholicam, nec autoritatem inaugurandi ministros Ecclesiasticos, soli capiti Romano tribuimus. quippe persuasi,* DEVM *semper, et ubivis locorum habuisse, atq; etiamnum habere electos, voci suæ obsequentes, & Christum, unicum salutis suæ caput agnoscentes. Qui in nomine Christi coacti, potestatem habent, legendi ministros verbi & Sacramentorum. Habet, inquam,* DEVS, *ejusmodi homines, quamvis nonnunquam mundo ignotos, & numero paucos: vsq; eò, vt ne Eliæ quidem Prophetæ olim noti fuissent, nisi oraculo admonitus, illud audisset: Reliqui mihi septem millia hominum, Baalo genua sua minimè flectentium. Rom. 11. Ad me quod attinet, facilè id piis probare possum, me prius in vita, moribus, & doctrina benè exploratum, secundum & exempla & præcepta Apostolorum, à senioribus Ecclesiæ, in nomine Christi congregatæ electum, missumq; ad id esse, ut pœnitentiam & Christum prædicem crucifixum: in cujus nomin[illegible] hominibus peccatorum remissio. Gala. 6. Lucæ 24. Cæterùm, qui hunc in Ecclesia ordinem frande, potentia, Simonia aliisve artibus consequuntur: eos, Petrum Apostolum imitati, exsecramur. is*

Veri ministri.

Ordinatio illorum

enim Simoni mago, idem precio ambienti dixit Act. 8. Pecunia Miracula. *tua, tecum unà pereat. Facultatem edendorum miraculorum, datum esse à Christo Apostolis non nescimus. quippe quòd initiò, Doctrinam Euangelicam confirmari ejusmodi prodigijs necesse fuerit, quæ posteriori tempore edi desierunt: nec nos hodie illa facere opus est, ut qui non novà quæpiam dogmata. sed à Christo & Apostolis tradita, mirandisque testimoniis obsignata, postea verò injuria temporis quasi sepulta, Christianis in lucem rursus proferimus.*

SEPTIMA.

Quid sentis de iejuniis Christianis, quæ vestros minime observare intellexi? *R. Primùm spirituale ieiunium,* Ieiunia duplicia. *omnibus diligenter commendamus. de quo illud Esaiæ 58. Nónne hoc est, à me electum ieiunium, vt dissoluatis nexus improbitatis, soluatis fasces graves, & dimittas conquassatos, ut sint liberi, omneque lorum disrumpatis? Nónne ut frangas esurienti panem tuum, & pauperes ejectos introduces in domum tuam? visum nudum ut operias, & à carne tua non abscondas te? Hæc de spirituali ieiunio. quod abstinere se à peccatis, & misericordiam erga proximum declarare jubet. altoquin illud absque hoc aliud, abominatur* DEVS. *Deindè id ex sacris literis, auditoribus nostris inculcamus, vt parcè semper & absque luxu, comedant ac bibant. Imminentibus verò adversis, iram divinam nobis denunciantibus, publicum plebi ieiunium, quemadmodum id censuère Ionas & Ioel Prophetæ, indicimus. quò sic omnes ieiuni et flentes,* DEVM *per Christum invocent, & necessaria ab eo implorent. tale ieiunium non minus quàm preces, elemosynas, aliaque in nomine Christi benignè facta,* DEO *cor humile & fractum aspicienti, gratam esse hostiam fatemur. Interim cum Apostolo populum docemus, ieiunium non in delectu, sed in modico usu ciborum, &* Ieiunium in abstinentia consistit.

carnis

carnis mortificatione consistere. 1. Timoth. 4. Posterioribus, inquit, temporibus, attendentes quidam doctrinis Dæmoniorum, prohibebunt contrahere matrimonium, & abstinere iubebunt à cibis, quos DEVS *creavit, ad participandum cum gratiarũ actione fidelibus, & iis qui cognoverunt veritatem.*

OCTAVA.

Quæ est apud vos precandi ratio? *R. Constat, unicum* DEVM, *per Filiũ ipsius Iesum Christum invocandum esse. Id enim nos ipsemet hisce verbis docuit Psal. 51. Invoca me die necessitatis, & ego te exaudiam. Hoc etiam Christus facere nos jussit. Pater noster cælestis, da nobis Panem, remitte nostra peccata, & libera nos à malo. Item, Ego sum via, veritas & vita. Io. 14. Via nimirum in cælum perveniendi. Sanctos verò defunctos propterea non invocamus, quòd nullum hac de re exstet divinum mandatum, nullum sit in libris canonicis exemplum, nulla facta de precibus ejusmodi exaudiendis promissio. Quid? quòd* DEVS *se tantum coli iubeat?* DEVM, *inquit, tuum adorabis, huicq; soli servies. Mat. 4. Idem cum nullo alio gloriam suam communem esse patitur. Esa. 42. Consimiliter Petrus in solius duntaxat Christi nomine, dari hominibus salutem ait. Act. 4. Salva igitur gloria divina, de sanctis ea omnia sentimus atq; credimus, quæ sacræ litteræ credenda docent, ad Doctrinam illorum puram, & vitam sanctam nostros mores pro virili componentes.*

Solus Deus invocandus.

NONA.

Quam ob causam non adoratis imagines sanctomur? *R. Quia non id solum, verùm etiam fabricari quoq; eas, & ad cultum proponi* DEVS *vetuit, Levit 26. Nec idola, nec sculptile vobis facietis, nec statuam erigetis, nec lapidem figuratam ponetis in terra vestra, ut vos eis incurvetis. Ego enim Dominus*

Imagines.

DEVS *vester, & Io. 1. Epistola. Filioli, cauete vobis ab idolis. Horum aliorumq́ mandatorum memores, nullas omninò imagines in templis nostris habemus. non ignari pœnarum, quas quondam* DEO, *cultores illarum dederunt. Christus in cœlum, palàm ascensurus, pollicitus est se nobiscum per Spiritum Sanctum, usq; ad consummationem mundi futurũ. Quam ob rem Paulus 1. Cor. 6. corpora nostra, templa spiritus S. vocat, in quibus is habitat. Cùm autem sciamus Sanctos, dum hic vixerunt, se adorari noluisse: surge Corneli, inquit, Petrus: nam & ego homo sum. Acto. 10. Et Angelus Iohanni ante se procidenti, vide ne id feceris,* DEVM *adora. Apoca. 22. minimè credendum est, id nunc eos libentius accipere, (si modò sentiunt) cùm ad se homines auxilii causa, magis quàm ad ipsum* DEVM *confugiunt, munia sibi, hoc vel illud agendi, quasi* DEVS *omnibus satisfacere, vel nolit vel non poßit, aßignant. Nota sunt omnibus, quæ David de imaginibus scribit. Oculos, inquit, habent, attamen non vident, & aures, sed non audiunt: similes illis fiant fabricatores earum, quiq; spem figunt in illis. Has ob causas, nullæ imagines in templis Christianorum, aliquot seculis post Christum natum conspiciebantur. Id quoq; memoriæ proditum est, Epiphanium visam in templo pendentem depictam imaginem concerpsisse, ac æditus dixisse, nullùm eo loco poni debere ejus rei, quæ coleretur simulacrum. Quòd si à quibusdam nostrûm, in sacris ædibus imagines tolerantur: non est hoc perpetuum futurum. Tollentur enim postquam ex animis hominum, verbo Divino ejectæ fuerint. Nos id magis necessarium esse dicimus, ut voluntas Divina, & diligenter & fideliter populo explicetur. undè multò plura commoda, quàm ex imaginibus, auditores percipiunt. Quò Petrus, illud dicens respexit. præcepit nobis Iesus, ut prædicaremus populo. Acto. 10.*

Diu nulla in templis Imagines fuerunt.

DE CI-

DECIMA.

De coniugio Sacerdotum atq; cœlibatu, quænam est vestra sententia? *R. Hac in re, uti in alijs, seruatur à nobis disciplina Apostolica. Laudamus enim, beatumq́ue dicimus eum, qui hoc donum à Deo accepit, vt tam spiritu quàm corpore puro, seruiat Christo in Ecclesia. Quòd si caret, facit melius, cùm idem munus obit in connubio: ne fortè sua impuritate, tum Deum offendat, tum Sanctam eius Ecclesiam. Vt autem Deus quondam, Sodomam & Gomorrham perdidit propter libidines: ita idem rursus adulteros ac scortatores iudicabit. Heb.13. Quo magis anteferenda est Latinæ, Græca Ecclesia: in qua licet Sacerdotibus in matrimonio viuere. Quod Romana & anathemate, & ferro fieri vetat. De Monachis, quid scribam, ignoro. Nihil enim de illis Christus, nihil Apostoli sanxerunt. Deus sit vniuscuiusq; Iudex & propitius omnibus. Filium eius spiritu & veritate inuocantibus, qui cum Patre & Spiritu, est Deus, in secula benedictus Amen. Hæc habes magne Dominator, ad tua interrogata, quantum te loquentem intelligere potui: sospes abs te, ut intrepide responderem animatus. quæ iussu tuo breuiter conscripta, tibi offerre. Quòd si quid à me, non omnia reor verba tua assecuto, prætermissum est: quæso vt id in meliorem partem accipere digneris. Cùm verò, quibus firmamentis nitatur doctrina nostra, videas: ne oro abs te habear Hæreticus, sacris rebus, margaritisq́ue cœlestibus audiendis indignus: vt qui eas non calcare, cùm mihi verbo diuino ostenduntur, sed humo tollere solitus sum. Ad hæc, est nobis omnibus communis iudex iustissimus, Iesus Christus, Dei Filius. qui solus agnos ab hædis, Zizania à tritico, stultas virgines à prudentibus verè separabit, ac mercedem vnicuiq; pro meritis dabit: oues voci suæ hic obsequentes, in gloriam cœlestem recipiet: impios autem, æternis pœnis addicet. vbi erit fletus oculorum, & stridor*

Coniugium Sacerdotum.

Monachi.

Vnus iudex omnium.

dentium. Quod reliquum est, Deum id indignus eius seruus oro, vt te magnum principem, & Monarcham, generis Slauinici, per Spiritum suum omnibus bonis augeat, atq; regat. quò tuæ omnes actiones, sint maiestati ipsius laudi, Christianæ Reipub. commodo, hostibus autem generis Ethnici exitio.

De hoc scripto. Hæc fuerunt tradita, principi Moscorum, Anno Christi 1 5 2 8. 2 5. Die Augusti, in perniciem hominum nato. Vides pie lector quàm verè, quàm modestè. Ad quæ vt is, & ineptè, & superbè Respondit, dato eidem Robitæ scripto Rußico, eleganter ornato, id facilè erit hinc cuiuis sani iudicij cognoscere. Quæ ego, ex inculto ac horrido Moscouitico, verbis quidem Polonicis, at non Phrasibus expresso: incultè etiam fateor, ne quod videlicet verbum, adeò arguti Theologi prætermissum esse, aut purum propriè redditum videretur: tamen bona fide, quantum semirußica percipere licuit, interpretatus sum, additis singulis capitibus Apologiis. adiunxi & alia Fabri, Sacrani atq; Scargæ, ex quibus omnibus, tam vera, quàm falsa religio Russorum, facili negocio cognosci à lectore poterit.

* *
*

RESPON.

RESPONSIO IOHANNIS BASILII, MAGNI DVCIS MOSCORVM, AD HANC RAHITAE CONFESSIONEM fidei: data ipsi in vrbe Moscwa, Anno 1570. Kalend. Maij.

* *
*

PRAEFATIO.

DIxi antea coràm, quod nunc etiam repeto, nolle me tecum vllum colloquium instituere. Non enim eo sciscitaris animo, vt assentiaris dictis: sed quò nostra explores. Faciendum igitur mihi existimaui, id quod nos Dominus noster docuit: Nolite, inquiens, sacra dare canibus, neque nostras margaritas ante sues proiicite, ac si dicat, nec Dei verbum, cum canibus infidelibus, Sacræ scripturæ credere nolentibus communicandum, nec Diuina mysteria iisdem esse ponenda. Vtpote qui hisce arcanis cognoscendis, indigni sint, ac innata malicia, veluti canes, ea allatrēt, & dilacerent inq; suis sordibus, ceu sues volutentur. Proindè indigna res est, vt pretiosa verba, ante istiusmodi homines spargantur: quippe qui ea non tantùm dissipent, verùm etiam docentem mordeant: eóq; insolentiæ deuenerint, vt nondum percepta, alios doceant, ac ita in dete-

rius ruant. Quo fit vt verbum ſaluificum, vertatur illis in perniciem. Præterea Apoſtolus Paulus, Epiſtola ad Timotheum, iubet nos hæreticum hominem, ſemel vel bis admonitum vitare: quòd talis erret, & peccet, damnatus à ſeipſo. Itaq; hæc tua, ſilentio præterire volui. Huc illud accedit, quòd in multis noſtris regiis negotiis occupato, non liceat, de his, è ſcripturis ſanctis viritatem tibi demonſtrare. alioqui me dicentem, æſtas aſſequeretur. attamen nonnihil reſpondebo. ne me fortè, vel non intellexiſſe, quàm lethale effuderis venenum: vel adeò rudem ſacrarum litterarum eſſe exiſtimes, vt veſtra refellere nequeam: neúe me ad tam doloſas tenebras, negligentiâ deflexiſſe, aut gratè tua dogmata accepiſſe putes. veri enim eſt Chriſtiani, Myſteria ſuæ religionis tenere. Quapropter conſcientiæ veſtræ cauſa, paucis mihi compellandi eſtis.

Adagium moſcorum Vbi longa Hyemes.

LASICIVS.

Qualia ſint futura iſtius hominis, ea quæ ſequentur dicta, ſatis oſtendit ipſa præfacio. qua omiſſa, ad ea quæ infrà, non minus perperam ſcripſit, pro ingenii mei tenuitate Reſpondebo. neutiquam prætereundam ſilentio ratus, tantam in homine barbaro, Chriſtianitatis arrogantiam. Neq; enim cauſam video, cur nobis compertiora tradere, verumq; tueri non liceat, ſi iſti incerta falſaq; ſcribere libuit. Quæ à Chriſtiana Religione, non ſunt aliena, vel ſaltem non eſſe, mihi videntur: ea non refellam. Sicubi prolixior fuero, Zelo id pio aſcribet pius lector. Impiorum hoſtiumq; veritatis iudicia, nihil moror. verorum Chriſtianorum ſententiæ, mea omnia ſubijcio. Sed prætermittendum non videtur, quòd Rohitam nihil minus quàm hæreticum, iſte tot errorum defenſor, in numero

mero ponat hæreticorum, ab Apostolo vitari iussorum. melius de hæreticis Aeneas Syluius, in gestis Concilii Basiliensis. Hæreticus, inquit, nemo est, nisi q Catholicã fidẽ respuit. Cõstat autẽ hãc 12. articulis cõplexos esse Apostolos. quam nos, qui Euangelici vocamur, subscribimus, purè confitemur, ac mordicus defendimus. Præter hæc, prima illa quatuor Concilia suscipimus. videlicet Nicænum. Anno Christi 326. (etsi paulò plus triennio durauit) contra Arrium, inæqualem Deo Patri Filium statuentem: Constantinopolitanum 383. contra Macedonium, Spiritum S. Creaturam esse dicentem. Ephesinum primum. 434. aduersus Nestorium, non Deum, sed merum hominem Christum, Maria esse natum aientem: & Calcedonense. 453. aduersus Eutychetem, corpus Christi, post eius cum Deitate coniunctionem, in Diuinitatem esse conuersum somniantem, celebratum, à quibus conciliis qui dissentiunt, ij Imperatoris quoque iudicio hæretici sunt. Quicunque, inquit, ita non credunt, vt 318. Sancti patres tradiderunt, Catholicam fidem in ciuitate Nicæa fundantes: centum quoq; & quinquaginta alij venerabiles Episcopi, qui in alma vrbe Constantinapolitana postea conuenerunt: & sicut Athanasius, & Theophilus & Cyrillus sanctæ recordationis, Episcopi Alexandrinæ ciuitatis, credebãt, quos etiam Ephesina Synodus, (cui beatæ memoriæ Cyrillus præfuit, in qua Nestorii error expulsus est) in vniuersis secuta est: quos & nuper venerabilis Chalcedonensis Synodus est secuta, prioribus conciliis Sacerdotum, ex omni prorsus parte consentiens, nihilq; adimens Sacrosancto Symbolo, neq; adiiciens, sed Eutychetis dogmata funesta condemnãs: sciant se esse hæreti-

Hæreticus.

Prima 4. concilia.

cos Iustinianus Codicis lib.1.tit.5.de hæreticis. Quod de nobis hisce omnibus subscribẽtibus, minimè dici potest. Carpere vitia, tam doctrinæ quàm morũ, quæ tanto æuo, prætextu religionis irrepserunt in Ecclesiam, nequaquam est hæresis habenda.

CAPVT I. DE LVTHERO.

It autem primum de Luthero doctore vestro, meum verbum, qui vt vita, ita cognomine sibi vsurpato (Lut enim sermone nostro, trucem significat) trux erat. Etenim impetu in Christum, lapidem angularem facto, tam instituta eius euertit, quàm Apostolorum sanctorumq́; Patrum doctrinam distrahit, destruit, in obliuionem adducit & sacras scripturas inuertit, sensum illis affingens, non quem in se habent, sed quem ipsi deprauatâ mens atq; libido suggerit. Cæterùm væ illis, ait Esaias, qui fratribus suis turbidam aquam dant bibendam, id est, qui eos, à vera fide, doctrina inconuenienti abducunt. hactenus de nomine. nunc rem ipsam magis declarabo.

LASICII APOLOGIA.

Vides prudens lector, quàm imperitè is homo, etymon Lutheri, media Germania in oppido Isleben, Comitum Mansfeldensium, Patre Iohanne Luther, Matre verò Margareta

reta 10. Die Nouembris Anno 1483. nati, ac ibidem 18. Februarii 1546. flagrante bellis Germania mortui, è lingua deriuet Moscouitica: cùm si origo illius inspicienda foret, non ab asperitate, sed à puritate tractum esse videatur. Lauter enim superioribus Germanis, Luter Saxonibus, purus clarusq; est. aut si literam h, interponas, Luther populi Dominum significat. quod nomen Germanis antiquum est. ac Lambertus Assafunburgensis (ita enim cognomen eius legi debet) in historia Germanorum, quibusdam in libris titulo carente, Anno Do. 842. Lutherum regem & certè negari non potest quin fato quodam, huius viri opera, doctrina Ecclesiæ reddita sit purior. Non minus Mosco ineptit Gilbertus Genebrardus, Theologus Parisiensis, cùm eundem virum, lib. 4. suæ illius Chronographiæ maledicæ, Hebraice Luther cognominat. nisi forte cultor scribere voluit. ex quo posse elici illum Antichristi numerum 666. Apoca. 13. pueriliter ratiocinatur. contrà lib. 3. Anno Christi 671. Vitaliani Papæ res gestas commemorans, ex μαομέτις verbo, secutus opinor Postellum, eundem numerum exprimit. At, quod illi Antichristo indet cognomentum, quem sub finem mundi, vti Iudæi Christum, exoriturum, & duos tantum ac quadraginta menses, regnaturum, cum Romana Ecclesia credit? Cuius opinionis, etsi sit Iodocus quoq; Chlichoueus, eiusdem scholæ alter Magister: tamen negat ea quæ in Daniele, Euangeliis Epist. ad Thessal. de Antichristo scribuntur, posse facilè Mahumeti accomodari: aut in eo completa complendaue videri. vt de grauissima tribulatione, ventura circa finem mundi, de arrogantia diuini numinis, qua extolletur Antichristus dicens se Deum, de diebus abbreuiatis propter electos, cùm lex corruptissima Machumetana, in dies maius sumat incrementum, de Elia & Enoch mittendis contra Antichristum, de Iudæis ipsum pro suo Christo recepturis,

Lutherus natus.

Cromerus lib. XI. Rerum Polonicarum Lutherum ducem seu Magistrum ordinis Teutonici in Prussia nominat.

Antichristus.

& reliquis. quæ ille scribit in Cap. 27. Damasceni lib. 4. adeò tam hi, quàm Moschus, opinione de Antichristo errant. Quòd si hoc Moscicum Argumentum, alicuius momenti habendum esset: tum sanè & illud oppidum Anglicum Luteruort, hoc est puri verbi in quo Iohannes Vicleuus Luthero puritate Doctrinæ penè par, ducentis ab hinc annis concionatus est, attrox & immite habendum foret. Cætera à Mosco simpliciter dicta, eodem pacto negamus. ad species corruptæ à Luthero Christianæ Doctrinæ, euersorumq; Apostolitorum institutorum, si descendisset, nos quoq; responderemus, Lutherum id fecisse, omninò negamus. vitia eum Ecclesiæ Romanæ ostendisse, corrupta emendasse, superflua resecuisse aimus. Qui se tamen disputationi publicæ semper offerebat, & Iudicibus non suspectis submittebat. Verùm vt à Papa Leone x. Anno Christi 1520. 17. Iulij condemnatus est, non conuictus: ita nunc damnatur à Mosco non visus non lectus, nō expensus. Cuius rudi præiudicio, ego hoc multò grauiùs oppono Erasmi Roterodami, de eodem iudicium. Anno 1520. Coloniæ typis editū. Optimus quisq; & Euangelicæ doctrinæ proximus, minimè est infensus Luthero, is omnibus æquis, æquum petere videtur, & quia nihil ambit: ideò minus suspectus est. Qui hactenus scripserunt contra Lutherum, improbantur etiam à Theologis. Mundus sitit veritatem Euangelicam, & fatali quodam desiderio videtur huc ferri. Vndè quia id fortè à Deo, non oportet odisse, resisti. Idem Erasmus, Marino, & Eleandro, legatis Leonis x. Papæ pollicentibus sibi, magnorum censuum atq; vectigalium Episcopatum, si aduersus Lutherum, pro sede Romana stylum stringeret. Maior est, inquit, Lutherus, quàm vt ego in illum scribam: maior est, quàm vt à me intelligatur. Planè Lutherus tantus est, vt plus erudiar & proficiam ex lectione vnius pagellæ ipsius, quàm ex toto Thoma Aquinate. Et libr. 22. Epist. ad Iodocum Decium. Sigismundi

Vicleuus.

Erasmus de Luthe.

Regis

Regis Poloniæ Secretarium, Anno 1529. Quæ Lutherus destomachatur in nostros veriora sunt quàm vellem. De libero arbitrio, de bonis operibus ac meritis, deq; similibus, & quæ vrget si moderatè tractentur, mea sententia propius accedunt ad vigorem Euangelicam. Themata cum fructu pietatis, disputari possunt inter eruditos, si absit peruicatia veritatis inimica. Sic Oecolampadius, vir itidem suo tempore doctißimus, qui Basileæ decessit Anno 1531. vti Erasmus. 1536. Lutherus, inquit, Euangelicæ veritati propius accedit, quàm aduersarij sui. Mirum, cùm meliora non offerunt, quod sole clarius est, tamen condẽnare non verentur, quod improbare quantum satis est, non possunt. Verè dicit Ennius: pellitur è medio sapientia, vi geritur res. Quæ ego Lutherana legi, non enim omnia legi, adeò immeritò reijciuntur, vt fiat etiam iniuria sacris literis, quas ipse syncerius exponit. Pleraq; ab eo dicta, tam certa sunt apud me, vt si etiam cælestes Angeli contradicant, non me sint à sententia mea depulsuri. Refert & Io. Manlius in locis communibus Maximiliano 2. Imp. Anno 1562. dicatis, hæc Philippi Melanchtonis verba: Dux, inquit, Fridericus Elector, Erasmum Roterodamũ in eo conuentu, quem Carolus 5. Imp. post coronationem Coloniæ habuit, amanter orauit, vt liberè diceret, num erraret Lutherus in iis, de quibus præcipuè disseruit controuersiis. Vbi Erasmus planè dixit, rectè sentire Lutherum. Interrogans vlterius Princeps, quid tandem ô Erasme peccauit is meus miser Monachus, quòd ipsi tam infesti sint omnes, & sic eum persequerentur? Duo inquit, clemẽtiß. Princeps peccata commisit. Nam coronã Papæ & Episcopis, Monachis autem ventrem abstulit. Hæc docti viri de Luthero. Quùm & ipsemet ita de se ad Henricum 8. Anglorum Regem, Anno 1525. Tomo 2. Vittembergensi: Tua Maiestas apud se cogitet, quidnam mali possum docere, qui nihil aliud doceam, quàm fide Iesu Christi,

Oecolampadius.

Duo peccata Lutheri

Lutherus de se.

Filij Dei pro nobis passi & suscitati, nos saluos fieri oportere. sicut testantur Euangelia & Epistolæ. Hoc enim est caput & fundamentum doctrinæ meæ super quod postea ædifico & doceo charitatem, erga proximum, obediētiam erga politicos magistratus, tum crucifixionem seu mortificationem corporis peccati, vt itidē præscribit doctrina Christiana. Porrò q abusum & tyrannidē pontificum taxo, qui alia quàm ista prædicta, imò contraria docent, interim censibus, pompæ, ventribus, imò regnis & principatibus, omniumq; opibus inhiātes nónne idipsum & vulgus sentit & dānat. Atq; ipsimet cogūtur fateri? cur nō emendāt sese, & recta docent, si odio & correptione liberi esse volunt? videt maiestas vestra, quot viri sapientissimi, quot illustrissimi principes, & ciuitates mecum faciant, & Deo gratia, doctrinā Euangelij singulari Christi beneficio per me repurgatam, cupiant indemnatam.

Repurgat doctrinā.

CAPVT 2. DE LVTHERIANIS CONCIONATORIBVS.

ALterum esto meum verbum, de cognomine vestro, nimirum quòd imitati magistrum vestrum Lutherū, Kaznodzieie vocamini. neq; id ab re. Etenim nimia præditi calliditate, verbum Dei falsò explanatis. Vt autem Diabolus cœlo deiectus, pro Angelo lucis, nomen tenebrarum & deceptoris acquisiuit, Angeliq; illius, Diaboli appellati sunt; eodem modò etiam vos, ac quemadmodum Satan,

origo est diabolorum, & Angeli ipsius diaboli dicuntur: sic & vester auctor, vocatur Luther: vosq; Kaznodzieie dicimini. Qua de re hæc Paulus, electum illud instrumentum. Non mirum, inquit, nam sicut se Satan in Angelum lucis transformat: ita ministri etiam eius, seruos se esse veritatis dicunt. Similiter præceptor & Dominus noster Iesus Christus: Cauete à falsis Prophetis, ad vos in vestibus ouillis veniētibus, qui intus sunt lupi rapaces: quos ex fructibus ipsorum cognoscetis, id est, ex doctrina, qui à Deo sint, quiq; falsa doceant intelligetis, nō ex titulo doctorum, quo tanquam veste simplici ornati, intus fouent spiritum malitiæ, falsas, fraudis plenas, & inhonestas doctrinas, Iohanne id scribente. Qui non intrat per ostium in ouile, sed caulam transcendit, is est fur & latro. Simili modo vos septa verbi Diuini transiliistis: occupatisq; doctorum cathedris, oues Christi, pretioso sanguine quæsitas, doctrinis vestris depredamini: & veluti fures, nequaquam per ostium ingressi, nec id à quoquam agere iussi, surripitis mactatisq;. At ille ostiarius dixit Petro superiori Apostolo: Pasce oues meas. Idq; ter ideò repetiuit, quòd ipsum toties abnegasset, initium pœnitentiæ omnibus ostendens. Quam salutem vos reiecistis. Sic alio etiam loco eidem dixit. Dabo tibi regni cœlestis claues, quicquid ligaueris in terra, id & in cœlo ligatum: si quid solueris in terra, id quoque solutum in cœlis manebit. Postea idem beatus Apostolus, potestatem à Christo omnium rectore accepit, quā suis discipulis tradidit, & per oppida Episcopos, id est, visitatores, qui vsque ad nos peruenerunt, constituit. Hi verò per ostium introierunt, & Christus ostiarius, fores illis aperuit: cuius oues, pro viribus quisq; suis

Fructus Prophetarū doctrina.

Petrum Christus ter compellat.

Episcopi.

pauerunt. At vos nequaquam per hostium ingressi, petulanter vobis munus docendi arrogastis. ideoq; fures ac latrones appellamini. sed de his satis.

LASICII APOLOGIA VOCATIONIS MINISTRORVM, REFORMATARVM ECCLESIARVM.

SI mihi singula verba, istius insulsi hominis confutanda essent, ac ea quorum nos insimulat diluenda, in immensum opus excresceret: nec id sine bili, cui & ipse indulsit, fieri posset. quocirca multa, tam hîc quam alibi, ex industria prætermitto, aliis ea iudicanda relinquens. nec minus rursum inepte ludit, in verbo ministrorum Ecclesiæ: qui Kaznodzieie lingua nostra, non à corrumpendo, vt is egregius scilicet grammaticus autumat: sed à contionibus habendis, appellationem sortiti sunt, toto hoc scripto, insigni iniuria ab illo grauati, calumnijs obruti. Cæterùm nos illud tempus futurum aliquando speramus, quo æquiorem Christus feret, de veris Ecclesiæ suæ Ministris sententiam. Non conuenit vt conseruus damnet conseruum. Dei enim est hoc omne iudicium, cui omnes vel stamus vel cadimus. Non esse ante tempus iudicandum. Apostolus monet: ac de talibus iudicibus, qualis Moschus vnus est. Hæc ad Corinth. scribit. Ego, inquit, minimi facio, de me, vel à vobis, vel ab humano die iudicari. Diem, tēpus hominum intelligens, quo alij de alijs, (plerumq; perperam) iudicare solent. Omißis igitur alienißimis à verbo criminationibus, ad rem ipsam accedamus. Qua ratione Ministri Ecclesiarum reformatarum extiterint, vocatiq; ad docendum sint, responsum est paucis quæstione 6. Plura dicentur ad caput 9. Verùm & hic aliquid. Etenim nos, quotquot nomina Christo dedimus, scripturas scrutari, Spiritus probare, & id quod acceptū sit domino, quæq; eius

De Ministris reformatarum Ecclesiarū

voluntas

voluntas esset explorare, Prophetas ex fructibus ipsorum cognoscere, Babylone spirituali excedere, ac ut Pater cœlestis operarios in messem suam extruderet; petere orareq́ iussi, id fecimus: corda nostra (absit dicto inuidia) ad ea omnia spiritu Diuino impellente. Tum verò, cognitis falsis spiritibus & Prophetis, id est, legis Diuinæ interpratibus, ad meliores, & ad illos sapiẽtes transimus, quos se Christus cœcis Pharisæis, qui nec hodie quidem non sunt, missurum recepit. Matth. 23. Accepti hi à vera Ecclesia, reiecti à falsa. Haud aliter quàm, uti olim & Christus: & Apostoli spreti à Iudæis non electi fuere. Ac ut eorum series, à Waldensibus in Sabaudia, circiter Annum Christi 1160. à Fratribus Bohemis, in Bohemia, Anno 1467. à Luthero in Germania 1525. Semel instituta est: ita adhuc successione doctrinæ eiusdem integra durat. Hi porrò, dum accepta à Deo sapientiæ dona, cum alijs communia faciunt, populum Dei captiuum Babylone educunt, eductum rudimentis puræ fidei imbuunt, Antichristi, tam diu latè dominantis fraudes, scelera, errores detegunt: manet penes illos, eadem ligandi sontes, soluendiq́ resipiscentes potestas, qua veri antecessores ipsorum, idem agentes, prædicti fuerunt. Enimuero Petri, Pauli, Timothei successor habendus est, non qui in cathedris eorundem, ut doctrina dißimilis, ita moribus dispar sedet: sed qui virtutes exprimit, officium exequitur: nempe ut Turca, non est ideò Cæsar habendus, quòd Constantinopolim, Cæsarum seu Imperatorum sedem occupauerit: sed solus Rudolphus 2. qui nunc Rempublicam Christianam fæliciter administrat. Licet igitur talem Apostolorum successorem, homo vetet Euangelium alijs nunciare: tamen quia minister Dei est, præstare id, vel vitæ suæ periculo debet. Clama, inquit, nec cessato: attolle tanquam tuba, vocem tuam. Esaiæ 58. item prædica sermonem, insta tempestiuè, intempestiuè, increpa, exhortare. 1. Tim. 4. Ita Apostoli prohi-

Ordo illorum.

biti ab illis, legitimæ succeßionis sacerdotibus, ne in nomine Domini Iesu docerent: non paruerunt id vetantibus. Act. 4. Aldad quoque & Medad, afflati à spiritu Diuino prophetarunt, non petita à Mose id agendi facultate. Nume. 11. Prophetauit etiam Saul, quamuis extra vatum numerum. Idem fecerunt illi, quos solos spiritus Domini inuaserat, præteritis superbis Episcopis & Pharisæis. Act. 2. Tantò minus hodie, minor Mose Papa, à nostris Aldadis atque Medadis, ab eodem spiritu voluntatem Diuinam edoctis, & à patre illo familias, ad vineam ipsius, melius prioribus colonis excolendam mißis, consulendus super hac re fuit. Ad hæc, si quid hoc ad rem pertinet, vncti rasique in papatu fuerunt, & docendis alijs destinati, qui primùm veritatem Euangelicam, è tenebris, in quas conuersus erat mundus, Dei beneficio, in apertũ protulerunt, vt sponso breui venturo, sponsam Ecclesiam, vera fide atque caritate exornarent. qui tandem consentiente Ecclesia, collegas sibi sacro ritu asciuere: delegatique sibi à Deo muneris, alios participes fecere. Verùm licet ij tales non essent: tamen Babylone, voce Angelica exire iußis. Apoc. 18. tacitè permittitur, meliorum ductorum, ministrorumque nouus ordo. Cœtus enim omnis tamdiu durare solet, quàmdiu capita habet. Cognita semel voluntate Diuina, opus præconibus erat. per quos ea ad posteros propagaretur. Insuper, nemo sanæ mẽtis inficias iuerit, datam esse Ecclesiæ Christi, duodecim capita catholicæ religionis profitenti, (quod certè nos, vt ante dixi facimus,) sicut peccata remittendi, tenendique, & iudices idoneos, cæteraque, quibus ordo conseruetur constituendi facultatem: ita homines ad docendum accommodos, eo quo id in Actis fecerunt Apostoli modò, & Paulus præscripsit, ad ministerium publicum vocandi. Mitto Pharisæos, sibi solis Ecclesiam, à qua tamen sunt remotißimi arrogantes, & hæc omnia negantes. Quid enim amplius cum istis disceptaremus, quos pridem instin-

ctu

ctu Diuino, haud temerè missos fecimus? Mortui sunt nobis, vt nos ipsis de vtrisq; autem, iudicet Deus, iudex incorruptissimus. Porrò, qui hos nostros, vt vocatos esse à Deo appareat, sui muneris, miranda aliqua testimonia edere volunt: illi eodem iure, ab omnibus, qui hodie sunt Christianis, miracula exigant, quæ credituros in Patrem, Filium & Spiritum Sanctum secutura Christus prædixit. Matth. 16. Iohan. 14. aut neget illos fuisse Christi discipulos, qui Dæmonium lunatico eijcere nequiuerunt. Matth. 17. Quamuis potestatem in Dæmonas, iam ante acceperant. Matt. 10. Verus Dei legatus atq; minister erat Iohannes Baptista: tamen nullum signum fecit. Io. 10. Quid enim nunc miraculis opus ijs, qui nihil diuersi ab illis adferunt, quorum tot prodigijs firmata roborataq; est doctrina Euangelica? Pulchrè autem IOHANNES CALVINVS, de hoc nouo Ministrorum ordine. Cùm inquit, nobis Spiritus Dei, per os Pauli præscribat, vt decenter & compositè fiant omnia: ordinarium Ministerium reuerenter semper colendum esse censeo. Sic igitur fert, vera ratio & Dei mandatum, vt nemo se temerè ingerat, nec priuatus quisquam, sibi pastoris munus vsurpet: sed vt pastorum iudicio electus, & gregi oblatus, ipso consentiente approbetur, huc accedat solennis manuum impositio, quàm ordinationem vocant. De qua sola, cùm tantopere nobiscum litigent Papistæ, satis ostendunt, quod præcipuum erat, se negligere, nempe electionem. Et infra. Quia Papæ tyrannide, abrupta fuit, vera ordinationis series, nouo subsidio nunc opus est, ad Ecclesiæ instaurationem. Remedium verò affert Deus ipse, dum idoneos & probos doctores excitat, qui Ecclesiam in deformibus papatus ruinis iacentem ædificent. Atq; omninò extraordinarium fuit hoc munus, quod Dominus nobis iniunxit, dum opera nostra, ad colligendas Ecclesias vsus est. Qui ergò ita præter spem hominum, insolito more repentè apparuerunt, synceræ pietatis vindices: eorum

De miraculis

Caluinus de ordine ministrorum.

vocatio, à communi regula æstimari non debet. Cæterum hac legē Diuinitus vocati sunt, vt Ecclesijs rectè compositis, alios pastores substituant in suum locum. hæc ille epistola ad Sigismundum Augustum Regē Poloniæ, Anno nati vnici Sacerdotis omnium 1554. Ait Moscus ex doctrina iudicandū de doctore esse accipimus conditionem. modo ne sit cæcus, neq; surdus iudex. At quis cæcus, nisi seruus meus? aut surdus. sicut nūcius meus quem mitto. Esa. 42. Cætera, sunt mera conuitia, ab eo qui nunquam gustavit Lutherianam doctrinam profecta. Nos ouile Christi nequaquam trāsgreßi sumus, vt fures dici iustè poßimus Sed nati in eo ciues, veritatem Euangelicam asserimus, oues Christi, quorum hoc interest, melius mercenariis pascimus. De Petro quod adducit, nihil ad rem facit. fatemur cum Augustino, Christum non soli Petro, sed toti Ecclesiæ, quam Petrus significabat, locutum fuisse. tractatu super Iohan. 118 & 124. Cap. 21. Constitutos esse ab Apostolis Episcopos, quorum series adhuc duret verum est. eodem pacto propagati ab Adamo homines, vsq; ad diluuium peruenerunt. Sed vtrique corruptißimi. Adeò, vt illos priores Deus eluuie perdiderit, octo exceptis, istis verò Apostolorum successoribus, vt videre est spretis. filios Abrahæ fidelis è lapidibus excitauerit, qui sub hunc mundi occasum clamarent, quod iidem antesignani, non absque scelere tam diu reticebant.

Serui Dei cæci.

Petrus significat Ecclesiam.

CAP. 3. NEGAT ROHITAM ESSE Christianum.

CHristianum te appellas, at nos ea de re filius tonitrui sic edocuit. Qui non confitetur Iesum Christum, in

carne

carne venisse, nec hãc doctrinã adfert: hunc vos gratulantes ipsi, ne quidem alloquamini. alioqui qui hoc fecerit, is particeps fiet, malorum eius operum. Secũdum quod dictũ, non es tu Christianus. nam quemadmodum Christi, ita Sanctorum Patrum Doctrinam & peruertis, & reiicis.

LASICII APOLOGIA.

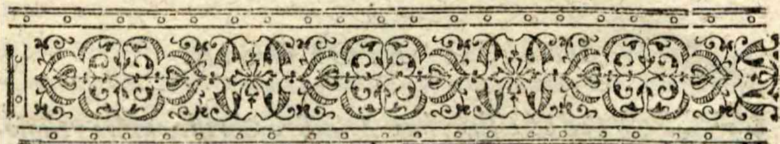

Vod Moscus, huic Ministro Christi, omnia religionis Catholicæ capita, ab Apostolis tradita amplectẽti, nomen Christiani adimit: id eodem iure facit, quo Liuones solo illorum exuit, & Lituanis pridẽ multa abstulit. Deinde, tam hoc verè dicit, quàm illud iudæi de Christo in Talmud, Nizahõ cap. 209. At inquit nouerunt, quòd maleficus magus fuit & omnia miracula eius fuerunt veneficium, propterea sententia mortis, iure in eum lata est. sicut præcepit nobis Deus noster. hæc Io. Reuchlin in defensione contra calumniatores suos Colonienses, Tubingæ. 1514. Posse autem ô Mosce demõstrare, peruerti a nobis diciplinam Christianam, nec nos sacrosanctam habere, scripturarum diuinarum authoritatem, hoc opus hic labor est. sane hæc facilius nobis, à malis obijciuntur, quàm probantur. Nos cum Iohanne Iesum in carne in mundũ venisse, eamq; certo in loco semper esse credimus. alij olim erant, qui hoc non credebant. Profectò nimium ridiculus es, qui adeò inscitè, oracula diuina contra nos inflectis. Proinde tam his, quàm alijs criminationibus tuis, illud bona conscientia opponimus. 2 Cor. 6. vt deceptores, & tamen veraces. Et ipse Dominus Mat. 5. Beati eritis cùm conuiciati fuerint vobis, & persecuti fuerint, ac dixerint omne malum aduersum vos, mentientes, propter me. Idem apud Lucam. cap. 6. Beati eritis, cùm vos oderint homines, & sepa-

Iudæorum sententia de miraculis Christi.

Moscus ridiculus.

rauerint vos, & conuiciati fuerint, nomenq́; vestrum, vt malum eiecerint, propter filium hominis. Gaudete illo die & salite. Satis autem constat, ista omnia, etiam hodie, veros Christianos experiri falsos, alta pace frui.

CAPVT 4. DE PATRIBVS SEV Doctoribus Ecclesiæ.

AIs te id tuos docere, vt quilibet Christianus, firmè credat omnibus scripturis, à Vatibus & Apostolis, nobis traditis, magnisq́; miraculis confirmatis. At verò vos ipsi, ea quæ alios docetis transgredimini: omnia à Sanctis Patribus accepta peruertistis atque abiecistis. Ite, inquit, Iesus, ac Paganos omnes erudite, Baptizātes eos in nomine Patris, Filij & Spiritus Sancti. Docentesque seruare omnia, quæ præcepi vobis. Ego autem vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Hîc aduerte, quam diu se nobis affuturum polliceatur. Vbi autem nūc sunt Apostoli, illæ diuinæ aquilæ? An non secundum dictum eiusdem, ibidem vbi illud cadauer Diuinę incarnationis cum Patre sedet? Esse eum nihilominus hodie cum credentibus, futurumq́; non solùm vsque ad exitum nostrum, sed etiam donec secula finiantur, id quod dixit declarat. Et illi quidam tanquam boni ædificatores expleto munere: à suo rectore

Apostoli sunt in cœlo.

sibi

ſibi demandato, ad cœleſtia gaudia commigrârunt, Ieſus enim Chriſtus, poſtea quàm impletum fuit illud prædeſtinatum myſterium miſit prædicatum Diuinos dicipulos Apoſtolos. quibus cum fuit, ac etiamnum eſt cum fidelibus. quin futurus cum iiſdem vſque dum mundus conſummatur, & ipſe veniat iudicatum viuos & mortuos. Ad hæc, cùm pro nobis pœnas lueret, naturæ corporatis explens arcanum cumque patri pro dicipulis, & mundo vniuerſo ſupplex eſſet, dixit ſe illos ita in mundum mittere, ſicut ipſe in eum demiſſus erat. Nec, inquit, pro his ſolùm te oro: verùm etiam pro credituris in me, ad horum verba. Vt omnes ſint vnum, quemadmodum tu in me, ô Pater es, & ego in te. Donec, inquam, omnes idem ſint in nóbis, & mundus fidem accipiat. Vides Sanctorum Patrum multitudinem: quodq; Chriſtus genitorem ſuum pro illis etiam orarît, qui propter verba Apoſtolorum, credituri erant in ipſum: quò vnum fierēt cum Patre Filio & Spiritu Sancto. At non eſſentia, ſed fide, mandatorumq; Diuinorum obſeruatione, vt deinceps cœleſtibus bonis exſaturarentur. Pater enim in Filio, ac is in Patre, faciunt, vt homo præſtandis mandatis idoneus ſit, habitetq; in Deo. Apud Marcum quoq; hæc idem. Credentes, iſta ſequentur miracula. Nomine meo expellent Dæmonia, exteris linguis loquentur, ſerpentes tollent, ac toxica illæſi bibēt, ægri ad impoſitas ſibi manus illorum ſanabuntur. Multa verò talia fecêre Sancti Patres. Magnus ille Baſilius Cæſareæ archimyſta, præſcriptam Theophoro atq; Ephremo Syro precationem lingua Syra, mandauit vt recitarēt ſermone Helenico, quarum rerum multa ſimilia, ſi voles, in Diuinis monumentis reperies. Quòd ſi illi falſi Pa-

Chriſtus nobiſcum ſemper futurus.

Fide ſumus vnū.

Baſilij miraculū.

ſtores fuiſſent, nec per oſtium ad paſcendũ gregem Chriſti ingreſſi: nullo modo iſta ſtupenda, de quibus Euãgelium, patrare potuiſſent. Quomodo autem habendam fidem eſſe, omni ſacræ ſcripturæ dicitis, quam ipſi & deprauatis & reſpuitis? Quod de miraculis ſcribis, de his Paulus, miſſa ad Corinthios. videlicet miracula & Prophetias fieri, non credentium, ſed infidelium cauſa. Quapropter ſi vos è numero credentium eſſetis, Sacris literis fidem adiungeretis, miracula non ſpectaretis. Sic & apud Iohannem Chriſtus. Quæritis me, non ideo quòd miracula videritis, ſed quia pane ſaturati eſtis. Et vas electũ ad Hebræos, Sapuiſtis veluti pueri, iique quibus lacte, non ſolido cibo opus eſt. omnis lactens iuuenis eſt, nec in verbo exploratus. Sic igitur vos etiam de miraculis perſuaſi eſtis, eaque tanquam lac requiritis, ignari potentiæ ſcripturæ, qui ſolidus eſt cibus. Idem Paulus priore ſua miſſa. Iudęi ſigna petunt, & Græci ſapientiam quærunt. nos verò prædicamus Chriſtum crucifixum. at de his ſatis.

LASICII APOLOGIA, DE PATRIBVS ET MIRACVLIS.

Roferenda erant ô homo, hæc Patrum placita, à nobis ſine cauſa abiecta. Nos enim nihil agimus aliud, quàm quod ſuadet Pater Auguſtinus, neq; inquit, quorumlibet diſputationes, quamuis Catholicorum & laudatorum virorum, velut ſcripturas Canonicas habere debemus, vt non liceat ſalua honorificẽtia, quæ illis debetur, aliquid in eorum ſcriptis improbare atq; reſpuere: ſi fortè inuenerimus quod aliter ſenſerint, quàm veritas habet, Diuino adiutorio

Quatenus Patribus credendũ.

adiutorio, vel ab alijs intellecta, vel à nobis. Hæc ille ad Bonifaciũ. Et in Prologo Lib. 3. De Trinitate. Noli meis libris, quasi Canonicis scripturis deseruire: sed in illis, & quæ non credebas, cùm inueneris, incunctanter crede. In istis autem, quod certum non habebas, nisi certum intellexeris, noli firmum tenere.

Quòd si ea intelligis Mosce, quæ longo post Apostolos tempore, pastores Ecclesiarum, nec iussi à Deo, nec vlla necessitate adacti, tenenda Ecclesiæ obtruserunt (qualia sunt quæ enumerat Erasmus Epist. lib. 18. ad Pistorium. Constitutiones, inquit, Ecclesiasticæ, quædam sunt Conciliorum generalium, vel perpetuæ, vel ad tempus datæ. aliæ inuiolabiles, vtputa nixæ diuinis literis. aliæ pro rerum præsentium statu possunt mutari. quædam ex rescriptis, quædam Episcoporum peculiares quædã Romani Pontificis, sed instar plebiscitorum, quales sunt cõstitutiones Imperialis Cameræ) si inquam ista adeò varia intelligis, verum est. Placuit enim Spiritui Sancto, & Apostolis, ne grauetur Ecclesia multis oneribus Acto. 15. ac ipse Christus, væ ait legis interpretibus homines oneribus portatu difficilibus onerantibus nec ea ipsis vel digito attingentibus. Lucæ 11. Sin de Apostolicis statutis hoc accipis falsissimum est. nam ea nos ita asserimus, vt non aliam ob causam, in odium istorum legis interpretum incurrerimus, & cognomen Euangelicorum nacti simus. Secta, inquit, breui tempore mirabiliter creuit. quæ Euangelica dicta est. eo quòd haud vllam asseueret recipiendam esse legem, quæ ad animarum salutem pertineat, nisi quam Christus aut Apostoli dedissent. primumq́ Anno 1519. suum vestigium in terris posuit. mansurum vt videtur, quoad Christus ipse populum suum, culpa rectorum, ita in duas sectas seiunctum, rursus coiuerit. hæc presbyter Polidorus Virgilius, libro de inuentoribus rerum 8. cap. 4. Est Patribus apud nos sua authoritas: ita tamen ut Christi, magistri omnium maior. audiuntur, hi à

Constitutiones Ecclesiasticæ multiplices.

Secta Euangelica

Quomodo audiendi Patres.

nobis, vti pastores & Doctores Ecclesiæ: sed quatenus, consona diuinis oraculis tradunt. Homines enim sunt: sancti illi quidem, attamen Apostolis nequaquam conferendi. Ita imitandos esse maiores, Cicero 1. offi. monet, ne vitia imitemur, quod maximè in religione spectãdum est. Qui veri, qui falsi Pastores sint, quibus vitijs laborarint, virtutibus ornati fuerint, quæ per illos miracula Deus, infidelium causa ediderit, nos id non latet. Quin ipse Christus vnus omnium doctor, ita nos scribis Pharisæis in sede Mosis sedentibus morigeros esse voluit, vt fermentum illorum, tam doctrinæ vitiatæ, quàm corruptæ caueremus. Multò maiorẽ illis Patribus honorem exhibemus, qui antè quàm vinculis solutus esset Apocalypticus Satan vixère. At, qui hoc post mille annos soluto fuerunt, quæque miranda fecerunt, hæc nobis meritò suspecta, ipsiq; minoris apud nos auctoritatis sunt. Fatemur Basilium, aliosq; ei similes, veros Episcopos Ecclesiæ Christi fuisse. verũtamen ex prodigiosis illorũ gestis, veritatẽ doctrinæ legitimumq; in Ecclesiam ingressum colligere velle, infirmum admodum argumentum est. quippe quòd ea communia sint, tã Mosi, quàm magis Ianni & Iambri Exodi 7. 2. Timo. 3. tam Christo, quà m Antichristo 2. Thessal. 2. siue illi bestiæ Apoca. 13 & spiritibus demoniorum cap. 16. multi illo postremo die dicent mihi inquit Christus Mat. 7. Domine an non tuo nomine dæmonia expulimus, & tuo nomine, multa prodigiose fecimus? consimiliter cap. 24. surgent pseudoprophetæ, qui edent signa magna & miracula. Quæ autem in Ecclesia. hæc iam pridem fiant, quis non videt? In nostra, nulla sunt maiora, quàm quòd impotentes & rudes potentißimi versutißimiq; regnum Antichristi. adeò feliciter demoliantur, vt non aliter nũc existimatio sedis Romanæ minuatur, quàm quẽadmodum nix, sole magis ascendente liquescit. Miracula, vt iam diu vera esse desierunt, aucta vbiq; fide in Christum: ita Anti-

Miracula.

christiana

christiana, Ecclesiam in tot erroribus retinent. Ostendunt id in templis, varij generis tabellæ. Quæ miracula si ad regulam verbi diuini exploraueris, nihil aliud efficiunt, quàm homines insuperstitioso cultu Sanctorum cenfirmant, à Christo auocant. Itaq; nos ea minimè expetimus fiducia in Christum absq; illis donati. Citat Moscus, ridenda planè stultitia, tam hoc quàm alijs capitibus diuina testimonia, quasi de nobis Euangelicis scripta. atqui nos omnibus verbis Canonicis, & veteris & noui fœderis, plenam fidem habemus. Quæ cùm quibusdam in locis, sensu ardua sint: quis sapiens miretur, opinionum de illis, quæ nunquam non fuerunt variæ in Ecclesia, diuersitatem? Et tamen hac dissensione, tantopere quidam hac tempestate offenduntur, vt quamuis id quod verius meliusq; est intelligant: tamen ab eo sunt auersi. concors ad nocendum alijs error, illis est melior, consensus cum malis iucundior multitudo cæcorum paucitate sapientũ, viam in cœlum certiorem monstrantium potior. Sunt hodie, fateor, quædam hæreses in Ecclesia. Sed enim tempus dari potest nullum, quando eæ non fuerint. Augustinus inde ab initio Euangelij, vsq; ad suum seculum, quadringentorum à Christo Annorũ 87. recenset tomo 1. opusculorum Philaster Brixianus: ibidem 128. ponit attamẽ ij perstiterunt in ea doctrina orthodoxa, quam & nos profitemur. etsi iam tum doctrinæ humanæ pullulare incipiebãt.

Hæreses semper fuerunt

CAPVT 5. QVO DECALOGVS ABROGATVR.

* *
*

QVòd ex libro Moisis secundo, decem præcepta Diuina profers: scito ea, præter hæc duo, Diliges Dominum Deum tuum, toto pectore tuo, proximúmque tuum, vti teipsum: abrogata ab Apostolis esse, quæ ne vos quidem ipsi præstatis. Sic autem ille beatus. Qui se dicit in Deo permanere: is ita incedat oportet, quemadmodum Christus Dei Filius incessit. Quid vos ad hæc? cuncta abiecistis & deceptam vitam vestram concupiscentiis cordis, pessundedistis. Quod attinet ad alias, alterius legis doctrinas: hæ si obseruandæ forent, necesse esset nos cùm omnia eiusdem præcepta, tum verò Circumcisionem retinere, atq; adeò Iudaizare, quod veris Christianis, nequaquam conuenit. Christus enim prædestinatæ humanitatis, Diuino mysterio, Legem destruxit: ac in locum veteris, nouam iustituit. Qua de re hæc Iohannes, Lex per Moisem: gratia verò cum veritate, per Iesum Christum exhibita est: & Apostolus ad Hebræos, de altera lege. Si prima Lex, inquit, inculpata, seu perfecta esset, non quæsitus fuisset secundæ locus. Porrò noua Lex, est Christiana gratia, nobis postea facta. Ita etiam protomartyr Stephanus in sua illa, vt est in Actis confessione, de vetere lege. Accepistis, inquit,

quit, Legem mandata Angelorum, quàm nõ custodiistis. Similiter Apostolus ad Hebræos. Moises fidelis erat seruus in omni domo eius, in testimonium dicendorum: at Christus, tanquam in domo sua filius: quæ domus, nos sumus. Dedecet igitur veros Christianos, à doctrina Euãgelica, ad veterem Legem trãsitio: quin is, qui ad illam transit: deplorandus apostata est, & vnà cum Iudæis, Christum crucifigit. De Circumcisione verò ita Paulus ad Galatas. Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. Ideoq; qui præter Euangelium, vel parum, vel multum, quod sit legis alterius obseruat, is Christum abnegat. Scripsisti etiã capitum Matthæi vsus testimonio, de fide, precatione, cultu Diuino, quem cum Baptismo, & cœna Domini confudisti. Cæterùm nos, Apostolica doctrina, Sanctorumque Patrum institutis edocti, nõ nescimus, quid de his sentiẽdum sit, te verò percontati sumus, vt quomodo hîc te gereres, aliosque doceres, nobis explicares, quod non præstitisti: hæc hactenus.

AD CAP. 5. LASICIVS, ASSERTIO DECALOGI.

On obscurè hîc Moscus, suam prodidit inscitiam, vt in prioribus conuicijs, malitiam. Qui enim hæc scribit. Ergo inquit legem destruimus per fidem? absit. imo legẽ statuimus: an is abrogat legem? Rom. 3. Simili modo. Scimus bonam esse legem: si quis ea legitimè vtatur non iusto positam, sed iniustis. 1. Timo. 1. Et rursus ad Rom. 7. vocat eam sanctam, seq; ipsi seruire mente, ac delectationem ex ea capere ait. Quin ipse Christus, negat se ve-

nisse, ad disoluendum legem Mat. 5. Et quendam volentem ad vitam ingredi, mandata seruare iubet Mat. 19. quæ Marci 10. enumerat. vbi loco postremi de concupiscentia rerum alienarum, damnum proximo dare vetat. quod Mosticæ inexplebili habendi cupiditati, omnino aduersatur. Excitant nos ad legem præstandam, Apostoli Iacobus Cap. 2. & Paulus ad Roma. 2. item 1. Cor. 7. nihil est Circũcisio, nihil Præputiũ: sed obseruatio mandatorum Dei. Insuper Ioahnnes. Per hoc scimus nos Deum nosse, si mandata ipsius obseruemus. 1. Io. 2. Quomodo autem ea obseruabis, si nulla esse dices? Si igitur hæc nobis suadent præcipiuntq́ Apostoli, an hi abolent legem? Et seruator hominum cuidam summam legis recensenti, id fac & viues respondit. Luc. 10. Adeò illam, nusquam inuenio, abolitam esse. Lex enim hæc moralis, est Dei unius rite colendi, hominis syncerè amãdi, honesteq́ viuendi perpetua norma, animis omnium mortalium, natura impressa Rom. 2. Est & pactum Dei cum Israelitis ictum Deut. 9. quibus Christiani substituti sunt. Rom. 11. Qua sublata, nec peccatum cognocitur: Peccatum inquit, non cognouissem, nisi per legem Rom. 7. nec Christus, qui eam solus pro nobis impleuit expetitur. Cum ergò eiusmodi sit, minimè est tollenda. Mosis ad cærimonias pertinentes, & ad tempus in una illa repub. duraturas, aduentus Christi aboleuit. Legem mandatorum in ritibus sitam, ait Paulus, carne sua sustulit Ephe. 2. idem scribit de chirographo deleto. Colos 2. Liberauit nos igitur Christus: verum ab execratione legis Gal. 3. Deut. 27. Iere. 11. ita ut ea nos non damnet amplius: nec iram Diuinam in ijs operetur, qui fide in Christum, iusti facti sunt, Rom. 5. attamen ex leges nos esse noluit. Non ego id nego, complexum esse Christum summã legis, tã Dei quàm hominis amore: nec eo inficias Paulum, caritatem expletionem legis vocare 1 Timo. 5. totamq́ legem hisce verbis contineri, Diliges proximum tuum vti teipsum. Gala. 5.

Lex moralis est perpetua.

Liberati sumus ab lege.

Sed is amor, suas in partes deductus, quid aliud est, quàm decalogus? Quid diligere toto animo Deum, quàm se simulacro non incuruare, in nemine præter Deum, spem auxilij habere, neminem alium, tempore periculi inuocare. Quid hominē amore prosequi, quàm nihil falsi de illo (quod tamen hîc oblitus est Moscus) vnquem dicere? Quid nullam rem alterius concupiscere, quàm manus à Liuonia, Lituania, Russia, nostræ pridem ditionis, nostri imperij prouincijs, abstinere? Rectè autem Moscus, negat nos exequi legem, at ipsemet eodem tenetur crimine: nec melius cor nostris habet. Idcirco omnibus nobis Christo necesse est, ad quem nos lex deducit. Gal 3. opus nobis aliena iustitia, cùm salui esse nequeamus propria. Iustum fides, non lex facit gratià, non meritum. iustus non lege, sed fide viuit. Habacuc. 2. Nunc inquit, absq; lege, iustitia Dei patefacta est, per fidē Iesu Christi, in omnes qui credunt. Rom. 3. Quæ verba, non abrogant legem: sed infirmitatem eius, seu hominis potius, ad viuendum ex illa ostendunt. Et alibi. cum legis impotentia nihil posset in carne. Deus suo ipsius filio misso, condemnauit peccatū in carne. Rom. 8. item, mandatum præcedens abrogatur, quod nullis sit viribus præditum. & inutile. Hebre. 7. Quod de Circumcisione obseruanda, admisso decalogo Moscus scribit, puerile est. alia enim est legis naturalis, recta perpetuò imperantis, prohibentis cōtraria: alia temporalis, morte Christi finitæ ratio. Etsi Ccirumcisionem quod obseruent, simul cum Baptismo AEthiopes, qui tamen ideo Christiani esse non desinunt, idq; eam ob causam, quò hac nota filij credentis Abrahæ à cæteris nationibus discernerentur. id quod illi ab Annis 2649 faciunt Baptistismi mysterijs, ab eunucho AEthiope, de quo Acto 8. Initiati: vt autem hanc ipsi tueantur ceremoniam, & præter mares, fœminas etiam circumcidant, Maquedæ Reginæ instituto, quæ auditum Salomonis sapientiam venerat, filiumq; Dauidem ex illo

Opus nobis aliena iusticia.

Christiani circumciduntur.

susceperat: id quiuis legere potest in libro Damiani à Goes de moribus & fide AEthiopum. De Cæna Domini dicetur cap. 11. Baptismus est, cultus Diuini, prima pars. qui apud fratres Bohemos,
Picardi. *quos vulgus Waldenses. mali Picardos vocant, datur infantulis, quorum esse regnum cælorum, Christus testatus est, in nomine Patris, Filij & Spiritus S. Ab his tribus, in quos piè creditur, quiq; in Baptismate vt nominantur, ita inuocatur, omnia vitæ necessaria ijdem precantur: his in hos, de his, phrasi Ecclesiæ suæ peculiari credunt. hi, Deus illis sunt. pares inter se natura, æternitate, potentia, maiestate. Itaq;, non confudit hæc Rohita: sed quæ benè dixit: ea Moscus, alia tum cogitans, malè intellexit.*

CAPVT 6. DE STATV MORTVORVM ante natum Christum, Bonis operibus, Sanctis Patribus, Maria virgine. S. Trinitatis æqualitate.

SCribis etiam nos omnes, propter Adami peccatum, nasci morti obnoxios, atq; ob hanc caussam, Deum verbum, carnem esse factum, & habitasse in nobis. Sic enim Deus dilexit hominem, in errorem abductum, vt ipse factus sit homo, natus Maria virgine castissima. Nā mors dominabatur ab Adamo, vsq; ad Abrahamum: & ab hoc, vsque ad Moisem: ab isto, vsq; ad Iesum Christum, etiam iis qui
Iusti ad inferos descendebāt non peccauerant. Iusti quoque donec Christus natus foret, mortis damnabantur, & ad inferos descendebant. At verò Christo in lucem edito, fracta est vis mortis. Is enim reno-

renouauit viam, bene agentibus commodam; & credentibus veritati salutarem. Nullæ iam nunc morti vires sunt. omnes iusti, tanquam somno correpti, possessionem regni æterni adeunt: tenere illos aërei Cacodæmones non possunt. Anima bonis corruscans operibus, lucidius sole splendet: non potest à spiritibus sibi inimicis, vtpote qui nihil sui in ea inueniant retardari. Principes huius mundi, inquit, apud Iohannem Christus, venit: sed in me nihil habet, sic nec in illos, qui Christi vestigiis insistunt, idem quidquam iuris habet: nec morti est in eos potestas. At illi qui se vltrò, huic Principi dedũt, fallaciasq; ipsius sequuntur: hi se regno mortis subiiciunt. Quorum animæ cum ingenti acerbitate, à corpore auulsæ, in cruciatus perpetuos deferuntur. Liberi enim arbitrij hominem, Christus Dominus noster creauit, quò ipsius vestigia imitaretur, quemadmodum Adam, peccato obsequens factus est. Transgressio Adami, vita iustorum soluitur: neque mors habet in hos Imperium. Contra peccatoribus, vel apostatis, non modò illud Adami delictum imputatur: verum etiam, suis id ipsi augent sceleribus. propter quæ, tanto magis torquẽtur: iique sunt, quibus mors dominatur, quòd mandata Christi præstare neglexerint. Scribit autem ad Romanos Paulus, tam Iudæos quàm gẽtes peccato teneri. Iam verò antehac dictum est, vt apud Deum non sit delectus personarum: nulla inter Barbarum & Paganum, liberum ac seruum, virum atque fœminam differẽtia: omnes hos vnum esse in Christo: benefactis differe inter se. Quod scribis, neminem bonis operibus, seruari posse. simul & ostendis ea de re Pauli ad Romanos & Galatos testimonia: verbigratia, operantibus dari mercedem, non gratia, sed

Homo liberi arbitrij

De bonis operibus.

merito: isti verò qui non operatur, sed credit in iustificantem impium, fidem pro iustitia imputari: scribitur hac de re ad Hebræos. quoque. Iustus, inquit, fide viuit. quòd si dubitauerit, non benedicet illi anima mea. & cætera quæ ibi Apostolus de fide tradit. verùm & hoc considerãdum est, quod Iacobus in sua catholica ponit. Quæ est vtilitas fratres mei, si quis se habere fidem absque operibus dicat? num hunc fides absque operibus seruare potest? Et post haud multa sic concludit. videris igitur, operibus iustum fieri hominem. non vnica fide. Quid ergo hîc nobis faciendum est, Paulo de fide, Iacobo de operibus scribente? An putas esse inter Apostolos dissensionem? nulla est, imò verò magna est, hos inter concordia. vnus enim opera, alter fidem firmat. vtrisque nobis studẽdum: quòd illorum eadem sit vtilitas, salus hominis. Animũ aduerte, vt idem Paulus fidem deprædicet, opera verò stabiliat. Nisi enim Abel sacrificium fecisset, non fuisset iustus pronuntiatus. Nec Enoch fidelis fuisset, ni translatus esset: ac nisi Noe nauem ædificasset, non credidisset. Ni Abrahamus Isaacum cædi obtulisset, haud credidisset, posse Deũ mortuos excitare. ideò acceptus est, & amicus vocatus. Vide mihi eundem Paulũ, quid præter ea tradat de operibus. vbi, inquit, abũdauit peccatũ ibi superat gratia Dei. Et sicut per mortẽ dominatur peccatũ, ita & gratia. Quemadmodum autem Christus à mortuis surrexit, cũ gloria Patris: sic etiam nos in nouitate vitæ ambulemus. Animaduerte hîc vt sit mos Deo gerendus, bonis operibus. Inculcas hoc identidem, dari salutem hominibus, per vnicum Iesum Christum: eamque ob rem traditiones, & cõstitutiones Patrum contemnis. verùm quid dicas, non intelligis, nec te hîc firmas.

Cõciliatio Iacobi & Pauli.

Scriptura

Scriprura enim negat posse iaci aliud fundamentum præter iam positum, qui est Christus Iesus. Porrò cùm Sanctæ Fidei fundamentum, in lege sit positum, & præscripta Christianitatis forma: idcirco tam Apostoli quàm Patres, tanquam boni ædificatores, & manuductores, homines ad obseruanda Diuina mandata adducunt, ignaris mysteria aperiunt, mentes illorum ad Diuina cognoscenda erudiunt. Tu ergo mi filii Timothee, scribit Paulus. Corrobora te gratia, quæ est in Christo Iesu. quod autem ex me multis testimoniis audisti, hoc exponas fidelibus hominibus, & ad docendos alios idoneis. Considerásne vt duces, exemplaria aliorum, doctorésque esse iubeat? inter quos, nullus est, q ipse fundamentũ esse voluerit. Omnes deducebãt homines ad Christũ basim solidam. Id q illis verbis Paulus docet. Dei sumus imitatores, Dei cœtus, Dei ædificium estis. iuxta gratiam mihi datam, velut sapientissimus architectus fundamentum posui, supra quod, alius ædificat, at quilibet videat, quomodo ædificet. Nã fundamentum aliud præter iam iactum, qui est Iesus Christus, nemo ponere potest. Et ad Timotheum. Gratiam illi habeo, qui me fidelem expetiit, quem ministrum faceret. qui antea blasphemus persecutor, obtrectator fui, verùm dilectus eram ignarus: quod feci, cùm essem in incrudelitate. Exuberauit autem gratia Dei supra modum, cum fide ac dilectione, quæ est in Christo Iesu mediatore inter Deum Patrem & homines. Et sanè perfectione carnalis prædestinationis, sublatum est Adami peccatum: iuxta & id, quod quis ante susceptum baptisma ignorans fecit. hæc omnia, gratia Christi purgantur. post sumtum baptisma. fit homo expers peccati, ac veluti infans suo in lauacro ab-

De patribus.

Hominis officium post baptismum.

lutus, cui iam seruanda sunt omnia præcepta. alioqui peccanti, nihil proderit Christi natiuitas. Etenim si Dominus pro seruis passus est: cur ii vicissim propter eundem non paterentur, neque præcepta eius exequerentur? Dicit hoc is ipse. Si quis mihi seruit, me sequatur. Et. non omnis intrabit in regnum cœlorum. qui mihi dicit Domine, Domine, sed qui facit, quod vult Pater meus cœlestis. Cernisné vt nos minimè pigros esse, in bene agendo velit? Et alibi. Nisi vestra veritas Pharisaicum superauerit, non introibitis in regnum cœlorum. Quod testimoniũ ex epistola ad Galatas citas. Tute tibi contradicis. Apostolus enim ibi abolens legem, ad quam tu confugis, de altera loquitur. Addidisti etiam Baptistam Christum monstrasse, eundemque agnum Dei peccata auferentem appellasse. Ego verò supra iam ostendi, vti Christus peccata sustulit. Timeo enim multa loqui, ne cũ Iuda damner si hostibus mysterium patefacerẽ. De quibus diuus Paulus ad Philip. Sępe vobis dixi, at hodie flẽs dico, de hostibus crucis Christi. quorum finis est interitus, Deus venter, & gloria ad pudorem: quòd in rebus mundi huius, ingenijs indulgeant. Preter hæc commemorabo tibi verba triũ adolescentum ad Regem Nabuchodonosorem. Scito, inquit, ô Rex, Deum esse in cœlis potentẽ, qui nos fornace ardente liberare potest: nos enim Deos vestros non colimus, nec colosso abs te erecto genua flectimus. Paucis hęc dico, volẽs vincere silentio impietatem vestrã Christum hac in re imitatus, qui cum Pilato & Senioribus Sacerdotum paucis verbis egit. Vt autem superiora repetam, aio vos effrenatis cupiditatibus ventri seruire, & inferioribus partibus connubia soluere.

Abolitio legis.

Hæresis

Hæresis est, quod scribis de incarnatione verbi Dei, qui filius eius est. hunc conceptum esse, ex virgine purissima Apostolus Philipensibus hisce verbis perscribit. Idem sapite, quod et de Christo Iesu. qui cùm in forma Diuina esset, non reputauit pro rapina, esse Deo æqualem: sed seipsum effudit: Et assumta serui figura, in similitudine humana fuit. habituq; repertus est, tamquam homo. Vides non alium genitũ Maria esse, quàm illud, semper existens verbum Diuinum cum Patre & Spiritu Sancto? Is vnicus à Patre filius, primogenitus principio carens, ex illibata virgine, nostræ salutis causa, corpus sumsit. quemadmodum omnis masculus, vterum aperiens, Sanctus fit Deo. Vocatus & Deus & homo perfectus. De cuius supplicio, resurrectione, in cœlos ascensione, ad dexteram Dei Patris cõsessu, & ad iudicandos viuos mortuósq; reditu, nos nõ ignoramus. At tu vt hæc inteligas, non exposuisti. Mediatorem eum esse, ac se pro nobis, vt Paulus scribit interponere ais. Sed heus tu? si hæc legens. Apostolorum scriptis credis, dic quo eosdem, illósque honore afficies, qui nobis eiusmodi mysteriũ declarârunt, quiq; errantes in verã viã induxerũt, & docuerũt? Profecto enim honorẽ merentur. Colimus aurifrabros, geometras, philosophos, ędificatores, lapicidas, ac quosuis alios mundanos opifices: verũ quãtò magis honorãdi sunt doctores, ac præfecti nostri, q nobis summã sapientiã detexerũt, & ad possessionẽ eius cõsequẽdã præcepta tradiderũt! Tute nosti, vt in regionibus vestris aurifabri aliiq; ingeniosi artifices, pro opere benè elaborato, duplicem mercedem capiant, qua si digni sunt nihili atque caducarum rerum fabricatores: multo illis maior honor debetur, qui nos ad veram beatitatem insti-

De Christo

De Doctoribus Ecclesia.

tuunt, cognitione Dei imbuunt, & quasi manu ad Christum perducunt. Esto autem, vt scripto tuo, de auctoritate verbi Dei, fidem habeam. quid? si Euangelia non fuissent scripta, dicito quomodo verba Diuina intellecta essent? si Apostoli, neque docuissent, neque legationem suam scriptis mãdassent, qua id ratione, quod ablegati ad homines erant, eosdem ad obeunda mandata, & ad ipsummet Deum adducebant, notum mundo fuisset? Beati non sunt, neque honorem, venerationem, laudem merentur tum Apostoli tum patres Sancti, qui tale lumen cordibus nostris intulerunt, creditum sibi à Domino thesaurum auxerunt, & fructum nobis ingentem attulerunt? Quamobrem nos veri Christiani, credimus Christum Deum, deprecatorem nostrum apud Patrem, salutisque originem, & mediatorem esse. Cuius supplicio redemti seruatique, veneramur creaturæ ideò eum, vti & Patrem Spiritumq; Sanctum, vnius essentiæ, sed trium personarum Deum. precamur quoque eundem, celebramus, omnipotentiam ipsius perpetuò extollimus, remissionem peccatorum regni cœlestis hæreditatem, & omnia cùm animarum: tum corporum nostrorum necessaria, ab hoc eodem rerum conditore omnium, cuncta manibus suis tenente petimus.

Si Euangelia non fuissent.

Moscis veri christiani.

Quod ad Mariam sanctissimam & virginem intemeratam, sic habeto. Hæc cùm sit digna inuenta, quæ tantorum mysteriorum ministra foret, ignem Diuinitatis suo ventre innocua complecteretur, incomprehensibilem Dominum comprehenderet: cùmque per eam reconciliati Deo simus, & illæ Adami inimicitiæ sublatæ sint: merito eam: quippe matrem gubernatoris omnium, rectricem, reginam, deiparam, cõfidentia materna

De Virgine Maria.

ferna apud Filium pollentem, defectus nostros, eiusdem gratia supplentem, (prout Apostolus potentiam Christi, in infirmitate perfectionem accipere scripsit) pro vniuerso Christianorum genere orantē, illudque protegentem, inuocamus, auxilium ab ea imploramus, ac vt nobis veniam peccatorum, salutem, dulcemque futurorum bonorum possessionem à suo nato impetret, rogamus. Accipe etiam de Apostolis. quos absit vt pro diis habeamus. Ait enim vnus illorum. Ego plantavi, Apollo rigauit: Christus verò auxit, ideò neque is quidquam est, qui plantauit, neque qui rigauit, sed qui auxit. Honoramus verò beatos Apostolos, quòd sint verbi Diuini doctores, legati, salutis nostræ adiutores, viæ ductores, hos oramus atque invocamus, vt q̄ nobis tradiderūt, ea percipiamus. Simili honore prosequimur, cum Sanctos Patres, emendatores, & in vera beatitate nostros magistros, tum martyres, multa propter veritatem atque beatitudinem perpessos, quorum æmulatione inflammati, eo studiosius piis moribus incumbimus. Nec minori honore à nobis coluntur cæteri electi, qui doctrinam Apostolicam reapse præstiterunt, quos æmulati, viæ ad beatam vitam ducentis, eò impensius insistimus. Summa hæc est. Et Iesum Christū, vnicum esse nostrum intercessorem: & huius castissimam matrem intercessione sua opitulari omnibus Christianis credimus. omnium etiam Apostolorum, Prophetarum, cæterorumque ordinem Sanctorum nobis in veri cognitione seruientium, & nostrorum ad Christum ducum, memorias colimus, ad ossa illorum genua flectimus: vt eò maius auxilium ipsorum sentiamus. Ita pronunciavit Dominus noster Iesus Christus. Non est discipulus supra magistrum:

Rursus de Sanctis.

Memoria Sanctorū.

ſed perfectus eſt futurus, ſi ſit magiſtri ſui ſimilis, vides vt id vetet, ne nos ſupra magiſtrum efferamus, ſed ſolum ipſum imitemur. & beatus Apoſtolus Paulus. vnicuique datur declaratio Spiritus ad vtilitatem. vni quidem datur Spiritu, ſermo ſapientiæ, alii intelligentiæ, alii fides ab eodem Spiritu, alii donum ſanationũ, & alia plura ibidem. Satis iam demonſtratum tibi eſt, quo ſint afficiendi honore, tam Apoſtoli quàm patres illuminati. Quod de mediatore Chriſto deque huius ſolius, quo ſeruamur nomine, peccatorum remiſſione, ac vita æterna ſcribis, eadẽ nos quoque credimus. ſic tamen, vt nos ad ea, viamque veram ab Apoſtolis, & beatis patribus perduci confiteamur. Dixiſti etiam de fundamentis. verùm ipſi Apoſtoli non ſe fundamentum hominũ: ſed miniſtros gratiæ ſummi rectoris, atque ædificatores, Chriſto fundamento innixos, eſſe faſſi ſunt. Scripſiſti & id, condonari nobis, delerique peccata noſtra gratuitò, non propter vlla humana opera: & defectus gratia ſuppleri. Cæterùm niſi præcederent opera, cur illud Chriſtus diceret in Euangelio, ſi quis non reliquerit parentes, vxorem, liberos, bona, nec ſe ipſe abnegauerit, non poteſt eſſe meus diſcipulus, ac niſi quis ſumta cruce ſua me ſequatur, nõ eſt me dignus? Vocat autem crucem, rebus omnibus mundi huius crucifixum eſſe: hoc eſt omnes mundanas cupiditates poſthabere, à congerẽdis opibus, poſſeſſionibus, paſtu, potu abſtinere, nulla re egere, iis tantùm quæ fortuitò acciderunt cum omni continẽtia, fortitudine, continua precatione contentum eſſe, inimicos, eoſque à quibus opprimaris diligere, Deum pro ſibi moleſtis orare, quæ habes quaſi non habeas iuxta facere, ſollicitum de illis non eſſe, aſſiduis precibus, ieiuniis

Moſci conſentiunt nobiſcum.

Crux Criſtiana.

ieiunijs, obeundisq́ue Diuinis mādatis, magno cum studio incūbere, vt peregrinos decet viuere, ac vt dicit Paulus, futura bona expetere, in æterna illa tabernacula velle migrare, id esse crucem suam portare, id mundo crucifigi, hoc Christum sequi. Quòd ais Deum Patrem, propter merita filii sui, hominem in gratiam recepisse, peccatisq́; illius gratuito ignoscere, hæresis Arriana est. Filium enim obligatū Patri facis. nos autē filius tonitrui sic docuit. In principio erat verbū, idq; apud Deū. Et Deus erat verbū, ꝑ quē omnia facta sunt. Nū cernis absq; initio Filiū cū Patre, propter huius erga eū caritatē, indiuisum, nec tamē cōfusum esse? Qua de Diuinitate sunt, illa etiā dicta. verba q̄ vobis dico, nō de me dico, sed Pater manēs in me facit opera credite mihi, vt ego in Patre sum, sic & ille in me est. Si q̄d à Patre meo nomine petieritis, hoc faciet: vt inclarescat Pater in filio. Alio quoq; loco id dicitur. Pater diligit filiū, mōstratq́; ipsi omnia quæcunq; facit. Et sicut Pater excitat mortuos, & vita donat, ita & Filius quos vult viuificat: nec Pater quenquam iudicat, sed omne iudicium dedit filio: vt omnes honorent eum, sicut honorant Patrem, qui misit ipsum. Missionem autem intellige, non humilitatem, sed vnicam Patris & Filii & Spiritus Sancti voluntatem, vnicus tamen hac in trinitate filius verbū Dei, prædestinata carne mysterii, sui peperit hominibus salutem, cum Patre & Spiritu S. vbi enim est filius, ibidem & Pater ac Spiritus. ac vbicunque is, ibi & Pater ac Filius. Cum inquit venerit cōsolator, quem ego vobis mittam à Patre, Spiritus verax, & à Patre procedens de me testabitur. En vt Pater absque ætate, Filius sine principio, & Spiritus substantia semper existens: vnius sunt gloriæ, honoris, potestatis, *Missio filii*

actionis, voluntatis, quod est opus Sanctæ Trinitatis. præter hæc idem ait. Postquam venerit verax ille Spiritus, inducet vos in omnem veritatem. Non enim de se loquetur: sed omnia quæ audit, & res futuras aperiet vobis. Quæ habet Pater mea sunt: ideo dixi, à me accipiet. Animaduértisne æqualitatē, & vt filius missus, paterna suaq; volūtate ac Spiritus Sanct. opera, salutem attulit hominibus. vtque Spiritus Sanct. non de se ipso locutus sit, ac eiusdem cum Patre & filio sit voluntatis? Proinde missio filii, de corporali cōspectu eius intelligenda est. Ad hæc scriptum extat in Euangelio Ioannis, de vna essentia, & Filio apud Patrem absque principio. Eam ob causam Diligit me Pater, quòd ego animam ponam meam, rursumq́ue eam recipiam: nec est quisquam, qui mihi eam auferat. Vltrò illam pono, præditus potestate resumendi eam. quod mandatum accepi à meo Patre. Hîc obserua illum qui apud Patrem, expers est, principij nemine egere per quem à mortuis excitaretur: sed ipsummet vi sua resurgere à mortuis. Prout Paulus vas electum scripsit. Non arbitratus est rapinam esse Deo æqualē, sed seipse effudit serui similitudine sumta. Ita exitaturus Lazarū. Gratias tibi, inquit, ago Pater quod me audias. ego verò sciui audiri me abs te verum propter populum circumstantem dixi. vt me abs te missum esse credant. Et alibi idem. Si quis me diligit, verbum meum obseruat, & diliget eum Pater meus. ad eundē mansuri veniemus. Vbique videre est, quemadmodum sit Patri æqualis, Filii potestas, non vlla demissio. Rursum idem. Pater glorifica Filium, vt & is te glorificet. Plura eius generis in Diuinis scriptis reperies de Filio, vt non sit seruus, sed honore Patri par. de quibus hactenus.

AD

AD CAPVT 6. LASICIVS.

Multa hoc caput habet ſuperuacanea, quædam etiam reprehendenda. Primùm quòd Moſcus, oblitus eorum, quæ paulò poſt veriùs ſcripſit. Peccatum originale tolli autumet, ſanctimonia iuſtorum, Apoſtolo diuerſum ſentiente, ad Rom. 5. Sicut, inquit, per vnũ delictum reatùs venit in omnes homines ad condemnationem: ita per vnius iuſtificationem, bonum in omnes homines ad iuſtificationem vitæ. Et 1. Iohan. 3. Scitis Ieſum eſſe patefactum, vt peccata noſtra tolleret. Alterum aſt, (alia enim alii notent) quòd vt alibi, ita hìc parum accomodatè ſacram ſcripturam citet: ac ex ea, illa inferat, quæ nihil ad rem faciunt, nec Diuinis hominibus, hæc ſententia vnquam in mentem venerunt. Noe prius credidit Deo, quam arcæ extruendæ manus admouit. ita & alter. Credidit inquit Abraham, Iehouæ, & inputatum eſt ipſi ad iuſtitiam Gen. 15. capite verò 22. poſt. mactare vult Dei iuſſu filium. ſed Moſcus vt opera humana tueatur, peruertit teſtimonia Diuina. Tertium minime tolerandum. non prodeſſe homini Baptiſato natiuitatem Chriſti ſeruatoris mundi, niſi is omnia mandata Dei præſtet. Atqui ſupra Moſcus negauit plura duobus eſſe, Diuina mandata. Neceſſe fateor, nos Deum atq; homines. toto animo diligere, & hæc ipſa mandata, quæ ſunt norma viuendi, ſemper ob oculos habere. Veruntamen, ſi inquàm maximo id agendi conatu, vi peccati in nobis hærentis. Rom. 7. à via ſalutis abripi aliquem contingat, nequaquam eſt de ſalute lapſis deſperandum. Quinimo, quicquid in

Moſcus peruertit ſcripturã.

operibus credentiũ, (si nõ sponte peccauerint. Heb.10. desideratur: id imbecillitati illorum propter Christũ condonatur. ut Moscus, ita quondam Diabolus, disceptãs cum Sancto Martino Pãnonio, negabat dari veniam criminosis, & semel lapsis nullam a Domino clementiam præstari contendebat. cui Martinus. si tu ipse ô miserabilis, ab hominum insectatione desisteres, & te factorum tuorum vel hoc tempore, cùm dies iudicij in proximo est, pæniteret: ego tibi verè cõfisus in Domino, Christi misericordiam pollicerer. Antiqua delicta, meliori vita purgantur: & misericordia Diuina peccatis absoluuntur, qui peccare desinunt, hæc Sulpitius Seuerus in vita Martini: verißimè. Datus enim nobis semel, ille filius virgine natus. saluti est semper omnibus, in gratiam cũ eo per resipiscentiã redeuntibus sibiq; ipsum fide vendicantibus. Quare omnes ad se peccatis onustos vocat, omnes nos Patrem cœlestem, cum spe impetrabilis ueniæ, orare iußit omnibus nobis, legatus ipsius faciẽdum censuit, primùm ne peccemus: deinde vt peccata confiteamur cõmissa. 1. Io. 1. Misericors est enim is Pater: etiã pditißimis liberis, ad frugem reuersis. Luc. 15. Cõuertimini inquit, filij rebelles: sanabo rebelliones vestras. Misericors sum. Iere. 3. Ego sanè nihil magis miror, quam quòd iste homo, qui sæuiendi in Christianos tam suæ ditionis, quàm quos sibi violentia subiecit, modum facit nullum, tantopere vrgeat bona opera: fiduciam in Christum, hominum absolutam iustitiam. Iere. 23 Esa. 56. 1. Cor. 1. Leuiter præterit. Hostes nos appellat. at cuius? si Diaboli et progeniei Agarenicæ, omniumq; veritatem corrumpentium, verum est: si Christi, aut veritatis, tam id falsum, quàm quod maximè. addit, & in libidinem proiectos nos esse. verùm si hoc de omnibus intelligat, callũnia est. Habet sua frena, Christiana libertas, veri cultores Dei, memores dicti illius, Nisi abũdauerit iusticia vestra, plus quàm scribarum, non intrabitis in regnum cœlorum. Mat. 5. Et illius. Reddet vnicuiq;

Diaboli colloquiũ cũ S. Martino.

Mosci crudelitas

Callũnia.

cuiq; secundum opera eius. Rom. 2. Dant pro virili operam, omni virtutum generi. alijs gula, venter, religio est, mundus amicus, hæc vita summa voluptas. De incarnatione Filij Dei, vt & de quibusdam alijs hîc commemoratis, nos quoque idem sentimus. Sunt nõ pauci in Regno Poloniæ, quibus solus Pater cælestis est Deus: Filius autem huius, Iesus Christus, merus homo, omnia precario à Patre adeptus. Qui tũc primum esse cœperit, quãdo eum virgo peperit: Dei appellationem, vti Moses & omnis magistratus sortitus. Negant iidem Spiritum Sanctum Diuinæ naturæ esse, aut suam hypostasim habere: nec eum inuocãt, multò minus credũt in ipsum, ac sumtum in Papatu Baptismum in fluminibus renouant. ad quem non nisi adultos admitunt. Animas vnà cum corporibus dormire, donec tuba Archangeli exitentur, opinati. *Heretici in Polonia.*

Quibus cùm, nulla est nobis fidei communio. Multus est Moscus in præconijs Sãctorum, quasi nos Deo caros vituperemus: Sed quòd eos tam hîc, quàm capite 13. Diuinæ atq; Apostolicæ voluntati satisfecisse putat: facit Christi proprium cum hominibus commune. De hoc enim solo id scriptum est. veni vt impleam legem. Matt. 5. Et. Qui peccatum non fecit. 1. Pet. 2. Contrà, de omnibus hominibus ista. Fraudulentum est cor hominis. Iere. 17. Cor mundum crea in me Deus. Psal. 51. Nemo bonus, nisi vnus Deus. Luc. 18. Quis se mente purum, quis mũdum à peccato dicat? Prou. 20. Non est homo qui non peccet. 2. Paralipo. 6. Si dixerimus nos peccatum non habere, nos ipsos fallimus, & veritas in nobis non est. 1. Io. 1. Omnes peccauerunt, nõ est qui rectè faciat, nõ est ne vnus quidem. Rom. 3. In multis labimur omnes. Iacobi 3. Quid est mortalis vt mundus sit? & vt iustus sit natus muliere, qui imbibit vt aquam iniquitatem? Iob. 15. Conclusit scriptura omnia sub peccato. Gal. 3. Scio nõ habitare in me, id est, in carne mea bonũ. & facio malũ quod nolo. Rom. 7. Et ipse Christus ad di- *Quales natura homines.*

ſcipulos. Si uos cùm ſitis mali. Luc. 11. Et Salomon. Septies cadit iuſtus. Pro. 24. Ac Deus de Moſe. Morere in monte vti Aaron. Nam culpam in me commiſiſtis. Deut. 32. De ijſdem & Prophetis. Tui interpretes in me deliquerunt. Eſa. 43. Nec ſecus Dauid, nos vitiorum negotium ſuperauerat, ſed tu delicta noſtra condonas. Pſa. 65. & 40. Plures ſunt iniquitates meæ, pilis capitis mei. Et 106. Peccauimus cũ Patribus noſtris, deliquimus, impij fuimus. Hæc is de ſe alijſq; ſui generis. quem tamen Petrus. Acto. 2. & Patriarcham & Prophetam fuiſſe dicit. Rurſus Eſaias. Cap. 64. Omnes iuſtitiæ noſtræ ſunt menſtruati panni ſimiles. Et Apoſtoli de ſeipſis. Paulus. Chriſtus, inquit, venit in mundum, vt peccatores ſeruaret. Quorum primus ſum ego. 1. Tim. 1. Idem cum Barnaba. Nos quoque ſumus homines, ijſdem affectionibus quibus & vos obnoxij. Acto 14. Iacobus. Elias homo erat ijſdem affectionibus, quibus & nos obnoxius. cap. 5. Iohannes. Dilexit nos & lauit à peccatis noſtris ſanguine ſuo. Apoc. 1. Liquet hinc, ne plura eiuſmodi adferã, vt ſe Sãcti nequaquam ſatiſfeciſſe Legi Dei fateantur. Nec ſe res habet aliter. Dauidis, Ioſephi, Abrahami, Zachariæ, Eliſabetæ, Pauli, aliorumq; piorum externa iuſtitia, remiſsione peccatorum perficiebatur. Omnium noſtrum ſordes tediumq; animi, Chriſtum abluere neceſſe eſt. Quorum autem non abluit ij non ſunt futuri, regni cœleſtis participes. Iohan. 13. Tales ſunt Sancti fueruntq; ſemper, qui has ad Deum voces attollunt. Remitte nobis debita: vel vt Lucas habet cap. 11. Peccata noſtra: quiq; Dum viuunt credunt: peccatorum ſuorum remiſsionem prout, fert ſymboli Apoſtolici formula. Alioqui qui hæc neq; confitetur, neq; ſibi condonata eſſe credit: is ita non erit tanti beneficij particeps, quemadmodum Iudæi ex AEgypto educti, non ſunt potiti terra ſibi promiſſa: quòd id Deum, vt ea potirentur præſtare poſſe non crediderunt. Tu, pſallit Diuinus ille cantor, iniquitatem peccati mei remiſiſti.

Sancti peccant.

Iuſtitia Sanctorũ.

Pro

Pro hac te omnis Sanctus orat, tempore opportuno. Psal. 32. Pelagiani, inquit, Augustinus, in id etiam progrediuntur, vt dicāt vitam iustorum in hoc seculo, nullum omnino habere peccatum, & ex his Ecclesiam in hac mortalitate perfici, vt sit omnino sine macula & ruga. quasi non sit Christi Ecclesia, quæ in toto terrarum orbe clamat ad Deum, Dimite nobis debita nostra, Hæc ille libro de hæresibus. Pelagiani. Sanè nemo longius abest à vera religione atq; perfectione, quàm qui sibi videtur, esse bonus ac religiosus. errabant peccabāt. fallebātur quiq; Sanctißimi, mortui iam nō peccāt. Quæ omnia cùm ipsi in sese experirentur, ita de sua iustitia scripsêre. Basilius, concione de humilitate. Qui gloriatur, in Domino glorietur, quod Christus nobis factus sit sapientia à Deo, iustitia, Sanctificatio & redemptio. Hæc enim est integra & perfecta gloriatio in Deo. Quando neq; propter iustitiam suam quis effertur: sed agnoscit sibi deesse veram iustitiam, fide autem sola in Christum iustificari. Chrysost. in cap. 3. ad Galatas. Dicebant Iudæi. Qui sola fide nititur, execrabilis est. Paulus autem demōstrat, qui sola fide nititur, eum benedictū esse. Sola fide iusti sumus. Ambrosius in epistolam ad Roma. Hoc etiam constitutum est à Deo, vt qui credit in Christum, saluus sit sine opere, sola fide, gratis accipiēs remißionem peccatorum. Hieronymus lib. 1. contra Pelagianos. Tunc iusti sumus, quando nos peccatores fatemur: & iusticia nostra non in proprio merito, sed in Dei consistit misericordia. Bernardus in cantica sermone 22. Quisquis pro peccatis compunctus, esurit ac sitit iustitiam, credat in te qui iustificas impium: & solam iustificatus per fidem, pacem habebit ad Deum. Plura eius generis in ijsdem Sanctis Patribus leguntur.

Honorandos esse Dei ministros, & quidem duplici modo, vt iubet Paulus, quis negauerit? Sancti honorandi. At venerandos, vel simul atq; homines esse desierunt inuocandos, quis zelo Dei præditus censuerit? habet suos limites honor, habet cultus, habet veneratio. Sic nos æstimet ho-

mo vt ministros Christi & dispensatores mysterioru͂ Dei. 1. Cor. 4. Item Quis est Paulus, quis Apostolus, nisi ministri per quos credidistis. Et nec is qui plãtat, nec qui rigat est aliquid, sed qui auget Deus. Contemsit is adorationem sui, qui nos de se hæc sentire iussit. Nouerat enim, vti & alij, nihil se solum in homines conferre. Deum tantum esse, qui mortales quæcunq; & quando vellet doceret, corda coru͂m ad bona impelleret, ac multiplicibus beneficijs afficeret. Itaq; unus illorum in hæc verba prorupit. Quid ô Israëlitæ miramini, quasi propria vi aut pietate effecerimus, vt hic ambulet? Acto. 3. Et alter de Paulo. Virtutes non vulgares edebat Deus, per manus Pauli. Acto. 19. Iisdem alios docentibus, non plures dictis suis obedientes habuerunt, quàm quot ille voluit, qui est vnicus doctor omnium. Mat. 23. Et crediderunt, inquit, quotquot erant ordinati ad vitam æternã. Acto. 13. Et: Per ministros credidistis, vt cuiq; Deus dedit. 1. Co. 4. Itẽ. Dominus addebat quotidie Ecclesiæ, qui salui fierent. Acto. 2. Sic & Moses olim. vos vidistis omnia facta Iehouæ in AEgypto. Sed nondum dederat vobis Iehoua mentem ad cognoscẽdum, vsq; in diem hunc. Deut. 29. Non dissentit ab his Augustinus: nolite putare quẽquam hominem quicquam discere ab homine, admonere nõ possumus per strepitu͂ nostræ vocis: si nõ intus sit qui doceat, manifestè inanis sit strepitus noster: hæc tractatu 4. in epist. Iohan. Rogat Moscus quomodo voluntas Diuina, nota hominibus fuisset, si suas Apostoli legationes, scriptis non mandassent. Dignus profectò, cui tum demum respondeatur, cum scripta interierint Euangelica. Idem iacto de Sancta Triade, bono fundamento, prorsus ligna, fœnum, stipulam, in eo ponit. Ait enim doctores corda hominu͂ illuminasse. Cõtrà Paulus Spiritum S. datorem esse fidei scribit. 1. Cor. 12. Id quod apparet ex illis igne cælesti, ab eodẽ Spiritu collustratis. Acto. 2. Facit hoc idem occulta vi in alijs, adeò vt & ipsemet Moscus, Patres ipsos illuminatos:

Nihil per se agunt.

Fundamẽtum Moscorum bonum.

tos:

tos vocet. Si illustrati: an non ab illo, de quo hæc Simeon effatus est? Lumen ad illustrationem Gentium. Luc. 2. & Esa. 42. atque 49. Iacobus quoq; de eodem cap. 1. Progenuit nos sermone veritatis. Et Iohan. cap. 1. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum. Quòd si omnem: ergo & Patres. Vocatur quidem lux mundi Apostoli. Mat. 5. & Paulus lux Gentium dicitur. Acto. 13. Sed quam ipsi ab illa vnica mutuati sunt, quemadmodum luna suam sumit à sole. Sic idem nimius hominum admirator, de dignitate beatæ Mariæ talia adfert, quæ ipsa nō agnoscit. ita enim de se. Respexit humilitatem ancillæ suæ. non dixit, vidit in ea dignitatem. Item. fecit mihi magnifica ille, qui potens est. Et exultat Spiritus meus super Deo seruatore meo. Insuper Angelus. Aue gratis dilecta, inuenisti gratiā apud Deū. Nulla hîc dignitatis visæ ante in ea, quàm mater esse sui Domini cœpit, mentio. Quæ si in ipsa fuisset, causa non erat, cur suā submißionem, sui dilectionem gratuitam, aut se ancillā, Deum verò, seruatorē erga se beneficū agnosceret, atq; ab Angelo, gratiam inuenisse apud Deum more aliorum. Iud. 6. Ruth. 2. Gen 18. & 30. 2. Tim. 1. diceretur. Scimus qui inire gratiam apud alios soleant. Etsi alia apud Deum, vbi omnia gratuita, alia apud homines est ratio. Nec id nos fugit, seruatorem dici, vel pereuntium vel perditorum respectu. Christus, inquit, venit in mūdum, vt peccatores seruaret. 1. Tim. 1. Factus est nobis redemptio 1 Cor. 1. Eos qui sub lege erant redemit. Gal. 4. Seruauit populum suum à peccatis ipsius. Mat. 1. Hinc consequi necesse est, vel non esse conseruatā redemtamq; Mariam, sub lege itidem natam, quod credere nefas: vel eam è numero illarum ancillarum Dei fuisse, quas Christus, vti alios omnes electos peccatis liberauit. Sicut igitur illi tātùm beati sunt, quorū remissa sunt peccata. Rom. 4 Ita & Maria beatißima est fœminarum, non suis meritis, sed ob Dei in se singularē gratiam: quòd Filium ipsius &

De B. Maria.

proprium & unicum pepererit. Beata quæ credidit, inquit, Elisabetha. Nam perficientur ea quæ ipsi à Domino dicta sunt. Luc. 1. Et ipsamet ibidem. Ecce ex hoc, beatã me dicent, omnes ætates. Profectò omnis hominũ dignitas, in Deo est. Rogate, inquit, omni tempore, ut digni habeamini, qui effugiatis ista omnia futura. Luc. 21. Profecti sunt à conspectu Concilij gaudentes, quòd digni habiti essent, qui pro nomine Iesu contumelia afficerentur. Act. 5. Iuditium certum est, iusti iudicij Dei, ut digni censeamini Regno Dei, pro quo etiam patimini. 2. Thessal. 1. Quæ de eadem virgine Moscus addit, & ut solet cap. 13. repetit, quasi opera eius recõciliemur Deo quæq; nobis desunt ab ea cõsequeremur: iniustè trãsfert filij beneficiũ in genitricem. Clarè enim tradidit Apostolus, Deum sibi omnia in cœlis & in terris, per filium suum reconciliasse. Col. 1. Et Deus in Christo mundum sibi reconciliauit, non imputando eis peccata. 2. Cor. 5. ac ad Rom. 5. Si cùm inimici essemus reconciliati fuimus Deo per mortem filij eius: multò magis reconciliati, seruabimur per vitam ipsius. Constat autẽ Mariam quoq; illam, Iosepho pactam, partem mundi fuisse: ergo hæc etiam reconciliata Deo est, olim omnibus infenso, per eũ cuius ipsamet parens fuit. Idem Apostolus disertis testatur verbis. nõ aliũ hominem, quàm Iesum Christum, esse Dei hominumq; mediatorem. Qui semetipsum dedit redemtionis pretium pro omnibus. 1. Timo. 2. Cur igitur ingratus hic mundus, alios sibi homines statuit, per quos redeat cum Deo in gratiam? Nec Moscus minori errore eam reginam vocat, & omnia materno iure apud filium agere posseq;, peccata nostra tegere, Ecclesiæ patrocinari, scelerũ humanorum expiationem esse, cum latina Ecclesia putat. Quæ omnia ex uno et eodem fonte, vel ignorantiæ, vel malitiæ promanârũt. simulatq; Satan homines à creatore, ad rerum ab eo creatarum cultum, propter earum quandam utilitatem, excellentiam atq; vitæ sanctitatem auertit. Is enim seducit

Dignitas hominum in Deo est.

B. Maria Deo recõciliata.

Diabolus orbem decipit.

ducit totum terrarum orbem Apoc. 12. Ita vt hodie, à multitudine credentium raciocinari, ad rei veritatem demonstrandam infirmissimum sit argumentum. Cæterùm execrabilis est omnis, qui confidit homini. Ierem. 17. Veris Christianis solus Deus est cœli terræq; rector. Nec socium creatum, in administranda hac mundi mirãda machina. habet vllum, nec aliquam patitur adiutricem, aut natus eius, aliam præter seipsum expiationẽ. Solus est spes omnium finium terræ. Psal. 65. Huic soli seruiendum est. Matt 4. Is tantùm in auxilium vocãdus. Psal. 50. Is nouit quibus sit nobis rebus opus, prius quàm petamus ab ipso. Matt. 6. Abraham non nouit nos. Esa. 63. Hunc eundem inuocauerunt Patres nostri, & conseruati sunt: spem in eo suam posuerunt, nec frustrati sunt. Psal. 22. Non falsò id. Hic enim Noe à diluuio, Lothum à cœlesti incendio, Isaacum ab imminenti gladio, Iosephum à calumnia, Iacobum ab Esau, Mosen, Aaronem, nec non omnes Israelitas ab AEgyptijs, Danielem à leonibus, Susannam à falsis testibus, aliosq; innumerabiles se inuocantes semper liberauit. Diues enim est misericordia. Ephe. 2. Diues in omnes inuocãtes ipsum. Rom. 10. propinquus ijsdem. Deut. 4. Valdè clemens Psa. 86. Exorabilis & ad iram tardus. Psal 145. Non agit nobiscum pro nostris peccatis, neq; pro delictis nostris mala nobis reddit. Psal. 103. Credentes custodit. Ps. 31. Cura est illi de nobis. 1. Pet. 5. Conseruator est omnium hominum, maxime fidelium. 1. Tim. 4. Huius solus filius, propitiatio est pro peccatis nostris vita hominum. Io. 1. Solus complacitus est Patri Matt. 17. Causam nostram apud eum agit. 1. Iohan. 3. Vnicus est inter ipsum, & homines mediator, vnicus noui fœderis pacificator, deprecator. 1. Tim. 2. Hebr. 8. & 12. Lumen ad illustrandas gentes cœlitus demissum. Matt. 2. Via in cœlum. Iohan. 10. Per hunc patet aditus ad Patrem. Ephes. 2. & 3. Inteligentia contingit scripturarũ. Luc. 24. Cognitio veracis 1. Iohan. 5. Ex huius solius plenitudine omnes ac-

Vera de Deo sententia.

De Christo.

cepimus. Iohan. 1. Plures ei his in officijs addidit collegas, hominum partim superstitio, partim adulatio. At tibi ô homo, perdiu expectandum erit, antequam Petri, Pauli, Nicolai, Basilij aliorumq; beneficio, tradita nobis Diuina mysteria, cognita habeas. In quorum auxilijs, cùm spem fixeris tuam, probè videmus vt sacra intelligas. Et tamen tibi tuisq;, tot erroribus scatentibus, nomen verorum Christianorum, superbè arrogas, dissentientes abs te damnas! Flectis genua ante ossa mortuorum, interea viuos sanctos contrucidas? Signum crucis, fronti, pectoriq; toties adhibes, & ac collo suspendis, interim tot immeritos, in cruces agis? Alios vrsis famelicis discerpendos, crudelißimè obijcis? ô insignem viri pietatem? Qui sunt ij, quæres fortaßis? Sunt Sancti Mosco semper, non tātùm vt vulgus putat in cœlis, verùm etiam in terris, quibus cum colendum est nobis fidei vinculum. Sunt illi omni tempore inter nos, de quibus hæc omnium nostrum iudex. Amen dico vobis: quatenus id fecistis uni fratrum meorum minimorum. mihi fecistis. Matt. 25. Quorum, quot millia in Liuonia, Lituania, ac in tuo regno, vel nulla, vel leui de causa interfeceris, nec tute ignoras, neq; nos præterit, qui hæc prodita literis Latinè, Polonicè, Germanicè legimus. Huius nunc crudelitatis, Deus à te expetit pœnas, per Regem nostrum Stephanum, æterna memoria dignum: grauius sibi illud iudicium in posterum relinquens, de quo hæc Apostoli. Damnatio absq; misericordia erit ei, qui non præstiterit misericordiam. Iaco. 2. & 5. Agite nunc diuites flete vlulantes super miserijs vestris superuenturis. In delicijs vixistis super terram & lasciuijs, condemnastis, occidistis iustum: non resistit vobis. Item. Opera carnis sunt, adulterium, scortatio, idololatria, inuidiæ, homicidia, ebrietates, cōmessationes, qui talia agūt, Regni Dei non erunt hæredes. Galat. 5. His addit auaros, maledicos, rapaces. 1. Cor. 6. Ac certè tales sunt Mosci, qui tam multa aliena rapiunt,

Crudelitas Mosci.

Qui damnabūtur.

piunt, quiq; veris Christianis adeò maledicunt, vt eos canes appellent. Et in Apocalypsi. cap. 21. & 22. dicitur. Homicidis, scortatoribus, veneficis, idololatris, & omnibus mẽdacibus, pars est in stagno ardenti igne & sulphure. Verùm cõsideret lector, vt is homo, nihil absq; compendio faciat. Et memoriam, inquit, Sanctorum colimus, & ossa mortuorum veneramur: vt hoc maius auxilium illorum demereamur. At cur non potius auxilio demerendo studes, omnes nos ad se invitantis Christi! an non Deum suum homines consulere debent? Esa. 8. Tua est pernicies Israelita: sed in me est auxiliũ tuũ. Oseæ. 13. ô Beatum illum cuius est auxilium Deus Iacobi. Psalm. 146. Conatur idem, allato in medium testimonio de ferenda cruce, quam Monachorum more definit, sententiam orthodoxam de gratuita peccatorum remissione infringere: Deum immortalem, quàm ineptè. Multò aptius & verius Augustinus. cap. 14. De fide & opperibus, legis opera sequi iustificatum, non præcedere iustificandum sensit. Ostensum etiam supra est, ne vnum quidem esse iustum, qui suis factis, uitam æternã mereri queat. Plenæ sunt Sanctæ literæ huiusmodi dictorum, Deum iustificare impium. nos prius dilexisse. in dilectos suos, Spiritum S. bonorum operum auctorem effundere. non operibus. sed sua misericordia, homines seruare. Semel abs se vocatos, iustificare. Porrò quæ in Biblijs de mercede, merita sequente leguntur: eam vnusquisq;, qui se modò benè norit, gratuitam esse, necesse est fateatur, licet enim vel omnia nobis præcepta faceremus: tamẽ serui inutiles sumus. Luc. 17. Quis autem inutili seruo præmium iure persoluerit? Itaq; vera sunt illa, vt alia confessionis Augustanæ verba. Quanquam Euangelium requirit pœnitentiam: tamen vt remissio peccatorum certa sit, docet eam gratis donari, hoc est, non pendere ex conditione dignitatis nostræ, nec dari propter vlla præcedẽtia opera, aut dignitatem sequentium. Hæc articulo. 4. Vera & hæc Augustini. Tanta

Mosci ossa mortuorũ venerantur.

Merces piorum gratuita.

est erga omnes homines bonitas Dei, vt nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona: & pro illis quæ largitus est æterna præmia sit donaturus. c. 32. Libri de Ecclesiasticis dogmatibus. & cap. 26. omnia opera & merita Sanctorum, ad Dei gloriam laudemq́ referenda sunt. Quia nemo aliundè ei placet, nisi ex eo quod ipse donauerit. Sic. & epi. 95 sup. Iohan. Tract. 3. De verbis Domini sermone. 6. De æqualitate venerandæ Trinitatis personarum, non fuit Mosco necesse cum eo disputare, qui ipsam adeò non negat, vt Patrem Filium & Spiritum Sanct. vnum esse Deum profiteatur.

Dei dona nostra merita.

Arrij quoq; hæresim malignè idem, obijcit, ministro Christi, nihil magis quàm Arrium detestanti. Arriani, inquit. August. de hæresibus. nolunt esse Patrem & Filium & Spiritum Sanct. vnius eiusdemq; naturæ atq; substantiæ, non potest equidem Filius esse genitori, natura sua par: veruntamen, quia diues cùm esset, nostra causa pauper factus est. 2. Cor. 8. seq; vsq; ad mortem crucis, vltrò demisit. Philip. 2. Seruus ab Esaia cap. 53. minister ab Apostolo Rom. 15. vocatur. cuius mysterij respectu Patrem, nunquam in carne conspicuum factum Iohan. 5. se esse maiorem dixit.

Arriani.

CAPVT 7. MALEDICTA CONTINET. Item quomodo Mosci Biblia diuidunt.

ERscripsisti causas futuri aduentus Christi, ad homines tam viuos quàm mortuos iudicandos. De quibus suprà memoratum est. Etsi tu sententiam nostram non es assecutus. Nos enim quid de iudicio Dei, mortuorumq́; resurrectione sentires quærebamus. Verùm tu aliud quidpiam locutus, ad mea non respondisti. Quòd autem negas, ea opera esse habenda bona, quæ sibi ipse homo excogitat: id

abs te, de Apostolis, Sanctisque Patribus scriptum est. De quo iam ante diximus, vti & de verbis decẽ. Nam si legem Mosis recipis, æquum est, vt sabbathum etiam ritu Iudaico obeas. Paucis quidem de his supra: sed tamen accuratè explicatum est, etenim cùm sis canis, & crucis Christi hostis, nolo tecũ multis agere. Quæ capita ex epistolis Apostolicis, atque ex euangeliis in mediũ adducis, cum nostris non conueniunt. ea vobis tradidit Lutherus, cætera mentiris. Scribis etiã haberi hæc in Matthæo. Cur me colitis inuentis hominum? Verùm hæc in eo nusquam leguntur, præterquam in Luca. Idq; aliter ac tu scribis. Nam ibi dicitur. Quid me compellaris, Domine, Domine, nec ea quæ vobis dico perficitis? Sed tu hostis, Christi crucis, in medio tritici paleas seminas, & vt Christus ait, mendatium in veritatem trãsformas. vos inquit, ex patre vestro Diabolo estis, desideriisq; eius vultis obsequi. Is cũ loquitur mendacium, de suo loquitur, & sanè mendax est, mendaciique pater. Citas & Pauli verba ad Corinthios. non esse regni cœlestis hęredes futuros, adulteros, illos qui vel manu, vel alio modo obscœna agũt, Sodomitas, fures, ebriosos, maleficos, obtrectatores, latrones. Quæ omnia, apud vos Lutherianos fiunt. Quæ verò dicta de idolis, vos Lutheriani ad cultum imaginum refertis, de his infra. Nec minus in aliis quæ scribis mentiris. Hæc enim in Diuinis scriptis non leguntur.

* *
*

AD CAP. 7. LASICIVS.

Rauè hic, Phalaris affutiit maledictum, cùm verùm Christianum canem: capite autem 12. Onagrum: & strenuum crucis Christi defensorem, hostem ipsius appellauit. illius, vt multorum aliorum è caritate proficiscentium. 1. Corint. 13. Oblitus. Qui dixerit fratri suo, Raka, tenebitur consessu. qui fatue, gehenna ignis. Mat. 5. Raka vox indignantis, tam Hebræis quàm Chaldæis, hominem nihili inanem & vacuum significat 2. Reg. 16. sed quantò gravius est bestiæ seu obscœni canis, in eum iactum conuicium, quem Deus à beluis ratione distinxit, Christus pretioso suo sanguine redemit, Spiritus Sanctus domicilium esse suum voluit? At mirum non est, ita esse hunc virum à superbissimo Principe appellatum, cùm Moscis, omnes Latinæ Ecclesiæ homines, profani sint & immundi. Scribit Martinus Bielscius, nobilis Polonus, capite tertio & septimo libri de Moscouia, se vidisse Basilium, istius qui hæc cōsarcinauit, vel id fieri mādauit patrem, salutatis Regis Poloniæ Sigismundi legatis, (quorum è numero ipse etiam fuit) manus suas frigida abluentem idemq; solere facere omnes Moscorum Duces, quotiescunq; alicuius principis Regisúe, Romanæ Ecclesiæ legatis, tam in aduētu quàm discessu illorum, dexteras porrigūt adeò illis hi omnes impuri, atq; hæretici sunt. Quid ad hæc Sanctus Petrus? Mihi, inquit, ostendit Deus, ne quem hominem impurū dicerem. Acto. 10 proinde haud incredibile est, quod iam per omnem Poloniam diuulgatum iactatur, hunc eundem principem, Anno quo hæc conscribo. 1581. Legato Pontificis Romani, mandata sedendo exponere volenti, callidè sedem subtrahi, vt penè caderet iussisse: ac quòd suus, quem Romam miserat orator, pedem Papæ osculari coactus fuerit, indignissime id tulisse. De seruandis præce-

Opinio Moscorum de Latina Ecclesia hominib.

Legatus Papæ Mosco ludibrium.

ptis

ptis decalogi, Christi, Iacobi, Iohannis, cæterorumq́ꝫ Apostolorum mandato, dictum est in Apologia ad caput 5. Sabbathum quoqꝫ sacro cultu obiremus, ni Dominus sabbathi. Mar. 2 eius vacationem, sua resurrectione in sequentem transtulisset. Feriatum merito habendum: tamen extra superstitionem Iudaicam, & Dominicum. Apoc. 1. vocatum propterea quòd eo Dominus Deusq́ꝫ noster caro factus quieuerit, noua creatione absoluta. Nec ego valde miror, non esse in Matthæo lingua Rußica scripto, si quid modò Moscus, rabie cæcus, videre potuit, hæc quæ nos cap. 15. De inani cultu Dei institutis humanis legimus: aut illud Iohannis, quod cap. 13. commemorabitur, Filioli cauete vobis ab idolis: cùm maiores Russorum, quos iste toties Patres Sanctos vocat, Ecclesiam suis inuentis intantum obruerint, vt delenda non dubitauerint, quæ suis consilijs contraria esse videbant, quæ in dubium velle vocare, aut vllo emendare modo, religio Moscis est. Planè vt serui, ac filij Dei facti sunt serui hominum. Similiter à Socrate Histo. Ecclesia. lib 7. cap. 32. memoriæ proditum est. Omnes qui Diuinitatem ab humanitate Christi seiungere studebāt, hæc verba epistolæ Iohannis Catholicæ, Omnis spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est, ex vetustis exemplaribus delere, tollereq́ꝫ non dubitasse, à quorum non ferenda audacia, nostri hodie Ebionæi, atque Macædoniani, suo peruicaci errori, patrocinia petūt. Queritur & Optatus. Afer. libr. 1. de simili Donatistarum in legem Diuinam furore: idemq́ꝫ olim Arrianos factitasse testatur. Victor. lib. 3. Nec est alia verior causa tantæ in Hæbraicis, Græcis & Latinis vtriusq́ꝫ fœderis codicibus varietatis. Sublata sunt enim quædam in illis ab hæreticis: quædā partim cōmutata, partim addita, Suyda quoqꝫ idem, in verbo Lucianus affirmāte. Obseruarûnt hæc Sacrorum Bibliorum interpretes, Erasmus, Pagninus, Beza, Castalio, Franciscus Lucas & Franciscus Iunius. Quin nec aliam magis ob rem, ijdem

Dies Dominicus.

Mosci decalogum reijciunt, quàm quò secundum eius præceptum, vetet imaginum cultum: cui sunt deditì superstitiosissimè. Rei huius, inter alia multa, id saltem nunc ponere lubet exemplum. Expugnata à nostris, eo quod nunc geritur bello, quinto die Septembris. 1580. Vielcoluco, arce Moscorum & perampla & valida: in qua defensorum septem circiter milia, nitrati autem pulueris, quadringenta vasa fuerunt: omnes propemodum obsessi, imagunculas habuerunt Sancti Nicolai, aliorumq́ue, & cruces de collis pendentes. quas identidem dissuauiati, incassum opem deastrorum implorabant. Stabant etiam quinquaginta Sacerdotes, cum obuersis ad victores imaginibus pictis maioribus. vt quos à vehementi insultu, vis humana reprimere nequiuit, falso crediti numinis reuerentia arceret. verum capti, cæsiq́ue simul cum idolis, omnes illorum cultores quicunque se vrbe combusta in arcem receperant. Frustra auxilia ab iis petita, qui oculos, auresq́ue habentes, neque vident neque audiunt.

Mosci in colendis imaginib. superstitiosissi.

Quo minus ferendi illi quoque sunt, qui præterito in suis catechismis, de non fabricandis imaginibus, secundo præcepto postremum de frenanda rerum alienarum concupiscentia diuidunt, prima duo in unum conflant. Scilicet, Deus tãta breuitate superfluum aliquid dixit, quod à nobis prætermitti debeat: vel ita non rectè digessit, vt nos id rectius faciamus. Vt Deus & idolum longè diuersa sunt: sic vxor proximi nostri liberi, familia omniaq́ue vtensilia, nihil aliud quàm domus eiusdem habentur.

Perperam omittitur secundum Præceptũ.

Qua in re, nullius neque concilij antiqui theologi, eo modo præcepta partientis maior esse deberet, quàm diuina auctoritas. Vt autem Mosci, ita Pharisæi, traditiones maiorum suorum pluris faciebant voluntate Diuina. Matt. 15. Marc. 13. Sed quid Dauid. Psal 119. Execrandi qui declinant à præceptis tuis. Manent verò, etiam hodie, nõ solùm in Russia: verùm etiam in Latina Ecclesia, istius veteris erroris vestigia. Est vbique maior vis consuetudinis,

nis. quàm dictorum diuinorum: maior Ecclesiæ, id est, hominum, quàm illius auctoritas, de quo id cælitus existit oraculum. Hic est filius meus dilectus: hunc audite. Matth. 17. Quem errorem, cæteraq; deprauata, qui correcta esse optant, aut nolentibus ijs quorum id maximè interest, ipsimet corrigunt: Hi sunt hæretici, falsi Prophetæ, bestiæ, canes, lupi, fures, latrones. Nēpe quòd sic omnes sanctiones Apostolicæ sedis accipiendæ sint, tāquam ipsius Diuina voce Petri essent firmatæ. Agatho Papa, omnibus Episcopis Dist. 19. Et immanis illa belua Bonifacius 8. Extrauagant. Com. lib. 1. tit. De maioritate & obedientia. Subesse Romano pontifici omnem humanam creaturam, declaramus, dicimus, definimus & pronūtiamus, omnino esse de necessitate salutis. En tertiumdecimum fidei vniuersalis articulum, quōdam multis ignotum, tam in Africa quàm in Asia Ecclesiis. Aliter distingui à Russis Apostolica scripta, quàm pridem à quibusdam (non à Luthero, vt iste blaterat) tollendi lectorum tædij causa, diuisa sunt. Apparet ex cap. 14. huius scripti. Quorum lingua, habet. Matthæus capita 116. Quæ Zaczalas, hoc est, incæptiones cognominant. Pleraq; adeo parua, vt ex tribus constent versibus, prout fert scripti Diuini, de re vna sententia. In Marco sunt. 71. In Luca. 114. In Iohanne. 67. In Actis. 51. Paulinas epistolas, caput. 79. Inchoat, qui numerus ad. 335. Collectus finitur in ea quæ est ad Hebræos scripta. Quem rursum excipit. 51. ab initio Iacobi Canonicæ. Desinitq; in Iuda. Apocalypsim quoq; Iohan. se habere, rogati à me Cracouiæ, cùm Anno. 1578. bello exardescente, Legati ad Regem Stephanum missi superbè se gessissent, dixerunt. Omnia hisce capitibus discreta, à quodam Cyrillo, Constantinopolitanæ Ecclesiæ (cui parent,) sacerdote lingua gnaro Sclauonicæ. Idē credo Morauis & Bohemis, vt tradit Aeneas Syluius Histo. Bohe. cap. 12. Anno nat. Messiæ 995. Fidem in Christum persuasit. Onuphrius, Polonorum etiam Apostolum appellat. Cate-

Qui hodie hæretici.

Moscorum noui Test. capita.

Bohemi christiani facti.

rum, quod præceps furore Moscus, tot flagitia Lutherianis obijcit certè per trabem suam, videt festucam alienam. Non enim mentiar, si ut se res habet dixero, in Moscouia, hæc fermè omnia, nonnullaq; alia non vigere tantùm, sed etiam regnare vitia. Quod ego ex ijs habeo, qui in bellis capti, cum Moscis complures annos vixerunt. Furta & ebrietates rariora apud eos. Cultros illorum cubitales, quibus, sub intimis vestibus latentibus, se inuicem irati, hostem verò incautum confodiunt, semper exhorrui. In technis fallendi alios, pro eo quo pollēt ingenio sunt vaferrimi. in vēdendo autem, mercem decuplo pluris æstimant, quàm constat, modò emtorem decipiant. Nec minor est illorum calliditas atque mutabilitas, in pactionibus quibusq; constituendis, In congressu amico, cum nostris nihil illis tumidius. ni prior ipse salutaueris, non salutaberis. Honore præuenire (vt Paulus iubet) vel honoratissimum, dedecus habetur. Mendaciū verò, adeò est vulgare omnibus, vt illud infimi superioribus, ac ipsimet principi more prorsus barbarico, impune obijciant. Rei huius hic quoque leguntur aliquot exempla. Quod enim vrbaniores Christiani, veniam præfati, per verbum negandi, verecundè efferunt: Id isti Syluestris ingenij homines, mentiris simpliciter dicunt. Atqui in promtu est cuiuis, vel hoc odiosum uerbū, vel aliquod crimen alteri impingere: sed Christiano dignus est, missis conuicijs solidis rationibus docere errantes, conuincere argumentis peruicaces. De idolis seu imaginibus, dicetur ad cap. 13. Quòd si scripta Diuina, de idolis Ethnicis, ad falsorum Christianorum imagines, veris vt olim, ita nunc ignotas, referimus: id fit ideo, quòd ij Ethnicos, malo illarum vsu imitentur. adeò obliuiosi facti, vt nec supplicare superis, nec sacra celebrare queant, nisi signis admoneantur.

Moscorum vicia.

Imagines.

CAP.

CAPVT 8. INVEHITVR IN LVTHERianos: nonnihil attingit de Rußica Religione, & Romana Ecclesia.

Qod scribens de Lutheri doctrina, ais vestros fidem, non in Luthero, sed in Christo Domino nostro figere. Attamen si vel Lutherus vel quispiam alius ea proponat, quæ cum sacris literis conueniant: nõ secus vos iis, quàm voci Diuinæ assensuros esse. Sin pugnantia cum Christi Apostolorumque disciplina doceat, eum licet sit, vel Angelus cœlestis, pro anathemate habendum esse. Audi verò quid de his scribat Apostolus. Miror, inquit, tam citò vos à vocante gratia Christi, transire ad aliud Euangelium. Etsi nõ est aliud: nisi quòd vos quidam turbant, & ab Euangelio Christi auertere volunt. Verùm, si aut nos, aut Angelus è cœlo, prædicauit vobis aliud, præter id quod est à nobis prædicatum, anathema esto. Notum autem vobis facio fratres, prædicatam à me doctrinam, non esse humanam. Neque enim ego ab homine accepi didiciûe, sed è reuelatione Iesu Christi. Vide mihi, vt non sua voluntate, nec abs se excogitata, nec quæ scripturæ Diuinæ cõgruant inuenta, (quemadmodum vos, qui à concionibus estis, vestro cum Luthero fecistis,) sed patefaciente sibi Domino aliis tradiderit: & in Christo acquiescens, nequaquam ip-

ſemet fundamentum eſſe voluerit. Super quod fundamētum, ſi quiſpiam exſtruat aurum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, arundinem, vniuſcuiuſq; opus manifeſtum erit. Dies enim ipſis declarabit. En vt nemo ponere queat aliud fundamentum, præter Chriſtum iam poſitum. Qui rediuiuus, diſcipulos, beatoſq; Apoſtolos ad nunciandum allegans Euangelium, dixit vt irent, ac omnes nationes in nomine Patris, Filij, & Spiritus S. Baptizantes, docerent ſeruare omnia ſibi præcepta. Vbi animaduertis, iubere eū obſeruare, etiam non ſcripta præcepta. Scribit idem Filius tonitrui. Multa, inquit, alia fecit Ieſus coram diſcipulis, non ſcripta in hoc libro, quæ ſi ſigillatim ſcriberētur, opinor, nec totum mundum comprehēdere ea poſſe. Attendant autem ij, qui ſe dictis Apoſtolicis, non præbent obſequentes, id quod Chriſtus apud Lucam dicit. Qui vos audit, me audit. Qui vos reiicit, me reiicit. Etenim Apoſtoli ad prædicandum Euangelium digreſſi, ſurrogarunt ſibi ſeptuaginta vicarios, itidem Apoſtolos: ac ſecundum hos, ordinē ſpiritualem, à quo, vſq; adhuc, ſacerdotes, doctoreſq; populi propagati ſunt. Qua de re Paulus ad Titum. Propterea te in Creta reliqui, vt nōdum abſoluta perficias & in ſingulis oppidis, Sacerdotes conſtituas. Quòd ſi hac re nō eſſet Chriſtianis opus nō ſcripſiſſent de ea Apoſtoli. Porrò Lutherum veſtrum atque vos ipſos, quis nam ad hoc munus deſignauit? Quotum, præter id quod in veritate non inceditis, magis ſe prodit peruerſitas, Petro ſuperiore Apoſtolo, ſecunda epiſtola, id aiente. Quemadmodum, inquit, dilectus frater noſter Paulus, pro ſapientia ſibi data vobis ſcripſit, ac in omnibus epiſtolis, de iiſdem loquitur. Quibus in epiſtolis, ſunt quædam difficilia intellectu

Nō ſcripta præcepta obſeruāda

A quo miſſus Luth.

tellectu

tellectu: quæ indocti & infirmi, vti alia omnia ſcripta, ſuo exitio peruertunt. De fundamento, dixi iam antea, in quo ædificata aurum, argentum, lapides pretioſi, ſunt bona opera. ligna autem fœnum. harundo fragilis, ſunt opera viliora atque peccata. ô vos perditos, qui ſecundum Petri dictum, ſcripturam pro libitu veſtro peruertitis. Similiter Paulus, negat aliud fundamentum, præter Chriſtum iaci poſſe. Vos ergo prætermiſſis Sacerdotibus, poſthabitis doctoribus, & ſacrati ordinis viris, adeoque ipſis Apoſtolis, Chriſti mandatum peruertitis, eundemque apud vos ipſos crucifigentes, diſſoluti doctores facti eſtis. Atqui Apoſtolus ſcribens ad Galatas, ne Angelũ ipſum quidem, aliam ab illa quam acceperant doctrinam tradentem, audiendum eſſe dicit, abiecciſtis, vt omnia ita traditionem Apoſtolicam: ideoque ipſimet vobis execrationem inducitis: ac nos in vos veritatis hoſtes, & inhoneſtos quæſtores, fulmen anathematis iure optimo torquemus. Antichriſtiani enim eſtis. Antichriſtus autem is eſt, qui ſe opponit Chriſto. Facta eſt à te Roſſiacæ noſtræ fidei mentio, de qua hæc habeto. Baptizantur noſtri in nomine Patris, Filii & Spiritus Sanct. nunc & in ſecula benedicti, poſtquam primus noſter progenitor, beatus ille & magnus Czar Wlodimirus, diuinitus illuſtratus, nomẽ Baſilii ad myſticam vndam nactus eſt, à quo tempore, vſq; ad hanc diem, non Roſſiaca. ſed Chriſtiana, appellatur fides noſtra. Quãobrem, vbicunque in orbe terrarum eſt fides Chriſtiana, ibidẽ & Chriſtiani nominantur. At vbi ii aliter vocantur, ibi vera fides nõ eſt: ſed ſunt hæreſes, diſſidia, apud Gẽtes, inquit Paulus, multi Dei & Domini ſunt. Sed nobis vnus eſt Deus & Pater, ex quo omnia, ac nos in illo. & vnus Do-

Fides Ruſſica.

minus noster Iesus Christus, per quem omnia atque nos. vnus Spiritus in quo omnia ac nos in eo, vna fides, vnum baptisma. Si Pagani in vniuerso orbe credūt & sacrificant: Ii licet se id Deo facere sibi persuadeant. tamen Diabolis credunt, & sacra faciūt. Quocirca Deum in Trinitate laudandum, etiam atque etiam oramus, vt tam nos, quàm omnes vera Christianitate celebres Rossiacas terras, ab inimicis tenebris incrudelitatis vestræ conseruet. Quibus in terris, si quos vides insita infirmitate segnicie, non omnia mandata exequi: id non Legi, sed negligentiæ illorum ascribito. Quæ autem nobis desunt, quæque ipsi implere non valemus: ea Christus sua gratia complet, qua si qui freti negligētes sint, ii adversum se grauem Dei iram concitāt Scribis nequaquam vos Ecclesiam vni nationi, loco, linguæ alligare. Quapꝓpter vna est Christiana, cathedralis, & Apostolica Ecclesia. Nec obstat, quod vrbe in vna. in arce, in villa, in toto denique mundo sint multæ. Cùm omnium vna sit constitutio, vna actio. Quòd verò de Latina dicis, non lubet de ea multis agere. Vt enim hæc versutissima est, seu astutè decipit: ita vos tenebræ estis. Iam si quis aliquem è carcere tenebroso eductum, inducat in obscuriorem, impostura est, non vtilitas habēda: Haud aliter, qui è tenebris prodire in lucem volens, rursus in eas incidit, seipsum seducit, neque est verax. Atque de his hactenus.

Latina Ecclesia versutissima.

**
*

AD

AD CAPVT 8. LASICII Apologia Lutherianorum vbi & de Israelitica Ecclesia, Christianæ congruenti de traditionibus atque de Antichristo.

ADeò Moscus flagrat odio Lutheri, & iusticiæ fidei, & Theologiæ purioris fortissimi instauratoris, libertatisq́; Christianæ acerrimi vindicis, vt quæ de ipso atq; sectatoribus scribit eius planè non intelligat: & ignarus artis disserendi, multoties pueriliter repetat quod semel dixisse satis erat. Ne illud rursus dicam, ineptissimè illum omnia è sacris literis, aduersum nos torquere, ac nos ea docere velle, quæ pueris nostris sunt notissima. patere dicitur istius Domini imperium in longitudinem, quingenta milliaria Germanica. Id quod confirmat. Mat. Miechouiensis, Mathematicus libro 2. de Sarmatia. verisimile. Nam Iohannes, huius quo cum nobis res est auus, & Basilius Pater, Lituanis vi ademerunt ac dolo prouincias amplissimas. videlicet Plescouiensem, quæ nunc recuperatur, Nouogrodensem, Smolenscensem, Vielcoluscensem, iam receptam, Sueuieriensem, & Mosaiscensem. Quæ verò iste etiam, ne suis maioribus inferior iniquitate foret, ijsdem Lituanis finitimis suis abstulerat, ea iam ad ipsos, opera optimi Regis Stephani intra hoc triennium redierũt. Et tamen in tanta soli magnitudine, ne vnicum quidem est, Germanicis simile Gymnasium, in quo iuuentus. in Theologia salubriter instituerçtur. Omnes dediti sunt armis: nõ tam

Amplitudo Moscouiæ.

ad sua defendenda, quàm ad aliena, per nefas occupanda. Tamen hic princeps, nihil nisi Christianam iustitiam crepitat. A qua tam procul abest, quam iniqui à regno cœlorum. A nobis verò Mosce, quos Lutherianos, vt tuos tantùm, Christianos cognominas, nihil reor peccatum est. quòd impulsore Spiritu Diuino. vitia Ecclesiæ, multis contracta annis notauerimus: quòdque ijs tollendis hactenus incubuerimus. Nam quid nos aliud facere oportuit, illis quorum hoc maximè officij erat, partim id negligentibus, partim ne tam præclaro operi manus admoueremus prohibentibus? Sed nihil hi, à suis diuersum maioribus egerunt Væ, inquit, vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quoniam clauditis regnum cœlorum coram hominibus vos enim non introitis, nec introeuntes, sinitis introire. Matt. 23. Ea enim certè nunc est ratio Ecclæsiæ, hicq; eius status qui fuit Christi Apostolorum, superioribusq; temporibus. Nam vt parumper à proposito digrediar. Pharisæi, deuinctis sibi hypocrisi vulgi animis, eo loco fuere, vt ipsis auctoribus omnia fierent. primas vbiq; tenerent, ac sicut iuuare (Iosepho lib. 18. cap. 23. teste) ita lædere quosuis facilè poterāt. idem facit hodiè ordo eorundem. Longis precationibus, laxis vestibus, crebris ieiuniis. auctoritatem sibi ijdem parabant: humanas traditiones, uerbo Dei scripto, pluris faciebant, multa onera plebi ferenda, immunes ipsi eis imponebant. Idem fit à nostris noui Testamenti Pharisæis. Sectæ ibi præter sacrificulos, Pharisæorum, Sadducæorum, Essæorum Samaritanorum Herodianorū, dogmatis inter se diuersæ fuerunt. Sunt eædem præter sacerdotes, inter monachos hodiè. Multi tunc pseudoprophetæ exoriebantur, non pauciores sunt hoc tempore. Offerebatur tum Deo pro peccatis hostia, licet iam Christus pro omnibus esset mortuus, & multis cerimonijs res Diuina peregebatur. Offertur nunc eidem eadem, de qua ad caput 11. Nec minoribus cerimonijs grauata est Ecclesia. Missi olim Diuinitus Prophetæ, religionis

Euāgelici coacti repurgant Ecclesiam

Cōparatio Israelitica Ecclesiæ cum Rom.

ligionis morumq́ue populi instauratores, male accipiebātur. nec melius nunc tractantur, excitati à Deo, rerū in Ecclesia corruptarum emendatores. Sæpe Israelitica Ecclesia, ob imaginum cultum scortata esse, ac grauiter ideò punita dicitur: non rarius id facit patitúrque, etsi non sentit, Christiana. Oblectarūt se Israelitæ operibus manuum suarum, vt Stephanus protomartyr ait, & traditi à Deo sunt, vt seruirēt exercitui cœli. Haud minorem hodie voluptatem Christiani in fabricatis simulacris ponunt. Angelos cæterosq́ue cœlites colunt, virginem Mariam, reginam cœli & vocant & inuocāt. Fuit Israelitis summus sacerdos, paries dealbatus à Paulo. Act. 23. Vocatus fuerunt, & alij pontifices. Act. 3. Ad hæc ingens turba sacrificulorum successione Leuitica gaudentiū, Deo exosa, propter peccata. Sunt hac tempestate similimi in Ecclesia, nomine tenus Episcopi, Abbates, canonici, sacerdotes, atq́ue monachi. Latißimè id temporis extensa esse Ecclesia Dei videbatur. quam tamen soli Zacharias cum coniuge & filio Ioanne, Ioseph, Maria, Anna, Simeon, Apostoli & pauci alij constituebant, sensim crescente eius numero. Haud alia eius incrementa, si quis attendat, vidimus nostro seculo. Omnium tunc iustitia, vicio doctorum, in operibus legis sita erat. Fit penè idem hoc tempore. Cæcos duces, cæcus ille populus habebat. nec ij nunc perspicaciores esse videntur. Christus olim præterito, superborum sacerdotum ordine, alios voluntatis suæ, mundo patefaciendæ præcones delegit. Idem prorsus ab eo factum, cernimus hodiè Nulli tum alij magis quàm sacerdotes, Christo hominum iustitiæ aduersati sunt, nulli alij discipulos eius Synagogis suis exigebant, puram Doctrinam spargere vetabant. Quæ cuncta, similium ordo facit hodiè.

Erant illa tempestate pastores, qui oues sibi creditas non pascebant. Ezech. 34 sunt nunc etiam permulti titulotenus Pastores iuuenes, aulici, illiterati, impij. Geri enim omnia confusè necesse

est, in Babylonia, hoc est, confusione. Expectabatur tum vulgò alius præter illum Christus, quem omnes intuebantur & audiebant. Similiter nunc expectatur alius præter hunc Antichristus, quem omnes aspiciunt, osculo pedis venerantur, &, vt quæ vidi testor, tam summissè quàm ipsum Deum compellant. Templum Domini, Templum Domini Israelitas quondam vociferabantur, eodem pacto nunc Cacolyci, Ecclesia, Ecclesia clamitant. Deportata erat in Babyloniam Israelitarum Ecclesia. Deuenit & Latina in seruitutem illius alterius Babylonis Apoc 17. Ideoq; Papam Dominum suum appellat. Solo bis æquata est sedes Israelitica Hierusalē. Idem passa aliquoties caput latinæ Roma, donec illud eius veniat exidiū, simile Sodomitico. Apoca. 18. Habuerunt Israelitæ hostes Assyrios & Chaldæos, virgā furoris Dei habent nunc Christiani & Turcas Scythas, vtrosq; insuperabiles. Fugere Babylone Iudæos hortatur vates Ieremias cap. penultimo. Exire altera Deus suos iubet, ni perire malint. Apoca 18. A planta pedis, vsq; ad verticem capitis, morbos illius in se transtulit Christus. Idem pastor suæ Papa Adrianus 6. de morbis ordinis Ecclesiastici fassus est, legatione sua ad conuentum Noribergensem Anno 1522. Vti Andr. Friccius Polonus, cap. 7. libri 1. De Ecclesia memorat. At Platina in Marcellino primo Pontifice, Cuspinianus in vita Sigismundi Impe. Picus comes Mirandulanus oratione ad Leonem 10. De reformandis moribus Ecclesiæ, aliiq; plures, has tantas corruptelas, ad omne Christianum nomen referunt. Ita vt non falsò Angelus ille, monacham Elisabethā, Abbate Trithemio in Chronico Hirsaugiensi id tradente, Anno 1162 affatus hisce verbis sit: Clama fortiter, & dic Heu, ad omnes gentes, quia totus mundus, in tenebras est conuersus exite ille vos vocauit, qui de terra vos formauit pœnitentiam agite quia prope est regnum. Quid multis? ouum ouo non est tam simile, quàm Israelitica Ecclesia Christianæ. His nos moti

Mosce, alijsq; huius generis pluribus, ad emendationem, adeò fœdè contaminatæ religionis, saluti prospicientes nostræ, animum appulimus, excogitatum à nobis nihil, quod non prius mentibus nostris, vnicus ille veritatis doctor inseruit.

De non scriptis Apostolorum præceptis, non est hîc disserendi locus, nec Ioannes de illis agit, sed narrat veluti historicus, multò plura Iesum fecisse, quàm ipse facta scripserit. quibus, quomodo credemus, nisi ea Canonici scriptores prodãt literis? Cæterùm satis id liquet, nihil Prophetas, nihil Apostolos, suis in scriptis prætermisisse, quod Israelitas tenere, Christianos credere necessum esset: Quin, quod Christus atq; 12. Apostoli, homines docuerunt, id 4. Euangelistæ, Paulus item Petrus, Iohannes, Iacobus, Iudas Apostoli, literis mandauerunt. Lex Diuina vtriusque fœderis, absolutam tradit normam beatè viuendi, benè credendi, & Ecclesiam rectè administrandi. Occulta, inquit, Iehouæ Dei nostri, sunt reuelata, nostraq; sunt, & filiorum nostrorum in perpetuum ad omnia legis huius dicta exequenda. Deut. 29. Et noui Instrumenti auctor. Vos dixi non seruos sed amicos. quia omnia audita à Patre, nota feci vobis. Ioh. 15. Et Paulus. Non subterfugi, quominus vobis annunciarem, omne consilium Dei. Acto. 20. Quod cõsilium, & illa Christi omnia, nos etiam hodie, ex monumẽtis, cum Euangelistarum, tum eiusdem Apostoli cognoscimus. Nam vt plurimum scripsit, & laborauit in plantando Euangelio: ita eadem omnibus tradebat. Reducet, inquit, vobis Timotheus in memoriam, quæ sunt viæ meæ in Christo. sicut vbiq; in omnibus Ecclesiis doceo. 1. Cor. 4. sic cap. 7. & ita in omnibus Ecclesiis constituo. Eodem recidunt illa eiusdem, de seruandis traditibus, siue per sermonem siue per epistolam expositis 2. Thess. 2. vt & illa 1. Corinth. 11. Reliqua cùm venero constituam. Quædam parui momenti in cœna Domini seruanda, vt est ordo, locus, tempus, & si quæ sunt plura

De traditionibus Apostolicis.

Paulus eadem omnes docebat.

eiusmodi, alias se constituturum pollicetur: rem ipsam perscripsit. Ego inquit, accepi à Domino quod & tradidi vobis. Dominum nocte qua prodebatur panem accepisse, gratijs actis fregisse, accipite, edite. hoc est corpus meum pro vobis frangendum dixisse. Similiter capite 15. ad eosdem Corinthios. Tradidi vobis in primis quod & acceperam. Christum mortuum esse pro peccatis nostris, & sepultum, tertioq́ die resurrexisse. Ea igitur quæ non sunt scripta, ab ijs Apostolis, qui aliquid literis prodiderunt, sed tamen tradita: ad cærimonias, non ad fundamentum fidei, quod scriptum Spiritus S. esse voluit, pertinent, quæ cærimoniæ quàm variæ fuerint in antiqua Ecclesia, docent nos ij historici, qui Ecclesiastica, scriptis persecuti sunt. Talia etiam apud Iudæos fuerunt. iter sabbathi Mat. 24. Id est, quartæ partis miliaris Germanici spacium seu quod idem est, bis mille cubiti, hoc est, passus minores, vt Chaldæus paraphrastes in Ruth ponit. Et pugillaris manuum, quod ipse vidi, atq; vtensilium crebra lauatio. Marci 7. Ponunt autem hoc in numero veteres, præter symbolum Apostolorum, Baptizandis tradi solitum. Augustino de fide & operibus cap. 11. teste, id, quod à Paschate vsq; ad Pentecosten, genua inter precandum olim non flectebantur, versa ad orientem solem facie in templis, Deus etiamnum adoratur, dies Dominicus consecratus religioni habeatur. Nati, passi, rediuiui, in cœlum resumti Christi, Spiritusq; S. illinc demissi, statis temporibus memoria recolantur. item Baptisma infantum, Baptizandorum trinam immersionem, vigiliam noctis Paschatis, signum crucis. Quadragesimam, diebus Mercurij & Veneris ieiunium, cæteraq; pauca, quæ neq; nos omnes, plane reijcimus. Licet negligendi quædam, non desint causæ. Quæ verò antiquitus instituta, in abusum & superstitionem, versa iam longo æuo erant: in ijs ipsum Christum, Ezechiam, aliosq; huius pietate similes imitamur. Quorum ille, mercatores templo Dei eiecit: hic

Iter Sabbati.

Traditiones.

statuas

statuas idololatricas contriuit, Lucos succidit, serpentem illum Mosaicum, licet Christi passuri figuram, ab Israelitis suffitu cultum, comminuit. 4. Reg. 18. Omnia enim ad eruditionem nostri scripta esse, omnia, nostra esse docet Paulus. Proindè nos etiã, mercatores Missarum, templis exturbamus, aras Christum in pane, pro viuis & mortuis Deo offerẽtium disiicimus, simulacra ad venerationem prostituta perfringimus. Malum pōtificem cum Apostolo parietẽ dealbatum, sacerdotes vitiosos, hypocritas cum Christo, vnico omnium eodemq́ perpetuo Sacerdote appellamus. Cæteris, quæ Ecclesia in captiuitatem Babylonis Spiritualis abducta, coinquinata fuerunt, innouatis perpurgatisq́ (vt olim Iudæi Babylone liberati) melius vtimur. traditiones humanas, moniti ab Apostolo Coloss. 2. Omni cura cauemus. Pharisaicum enim est, populo Dei aliquid aliud, quàm lex Diuina tradit præscribere. Pharisæi, scribit Iosephus, multa instituta à Patribus accepta, populo tradebant, non in Mosis Lege scripta, quæ Saducæi negabãt esse seruanda. Hæc lib. 13. cap. 18. Anti. Iuda. Ac reuera tum demum pura atq́ beata est futura Ecclesia, cùm in ea, omnia ex præscriptis Christi Apostolorumq́ agẽtur. Religio ad ipsos fontes reducetur. Non alia eius forma, præter ea quæ in Diuinis legitur oraculis, constituetur. Hæc qui in suis cœtibus faciunt, vel vt ita fiant conantur, an hi in tenebris versari, perire, salutiq́ prorsus excidere dici debeant, iudicent illi quorum mentes vt veri lucem cum Paulo videant, illustratæ diuinitus sunt. Ait Moscus Apostolos, septuaginta alios eiusdẽ dignitatis sibi surrogasse. Verùm id ipsummet Christum fecisse, Lucas. cap. 10. testatur Horum nomina refert Dorotheus Græcus. Idem verba illa Apostoli, de auro, gemmis, stipula lignis, de bonis & malis operibus accipit. Dicas hominem verè operarium, in quo tamen perparũ est bonorum operum. Melius Tertulianus lib. 5. aduersus Marcionem, de doctrina,

Pharisaica institu.

Verba Pauli de auro stipula.

dicta esse interpretatur. quæ super Christum, credentium fundamentum, vel digna illo, vel indigna ædificatur: quæq; posteriore ætate, qualis sit patefit, ac nos ipsi cernimus hodie, quemadmodum falsa, ad ignem verbi Dei, veluti nix sole liquescat. Qui ea ad Platonicum atq; Virgilianum ignem lustralem magna vi scripturæ Diuinæ trahũt: his omnino, quò melius sapiant, helleboro opus est. Quæ tamen opinio, mentibus hominum astutè instillata, ingentes opes attulit sacerdotibus.

Antichristiani Mosco esse videmur, tam verè, quàm ego sum Moscus. Age igitur Christum & aduersarium eius paucis depingamus. Ne qui habendi sint Antichristiani, ignoremus. Christus se solũ viam & ostium esse, per quod ad Patrem cœlestem peruenitur ait. Antichristus illi tot milia cœlitũ, & abs se sacratorum hominum, eodem in munere adiungit. Est enim Antichristus is Iodoco Clithoueo Parisiensi theologo in cap. 27. lib. 4. Damasceni, quisquis oppositus est aut contrarius Christo, doctrina illi aut moribus contradicens. Christus seruator hominum dicitur. Antichristus, filius perditionis appellatur. 2. Thessa. 2. Christus credentes, certò sperare remissionem peccatorum iubet. Antichristus morituros, ad expianda peccata, in ignem purgatorium demittit, credere dubitanter docet. Christus, seruos nos esse inutiles, etiamsi omnia exequeremur mandata pronunctiat. Antichristus propter merita Adalberti nostri, cæterorumq; Sãctorum se exaudiri precatur, ac in templis vociferatur. Christus semel oblatus est, vt multorum peccata tolleret ad Hebr. 9. & 10. vbi est peccati remissio, non est amplius oblatio pro peccato. Antichristianæ Canon Missæ, ita inquit, Suscipe Sancte Pater, æterne Deus, hanc immaculatam hostiam, quam ego indignus famulus, offero tibi pro omnibus fidelibus Christianis, viuis atq; defunctis, vt mihi ac illis proficiat ad salutem, in vitam æternam. Christus author coniugij.

Antithesis Christi & Antichristi.

(Dei

(Dei enim ſermo eſt, quo omnia facta) hæc dixit. Qui poteſt capere capiat. Antichriſtus tanquam naturæ humanæ Dominus, omnes ſuos Sacerdotes capere, id eſt ſine vxoribus eſſe, vt capite vltimo docebo, iubet. Chriſtus illum à quo vocatus erat bonus, arguit modeſtè. Etſi is verum, imprudens dixerat. Antichriſtus, quamuis ſit malus, tamen gaudet titulo Sanctiſsimi & beatiſsimi. Chriſtus auream coronam reſpuit, accipit ſpineam. Antichriſtus hanc fugit, illam geſtat triplicem, ac veluti rex coronatur. Chriſtus mundanarum curam rerum ita vitauit, vt ne de hæreditate quidem, inter fratres decidere voluerit. Antichriſtus, omnia politica curat. Imperium à Græcis ad Germanos ſe tranſtuliſſe in Decretis gloriatur. Iratus Georgio, Regi Bohemiæ, Philippo Galliæ, Albretio Nauarræ, Regna illorum alijs regibus addixit. Ducentos amplius annos reges noſtros, propter crimen vnius, qui Staniſlaũ Epiſcopum Cracouienſem occidit, coronari vetuit, hoc eſt, Duces tantùm non Reges dici mandauit. Chriſtus & miniſter fuit. Rom. 15. Mat. 20 & munere docendi ipſemet functus eſt. Antichriſtus, dominus ab omnibus habetur, cunctis imperat, nunquam ipſe cõcionatur. Chriſtus crucem ligneam humeris geſtauit. Antichriſtus auro gemmiſq; nitentem, crepidæ ſuæ imponit. Chriſtus pedes lauit diſcipulorum ſuorum. Antichriſtus, ad pedem ſuum oſculandum, ipſos etiam monarchas admittit. Chriſtus ſe vſq; ad mortem crucis demiſit, & diues natura, noſtra cauſa pauper fuit. Antichriſtus, ex paupere Eccleſiæ Romanæ paſtore, vt pios opprimeret, ditiſsimus factus, ſe ſupra omne id, quod Deus aut numen dicitur effert 2. Theſſa. 2. Qui titulus regibus tribuitur Pſalm. 81. & Codicis lib. 1. tit. 14. l. 8. in ſacro inquit numinis noſtri conſiſtorio recitetur. Chriſtus, homines ſolùm credentes Baptizari iuſsit. Antichriſtus campanas quoq; Baptizat. Chriſtus, omnes quibuſuis cibis veſci ſinit. Antichriſtus tẽpore ieiunij, adeò certis interdicit, vt qui

secus faxit pœnas capite lu t. Sex dies, deditos nos esse labori debere Christus dixit. Antichristus permultis festis institutis, ociū illud Sodomiticum induxit quo res malędiscuntur & fiunt. Ezec. 16. Christum esse caput Ecclesiæ, Apostolus scripsit. At Bonifacius tertius, vt sua sedes Romana, caput foret omnium Ecclesiarum, ab Phoca Imperatore Anno 607. impetrauit. Christus, beatius esse dare, quàm accipere, inquit, Acto. 20. Antichristus, beatius esse accipere ducit, ac beneficentia regum, atq; dominorum opulentißimus factus, omnibus pridem terrori est. Christus semper voluntatem Dei Patris sui executus est. Antichristus in ea mirandis dispensationibus vtitur. nuptias lege vetitas fieri sinit. Pueros facit Episcopos, Canonicos, Abbates. Petro Cardinali, Hieronymoq; fratri eius, cum vniuersa ipsorum familia (horresco referēs) Iunio, Iulio, Augusto, tribus anni mensibus calidißimis. masculinum concubitum, hac cum clausula, Fiat vt petitur permisit. Quod de Sixto 4. Narrat Vesellus Groningensis tractatu de indulgentijs. Christus, Iezabel meretrice in Ecclesia Thyaritensi, vehementer offenditur Apo. 2. Antichristus sua in vrbe septicolli, innumerabiles esse patitur, ac quæstu ex illis fruitur. Certè anno, quo Romam adij 1560. Duodeuiginti scortorum milia, in ea esse dicebantur. Christus, regnum suum, huius mundi esse negabat, nec vbi caput reclinaret habebat. Antichristus contrà, tot prouinciarum rex est, in splendidis habitat palatiis, hortorum amœnißimorum fruitur delicijs. Christus veris suis discipulis, vnicus aduocatus est, vnica illorum vita, spes salus. Antichristus Mariam virginem, hæc omnia esse vult, ac in fanis plateisq; decantat. Ille solum Deum Patrem inuocat atq; inuocandum discipulos docet. Is aliorum etiam Patrum, quorum magnus texitur in Litanijs catalogus, auxilia implorat. Christus, Petrum condere gladium in vaginam iubet, visisq; duobus gladijs, satis esse dicit. at Bonifacius 8. vestem Imperatoriam

Anno

Anno.1300.indutus & diademate redimitus, portari ante se strictum ensem mandat, ac in throno residens exclamat, Ecce hîc duo gladij, vt Goltius in vita Adolphi Cæsaris commemorat. Christus Patris tantùm sui id munus esse testatur, vt quis ad dexteram & sinistram in regno ipsius sedeat. Antichristus, quos vult, inferis per indulgentias eximit, in Sanctorum numerum refert, in cœlis collocat. Christus, nos obedientes esse magistratui, tributaq́ue suo exemplo pẽdere præcipit. Antichristus, quando vult, Imperatorem gradu mouet, Distinct.96.duo. Clericos suos militia immunes item ab omnibus vectigalibus dandis liberos facit, & ex iurisdictione magistratus ciuilis eximit. Christi Pater, sacerdotes hæreditatem habere cum Israelitis prohibet Deut.18. Num.18. Antichristus cum suis, reges possessionibus superat, Romam cum præcipua Italiæ parte, Constantinum Imp. sibi dono dedisse, in libris Decretorum fatetur, ac mortuo Imperatore, hæredem se imperij Rom. iactat. Clement. lib.2. tit.11. cap.2. Christus venit, non vt perderet, sed quò perdita seruaret. Antichristus, Henricum 4. Imp. vt Beno Cardinalis testis est, toties perdere conatus est. Ludouicum 4. itidem Imp. ad Concilium abs se prouocantem, vt est author Goltius, Satanæ tradidit, & cum omnibus eum secutis barathro adiudicauit. plus quàm centum millia Christianorum (huius enim instinctu omnia vbiq; geruntur) inde ab exortu Lutheri, in Europa perdidit. Christus ad suam doctrinam amplectendam, neminem vnquam vi compulit. Antichristus ad sua omnia placita credenda, armis homines cogit, non probantes ill[illegible], immanissimè trucidat. Apostoli Christi præceptum est, vt sint Episcopi, ad docendum apti, continentes, ab auaricia alieni. Inter Antichristianos Episcopos rarissimi sunt, qui docere possint. Pleriq; omnes dediti ocio, voluptati, auaritiæ libidini. Christi ministri, eodẽ Apostolo præcipiente, vnica singuli vxore contenti, non se rebus implicant poli-

ticis. At verò plurimi seruorum Antichristi, aliquot scorta alũt, omnium principum familias occupant, mũdanis se negocijs immiscent. Christiani vt nomine ita re sanctè viuunt, hominem occidere, nefas esse ducunt, Catechismum tenent, cuiuis se percontanti, rationem fidei facilè reddũt. Antichristiani iniqui, crudeles, malitiosi sunt, & de vera raligione interrogati, asinis rudiores. Christo cum Satana congressuro, & cum sacerdotibus Pharisæis, Saducæisq; disputaturo, verbum Dei gladius erat. Atichristo cum hæreticis, quos ita vocat disceptaturo, aqua, ferrum, ignis, laqueus præsto sunt. Ille omnes, multitudine cærimoniarum, morte sua liberauit. Is Ecclesiam permultis obruit. Ille se à nobis aliquando absuturum prædixit. Hic eum in pane sacrato, semper adesse asserit. ille nos separatim bibere, sanguinem suum vult. Iste laicos, à bibendo eo arcet. Ille panem, corpus suum esse pronunctiat. Iste panem mutari in corpus affirmat. Cænam ille suam, lingua omnibus nota, cum discipulis simpliciter peragit. is à cœnæ nomine abhorẽs, Missam quandam, in qua solus edit ac bibit sacrificulus, vestitu pictu-rato, ridiculis gesticulationibus, & sermone peregrino celebrat. Illum oportere cœlo capi vsq; ad tempus restitutionis omnium Petrus Acto. 3. ait. Contra Antichristus, singulis eum Missis illinc deducit. Nos inquit agnum tollentem peccata mundi, dominatorem terræ, de loco cælesti verbis Dominicis veris. non methonymicis deuocamus ad aram, mactãdum mysterialiter adorandum humiliter, sumendum hilariter offerendum toti Triadi reuerenter. Andreas Lubelcicus contionator Leopoliensis 1549. Præfatione in liturgiem Armeniorum. Sexcenta sunt alia, quæ ista malus, contraria illi facit, cuius se vicarium esse simulat. Ita vt eum verissimè Apostolus vocarit talem, qui se opponat, Dei numinisq; nomen habenti. Hic est Mosce Antichristus, alio nobis loco, si vita suppettat describẽdus, cuius superstitionũ pars, ad vos quo-

Antichristiani.

que

que peruenit. Hi sunt Antichristiani, qui hæc agunt, approbant scientes atq; defendunt. Neq; id inficiamur, ita esse istos qui hodie sunt, sacrificulos, ab Apostolis propagatos, quemadmodum illi, qui Christum in crucem egerunt, à veris Leuitis originem ducebant. Verùm nec hoc ignoramus, exorituros aliquando fuisse, Doctores, Prophetas & fratres falsos, atq; istorum antesignanos Antichristos, quos hac tempestate, maximè deprehensos, cognitosq; esse in confesso est. Paucorum enim Episcoporum Bauariæ sunt illa verba apud Io. Auëtinum lib. 7. Annalium Boiorum. Anno Domini 1241. multò plures eadem hodie dicunt. Hildebrandus, inquit, ante annos cētum septuaginta, primus specie religionis, Antichristi Imperij fundamenta iecit. Hoc bellum nefandum primus auspicatus est, quod per successores hucusq; cōtinuatur. Primò illi Imperatorem à comitijs pontificatibus extrusere. & plura alia: quæ multa sunt in Auëtino Pontificio. Ingolstadi An. 1554. excuso, Lutherianis valdè similia. Omnia de Pontificibus Romanis, ex Augustorum Cæsarum Imperio ortis. Quocirca rectè illud Sibylla lib. suorum oraculorū tertio de Antichristo cecinit ἐκ σεβαστηνῶν, *inquit, hoc est. Ex Augustinis autem, voluentibus annis, adueniet Belial. Proinde nos seriem continuæ successionis, sacerdotibus concedimus: sed eosdem, à suis maioribus, tam moribus degenerasse, quàm doctrina diuersos esse aimus, atq; demonstramus. Illud bonis dolorem parit, quòd oculi hominum tot præstigijs & erroribus Antichristianis cæcati, id quod verius, puriusq; est videre nequeunt.*

Antichristi Imperij fundamētum iactū Anno Do. 1071.

De Luthero, quem Moscus totiés nominat, dictum iam suprà est, diceturq; infrà. Qui non ipse sibi docendi munus vsurpauit: sed acceptum à superioribus melius alijs executus est ac sicut illud accepit, ita alijs ritu meliore tradidit. Nec refert quòd ei adempta fuerit à sede Babylonica concionandi facultas: cùm & Christus,

Lutherus.

& Apostoli simili sacricolarum malitia, docere populum prohibiti officium suum facere, nequaquam destiterunt. Munus pastorum atq; doctorum in Ecclesia, nō Papæ est, sed Christi institutum. Quocirca impediri à Papa nec debet, nec potest. Is verò id benè obit, qui ita, sicut mandat Dominus Ecclesiæ. Vt autem quondam Brutus, ciuitate Romana expulit Regem Tarquinium superbum: ita Lutherus noster eiecit ciuitate Dei, quàm fœde incestarat, arrogantissimum Antichristum, reiecti ab eo, omniq; renascenti Ecclesia doctores: sed falsi, ac ij quorum tanta erat, quanta Euangelistarum auctoritas cōtemti sacerdotes: At mali sublata nōnulla. Verùm superflua. Et Paulus, & Apollos, & Cephas, seu præsentia seu futura, omnia vestra sunt, inquit. Idem Paulus 1. Cor. 3. Si hæc omnia nostra: ergo iuris aliquid habent, alij in alios. licet vni, monere alium. Nefas seruum Christi, esse seruum hominum.

Cognomen Russorū. Quod Moscus scribit de Russica fide, & Wladimiro Duce, videtur esse pluribus attingendum. Cognomen Rossorum, à disseminando ductum est, lingua nostra. Nam quod Latinis disseminare est, id nos omnes, generis Slauinici Rossiacum c, litera liquescente, dicimus. Propterea quod gens Heneta, seu Slauinica, (errant qui hoc in verbo, literis s, & l, c, tertiam interponūt) ab illa turri Babylonica profecta, ad aquilonem consederit indeq; in varios locos ac populos dispersa fuerit. Ideò etiā Græci hos ipsos Rossios, dispersos vocant. Comemorat hoc Rossorum cognomon (etsi non benè intellectum) Proculus Episcopus Hierosolymitanus, apud Socratem & Nicephorum, victoriā Theodosii Imperatoris de ipsis recitans, quibus, à Rotz Hebraico cognomen inditū existmat. Meminerunt etiam Moscorum Asiaticorum, Berosus, Mela, Solinus. Porrò Wladimirus, filius fuit illius Swatostaui Ducis Nouogrodensis, è cuius cranio patera, à victore principe Piecinigorum facta, hæc verba insculpta habuit: Dū aliena appetis, perdis tua, quod & huic

contra

contra quem ista scribimus, nunc accidit. Is excisis suis fratribus, monarchiā apud Russos adeptus suscepto Cōstantinopolim itinere, fit Christianus, Anno instauratæ salutis 990. (Mosci annū à condito mundo 6469. falsò ponunt) Annam Constantini & Basilij Imperatorum sororem, matrimonio sibi iungit, subiectos suos mysticum Baptisma accipere mandat, quod Kiouiæ coluit Peruni, id est, fulminis argēteo capite auribus aureis simulachrū, in Borysthenem hanc ipsam vrbem alluentē abijcit. 12. Filios procreat, multa templa exstruit, & more Græcorum exornat, quæ ipsi apud Latinos, parum ornata esse, & cæremoniæ Latinæ, Græcanicis, minus splendidæ visæ sunt. Proinde etiam Græcam religionem, Latinæ prætulit, atq; amplexus est. Quod Moscus de Latina seu Romana scribit Ecclesia, haud procul verò est. Imò ipsa veritas, si quis veterum scripta legat. Idem de illa cecinit ciuis eius Franciscus Petrarcha, Anno Christi nati 1375. mortuus. Romana Ecclesia.

Fons ærumnarum, domus iræ, plena furoris,
Errorum ludus, sectarum mobile templum.
Roma quidem fueras, nunc es Babylonia fallax:
Ex qua tot luctus, gemitusq; feruntur in orbem.
O fraudum mater, carcer teterrimus iræ,
Carnificina boni, sed iniqui sedula nutrix,
Viuorum infernus, miraculum insigne futurum,
Si nunquam contra te Christi seuiat ira.
Casta in pauperie, tua sunt fundamina iacta.
Sed modò fundantes oppugnas cornibus altis.

Et alia epigrāmate tertio. Sonettos ipse vocat, quæ ex Italicis totidem verbis latinis expressa leguntur in libro Marij, cuius est titulus, Eusebius captiuus. Idem Petrarcha epistola ad amicum, quæ tale habet inicium. Diu distuli. Libet ex te quærere, quid viro optimo, cū pessimis locis? quid tibi cum Babylone! quis oro non fugiat Babylonem,

& vitiorum simul omnium, & laboris ac totius miseriæ mæstam domum? visa loquor, non audita. Nulla ibi pietas, nulla Dei reuerentia de veritate sileo. Nam quis unquam vero locus, vbi omnia mendacijs plena sunt? Adiuro te Pater per temetipsum, ne illuc eas, vndè nemo vnquam exemplo melior factus, pessimè autem, innumerabiles rediere.

CAPVT 9. A QVO VOCATVS FVIT ad docendum Lutherus.

SCripsisti Lutherum legitimè munus docendi aggressum esse, & nos sæpè iam de illo tulimus sententiā: ostendimusq;, tam eius quàm vestram doctrinā atq; actiones, peruersas esse. Quin imò sicut Satanas, suis cum Dæmonibus, homines vbique decipit: ita & vos in hisce dolis Satanæ adiutores estis. Dictum iam suprà est de Latina Ecclesia. Hîc verò nobis ostendendum erat, à quo lectus constitutusq; ad docēdum Lutherus, &, Apostoliùe an Episcopi dignitate præditus fuerit. Nam Apostolus de his qui sibi temerè docendi partes sumunt, hæc prodidit. Quisquis inuocauerit nomen Domini, is saluus erit. Quomodò verò inuocabunt, in quem non crediderunt? Quomodóve credent, de quo non audierunt? Quo pacto audient absq; prædicante? Qua ratione prædicabunt, nisi missi fuerint? Cæterùm vos, à quónam vocati estis, qui peruertendo veritatem, homines seducitis? Scribis & de spirituali mercatura

tura opum, quę legibus Patrum prohibita est. Quòd si tibi re quapiam opus est, & scriptis credis, cur verã religionem non amplecteris?

LASICIVS. AD CAP. 9. DE ORTV Lutheri, & Fratribus Bohemis.

NE iam dicta repetam, legantur ea quæ sunt capite superiore, alijsq́; scripta. Sed quia idem agit & iterat Moscus, scribam & ego idem. Vt, si hæc ad eum aliquando perferentur: rem omnem de instaurato in Europa Regno Christi, planius intelligat, & ignarus veritatis instruatur. Anno 1517. Scribunt Peucerus, Chronicorum Carionis auctorum libro quinto, & Melanchton in vita Lutheri, circumferebantur titulo Alberti Archiepiscopi Magdeburgensis venales indulgentiæ in his regionibus, à Tecelio Dominicano sycophanta impudentissimo. Huius impijs & nefarijs concionibus irritatus Lutherus, studio pietatis ardens, edidit propositiones de indulgentijs, quæ in primo Tomo monumẽtorum eius extant. Hic Tecelius nihil sui dissimilis, ac sperans etiam, se gratiam apud Romanũ Pontificem initurum esse, suum Senatum conuocat, monachos aliquot & theologos, sophistica sua vtcunq; leuiter tinctos. Hos componere aliquid iubet aduersus Lutherum. ipse interea ne esset κωφὸν πρόσωπον; *nõ iam conciones sed fulmina in Lutherum torquet, vociferatur vbiq;, hunc hæreticum igni perdendum esse. Propositiones etiam, & concionem de indulgen-*

Peucerus & Melancton de Luthero.

1. Muta persona.

tijs Lutheri conijcit in flammas. Hi furores Tecelij, & eius satellitum, necessitatem imposuerunt Luthero, de rebus ijsdem copiosius disserendi, & veritatem tuendi. Hæc initia fuerunt huius controuersiæ, quæ inclinationem fecit regni pontificij. Sed Lutherus tunc nihil adhuc suspicans, aut somnians de futura mutatione rituum, neq; quidem ipsas indulgẽtias prorsus abiecit, moderationem tantùm flagitauit. Hæc Caspar Peucerus, Melanchtonem socerum suum secutus. Sleidanus quoq; libro primo, suorum. 26. commentariorum de statu religionis, Carolo 5. Imperatore, sic eandem rem bona fide persequitur.

Sleidanus

Leo decimus Pontifex Romanus missis per omnia regna diplomatis omnium delictorum expiationem, ac salutem æternam pollicebatur, interuentu pecuniæ, quã quisq; daret. Ad eamq; rem, qui mittebãtur quæstores, ac huius tanti beneficij præcones, æraria passim per omnes prouincias constituerant. nec id modò, verũ etiam editis libellis, dogmata sua defendebant, in Germania præsertim. Hanc verò condonationem peccatorum, nominabãt Indulgentias. Adhæc ouis, lacte, caseo, carne vescendi facultatem diebus vetitis, pretio vendebant. Erat tum Witebergæ, quod est ad Albim oppidum Saxoniæ, Martinus Lutherus, theologus Augustinianus, Anno salutis humanæ 1517. Is concionibus illis, & quæstorum libellis excitatus, quũ videret vulgò credi quod illi iactabãt, cœpit monere homines agerent prudenter, neq; merces illas tanti compararent. Quod enim hi[illegible] rebus impenderent, multo posse collocari melius. Vt autem maiore [illegible]m fructu, rem ageret, pridie Calendas Nouemb. Ad Archiepiscopum Moguntinum, Albertum Brandeburgicum datis literis, quid illi doceant exponit, & populo sic esse persuasum queritur, quasi pecunia comparatis illis diplomatis de salute nihil amplius dubitare debeant, quasi nullum possit admitti tantum scelus, quod eius rei beneficio non sit condonatum. Quasi

Summa indulgentiarum.

corum

corũ animæ, qui cruciẽtur igni purgatorio, simulac nummus in arculam sit iniectus, in cælum euestigio subuolẽt solutæ pœnis. ostendit mandatum esse Christi, vt doceatur Euangelium, & Episcoporum esse proprium munus, vt rectè populum erudiant. Commonefacit igitur officij. & orat vt pro sua auctoritate libellos editos aboleri iubeat, & declamatoribus illis meliorẽ sequi rationem præcipiat, ne grauius aliquod ex eo dißidium oriatur quod omnino futurum sit nisi coerceantur. Cum ijs literis vnà mittebat themata, quæ nuper disputandi causa promulgarat, numero ad 95. Iis & de purgatorio, & vera pœnitentia, & charitatis officio, deq; indulgentijs copiosè disputat, & quæstorum contiones immoderatas impugnat: sed indagandæ solùm veritatis causa. Nam & ad disputationem inuitabat omnes, qui vellent in medium aliquid adferre, & eos quibus adesse coràm non vacaret, vt scripto sententiam suã ostenderent orabat, & plura eiusmodi alia, ad quæ nihil respondit Archiepiscopus. Similiter Paulus Eberus in calendario historico. Anno Christi 1517. 31. Octobris, publicè proposita, & foribus templi ad arcem Vitebergensem affixa est, prima disputatio, doctoris Martini Lutheri contra indulgentias, impudentißimis mendatijs ornatas, & venditatas à Tecelio monacho, qua edita, paulatim doctrina cælestis de pœnitentia, & remißione peccatorum fide accipienda, propter Filium Dei Dominum nostrũ Iesum Christum, repurgata & illustrata est, & postea, lux reddita est, multis alijs quoq; articulis doctrinæ necessariæ in Ecclesia Dei hactenus Eberus. Longum esset, plures horum similes testes Euangelicos, in medium producere. Satis hinc patet quid Lutherum, creatum Vitteberge Anno Dom. 1513. Theologiæ doctorem ad puriorem doctrinam populo Dei proponendã impulerit. Quin etiam ex ipsis Pontificijs testimonia petamus, de primordijs renascentis in Germania Euangelij. Primus autem Erasmus Roterodamus,

Eberus.

Erasmus Rote.

ſuo ſeculo theologorũ princeps, has rei iſtius cauſas atq; occaſiones refert, epiſtolarum libro 12. ad Albertum Archiepiſcopum Moguntinenſem. Spectandi ſunt inquit huius mali fontes. Mundus oneratus eſt conſtitutionibus humanis, oneratus eſt opinionibus, & dogmatibus ſcholaſticis, tyrannide fratrum mendicantium, qui cùm ſint ſatellites ſedis Romanæ: tamen eo potentiæ ac multitudinis euadunt, vt ipſi Romano Pontifici, atq; ipſis adeò regibus ſint formidabiles. His, cùm pro ipſis facit, Põtifex plus quàm Deus eſt. In his, quæ faciunt aduerſus eorum commodum, non plus valet, quàm ſomnium. Ac perfricta fronte iam cœperant, omiſſo Chriſto nihil prædicare, niſi ſua noua & ſubinde impudentiora dogmata. De indulgentijs ſic loquebantur, vt nec idiotæ ferre poſſent. His & eiuſmodi multis rebus, paulatim euaneſcebat, vigor Euangelicæ doctrinæ. Et futurum erat, vt rebus ſemper in deterius prolabentibus, tandem prorſus extingueretur illa ſcintilla Chriſtianæ pietatis, vndè redaccendi poterat extincta charitas. Ad cæremonias plus quam Iudaicas ſumma religionis vergebat. Hæc ſuſpirant & deplorant boni viri. Hæc ipſi etiam theologi non monachi, & monachi quidam, in priuatis colloquijs fatentur. Hæc opinor mouerunt animum Lutheri, vt primùm auderet ſe quorundam intolerabili impudentiæ opponere. Quid enim aliud ſuſpicer de eo, qui nec honores ambit, nec pecuniam cupit? Auſus eſt de indulgentijs dubitare: ſed de quibus alij prius, nimis impudenter aſſeuerauerant. Auſus eſt moderatius loqui, de poteſtate Romani pontificis: ſed de qua iſti, nimis immoderatè prius ſcripſerunt. Auſus eſt Thomæ decreta contemnere: ſed quæ Dominicani penè præferũt Euangelijs. Auſus eſt in materia confeſſionis, ſcrupulos aliquos diſcutere: ſed in qua monachi ſine fine illaqueant hominũ conſcientias. Auſus eſt ex parte negligere Scholaſtica decreta: ſed quibus ipſi nimium tribuunt, & in quibus ipſi nihilominus inter ſe diſſentiunt: poſtremò

Monachi formidabiles.

postremò, quæ subinde mutant, pro veteribus rescißis, inducentes noua. Discruciabat hoc pias mentes, cum audirent in scholis, fere nullum sermonem de doctrina Euangelica. sacros illos, ab Ecclesia iam olim probatos authores haberi pro antiquatis, imo in sacris cōcionibus, minimum audiri de Christo, de Potestate Pōtificis, de opinionibus recentium ferè omnia. Totam orationem iam palam, quæstū, adulationem, ambitionem ac fucum præ se ferre. His imputandum opinor, etiam si qua intemperantius scripsit Lutherus. Scripsit autem multa imprudenter magis, quàm impiè: quorum hoc istos habet peßimè, ꝙ Thomæ non multum tribuit, ꝙ minuit quæstum veniarum, quod ordinibus mendicantiū parum tribuit, quod scholasticis dogmatibus, non tantundem defert quantum Euangelijs, quòd negligit humanas disputatorū argutias. Hæ nimirum sunt hæreses intolerabiles. hæc Erasmus, licet à Lutheri causa, vt ibidem profitetur alienißimus, Louanij Kalend. Nouembr. 1519 Massæus quoq; ita Anno 1515 Franciscus Dux Valesius. Rex Gallorum apud Bononiā cum Leone decimo, amicitias copulauit, & accepit ab eo Iubilæum diuulgādum per Gallias, qui & alia Christiani orbis climata occupauit, abyssus malorum. Nam sub vmbra profectionis in Turcas, inæstimabiles thesauros collegerunt, quarum conflatores & commissarij quidam, persuaserunt turbis, vt quicūq; daret decem solidos, liberaret animam pro qua daret, à pœnis purgatorij. Nam pro regula certa tenebant, Dominum Deum facere, quicquid ipsi vellent, secundum illud. Quicquid solueris super terram, erit solutū & in cœlis. quòd si vel iota minus fuisset, quàm decem solidi, nihil prodesse concionati sunt. Displicebat hic quæstus Sanctis Ecclesiæ filiis, & cœpit quæstio vētilari de potestate vicarij, & vnde hæc nouißimis doctrina noua prælatis, quam prisci Pōtifices ignorassent. Quænam in pectore beneficij reuersatio, vt quoties vellet, daret & reciperet idem.

Massæus.

Solidus Gallicus idē quod grossus Polonicus seu 2. cruciferi.

Erat in Germania tunc Martinus Luther, qui nimis acriter inuectus est in has indulgentias, & inter aliqua vera, quædam non vera commiscuit. Opposuit se illi Io. Eccius, vicißimq́; hi duo suggestum conscenderunt, coram populo contentiosißime disputantes: tandem vtriusq; rationes Parisium missæ, vt à Sorbonicis iudicarentur. Verùm quia non facilè fuit videre, cui potißimum palma daretur: dum censura differtur in longum, Leo interim longo fulmine, Martinum damnat hæreseos & à cœtu fidelium proijcit. Ille primum à Pontifice minus edocto, ad eum magis edocendum, mox ad futurum Concilium appellauit. Interim quia Leo iusserat libellos eius incēdio tradi: ius Pontificum, quas Decretales vocant atq; Decreta publicè Viteberga combußit dicens. Sicut fecerūt mihi sic feci eis. Hæc Massæus Cameracēsis Canonicus, Cronici mundi lib. 20. quod Antuerpiæ excusum est ab Io. Crinito 1540.

Polydorus *Polydorus verò sic, inquit, libro 8. de inuentoribus rerum cap. 4. Cùm Leo X. Rom. Pontifex Anno 1517. haberet etiam in Germania procuratores indulgentiarum, quas vocant: & illi suæ quoq; vtilitatis studio prædicarent eas indulgentias, non solùm valere ad salutem viuorum, verumetiam ad subleuãdas mortuorum animas, quæ in purgatorio, quod dicitur, essent. Tum Vitebergæ præsto fuit Lutherus, Augustinianus Monachus, homo in Theologia apud suam gentem primarius, qui illud improbauit. Procuratores ea re valdè commoti, primo quoq; tempore Romam ad Magistratus deferunt nomen Lutheri. Is cōtinuò vt Deorum contemptor accusatur, citatur, caussa agitur: sed quia ad diem dictam, non adfuit Romæ præsens vt responderet, paulò post declaratur hæreticus. Verùm quoniam eiusmodi indulgētiarum quæstus, iam in odia hominum cum procuratoribus incurrerant, permulti magni viri Luthero, protinus adiumento fuerunt, & in his Fridericus Dux Saxoniæ. Hæc in auctiore Polidoro Virgilio. Sic & alter*

ter Italus, Franciscus Guiciardinus Historiæ Italicæ lib 13. Sequitur, inquit, annus 1520. Quo doctrinæ, contra Romanæ Ecclesiæ autoritatem excitatæ, vehementer augeri cœperunt, quæ res in Saxonia Germaniæ prouincia, ex Martini Lutheri, Augustinianum sodalitalem professi concionibus, maxima ex parte, veteris Bohemorum sectæ, quæ Constantiensi Cōcilio damnata, & Iohanne Hussio ac Hieronymo Pragensi duobus, huius doctrinæ præcipuis autoribus, eiusdem autoritate combustis, diu intra Bohemiæ fines inclusa fuerat, excitatoris originem habuit. Vt autem hæc in Germania denuò excitarentur, occasionem dederant, Pontificatus authoritas, qua Leo nimis licenter vtebatur, qui in ijs, quas Indulgentias vocant, quæ à Pontificibus, in sacerdotijs & alijs rebus sacris concedi solent. Laurentij Puccij, Quatuor sanctorum Cardinalis consilium sequutus, nullo temporum & locorum habito delectu, per vniuersum orbem amplissima priuilegia, quibus nō modò viuis delictorum veniam consequendi, sed & defunctorum animas eius ignis, in quo delicta expiari dicuntur, pœnis eximendi facultatem pollicebatur, promulgat. Quæ, quia pecuniæ tantùm à mortalibus extorquendæ gratia, concedi notum erat, & à quæstoribus huic negotio præfectis impudenter administrabantur, magnam plerisq; in locis indignationem offensionemq; concitarant, & præsertim in Germania, ubi à multis ex eius Ministris, huiusmodi mortuos, pœnis liberandi facultas, paruo pretio vendi, vel in cauponum tabernis aleæ subijci cernebatur: quam indignationem auxit, quòd Pontifex, qui ob naturæ suæ facilitatem, multis in rebus parua cum maiestate, Pontificio munere fungebatur, multarum Germaniæ partium, ex huiusmodi venia exactionum emolumentum, Magdalenæ sorori suæ dono dederat: quæ cùm Arembolduṁ Episcopum eius muneris, quod fert summam auaritiam & extorsionem exercebat, dignum ministrum huic exa-

Guiciardinus.

ctioni præfecisset, & per totam Germaniam eam pecuniã quæ extorqueretur, non ad Pontificem sacrumúe ærarium, vndè fortasse vt aliqua eius pars, in bonos vsus conuerteretur fieri potuisset, deferri, sed ad mulieris cupiditatem explendam destinatam esse, fama loqueretur, non modò eam exactionem, & Ministros ad eam delegatos, verumetiam eius qui tam inconsultè ea concedebat nomen, autoritatemq; detestandum reddiderat: qua occasione arrepta Lutherus hæc contemnere, & in his Pontificis autoritatem accusare: cumq; in hac caussa, populorum auribus grata, magnus auditorum numerus accurreret, Pontificis autoritatem indies magis apertè conuellere cœpit. Hæc ille. At quidni Surium etiam Monachum Coloniensem, licet nomini Lutheriano, vt omnes huius farinæ, valdè inimicum audiremus? Et quia interdum, inquit, non parui abusus eiusmodi euulgendis indulgentijs sese immiscuerant: indè sumpta occasione, Lutherus primùm in indulgentiarum immodicos quosdam & sordidos, suo duntaxat quæstui seruientes buccinatores, acriter inuectus est, datis ad Albertum Maguntinum antistitem, quem huic negocio Leo Pontifex præfecerat in Germania, literis, mox etiam 95. Propositiones palam edidit, quibus indulgentias oppugnauit. Contrà verò Tetzelius Dominicanus 106. Propositiones euulgauit, Lutheranis planè contrarias. Ex hac lite ortum est illud immane & horrendum Lutheranæ hæresis incendium, quo tota pene Europa postmodum cõflagrauit. In ipsis huius tragediæ initijs, visus est Lutherus, etiam plerisq; viris grauibus & eruditis, non pessimo zelo moueri, planeq; nihil spectare aliud, quàm Ecclesiæ reformationẽ. Cuius quidam deformes abusus, non parum malè habebant bonos omnes. Item post pauca. Et quia multa erant in Clero uitia, ea summa animi acerbitate omnibus propalare, & mirè exaggerare studuit Lutherus, cuius, discipulorumq; eius nefanda dogmata, vsq; adeò fœlices

Pecunia Indulgentiarum, in libidinem muliebrẽ conuersa.

Surius

Deformes abusus Ecclesiæ,

lices

lices habuerunt multos annos progreſſus, quòd nulla apud Catholicos, etiam in ipſo clero, ſecuta eſt vitæ in melius commutatio. Iſta ſunt Surij verba, eo in libro, cuius eſt inſcriptio, Commentarius rerum in orbe geſtarum ab anno Dom. 1500. vſq; ad 1574. Iam igitur clarum eſt, ne plures ſcriptores in teſtimonium vocem, quomodo Lutherus fatali illo tempore, quo Europa Latina diuturniorem ſitim Euangelij, ferre amplius nō potuit, nec Deus publicā morū corruptelam tollerare diutius voluit, Diuinitus excitatus vocatusq; ſit, vt eſſet paſtor atq; doctor Eccleſiæ. Dedit Chriſtus, (ſcribit ad Epheſeos Apoſtolus) alios quidem Apoſtolos, alios verò Prophetas, alios autē Euangeliſtas, alios Paſtores & Doctores. Ex quibus quidem, hi duo poſtremi, ijdem Auguſtino ſunt epiſtola 59. Nam ad paſtores pertinet docere.

Origo Fratrum Bohemorum, quos malè Picardos vocant.

Fratrum autem Bohemorum, quorum hîc vnum toties carpit Moſcus, iſthæc origo erat. Huſſo & Hieronymo Bohemis, in cōſilio Conſtantienſi, illo quidem, Anno nati conſeruatoris hominum 1415. Hos autem hunc ſequēti crudeliſſimè exuſtis: gliſcere inter horum ipſorum, & Papæ ſectatores primùm odia & conuitia, deinde bella cœperunt. Ii qui Huſſo fauentes, Calicem Cœnæ Domini defendebant, menſe Ianuario Anni, 1420. Plures tribus millibus in puteos Cutnenſes, vbi ſunt argenti fodinæ, viui præcipitati ſunt. Captus Calixtinorum ſacerdos, quinque florenis, vno laicus vendebatur, quorum ora, iuſſu Iuſti Epiſcopi Wratiſlauienſis, & Baronis Sesbizofij, puluere nitrato impleta incendebantur: quidam verò in fornacibus torrebantur: alij alijs modis enecabantur. Natum hinc bellum inteſtinum, innumerabiles mortales abſumſit, vſq; ad Concilium Baſilienſe, Anno 1432. Celebratum, A quo Bohemis Morauiſq;, Calix Domini eſt permiſſus, Cuius propugnatores, Pontificios vocare Antichriſtianos, ſacrilegam Eccleſiam, meretricem Babylonicam, Papam Antichriſtum,

Pseudoprophetam, falsis miraculis ornatum, illud à vate Zacharia prædictum, positumq́; in templo Dei idolum, stultum pastorem cœli sacrorumq́; venditorem, veritatis Christianæ corruptorem, hominum piorum interfectorem, adeoq́; illum ipsum de quo Iohãnes Abbadonem seu Apolyonem, hoc est perditorem. Hi contrà illos apostatas, hæreticos, transfugas, periuros: qui suorum sacerdotum consecrationem suffurati, veris sacerdotibus carerent: sed fures, latrones, & Sacramenta falsa haberent, vt Ecclesia: ita vera fide excidissent. Fuit illa tempestate, Bohemorum disertissimus concionator Iohannes Rohitzana, Archiepiscopus Pragensis, Sigismundo Imperatore annuente, Anno 1435. designatus. Is facta pietatis hominum sui temporis cum ea comparatione, quæ Diuinis literis tradita est, quæq́; esse in Christianis debet, perspicuè demonstrabat, quos in errores Ecclesia Romana deuenerit, ac in quæ scelera prolapsa sit, ex quo tempore, Constantini aliorumq́; Regum igne purgatorio territorum liberalitate, prædiues facta, Phocæ Imperatoris flagitiosissimi voluntate, principatum in omnes alias acquisiuit. Ego, inquit, apertè dico, Ecclesiam Romanam, Babylonem esse occidentalem, in qua regnat peccatum in Spiritum Sanctum. Papam verò ipsissimum Antichristum. qui tot superstitionibus simplicem Dei cultũ obruit, sinceræ religioni, multa de suo assiuit, multis miraculis plebem credulam, in varios errores induxit. Dæmonem in omnia Sacramenta inuasisse, eademq́; vitiata, sacrificulis quæstuosa fecisse, ac homines per ea, in falsam salutis consequendæ spem induxisse. Quæ in errore & mendatio sumta, latus pons ad orcum essent. Eos qui viderentur, ita esse Christianos, vti pictus Petrus, viuus habendus sit Petrus. Verũ Christianum, æquè esse inuẽtu difficilem, vt cum cornibus aureis in ponte Pragensi ceruum. Sacerdotes omnes quidem esse rasos, sed nõ omnes Sanctos, Pauciores, Christi sectatores, plerosq́; omnes auaros, superbos, ambitiosos, luxu-

Babylon occidentalis.

luxuriosos, simulatores, ociosos, qui falsa pro veris, populo proponant, vim soli conuenientem Deo, Sacramentis, hominumq́; meritis tribuant, sceleribus auditores superent, quorũ duces omni pietatis genere esse deberent. Monachos, Satanæ instrumenta, post mille à Christo nato annos, cùm soluendus erat idem malus, ad opprimendam hypochrisi veritatem, Papalem sedem stabiliendam, & cibos pauperum viduarumq́; absumendos instituta. Quorum claustra, essent maleficorum receptacula, veneris lustra, superstitionis simulationisq́; seminaria. Omnes lata ad cœlum via tendere, angustam declinare. Magistratum scelera non punire, sontes absoluere, subiectis grauem esse. Paucos in ouile Christi, tam spirituale, quàm politicum, per ostium introire, paucissimos suis officijs satisfacere. In omnibus fidem viuam extinctam esse, caritatem refrixisse. Vt rem in pauca contraham, dicebat esse Ecclesiam, vrbi magnæ, ab hoste vastatæ persimilem. ex qua veri ciues, alij ægrè euaserint, alij repugnãtes cæsi, capti alij, ipsaq́; facta sit latibulum ferarum, & spelũca latronũ immanium, sentibus obsita atq; ruderibus. Cuius recuperatio & repurgatio ꝑdificilis foret. Hostes autẽ, beluas, latrones, Papas cũ sacerdotibus esse, qui eã sensim occupauerint, depredati vti latrones, depastiq́; ceu apri sint, rudera, errores sceleraq́; eorundem dici, ciues, illos omnes qui secũq́; vnquam, immoderatæ dominationi ipsorum opposuissent, falsis doctrinis restitissent, vitia reprehendissent, quorum omni seculo fuerit cunctis locis, aliquis numerus. Sed qui propemodum omnes, vel interimerentur, vel vitæ consulentes suæ, laterent occulti, Plura eiusmodi, pro ea qua pollebat facundia, in medium adferebat. Ecclesiæ captiuitatem demonstrans, ac identidem illud Angelicum auditoribus, cùm annis superioribus, tum verò 1 4 5 3. posterioribusq́; inculcans. Exite Babylone, exite citi: ne participes sitis peccatorum plagarumq́; eius. Quæ dum ij, qui nunc Fratres, more Christiano-

Ecclesia vrbi captæ similis.

rum prisco vocantur, diu tacitè, perpenderent: subijt animos illorum noua cogitatio, aliam esse viã salutis, & angustiorẽ ad cœlum portam, præter eam quæ vulgò crederetur quærendam. Igitur cognitis Ecclesiæ, tam in doctrina quàm moribus vitijs in aliud populi Dei corpus, metu æterni exitij, Anno 1456. coaluerunt. Postmodum recordati exemplo Apostolorum, qui fidum Matthiam, perfido Iudæ, certis sortibus surrogarant: ipsimet sibi ministros Ecclesiæ, ex quibus purum Euangelium audirent, eodem prorsus quo illi modo crearunt, id quod ab illis factum anno decimo post secessionem à Calixtinis, magna cum deliberatione: sed maiore cum fiducia. persuasi Deum moderatorem sortis futurum, quæ bono consilio, in nomine ipsius iaceretur. Segregarant autem nouem viros, omnium testimonijs ornatos, è quibus Diuina maiestas sumeret, quos rectores esse suæ Ecclesiæ vellet. Erãt etiam chartulæ duodecim conuolutæ, in vrnam coniectæ, ex quibus, nouem vacuis tres inscriptum verbum Est, voluntatis Diuinæ iudicium habebant, quæ tribus obtigere viris, adolescente singulas singulis porrigente. Horum igitur ordo vsq; adhuc durat, & cœtus maiorem in modum excreuit. Medulla Christianorum, à quibusdam appellatus. Ea pietas, modestia, charitas, cõcordia, doctrinaq; inter eos viget puritas, & genitrix bonorum morum, antiqua illa disciplina. Multa semper mala ab aduersarijs, virtutibus ipsorum quas imitari noluerunt inuidentibus perpeßi: bis verò exiliũ. Primum Anno 1481. Eiecti e Morauia, à Mathia Rege Hungariæ in Valachiam. Deinde 1548. Iußi ex Bohemia excedere, Ferdinandi Regis mandatu, deuẽnerunt in Poloniam. Inter seniores secundi ordinis, quos habent. 12. vt primi. 4. Eiusdem potestatis & officij, is Rohita vnus est, cuius scriptum Moscus ridiculè refellit. Sed nos de Fratribus, libris octo copiosius, quos si iste homo, quid credant, quo ritu Deum colant, vtq; viuant & ament inter se cogno

Ratio sortis, qua Fratres sunt vsi.

gnosceret, meliora spero de illis sentiret. Faxit Deus vt eorum similes Ecclesias habeamus saltem in nostra Sarmatia.

Mirabitur autem opinor, Moscus, quod Pontificum, qui vel Lutherum, vel hos ipsos ad docendum consecrarent, nulla hîc fiat mentio. Verùm nec Romanus Patriarcha, de ijs rebus quæ regnum ipsius, Christi Regno, plane repugnans atq; contrarium, demolituræ erant, consuli debuit: nec consultus, illorum sapientum, (de quibus Christus Matth. cap. 23.) consilia approbasset, quos Deus hoc postremo seculo, mirabili modo in messem suam, iam maturam extrusit, & indices tot vitiorum, medicos morborum Catholicæ Ecclesiæ esse voluit. Vt qui hodie ferro & igne (huius enim impulsu atq; concessu, omnia geruntur in Ecclesia) illos omnes persequatur. quicunq; prauos ipsius mores corrigunt, Babylonem grauiter ægrotantem curant, doctrinam Ecclesiæ vitiatam, egere emendatione dicunt. Ita quondam Paulus, ita cæteri Apostoli à Christo ad prædicandum Euangelium vocati, se vocanti extemplò paruerunt. minime hac de re consulto Pontifice Hierosolymitano, quem non ignorarunt, hoc negotium extraordinarium, omnibusmodis impediturum fuisse. Habes iam Mosce vocatos: habes vocantem eos Deum, quorum doctrinæ veritas atq; certitudo, arcanis sanctarum literarum confirmatur.

Papa de regno Christi instaurando non est consulendus.

* *
*

CAPVT 10. DE IEIVNIIS MOSCOVITICIS.

Væ tu de ieiunio, in his mentiris: nec rem bene explanas. Chriſtus enim ipſe, ſimulac ex aquis egreſſus eſt, quadraginta dies ac noctes ieiunauit: vicitque deceptorem prædeſtinata ſua corporali Diuinitate. Item teſtes ſunt Marcus & Lucas ſuis in ſcriptis, quid idem in monte tranſfiguratus, ac de illo deſcedẽs dixerit diſcipulis, poſtquam ad eos mutus Dæmoniacus è turba adductus eſt. Quo tẽpore diſcipuli nondum perfecti, neque donorum Spiritus Sancti compotes, haud potuerũt illud Dæmonium eiicere, ipſemet id Chriſtus perfecit. Qui quidem domi ab iiſdem ſuper hac re rogatus

Ieiunia.

reſpondit, non poſſe id genus Dæmonii aliter quam precatione & ieiunio expelli. Qua de cauſa, nos etiam Chriſtiani, Chriſtum Dominum noſtrum imitati, dies 40. ieiunamus his addentes Diuinam eius & paſſionem & reſurrectionem. Deinde ieiunium Apoſtolorum, continentiæ cauſa nobis pręceptum, ſponte obſeruamus. Itẽ in honorem Deiparæ ieiunamus. Qua autem modò Apoſtolicum, eodem & aliud ante natalem Domini obimus. Præterea illa annua, diebus Mercurii & Veneris ieiunia ſeruamus. Altero enim horum die, de occidendo Domino gloriæ conſilium initum: altero idem cruci affixus eſt, quæ nos miramur. Deum celebrantes & vt conſeruator, ſalutis humanæ cauſa, ſecundum prædeſtinationem

nem

nem, mortem subiit perpendimus. Dolenter id ferentes, quòd creaturæ ausæ fuerint manus creatori iniicere. Maiora verò durioraque ieiunia, instituta sunt continentiæ, subigendique corporis gratia. Sic enim Apostolus. Ego ita curro, non quasi aërem verberans: sed corpus contineo, & in seruitutem redigo. Ita inquam nos quoque ieiunamus, quo corpus frenemus, ideque spiritui subiiciamus, & omnes Diuinas iustificationes suscipiamus. Sicut enim densa nubes, conspectū solis nobis aufert: ita onustum cibo corpus, quod est nube multò crassius, præcepta Diuina intelligere, ac Christum verùm solem videre nequit. Citas verba Esaiæ de ieiunio. Sed audi vt Christus. Væ, inquit, vobis Scribis & Pharisæis hypocritis, decimas aneti ac mentæ dantibus, posthabitis melioribus, Lege, iudicio, fide, caritate. O cœcos duces, culicem percolantes, sed camelum deuorantes. Consimiliter Apostolus. Ne inebriamini vino, in quo sit error, atq; alia mala. Homo enim ieiunio sobrius factus, & aptior fit ad omnia bona opera, & ad mutandos affectus vitiosos, stipem pauperibus dandam, cæteraque opera pacis, beneuolentiæ, concordiæ, caritatis exercenda promtior. Qui autem non ieiunant, ii nihil istiusmodi præstare possunt. Legimus & de Ionano, in vrbe Niniue, Aggeano, ac de illo ab Achabo indicto, postquam occidit Nabotū deque aliis ieiuniis. Quemadmodum Dauid dixit. Cùm eos Deus disperderet, tum eum quærebant, & mane ad ipsum reuertebantur, tuncque recordabantur adiutoris sui. Quem ore quidem atque lingua diligebant: at in cordibus eorum, non erat erga illum veritas, nec ipsi fidi, in testamento eius fuerunt. Multa alia eius rei exēpla, in sacris literis reperies. Porrò quæ ex epi-

stolis, Pauli ad Timotheum, de falsis prophætis, & deceptoribus, posterioribus vēturis temporibus adducis: hæc omnia vos ipsi sectamini, viui capti, vt ibidem ait Apostolus laqueis Diaboli, ad eiusdem volūtatem. Plura ibi scribuntur, qua de re satis esto.

AD CAPVT 10. LASICIVS DE Ieiunio.

*LAudanda sunt sanè ieiunia Christiana, si absit superstitio. Sunt enim illorum in Sacris Biblijs exempla, nobis ad imitandum relicta: sunt de seruandis ablato ab Ecclesia sponso dicta: sunt magnæ vtilitates: quas inter hæc maxima, quòd ijs petulantia corporis reprimitur, & mens humana, ad supera eleuatur. Verùm si ea absq; fide fiant, neq; ij qui corpori suo pabulum ad tempus subducunt, Dei tunc opem multò quàm antè magis implorent, non mores emendent suos: nec in egentes liberaliores sint: si non minus permittant iræ superbiæ libidini, auaritiæ: similem illis fructum allatura sunt, de quibus Ierem. 14. Cùm ieiunauerint, non exaudiam clamorem eorum. Et Esaiæ 58. Ieiunauimus sed non aspexisti, afflximus animas nostras. verùm tu non nosti. Si quotidie huc conueniamus, scribit Chrysostomus, ac totam Quadragesimam ieiunemus sed non mutemus vitam in melius: maioris damnationis occasio nobis erit. Hæc de ieiunio XL*a*. Homilia 73. Similiter iuris Canonici Dist. 86. Quid prodest ieiunare visceribus, & luxuria*

xuriari venatibus (seu veneribus) abstinere à cibis & errare peccatis? Habuerunt olim Gentiles quoque sua ieiunia, vt ex Herodoti lib. 4 De Isidis ieiunio, Apuleij libr. 11 Senecæ Epistola penultima lib 2 alijsq; scriptoribus patet. Habent hodie Turcæ Tartari sua atque Iudæi quæ nec edentes nec bibentes, vsque ad vesperum obseruant: (quo modo etiam Aethiopes Christiani in India ieiunant.) At quia neque fide neque spe, neque caritate præditi sunt nō possunt placere Deo. Non propter ieiunium Mahometicum, vsque ad conspectum vesperi productum Leonardo Chiensi in Historia, expugnatæ Anno 1 4 5 3. 29. Maij Constantinopolis, id testante, subiecit Deus Constantinopolim Turcicæ potestati: sed iratus male ieiunantibus atque viuentibus Christianis. Ieiunant & Mosci, vt hic legis, Russiq; nostri, si vtrosque bene noris, & paucos excipias, nominetenus Christiani: verùm consuetudine magis quàm voluntate: ignari cur ieiunent, aut quomodo sit aliter ieiunandum quàm carnibus non vesci.

Cōstantinopolis expugnata.

Cæterùm isthæc corporalis exercitatio, paululum habet vtilitatis: pietas verò ad omnia vtilis est. 1. Timoth. 4. Quæ esse in non ieiunante potest. Et Sanctus Nilus libro de vitiosis 8 cogitationibus. Ad plenam, inquit animæ puritatē adipiscēdam, parum virium habet ciborum abstinentia, nisi cæteræ virtutes accedant, Verissime hæc vterq; Quid enim iuuat abstinere se aliquot horas cibo & potu si interim animo deuores haud temerè à te dissentientem Lutherianum? Misericordia Deo magis, quàm sacrificium placet. Matth. 12. Quæ porrò misericordia atque pietas est in Moscis, vt nostros nunc Pontificios prætercam? Nihil est illis superbius, nihil in contractibus fallacius nihil vicinis nocentius, nulli penè à puriori religione, magis auersi: nulli superstitiosiores, magis dolosi minus exorabiles Honesti si qui sunt amantes metu id faciunt pœnarum, quas extemplò delinquentes luunt, præser-

Quales sunt Mosci

tim ebrij. Affligit etiam ipsemet Princeps, siue Czarillorum, inedia corpus, delectúmque ciborum facit. At interea nec vinctos laxat, (quorum durißimi carceres, quos Turmas appellant, semper pleni sunt,) neque vllum crudelitatis genus, leui de causa, tam in suos quàm vicinos omittit: neque appetentiæ rerum alienarum facit modum: sed quæcunque cupit, aufert, imposita insonti calumnia, cum fortunis etiam vitam.

Anno factæ mortalibus gratiæ 1 5 6 9. Captos in Isborg Arce Liuonica, Trecentos Nobiles Polonos, orsus ipse detestabili immanitate, venabulo cædem suo in conspectu contrucidari iußit. Vbi ni filius patri succurrisset, manu cuiusdam Poloni, tantus Tyrannus perijsset. Sæuiciæ causam fuisse ferunt, quòd ipsi imago Sanctæ Mariæ Vilnensis, venustè depictæ, quam tot capitibus emptam esse cupiebat, à Sacerdotibus diu denegari videretur. Nec minus idem desæuire voluit in tres Monachos, veritatis Euangelicæ amore captos, Anno 1554 ni se fuga celeri à Moscouia in Lituaniam recepissent.

Moscorum Dux filiũ occidit.

Occidit idem vti Herodes, Macrobio teste, Filium suum, Anno 1 5 8 1. exeunte, eam vt fertur ob causam, quòd se ad pacem cum Rege Poloniæ componendam, & thoros alienarum vxorum vitandos, identidem ab eo moneri videret. Quid illos commemorem, quorum pedes scipione ferrato, quo vtitur, quasi iocans cum ipsis terræ affixit? Scribit & Michalo Lituanus fragmine tertio de emendanda Repub. Lituanica, hunc eundem Principem, iactare sese solere, quòd tres & septuaginta arces Lituanicas occupet. Adeò iniusto, & fero homini, prodesse quis vel longißima ieiunia dicet? Nequaquam ea talibus prosunt. Nam sanguinarios, & fraudulentos abominatur Iehoua Psalm. 5. Et tamen ea hic enumerat, nempe eodem animo, quo ille superbus Pharisæus Lucæ. 18. Ieiuno, inquit bis in hebdomada: decimo

quæ

quæcunque poßideo, Quæ res, quantum conferant ad iustitiam apud Deum consequendam, nisi sit in ieiunante Christiano, cor summissum, & amore proximi feruens, Christus ibidem pronunciat. Descendit hic telona iustus domum suam, potius quàm Pharisæus. Legat qui potest, de immemorabili istius hominis, in suos subiectos crudelitate, librum Alexandri Guagnini de Sarmatia, primò scriptum Polonicè, ad Sigismundum Augustum Regem nostrum, ab Alberto Schlichtingo nobili Germano, qui in Moscouia septem vixit annos: vbi talia sunt multa, extremæ sæuiciæ exempla, quæ Phalaridis, Mezentij, Herodis, Neronis feritatem superant. Obsequuntur tyranno satellites, licet longa inedia penè enecti: qua quidem Christum, Mosem, Eliam: At actionibus ipsum Diabolum, à principio rerum homicidam factum imitantur. Nam magnam anni partem, id est, viginti hebdomadas, ieiunijs transigunt, quo tempore singulis septimanis, in diuersis tamen templis, Cænam Dominicam suo more celebrant.

Primùm autem, vt & ego dicam hæc planius, ante Natalem Domini sex hebdomadas ieiunant, à carnibus, butyro, caseo, ouis abstinentes, leguminibus contenti. Deinde octo ante Pascha, vti Sanctus Basilius, quem plurimi faciunt, præscripsisse putatur.

Tertiò quatuor, ab octaua Pentecostes, vsque ad ferias Petri & Pauli.

Quartò à Kalendis Augusti, vsque ad obdormitionem, (sic ipsi dicunt) Mariæ virginis, quatuordecim dies. Nos verò, quos iste oppugnat, quid hac de re? Illud quod scribit beatus Hieronymus in regula Monachorum, tomo quarto. Parcus cibus, triduanis ieiunijs præfertur. Multò enim melius est quotidie parum, quàm rarò satis sumere: nihil prodest, biduo triduóue transmisso, vacuum portare ventrem, si pariter obruatur, si com-

pensatur saturitate ieiunium. Etiam ex vilißimis cibis, vitanda est satietas. Similiter Didacus Couarruuias Toletanus. S. Dominici Archiepiscopus. Incidit. inquit, quæstio insignis, quæ vtinam necessaria non esset, an hi seruent ieiunia iure instituta, & præcepto Ecclesiæ satisfaciant, qui semel comedendo, tantum cibi accipiunt, tot cibariis & condimentis vtuntur ad ingluuiem vsque, vt nullam carnis afflictionem sentiant, imo gulam impensissimè irritent, libidinem excitent: tantum cibi sumentes vnico prandio, quantum sit tribus hominibus satis, ad congruam eorum sustentationem.

Etenim multis rationibus, non temerè potest asseuerari, hosce homines ieiunii præcepto non satisfecisse. Hæc Didacus Hispanus variarum resolutionum, ex iure Pontificio & Cæsareo. lib. 4. cap. 20. Vbi has ipsas rationes, male ieiunantium ostendit.

Proinde nobis perpetuum ieiunium est, inquit, OEcolampadius vt abstineamus à peccatis ac intẽperantia: neúe grauentur corda nostra crapula & ebrietate. Nescimus ex præcepto Diuino vel dierum vel ciborum delectum. Tametsi quo sincerius precemur, etiam à cibis non interdictis, non sine fructu abstinemus. qua causa moti patres. 40. dies ante Pascha ieiunio consecrarunt sed in hoc opere, nec pietatem, nec pro peccatis coram Deo satisfactionem cõstituendam arbitramur, vt quidem, neque ieiunantes, neq; manducantes condemnamus. Ieiunium enim ἄσκησις est, hoc est exercitatio, quæ non omnibus ex æquo conuenit. alius sic, alius aliter ad orandum præparari se magis experitur, alium inedia placidiorem, alium inquietiorem reddit. Viderint quique vt eam viuendi dietam deligant, qua ad Diuina capienda magis idonei efficiantur.

Heluetiorum de ieiuniis sententia.

En moderatam de ieiunio sententiam vnius illorum, qui Euangelici vocantur. in cap. 10. Danielis. A quo cæteri minimè

dissenti

dissentiũt. Sed satis erit pro omnibus, confessionis Augustanæ verba ex capite de discrimine ciborum his adscribere. Vera inquit, & non simulata mortificatio carnis, est tolerare crucem, versari in periculis, ærumnis & afflictionibus. Huius generis obedientia est cultus Dei, & opus spirituale sicut docet Psalmus. Sacrificium Deo Spiritus contribulatus. Docemus præterea aliud genus exercitiorum necessarium esse. Quilibet Christianus etiam corporali disciplina, laboribus temperantia meditatione Diuinarum rerum, & alijs exercitijs aptis ætati, cohercere carnem debet. Horum finis proprius ac proximus esse debet, ne saturitas aut desidia extimulet ad peccandum: & vt mens admonetur, & fiat aptior ad affectus spirituales. Non est sentiendum, hæc exercitia cultus esse, qui mereantur remißionem peccatorum, aut satisfactiones esse. Et hæc disciplina debet esse perpetua: nec possunt præscribi certi dies pariter omnibus. Germanorum.

Itaque non vituperamus ieiunia, sed superstitiosas opiniones, & laqueos conscientiarum in traditionibus. Hæc ita Germani Euangelici, ad Carolum Imperatorem, Anno salutis humanæ. 1530. Simili modo Fratres Bohemi, apologiæ Veræ doctrinæ quinta parte. Ieiunia de quibus Sacræ scripturæ memorãt, religiosè custodimus, & alios seruare docemus. Primùm, vt quiuis fidelium, iustum in cibis ac potionibus modum, inque somno, ac in omnibus huius vitæ delectationibus seruet. Secundo ieiunandum docemus, cùm tentatio ingruerit ebulientibus carnis cõcupiscentijs, & regnum sibi in corpore vendicantibus, ob nimiam rerum abundantiam. Tertio, vbi vel toti Ecclesiæ nostræ, vel parti eius imminet periculum, ac necessitas, oriturq́ue persecutio ab impijs. Bohemorum.

Tum vnanimi consensu constituitur tempus, quo ad Deum omnis miserationis parentem recurramus ieiunijs & prædicationibus, hunc sibi propicium facturi. Sed in ieiunijs nulla est apud

nos esculentorum differentia, vt alios mundos, alios immundos & & prophanos habeamus nihilominus iuxta regionum consuetudines, hominumque quibus cum habitamus rationem, quibuscunque illi vtuntur esculentis, quoue tempore, ijsdem & nos sumus contenti, ne cui simus offendiculo, aut tumultuum occasio. Ex his, cuiuis colligere licet, quæ sit apud eos qui Euangelici siue Lutheriani cognominantur ieiunandi ratio. Et tamen Moscus vni ex eis idem profitenti Rohitæ, inuerecundo ore mendacium obijcit.

Quòd si quis nostrum libertate abusus Euangelica, suum quotidie aqualiculum & cibo & potione ad satietatem impleat, quis hoc Dei timens probauerit? Pij enim, illorum mandatorum memores semper sunt, Cauete, ne quando grauentur corda vestra, crapula & ebrietate. Item, ne contristate Spiritum Sanctum, qui in vobis est Et vnusquisque sciat vas suum poßidere:

Præcepta de ieiunio. Præterea, vt vacetis ieiunio & precibus, rursus. Cùm ablatus fuerit ab eis sponsus, tunc ieiunabunt. Adhæc, approbamus nos vt Dei ministri in laboribus, in ieiunijs. Idem, In vigilijs sæpe, in fame & siti, in ieiunijs sæpe 2. Corinth. 6. & 11. Quod quo animo fecerit, docet 2. Theß. 3. Vt nosmetipsos, inquit, pro exemplari exhibeamus vobis, ad nos imitandos.

* *
*

CAPVT

CAPVT II. DE LITVRGIA ET SANCTIS inuocandis.

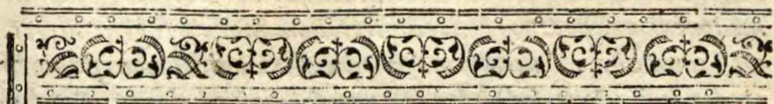

QVod tu de precatione ſcribens, Sanctos in auxilium vocare negas, nec Liturgiam audis: ad hæc, etſi iam ante reſponſum ſatis ſit, tamen hîc etiam breuibus agemus, Si tu, quod electam ouem decuit, in fundamento Chriſti ædificio ac ſepimento Apoſtolorum permaneres, nequaquam eorundem mandata violares, quæ ſi violas, non tantum hædus verumetiam raptor es & lupus. Etenim hæc in Euangelio dicuntur. Qui ouile tranſcendit, is eſt fur & latro. Item Sanctus Iohannes. Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis, alioquin mãſiſſent nobiſcum, Rurſum. Qui non permanet in Doctrina Chriſti, is Deum non habet, & eſt Antichriſtus, memẽto igitur illius quod Lucas habet. Spernere hunc, Chriſtum qui Apoſtolus ſpernit, Cæterùm quòd à Matthæo ſcriptũ legitur. Domino Deo genũ flectes, ac huic vni ſeruies. Verba ſunt Chriſti ad Satanam. Iam etiam ſupra ſcriptum à nobis eſt, fas eſſe vt Sanctos inuocemus. De Liturgia ſatis in Euangelio perſcriptum. Deinde Sancti Apoſtoli atque Patres, & preces & modum eius obeundæ conſtituerunt, niſi forte eam, ſimplicem panem, & vinum eſſe exiſtimas. At quomodo mortis Domini memoria recoletur, niſi celebretur Liturgia? Apoſtolus eniam epiſtola ad Corinthios, inquit. Accepi

Liturgia.

à Domino, quod etiam tradidi vobis. nempe Dominum ea qua proditus est nocte, panem acceptum benedixisse, fregisse ac dixisse, accipite, hoc est corpus meum pro vobis frangendum. hoc facite in mei memoriam. Similiter & calicem. Hic calix, noua est lex in meo sanguine. Hoc facite. & vbicunq; biberitis, mortis Domini memoriam colite. Similiter Iesus Christus, antequàm pateretur requiescẽs cum.12. discipulis suis, allocutus eos est. acceptumque panem, dictis laudibus frangebat, iisdemque hisce cum verbis impertiebat, Hoc est corpus meum, quod vobis traditur, hoc in memoriam mei facite. Consimiliter & calicem à cœna dicens. Hic calix, noua lex meo sanguine, qui pro vobis profunditur. Ita enim apud Lucã, Mattheum, Marcum loquitur. Hic est sanguis meus nouæ legis, qui pro multis effunditur, propter remissionem peccatorum. Aduerte ergo animum, vt non possit fieri memoria Domini, nisi sit Liturgia. Quod vt suos discipulos facere doceret, preces ad Deum laudans eum, tam hîc quàm Lazarum excitaturus habuit, quare si quis Liturgiam non obit, is non recolit mortem Domini: estque Antichristus & euersor fidei Christianæ. Ad hoc electum illud vas ait, omnia pura fieri sanguine secundum legem, nec absque effuso sanguine esse remissionem. Quacunque verò re commemoratio peccatorum agebatur, non fiebat eorum absolutio sine sanguine agnorum, atque caprarum, tum dixit, ecce veniet, vt faciat voluntatem tuam ò Deus. Primum aufert, vt alterum statuat, qua voluntate, id est, oblatione corporis Christi illuminati semel sumus. Percipisné quàm dignum sit, vt Liturgia obseruetur atq; audiatur? Quod facere detrectantes, hæc sequitur comminatio. Voluntariè peccan

peccantibus, inquit, post acceptam rationem & veritatem non relinquitur hostia pro peccato: sed manet eos terribilis expectatio iudicii, & ignis Zelus, aduersarios deuoraturus, & cætera.

AD CAPVT II. LASICIVS DE INVOcatione Sanctorum, Missa, & Cæna Domini.

Sanctos vita hac functos, inuocandos esse, nec antea probauit Moscus, nec vnquam probaturus pijs est. Qui enim illos inuocat, hunc in ipsos, credere necesse est. Quomodo inuocabunt, inquit, Paulus in quem non crediderunt? Rom. 10. Maledictus autem omnis est qui fidit homini, & collocat in carne præsidium suum Iere. 17. Quod si qui se facere negant verbis, certum est tamen ita eosdem de mortuis persuasos esse, quasi degentes in cœlis, preces viuorum audirent in terris, rem soli Deo, vbiq; præsenti, & omnia intuenti, audienti, scienti, agenti propriam. Est autem hæc species idololatriæ non postrema, spem salutis auxiliјue ponere in alio præter Deum. Ne id dicam, fateri Augustinum nescire mortuos quid hic agatur, cap. 15. De cura pro mortuis. Commemoratum etiam ante hoc est, vnicum esse noui fœderis sequestrum, cuius gloriam atque officium, transferre ad sanctos homines nefas. Idemq; à discipulis, de ratione precandi compellatus, non vllum sanctum, sed solum Patrem cœlestem inuocandum esse ipsos docuit. Inuocatusq; ipse ab ijsdem, ab illis de quibus in Actis, à latrone & Stepha-

no morituris fuit. non successit illa diuiti epuloni Abrahami inuocatio. Porrò si qui inuocatis Diuis, voti cõpotes fiunt: nõ est ideo hoc beneficium, ipsis vendicandũ. Homo vesanus, hominem absentem vt se iuuet inclamat: q Deus nunquã ociosus præstat. Non Moises dedit vobis panem: sed Pater meus Iohan. 6. Inuocat & Romulus Iouem, quò Sabinos hostes arceret, Romanorum fugam sisteret. vt Liuius lib. 1. memorat. Quod, etsi ita accidit, non est tamen credendum à Ioue, sed ab Ioua Deo verò, dicente alicubi. Ego stare facio, & in fugam conuerto: à me sunt consilia & auxilia: quique iam quartæ Monarchiæ fundamenta iaciebat, illam Romanorum victoriam profectam fuisse. Huius enim solius prouidentia, regitur mundus. Nec quia Helpis ille in Africa, testante id Plinio lib. 8. cap. 16. Conspecto leone hiatu minari, Liberum Patrem inuocabat, eius ope liberatus fuisse periculo credendus est, alius hoc auxilium fuit. Deus, inquit, præteritis ætatibus, permisit omnes gentes suis ipsarum vijs incedere. tametsi non se reliquit, non testatum benefaciendo nobis. Acto. 14. item 17. Deus non manibus hominum colitur, alicuius rei egens. Quum ipse det omnibus vitam, & habitum & omnia. ad Timotheum quoque cap. 6. Deus viuus, præstat nobis abundè omnia ad fruendum. Adeò vbique ac semper, is vnicus dominator, dat omnia omnibus mortalibus. Quæ ineptè & imperitè profert Moscus ex arcanis Christianæ religionis, quasi de nobis scripta, ea prætereo. Nam altercandi non esset finis. Num patribus, simplicissimæ Liturgiæ, (vox ea ministerium publicitus exhiberi solitum significat) à Paulo & tribus Euangèlistis descriptæ, addere quidpiam licuerit, de hoc in presentia non disputo. Extat enim regula vniuersalis. Frustra Deum coli doctrinis hominum. extat & alia. Nihil verbis Dei addendum, nihil detrahendum esse. Non fecit hoc in antiqua lege Moses, non Aaron, nec vllus Propheta. Non est enim discipulus supra magistrum

Nihil est institutis Dei addendum.

strum: & eum quidem talem, qui necessaria non omisit. Cur igitur hoc in noua Lege faceret Basilius, Gelasius, Innocentius, Vrbanus, Gregorius Papa? Nouimus autem, quod quis horum Cenæ Domini de suo annexuit. Hic gloria in excelsis. Illi, Sursum corda alius. Te igitur. Quidam, Sanctus Sanctus. Alius aquã vino miscendam. alius ignem clara luce excitandum censuit. vsq; eo, vt hodie res Diuina parum differat ritibus, à Mosaico illo sacrificio. Et quidem omnia Latinè, apud non Latinos, Germanos, Hungaros, Sarmatas. Nuda, inquit, ab initio omnia, & simpliciter mysteria à Christo tradita, inter Apostolos tractabantur. Nuda omnis cæremoniarum ratio, plus pietatis habens quàm apparatus. auxit inde hæc mysteria Iacobus Hierosolymitanus Antistes, Auxit Basilius, alijq; alia subinde instituere. Hæc Polydorus de inuentoribus rerum, lib. 5 cap. 10. Egregiam verò precationem, memoriæ oblati semel pro peccatis hominum Filij Dei adiunctam. Offerimus tibi Domine calicem salutaris: tuam deprecantes clemẽtiam, vt in conspectum Diuinæ maiestatis tuæ pro nostra & totius mundi salute, cum odore suauitatis ascendat. Veni sanctificator omnipotens æterne Deus, benedic hoc sacrificiũ, tuo sancto nomini præparatum. Suscipe sancta trinitas, hanc oblationem, quàm tibi offerimus ob memoriam passionis, resurrectionis & ascensionis Iesu Christi, & in honorem omnium sanctorum. Scilicet, offerendo, non autem manducando atq; bibendo, mors Domini recolitur: & Deo parandum est aliud, præter ipsummet Christum sacrificium, quod in cœlum perferatur: atq; calix pro mundi salute offerendus eidem. O impietatem, eo minus tollerãdam, quòd verbis, memoria vnici illius sacrificij refricari dicatur: re ipsa aliud è pane & vino, Deo offerendum conficiatur. Quod etsi Augustinus quoque de fide ad Petrum cap. 19. Ecclesiam Catholicam facere dicat: tamen ibi nihil horum quæ hic audimus meminit. Sed id tantùm. In isto Canon Missæ.

inquit.sacrificio panis & vini, gratiarum actio, atque commemoratio est carnis Christi, quam pro nobis obtulit, & sanguinis, quem pro nobis idem Deus effudit. Id quod & nos agimus. etsi non Deo, sed serui Dei sacramentum corporis sanguinisq; filij eius, iussi ab eo offerimus. Item hæc leguntur in missa pro quacunq; necessitate. Da misericors Deus, vt hæc salutaris oblatio, & à proprijs nos reatibus indesinenter expediat, & ab omnibus tueatur aduersis. Quo quid magis impium dici potuit? addunt etiam hæc ijdem profectò mente capti. Suscipe Sancte Pater æterne Deus, hanc immaculatam hostiam: quam ego indignus famulus offero tibi pro innumerabilibus peccatis meis sed & pro omnibus fidelibus Christianis, viuis atque defunctis. vt mihi & illis proficiat ad salutem in vitam æternam horresco hæc referens, quibus impurus sacrificulus, id sibi suoq; panis arrogat crustulo, quod est Christi proprium, qui se pro mundi peccatis tam præteritis quàm futuris Deo obtulit: nullo omninò super hac re accepto Diuino mandato. Ad hæc negat homines expiatos à peccatis esse corpore Christi: nisi idololatria pollutum panem, Deo seu toti Trinitati ob id quotidie offerat. quẽ errorem refellit Apostolus, ad Hebr. cap. 7. 9. 10. Et tamen hodie impudentissimè defenditur, nec absq; peccato in Spiritum S. veritatem homines docentem. Hercle ij parum diligenter, vim sacrificij Christi, certissimi contra omnia peccata remedij perpenderũt, qui hæc noua & sacris ignota literis piacula, non eucharistica, sed propitiatoria excogitauerunt. Quamobrem rectè Gilbertus Cognatus, Erasmi quondam Amanuensis, lib. 3. narrationum. Ad Missæ, inquit, vsum sunt Canones diuersi conditi. Primus à Gratiano: quem Gregorius nonus Anno 1 2 2 7. & post eum Bonifacius octauus, circiter annum 1 3 0 0. nouis & terribilibus blasphemijs auxerunt. Verissimè id Cognatus. Nam quid? an vlla maior hæc blasphemia fingi potuit, quæ in Canone Missalis Cracouiensis,

uienſis, Anni 1 5 0 9. hiſce verbis perſcripta legitur? Oramus te Pater, vti accepta habeas, & benedicas hæc dona, quæ tibi offerimus pro Eccleſia tua. Memento famulorum tuorum, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc ſacrificium laudis, pro redemptione animarum ſuarum, pro ſpe ſalutis & incolumitatis ſuæ, memoriam venerantes omnium Sãctorum tuorum, quorum meritis precibusq́ꝫ concedas, vt in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio. Hanc igitur oblationem ſeruitutis noſtræ, quæſumus placatus accipias, benedictam acceptabilemq́ꝫ facere digneris, vt nobis corpus fiat, Filij tui Domini Ieſu Chriſti: iube hæc perferri per manus Angeli tui ſancti in ſublime altare tuum, in conſpectu Diuinæ maieſtatis tuæ, vt quotquot ex hac altaris participatione, ſacroſanctum Filij tui corpus & ſanguinem ſumpſerimus, omni benedictione cœleſti & gratia repleamur. Hæc ſacroſancta commixtio corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti, fiat mihi & omnibus ſumentibus ſalus mentis & corporis, & ad vitam æternam promerendam & capeſſendam præparatio ſalutaris. Domine Sancte Pater, da mihi hoc ſacroſanctũ corpus & ſanguinem filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti, ita ſumere, vt merear per hoc, remiſſionem omnium peccatorum meorum accipere, & tuo ſancto Spiritu repleri, Libera me per hoc à cunctis iniquitatibus, & vniuerſis malis meis. Sed quid ego adeò putida commemoro? fugiendi templa, in quibus hæc, ſumma cum ignominia Chriſti fiunt, an non ſatis iuſta eſt cauſa?

Liturgiam Fratres Bohemi, melius Moſcis mea ſententia obeunt, quater in anno, Abſonum quoddam, & præceps murmur, ſola corporis theatrica agitatione conditum, apud Ruſſos ſiue Moſcos audias. Feruentem Dei cultum, lentis omnis Eccleſiæ vocibus, geſtuq́ꝫ modeſto, declarari apud Fratres videas. Ibi ornatus Aaronicus, tintinabulorum campanarumq́ꝫ creber pulſus, gem- *Liturgia Moſcouitica & Bohemica.*

marum, argenti, ignis clara die splendor, oculos auresq́; spectatorum præstringit, & sacrum venerabile multis cærimonijs fit: Hic simplici modo, nullius organi pulsu, noto omnibus cantu, puris ad solum Deum precibus, perpaucis ritibus, res Diuina, mensa instrata sic agitur, vt etiam profanus ipsa pietate hominum moueatur. In Moscouia (vt me quædam docuit, vir eximius Daniel Printz, Nobilis Slesius, Anno 1575. Ab Imperatore Maximiliano, ad hunc ipsum Moscorum Ducem legatione functus) Mysta ex adyto parietibus à plebe distincto, foras prodiens, manu in capite calicem tenet populo flexis capitibus, Hospodi pomilui id est, Kyrie eleyson vociferante. Quod & in nostra Rußia vidi. Deinde per alias, in idem sacrarium redit fores. Eodemq́; rursus ad Sacra peragenda egresso, & panem fermentatum cum vino rubro (talibus enim vtuntur) consecrante, canunt doctiores quiq;, lingua vulgari vnà cum clero, addentes symbolo Niceno hæc verba. Et in Spiritum Sanctum, verum & viuificantem, qui ex Patre procedit: quem cum Patre & Filio adoramus. Durante liturgia, populus identidem clara voce repetit Hospodi pomilui. Si rubrum desit vinum succum ex pomis expressum, baccis quibusdã rubris tingũt. vino aquam calidam, quòd talis è latere Christi fluxerit, infundunt. Panem sacratum calici intritum, cochleari argenteo, è manibus mystæ calicem tenente hauriunt, quem & puerulis triennibus, hæc dicẽtes ingerunt: Telo kristouo przimite, i Stocznika besmertucho vkussite. id est, Corpus Christi accipite, & ex fonte immortali gustate. Nam verbis consecrandi eam vim tribuũt. Scribit Ioannes Faber, vt postquàm prolata fuerint, creaturam creatori cedere existiment. Quòd, si verè fit, quæro cur non ceßit creatori venenum, à Monacho Dominicano Senensi, pecunia corrupto, clam in calicem immissum (Annus erat 1313.) cum Henricus 7. Imperator, hausto sacramento perijt? Si quis id, quamuis

Venenum in Sacramẽto porrectũ.

uis historicis aientibus negauerit, is faciat licet eius rei etiam hodie periculum: vbi videmus, non speciem tantùm vini & panis, sed ipsummet vinum & panem permanere in sacramento. Quod Mosci non circunferunt, ita vti latini solent. Verè Erasmus Roterodamus, ad Iodocum Decium lib. episto. 22. Nullum inquit, reperio locum in scripturis Diuinis, vnde certò constet, Apostolos consecrasse panem & vinum in carnem & senguinem Domini. & lib.26. ad Cutbertum. Nusquam in Canonicis literis inuenitur, vbi Apostoli certò consecrauerint corpus Domini, sicut nunc consecratur in altari excepto vno loco. I. Cor. II. & tamen in 10. cap. vnde fluxerat hic Pauli sermo, non videtur agi de consecratione sacerdotali. panem liturgiæ destinatum, quemq; vetula pinsit, Prascuram Mosci appellant, opinor à Græco πρόσφορα oblatione, in cuius circuitu, supra crucem hæc leguntur. Iesus Christus Czar gloriæ. Czar autem illis nomine à Cæsare deducto, Rex est: & hunc sibi Moscus titulum vendicat. Peracto sacro, panes, ex quibus sunt particulæ excisæ, astantibus distribuuntur. Quæ autem supersunt consecrata: ea in vsum, & peregrè euntium & morientium seruantur. Tum enim frustulum, vino superinfuso emollitum, quasi quoddam viaticum expetētibus datur. Hæc paucis lectoris gratia, de liturgia Moscouitica. At verò Fratribus Bohemis, panis & vinum in sacra synaxi, hoc album vel rubrum, ille infermentatus, ac triticeus, corpus sunt & sanguis Domini. Non mutatis ad verba sacrificuli, suis naturis, alioqui sacramenta esse desinerent: verùm ideo, quia tum ea Christus, id esse voluit. idem credituri vel de lapide, si eum Christus corpus suum appellasset. non naturaliter, dixêre ipsimet in Sinodo Lipnicensi Anno 1558. Cùm hoc à natura sua non habeāt, sed sacramentaliter, per atributionem Domini atq; institutionem autoris. quæ facit vt efficaciter significent, representent atq; exhibeant id, quod esse di-

Fratrum sententia de Cœna Domini.

cuntur. Sedet tamen illis in cœlis homo Christus: non illinc ante supremum diem in terras descensurus. quem hîc esse corpore, quibusdam monstrantibus, edocti ab ipsomet non credunt, Coniunctione hypostatica, confundi naturas in eo negant, dicenti se aliquando absuturum à nobis, & tamen futurum nobiscum semper, fidem habent. Rediuiuo datum esse eiusmodi corpus sentiunt, quod quidem humanas infirmitates, non tamen ipsam naturam exuerit: non Diuinum, vt vbiq; sit, sed spirituale factum sit, vno in loco tam antè quàm post resurrectionem fuerit. sursum vere ascenderit. Visus in cœlo à Stephano, auditus illinc loquens à Paulo, indidem semel exspectandus ab omni hærede cœlesti. Superest, vt vnusquisq; prudens consideret, num ij qui hæc ita agunt, verba Christi, simpliciter accipiunt, & populo Euangelium, magna cum innocentia nunctiant, Antichristi infideles hæretici sint, in tenebris versentur, Apostolos aspernentur, doctrinam eorum violent, atq; ouile Christi furtim transcendant.

CAPVT 12. DE SANCTIS ANTE CHRISTI aduentum ac de ijsdem simul cum Christo, mediatoribus venerandis.

CRebrò tua de mediatore Iesu Christo inculcas. Tu verò hæc accipe, quæ tam de Christo, quam discipulis eius, Patribusque sanctis in Bibliis leguntur. Videlicet, Deum principiò creasse cœlum & terram, omniaque quæcunque

que vel videntur, vel videri nequeunt. Deinde Adamum cum Eua, datis ipsis vivendi mandatis, quæ transgressi, morte sunt damnati, è deliciis paradisi pulsi, & ærumnis subiecti. Tum Cherubin, ignito ferro instructus, portas Eden, ne quis introiret custodire iussus. Non tamen ideo, (ne id forte existimes) quasi quis Dei aduersarius, illud paradisi domicilium, vi occupare posset: sed vt Deus iram suam aduersus homines ostēderet, A quo tempore mors & peccatum, dominata sunt, etiam illis hominibus, qui non peccauerant, nempe ab Adamo vsque ad Noe. & ab hoc ad Abrahamum, hinc ad Moisem, ab hoc ad tempus natalis Christi. quemadmodum Paulus ad Hebræos disserit. Sancti, inquit, omnes, qui fide debellarunt regna, confirmati fide, non sunt compotes promissionum facti: ideò de nobis, quiddam melius prouidente, ne absque nobis perfectionem acciperent. Licet enim quidam vsque ad Christi aduentum iusti fuerint, neque contaminati: nihilominus tamen omnes propter Adami damnationem moriebantur, ac in Adum descendebant. Cùm verò Deus creaturam suam, à Diabolis cruciari sciret, motus commiseratione, misit natum suum, vt salutis humanæ causa, è purissima virgine Maria, Paulo id tradente corpus sumeret. Misit, inquit, Deus Filium suum vnigenitū, muliere natum, vt sub Lege viuētes liberaret, vtque eidem adoptionem filiorum acciperent. Rursum idē ad Hebræos. Cum, inquit, fratres pateat nobis in sancta aditus, per sanguinem Iesu, viam nobis renouantem, & per velum, id est, corpus ipsius, habeam vsque sacerdotem magnum, domini Dei præfectum, & cætera.

Iusti in Adum seu orcum descēdebāt.

Hæc igitur est intercessio Christi, quo nato, extitit

cum Angelo turba exercituum cœlestium, vt Lucas memoriæ prodidit, Deum collaudantium ac dicẽtium, Gloria in supremis Deo, & in terra pax, erga homines beneuolentia. Cæterùm quænã esse beneuolentia potuit, Deo hominibus ab Adamo, vsque ad natiuitatem Christi irato atque inimico? id verò totum, Diuina illa corporis Christi prędestinatione dissolutum est, Facti sunt homines, gratia Christi liberi à morte, peccato, Diaboli potestate: ac docti rationem vincendi principem tenebrarum, & huius seculi rectorem. Ita vt verbis comprehensam Diuinam voluntatem, auxilio Spiritus Sancti exequuti, Regnum cœleste adipiscantur. Conrtà disolutæ vitæ homines, qui spretis Christi præceptis, Diabolo sponte obsequũtur, ad pœnas descendunt sempiternas. Quandoquidem igitur, ad vsque Christi aduentum, iusti quoque propter iram Diuinam. & latam in Adamum sententiam, in Satanæ fuerunt potestate: idemque malus, animas illorum in orcum deducebat: Factus Christus, pro nobis execratio, illam ipsam execrationem natiuitate, morte & resutectione sua sustulit, pacem composuit, iram Diuinam ob Adamum, sedauit, vires Satanæ retudit, hominem in libertatem asseruit: vt vel benè vel malè agere, quamadmodum olim Adam possit. quo sic, vt scribit Apostolus, Laus & honor bene agentem, falsò autem obsequentem, feruor iræ, afflictio & angustia sequeretur. Præscripsit idem hominibus modum, sua, Patris, Spiritusq; Sancti præcepta exequendi, regnoq; cœlesti potiundi. Hoc etiam in cœlum ascẽsurus, discipulis Apostolisq; suis tradidit, & corroborans verbi sui nuncios futuros, quò eadem alios docerent, mandata ipsis dedit. Hoc; Hoc est Christum mediatorem esse: quod & in templis

templis canitur. Venite, dies adest nati Christi: quod mysterium læti annunciemus, gladius ignitus tergum obuertit, Cherubin ab arbore vitæ abscedit. Ego autem cibo paradisi perfruor, à quo ob contumaciam expulsus fui. Nam immutabilis imago Patris, simillimaq; effigies sempiternæ substantiæ eius, formam serui accepit, ex matre connubij expertæ prodiit, Deus verus, qui fuit atque est, nunc (quod antea non factum) hominis gratia, homo fit. Item de resurrectione, ista sunt Cantici verba. Christe, crucem tuam, vitam nostram reparantem sine intermissione adoramus: tuamq; tertiæ diei resurrectionem celebramus, cuius virtute renouata est hominis debilitata natura. Tu omnipotens amator generis humani, cœlestia nobis reduxisti. Hæc dicenda est intercessio, Domini nostri Iesu Christi. Præter hæc autem, plura ibi ex arcanis literarũ sanctarum proferre possem, quibus tu onager non crederes, vt qui non aliter, quàm surda aspis aures obdurat suas, vocem veritatis à monitore accipis. De intercessione Apostolorum, Sanctorumque Patrum, dixi antea, qui quidem, & homines erudiebant, & eosdem ad mãdata Christi exequenda inuitabant: nec aliud fundamentum, quàm vnicum Christum statuebant. Et sane, nullum quisque alius, ait Paulus, iacere potest. Nos quoq; inde à natiuitate Christi, vsq; ad hoc tempus Christiani nuncupamur: neq; in aliud nomen quàm Patris, Filij, & Spiritus S. baptizamur. Nam omnes illi Patres sancti atq; illuminati, homines veluti manu ducebant, ad salutaria Christi præcepta, res intellectu difficiles iisdem enucleabant, & quemadmodum credendum sit, mandataq; Diuina præstanda docebant, De quibus omnibus, supra satis dictum est. Quòd

Cantica Moscorum

si hos nec venerari, neq; manu nos ducentes sequi, neque duces salutis appellare vis, non est consentaneum vt scriptis illorum fidem adhibeas. Id autem si facis, dic quomodo id cognosces, quòd Deus sit, quo pacto in Trinitate celebretur, quam ob causam Filius Patris descenderit, corpus assumserit, mortem subiecerit, reuixerit, ac in cœlum ascenderit? Breuiter ni horum scriptis credas, qua ratione Diuina mandata intelliges? Certùm est autem, versari hũc in tenebris, qui fidem de Deo non tenet, cuius fidei haud futurus est compos, nisi eam ex doctrina Apostolorum, Sanctorumq́; Patrum hauriat. Ex hac enim lumen fidei cernimus, Qua de re hæc Iohannes, Filius Tonitrui. Qui Dominum cognouit, mandata tamen eius non præstat, hic mendax est, nec est in eo veritas, vtpote obcœcatus à tenebris. Vt verò non videre Legem Diuinam tenebræ sunt: ita lux est, si quis eam cùm intelligat, tum videat quæ quonam modo sine adminiculo, siue scripturæ, siue alterius, qui in viam inducat percipietur? Ergo beati Apostoli, Sanctiq́; Patres, pœdagogi nostri, necessariò honorãdi, inuocandiq́; sunt, scriptis illorum credendum, ex iisdem doctrinæ petendæ: qui, si in numero seniorum manu nos ducentium non ponerentur: consequeretur id, vt neque his quæ scripserunt crederetur, neq; doctrina ex illis sumeretur. O te hominem à Satana afflatum, ac tui ipsius deceptorem. Id enim fieret, vt omnes homines, tanquam iumenta, expertes intellectus essent. Animum igitur aduerte ad hæc Christi de vobis, apud Iohannem dicta. Non misit Deus Filium suum in mundum, vt eum iudicet, sed vt seruet: neue is qui credit in ipsum condemnetur. At qui non credit, is iam iudicatus est, quòd nõ credat in nomen

vnigeniti

vnigeniti Filij Dei. Hæc est autem condemnatio, quòd postquam lux venit in mundum, homines magis dilexerunt tenebras. Erãt enim opera illorum mala. Omnis qui malè agit, odit lucem. De quibus satis.

AD CAPVT 12. LASICIVS DE Sanctis ante Christum, Christi ad Inferos descensu, Patrum autoritate, & seculi nostri felicitate.

Difficile est certamen, cum ignaro rerum: & vt quidam ait. Nihil est inuictius indocta garrulitate. De Christo mediatore, melius Moscis vt spero sentimus, persuasiq; sumus. Ita enim huic soli, simul cum illis innumerabilibus victoribus Apoc. 7. salutem nostram tribuimus, vt hoc ipsius beneficium, cum nulla re alia cõmune fieri patiamur: quod & Patres pij senser e omnes. Quid, inquit, tentatis Deum, vt imponatis iugum ceruici discipulorum, quod neq; Patres nostri, neq; nos portare potuimus? sed per gratiã Domini Iesu Christi, credimus nos seruatum iri, quemadmodum & illi. Acto. 15. Quæ igitur hic, non sine fastidio lectoris, de hac re & Sanctis Patribus repetenda essent, ea in apologijs ad cap. 6. & 8. legi possunt. Quæ autem Moscus de cruciamentis electorum Dei in orco ante Christi aduentum scribit, ea cũ illis minime conueniũt verbis Sapi. 3. Iustorum, inquit, animæ, in manu sunt Dei, vt minime attingat eos cruciatus: Quæq; apud Lucam de Lazaro & A- *Iesu Christi gratia seruamur*

brahamo, duobus electis atque sanctis leguntur. Ibi enim diues ille epulo cruciari, Lazarus verò cum Abrahamo solatio frui: ijdemque supra, ille infra, & in ipso ᾅδῃ oculos attollere, hiatusque magnus inter pios & impios esse dicitur. Qui tamen sinus Abrahæ locus videtur non in cælis fuisse. Nam Christus prodromus esse in cælum scribitur Hebr. 6. cuius Christi typum gerebat Iosue (Iesus Acto. 7. Hebr. 4. vocatus) qui primus Israelitas in terram promissionis introduxit. Cum igitur Iesus Christus sit in cælum præcursor, non præcesserunt illò alij, Enocho & Elia exceptis, ac ita sensit cum multis alijs Epiphanius hæresi 75. Antequam, inquit, saluator ascenderet in cælum, nemo ascendit, donec cum ipso ascenderunt. Nemo enim ascendit in cælum, nisi qui descendit ex eo filius hominis. Et ad Ephes. 4. Ascendendo in altum, captiuam duxisse captiuitatem memoratur. Si captiui erant, fuit & hostis, qui eos abegerat. Et, si ascendebant, in inferiori loco erant, qui Hebraicè Scheol dicitur: non supra, sed infra terram. Id verò potestas inferorum, qua suos Deus liberaturus erat, ab Osea cap. 13. vocatur. Hoc illud quod Apostolus scripsit. Liberauit nos ex potestate tenebrarum: & transtulit in regnum filij sui. Item. Expoliatos principatus & potestates, ostentauit palam, triumphans de illis per semetipsum. Hic est Christi ad inferos descensus, vbi sunt illi, quorum mancipia ob peccatum vnius in omnes propagatum, facti eramus. Porrò captiuitate talique liberari loco, vbi conspectus Diuinæ maiestatis, Christum expectantibus eripiebatur, vti summa voluptas est: ita his teneri, etiamsi tormenta non accederent grauiora satis pœnarum est. Et rursus ad Hebr. 11. de Sanctis Patribus: Omnes, inquit, testimonium adepti per fidem, nō obtinuerunt promissionem, quam cap. 9. appellat æternam hæreditatem, quæ nusquam alibi, quam in cælo est. In infernum descendit solus inquit, Thaddæus, à Christo ad Abgarum Regem Edessenorum missus

Sinus Abraha.

Descensus Christi ad Inferos.

sus, & dirupit sepem, quem à seculo nemo diruperat: suscitatisq́ mortuis, ascendit ad Patrem suum cum grandi multitudine, vt hæc recitat Eusebius Eccle. histo. lib. 1. cap. vltimo, idem scribente Ignatio, Petri in Ecclesia Antiochena successore, epistola ad Trallianos. Sensisse idem Hebræos testis est Hieronymus ad Paulam, de dormitione Blesillæ. Hebræi, inquit, mortuos lugent, quia ante Christi aduentum, ad inferos nouerant esse descensuros. Credere idem Syros, auctor est Albertus Widmanstadius, in præfatione Noui testamenti Syriaci, de Sabbatho Paschæ. Sabbathum, inquit, anuntiationis idcirco appellatur, quod eo Christus Patribus apud inferos agentibus anũtiauit extremo suo supplicio salutem eis partam iam esse. Non dissentiunt ab Syris AEthiopes, vt Damianus à Goes de moribus illorum scribit. Augustinus quoq́ Ecclesiasticum id esse dogma ait. Ante paßionem, inquit, Domini, omnes animæ sanctorum in inferno, sub debito præuaticationis Adæ tenebantur, donec auctoritate Domini per indebitam eius mortem, à seruili conditione liberarentur. Fratrum etiam Bohemorum sensus est, Christum anima sua à corpore separata, ad inferos descẽdisse, ad triumphum de Satana, incredulis etiã illisq́ spiritibus, quibus Noe, arcam fabricans, de hac futura seminis Euæ victoria concionabatur, palam ostentasse. Cæterùm animas iustorum, omnibus de Christo dictis certa cum spe credentium, in paradiso seu vita æterna, resurrectionem expectantes fuisse, ibidemq́ etiamnum esse. Hæc ad me quidam Episcopus illorum. Sed hæc disquirant alij. Nos Moscouitica tractemus. id solũ huic loco addentes, orcum Moscis Adum esse, vt & Acto. cap 2. legitur. Porrò Sibylla lib. 1. suorum oraculorum, nomen ἅδης ab Adam deriuat quod eò primus mortaliam descenderit Adam. Inscienter autem hìc rursum vt & cap. 6. ratiocinatur is Asiaticus. sanctos vita functos intercessores esse, venerari, inuocariq́ à nobis debere propterea quod

eorum opera, cœlestis notitiam veritatis consequamur. Id enim nihil aliud est, quàm Diuinis oraculis, de hoc silentibus, humani sensus commenta attexere. Quod figmentum, cùm veris firmamentis fulciri non poßit: fit vt non minus hîc hallucinetur Moscus, nec magis ad rem pertinentia dicat, quàm id fecit plerisq; locis superioribus. Pergit more suo, de sanctis argumentari. At nos sequi in disciplina Duces Apostolos, absq; omni cunctatione respondemus. In alijs patribus qui Apostolos non attigerunt dignitate, cautione vtimur. Aliud enim est dictum, hoc ita censuit Apostolus: aliud, de hoc sic sensit Chrysostomus. Inter testimonia Diuina atq; humana, permultum interest. Scio verò aliter habere Apostolos, Scribit tomo 2. ad Pammachium Hieronymus, aliter reliquos tractatores. illos semper vera dicere, istos in quibusdam vt homines aberrare. Origeni interpretationem, & idiomata scripturarum semper attribui, dogmatum constantißimè abstuli veritatem. Et Augustinus epistola ad eundem Hieronymum, quod & distinct. 9. iuris Canonici habetur. Ego inquit, solis illis scriptoribus qui Canonici appellantur, didici hunc timorem amoremq; deferre, vt nullum eorum scribendo aliquid errasse, firmißimè credam. Alios autem, ita lego, vt quantalibet sanctitate doctrinaq; polleant non ideo verùm putem, quia ipsi senserint: sed quia mihi vel per alios autores Canonicos, vel probabili ratione, quod à verò non abhorreat persuadere potuerunt. Ita ibi. Hæc nimia ô Mosce hominum admiratio, Luthero Monacho oculos aperuit. O felix seculum, quo sua Deo redijt veneratio, Christo hominum iustificatio. Abijt religione fucata superstitio. veri Israelitæ, Christum caput Ecclesiæ sequuti, Babylone egreßi sunt. tot idololatriæ desierunt. mendacium ad lumen Euangelij disparuit, caligo errorum, luci Diuinæ cessit. Mercatores sacrorum, templo Dei eiecti. Hypocritæ detecti, lupis Ecclesiæ, pelles ouillæ detractæ. Turpitudo meretricis Babylonicæ denu-

De auctoritate Patrum.

Nostri seculi felicitas.

cæ denudata. libido cleri fuco castitatis palliata, omnibus ostensa. Antichristus, cui tamdiu imprudentes seruiebamus, ille inquam Dominus Dominorum, quorum se seruum esse mentiebatur cognitus. iniuncta ab eo omnibus, specie obedientiæ seruitus, Deo propitio excusa, permulta in melius sunt mutata. Quæ tamen omnia, mala sunt Mosco, & Papæ. tantas tenebras, obscurus mundi huius princeps, mentibus hominum offudit, vt quod melius est videre vel nolint, vel non poßint. Probra Mosci in insontem Ministrum Christi prætermitto. Quis enim meliora ab homine, leone ferociore expectarit? Quomodo potestis bona loqui ait Cristus Mat. 12. cum sitis mali? Certè animaduersis tot tantisq; Ecclesiæ vitijs, pedem ab eis retrahere, non Satanæ est, sed almi spiritus afflatus. nec, qui hoc facit onager aut aspis dici debet: sed ille ipse, de quo Christus, Iohan. 8. Qui ex Deo est, verba eius audit. & cap. 14. Qui mea tenet præcepta & seruat, is est qui diligit me. isque & à Patre meo, & à me diligetur. Sed quoniam arbiter huius controuersiæ, inueniri à nobis non potest: ideo Iesu Christo, omne illius iudicium relinquamus. Huius enim serui omnes sumus. Tu quis es, qui alienum famulum condemnas? Roma. 14.

CAPVT 13. DE VENERATIONE IMAGINVM

QVæ abs te de non adorandis imaginibus scripta sunt, ea tuam arguūt inscientiam. De quibus me tibi paucis dicere necesse est. Quòd si veri cognoscendi, aliqua cupiditate teneris,

lege ea quæ ſunt literis prodita, de Leone Iſaurico Imperatore iconomacho, ac huius filio Conſtantino Copronymo, Leone Armenio, & Theophilo Deo exoſo, ſanctorumque eius detractori. Ibi enim omnia, explicata inuenies, de venerandis Diuinis ſimulacris, & horum Deo inuiſorum regum ſtudiis in iis delēdis, quibus vos vltrò adiunxiſtis. Quod legem veterem commemoras, reſponſum eſt iam antea. Nimirum ſi eam vrgere voles, neceſſariò tibi omnia quæ hæc ipſa præcipit ſeruāda erunt. Sin non omnia, ſed ſolam circumciſionem admiſeris, Chriſtus tibi vt Paulus ad Galatas ſcribit, nihil proderit. Adducis etiam illud de non fabricandis vllius rei, quæ in cœlo quæque in terra ſit imaginibus. At ego hæc aliaque Prophetarum verba, oſtendam eſſe de idolis dicta Itidem illud ex ſecundo libro Moſis, de conflato ex auro atque adorato ab Iſraelitis vitulo. Iidē ingreſſi terram Balaci Regis Moabitarum, inquinauerunt ſeſe, forma mulierū capti ſcilicet quemadmodum & vos, qui nihili pendentes virginitatem, fœminis copulamini. Illi igitur capti ſpecie earum, ſeruierunt idolo Belphegor, comederuntque victimas mortuorum. Sidoniorum quoque idolum coluerunt, Chamoſum defleuerunt. qua de re ſic Dauid. Tētauerunt, & irritauerunt Deum altiſſimum, nec inſtituta eius ſeruarunt. præterea auerſi, maioreſque ſuos imitati, corruperunt vias ſuas, & facti arcus peruerſus, collibus idoliſque ſuis, iram Diuinam concitauerunt, miſti Gentibus, mores illarum didicerunt, conflatas imagines adorarunt. Quin imo ipſe Salomon, vxoris cauſa, genu flexit idolis & à Deo viuo defecit. Eodem modo Ieroboam apoſtata, fuſis Samariæ duobus vitulis aureis, vt adorarentur ab omnibus edixit, quæ

Salomon idololatria.

adoratio

adoratio, durauit vſque ad excidium Samariæ. Multa ſunt iſtiuſmodi alia, Hæc de idololatria: cõtra quam Prophetæ detonarunt, & Apoſtoli concionati ſunt, verùm tu rem ſanctam ab abominanda minime diſcernens, eodem loco habes Chriſti, & Apollinis, Deiparæ, aliorumque ſanctorum, ac Dianæ imagines. Deteſtanda eſt fateor, nec fit abſque peccato idolorum Gentilium veneratio: at Chriſti ſeruatoris, Mariæ, Diuorumque imagines, nequaquam ſunt eum in numerum referendæ apud quas, nullæ hodie cæduntur victimæ, nulla fit ſimilis veteri illi idololatricæ, ſanguinis profuſio. An ego, inquit, Deus carnibus agni anniculi veſcar? aut hædorum ſanguinem bibam? immola Deo ſacrificiũ laudis, ac redde altiſſimo preces tuas. Quæ omnia de imaginibus intelliguntur, olim ad idola & aras, oblationes frigebãtur, & ſanguis profundebatur, ad imagines autem Eccleſiaſticas, fit ſpiritualis precatio, atque proficiſcens è corde oblatio. Ne ergo exiſtimes, Dei nos habere loco hæc ipſa ſigna. Nec colorem, nec tabulam, ſed ipſam primam imaginẽ veneramur: depictæ Chriſti, Deiparæ, omniumque ſanctorum effigiei honorem exhibemus. *Oblatio ad Imagines.* Quoniam verò legem Moyſis in teſtimonium aduocas, producam & ego tibi eiuſdem Moyſis hac de re exempla. Non enim neſcis, quemadmodum is, fuſos Cherubin aureos, in loco ſanctiſſimo ſtatuerit: velum cum iconibus omnium poteſtatum cœleſtium, acu pingi curauerit: arcam legis, vndique auro tectam fecerit, in qua pixis aurea, manna continens, baculus Aaronis qui floruit, ac tabulæ legis fuerunt. omnia à Iudæis flexu poplitum culta. cum tamen ea, non aliud quàm figuræ, futuræ veritatis eſſent. Adeò ſanctiſimum illud ſacrarium, magno in

honore erat. in quod Iudæi ingressuri, alias velati incedentes, faciem discooperiebant. Quid? tempore Verbi incarnati, annon Abgarus Edessenorum princeps, ob paralysin lecto affixus, accepta imagine Christi, sudariolo impressa conualuit? Is ita inualidus, vt se lecto mouere non posset, tamen Thaddæo Apostolo, à Christo ad se cum imagine misso, iamque tribus tantùm stadiis ab oppido distanti, processit suis pedibus obuiam, vsque ad arcis portam, vbi illi occurrit Diuina imago, apud quam, & multa & varia edebantur miracula, vsque ad euersionem regni Græcorum. Cuius regni chronica, te de his rebus veritatẽ docere poterunt. AEgroti enim sanabãtur, Dæmones fugabantur impii hostiles exercitus profligabantur, pii rursum victoriis potiebantur. Quid dicam de illa œmorrhousa, quæ sanata à Christo, statuam ipsi statura æqualem, ex ære fieri curauit? quæ ad ipsa tempora Iuliani, execrandi Apostatæ, Græcorum Regis, ac dæmonum cultoris, permultorum infirmitates curauit. Similia habes de templo Lydorum ab Apostolis condito, in quo fuit ad portam aquilonalem super columnam, Deiparæ æternique eius filii imago, non humanis manibus, sed Diuinitus elaborata, & ad discernendos fideles ab infidelibus patefacta. Nimirum vt huius religionis templũ foret, cuius fuisset miraculum. Eodem mater quoque Dei, ad dedicationem ab Apostolis inuitata, Ite respondit pueri, nam & ego illic futura sum vobiscum. quo si profecti, conspecta imagine, ingenti lætitia lachrymisq; perfusi, preces ad Deum omnium creatorem fuderunt. post modum ipsa etiam Theotocos illò venit: ac visa sua minime ficta imagine, Gratia, inquit, & virtus mea huic adsit. Hanc postea fœtidus ille Iulianus, demoliri est

De Abgaro historia

Exempla de imaginibus.

ri est conatus. vbi fabris murariis saxa frangentibus, imaginemque reuellere ac deiicere conantibus calx eius, ineffabili vi Diuina, magis ac magis adeo saxis adhærescebat, vt violatores, ab immota & leuiter tantùm incisa discesserint, stetit namque immobilis, tametsi aliquot ictibus ferri acceptis, quibus potius poliebatur quàm corrumpebatur. Posthæc manibus quorundam honestorum expolita mansit & illæsa & coloribus saluis, qualis antea fuit. Eadem ratione ille Ienæus, à Petro & Iohanne valetudini restitutus, perpulchrum templũ erexit. In quo etiam Mariæ virginis imago, sponte sua facta, magna faciebat miracula, Beatus quoque Lucas, pictam ad Deiparam attulit, quam vbi hæc vidit: Gratia mea ait & potẽtia, sit hac cum effigie mea. Quæ quidem dum Moscwæ, in nostra regia, mandatu Diuino seruatur, manet integra Christianitas. Quid loquar de illo, eiusdem diuæ simulacro, quod beatus Hermanus Patriarcha Constantinopolitanus, ex Lydio depinxit, idemque Romam siccis pedibus peruenit? Verùm hæc vobis, Ecclesiæ Romanæ hominibus, notiora sunt. Quòd si commemorare luberet, per Diuinas imagines, & illarum cultores, diuersis temporibus facta miracula, morbos curatos, dæmones eiectos tempus me ob rerum multitudinem deficeret, vti Paulus epistola ad Hebræos dixit. Si verum cognoscere cupis, Diuina scripta legito. Age verò dicito mihi quæ fuerit origo, quis modus, quæ causæ idolorum adorandorũ & imaginum pingendarum? an non primus ille Seruch, memoriæ laudisque fortium, sapientum, & aliis præcellentium virtutibus virorum gratia, id prudenter fecit? Cuius cæteri non intellecto consilio eosdem viros Deos fecerunt, idola Deos ap-

Imago B. Mariæ in Moscouia.

Origo imaginum.

larunt,seq; eis vti Diis incuruauerũt. Rem hercle abominandam, & per Prophetas damnatam. Idola enim erigebãt, in honorem obscœnorum hominum, adulterorum, ebriosorum, latronum furum ac cæterorum. Enimuero Diuinarum imaginum, prima est Iesu Domini & seruatoris nostri, nẽpe, quomodo is dignatus sit, corpore assumto nos conseruare. Deinde purissimæ genitricis eius, dignæ inuentæ quæ igne Diuino, vtero suo complexa hoc arcanum exequeretur. Ea est mediatrix salutis hominum, ac per eã placatus est nobis Deus. Quapropter ante signum eius procumbimus. Tertium obtinẽt locum eæ, quæ sunt potestatum cœlestium Sãctorumque omnium, saluti nostræ opitulantium, quas propterea honoramus, quoniam isti quos exprimunt, voluntatem Diuinam perfecerunt, nosque in viam induxerũt, quos æmulati operam damus, vt moribus eorum honestis, nostri etiam pares sint. Habes de imaginibus, quæ de idolis dici nõ possunt. Aliud enim est coram imagine, aliud corã idolo diabolico, poplitem curuare. Sed agedum, profer si potes similia, apud idola facta miracula, iis hominum sanationibus, quæ accedunt ad imagines? at quid ego de his apud te canem nõ credentem, pluribus agerem? Non licet Sancta dare canibus. Adducis testimoniũ ex Iohannis epistola de imaginibus. vbi ita scriptum est. Filioli cauete sacrificia idololatrie. Mentitus igitur es etiam hîc. Nam hæc epistola, non meminit imaginum. Sed neque id quod scribis, vspiam in sacris literis reperitur, Deum seuere in illos animaduertisse, qui statuebant imagines. Neque huc pertinet, quod de ascensu Christi in cœlos scribis: sed illuc vbi Paulus Apostolus ait, corpora nostra, templa esse Diuina, in quibus Spiritus

S. Maria Mediatrix

Dei

Dei habitat, si modo actiones nostras, ad voluntatem Diuinam composuerimus. Quod Petrus & Angelus in Apocalypsi, exhibitum sibi adorationis cultum respuerunt, id propter humilitatem factum: cuius ipse Christus, exemplum nobis imitandum editurus, vetuit ne gloria illa in monte, cum transfiguraretur, à discipulis visa, foras antè enuntiaretur, quam ipse resurgeret. Quippe docere nos voluit, ne se quisquam efferret. Hęc inquā causa est, cur Angelus Iohannem, ante se procidere volentem erexerit, & Petrus Cornelium à veneratione sui prohibuerit. At si se ita vt dicis res habet, quo id repones loco, quòd terna Petri interogatio, triplex illud eius, Christum se nosse negantis peccatum significauit? aut quo intelliges modo, illud quod est dictum eidem, Pasce oues meas? Si tollitur inflexio atq; adoratio, quæ erit pascēdi ratio? Iam igitur, quanta sit Apostolorum Sanctorumque auctoritas, ex hisce Christi ad Petrum verbis considera, Dabo tibi, inquit, regni cœlestis claues. quicquid ligaueris in terra, ligatum idem in cœlo manebit. quod hic solueris, id ibidem solutnm erit. Hic vides, cœlestes etiam res, Apostolorum sacerdotumque ordini traditas esse. Nec id te latet, quemadmodum in veteri lege Elias cœlum ita verbo suo clausit, vt totos tres annos & sex menses non pluerit. En vt Deus solitus sit eos exaudire, qui ipsius, obsequuntur volūtati. Paulus & Barnabas propterea se adorari noluerunt, quòd ipsis sacerdotes exhibituri honores essent, non quales decent Sanctos, sed mactādis victimis idololatrarum more. Negas præterea quenquam Sanctum, præter ipsummet Deum inuocare licere, at in Euāgelio ita scriptum legitur. Visa, inquit, Iesus hominum multitudine, misertus est il-

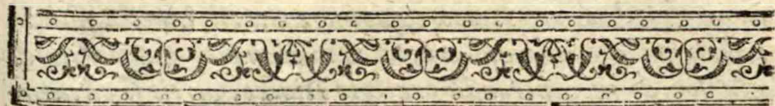
Auctoritas sacerdotū.

lorum, hisce verbis alloquens discipulos. Messis quidem magna est, sed operarij pauci. Rogate ergo Dominum cuius est messis, vt in eam educat operarios. Tum conuocatis 12. discipulis, dedit illis potestatē in impuros Spiritus, quò eos eiicerēt morbos omnes & inualetudines sanarēt. Vnde intelligis, quam Dominus potestatem, discipulis sacerdotibusque dederit, non quasi ipse dare salutem hominibus non posset, sed quia ii morbos hominum curabant, rudes ad intelligentiam, viamq; veram, sicut est iam ostensum perducebant. Testimonium abs te ex Psalmo productum, de idolis non de imaginibus accipiendum est. Falsum & hoc, quòd Ecclesiam aliquot secula imaginibus caruisse dixisti. Nam vt eæ à Christo esse cœperunt, ita adhuc durant. Addis & Sanctum Epiphanium Cyprium Episcodum, Diui cuiusdam imaginem in tela pictam conscerpsisse, quod fictum est, nec apud veros Christianos, sed apud hæreticos locum habet. Quòd si Patrum doctrinam admittis, reuoca id tute tibi in memoriam, quam multæ fuerint huius ipsius Epiphanii seculo imagines adoratæ, ac omninò admiranda fuit huius Archipapæ electio. Nam moniti à Spiritu S. beati Patres, inuenerunt eum in foro, vbi tum imagines Dei emebantur. Eiusdem temporis Iohannes Chrysostomus, ego inquit, vel è cera fusas imagines colo. Et his antiquior magnus Basilius dicebat, honorem imaginibus exhibitum, ad eum cuius esset referri. Porrò, quæ in regionibus nostris imaginum sit ratio, nihil quidquam dicam. Concessisse vos vltrò in laqueos Diaboli non ignoratis. Verùm, vt scribit beatus Petrus, nec iudicium vestrum minuetur, nec ignis extinguetur. Quæ ex actis Appstolicis de Petro Apostolo adscribis, hæc neque ad

Electio Epiphanij.

rem

rem faciunt, neque ibi reperiũtur, itaque mentiris, de quibus satis.

AD CAPVT 13. LASICIVS CONTRA imagines.

NVsquam Moscus quàm in tuendis imaginibus disertior, adeò vt illis obstãtem legem Diuinam, quæ secunda numero est, tollat, & laude dignos Imperatores, nosq; vnà cum eis, impietatis ob illas damnet, ac igni sempiterno addicat. Metuendam hominis sentẽtiam si quantum in terris, tantum posset in cœlis. Negat ea dici idola, at beatus Hieronymus non negat, in quæstionibus Hebraicis, super illa Genesis verba. Furata est Rachel idola Patris sui. Vbi nũc, inquit, idola legimus, in Hebræo Teraphim scriptum est. Quæ Aquilo μορφώματα *id est figuras, vel imagines interpretatur. Et Cicero lib. 1. de finibus, atomi, vanæ imagines, quæ idola nominantur. Si cui hæc non satisfaciunt: is tamen negare haud potest, quin simillima sit imago idolo Gentili. nam vtraque sunt vt docet Psalm. 115. opus manuum hominis materiæ auri, argenti, lapidis, ligni Deut. 29. vtraque os, oculos aures cæteraq; membra, hominem exprimentia habent. Vtraque in veneratione sunt.*

Imago idolo simillima.

Quid igitur hîc pijs agendum? nihil tutius quàm quod præcipiunt Apostoli, & quidem aliquot illud Acto. 15. abstinete ab idolothitis, hoc est ijs rebus, quæ idolis offeruntur, quæ plurima esse, etiam hodie videmus pendent, & statuuntur ante ea, multa. Et

Pau. 1. ad Cor. 10. Fugite ab idololatria, quod vocabulum, quemuis cultũ imaginis significat. Et Iohannes vltimo cap. primæ suæ Catholicæ, quod & in fine commemorabo, Filioli cauete vobis ab idolis: quæ tria, hoc quoq; tempore, quo more Gentili inuecta sunt in templa, Sanctorum simulacra, vitanda nobis sunt. Ac destitutus Moscus de iis venerandis præcepto Diuino, vertit se ad exempla, magna ex parte fabulosa, quasi exemplis, aut Patrum auctoritate, agenda sit res in religione, vbi nos oracula Diuina deficiũt. Futurum Apostolus prædixerat tempus, quo Christiani sanam doctrinam, non erant toleraturi: sed coaceruatis sibi pro libitu magistris, animum à veritate auersum, ad fabulas conuersuri 2. Timo. 4 quod tempus nũc esse videmus. Ante Lutheri seculum, personabant fabulis templa, ex Discipulo, Dormi secure, vitis Patrum petitis, quas hodie, etiam pueri rident. Harum hîc nonnullos audis pie Lector. Impio hæc oracula sunt. In Moscorum enim fanis loco verbi Dei homiliæ Chrysostomi, aliorumq; Sanctorum. Plurimũ verò Historiæ siue legendæ Diuorum, publicè leguntur. quibus, ea fermè, quæ Euangelio fides habetur. Verùm Patres, multa superstitiosè egerunt, plura de illis falsò scripta sunt, quorũ omnium fides, ad normam verbi Diuini tanquam ad Lydium lapidem referenda est. Scilicet natus illius, qui imagines fieri interdixit, suam ipse linteo expreßit, & Abgaro Toparchæ Edessenorum misit, Epistolam ipsius ad eundem, (quam tamen Gelasius primus Papa inter Apochryphos refert libros, tomo 1. Consiliorum) recitat Eusebius histo. Eccle. lib. 1. cap. vltimo, ex ipsis archiuis Edessenæ ciuitatis: & Cælius Curio Historiæ Saracenicæ lib. tertio, expugnata ab Geogio Maniace Edessa, missam esse ad Imperatorem hanc ipsam epistolam scribit, de effigie neuter facit mentionem. Græcorum hæc fabula est, vt multæ aliæ, tradita à Damasceno monacho nimio imaginum laudatore, & ab alijs eiusdem generis hominibus

Tempus nostrum fabulosum

Legenda sanctorum

Epistola Christi.

minibus, quò ita mandato simulacra fabricandi destituti, saltem ficto exemplo, palliarent suam audatiam atq; idololatriam. Similiter de curato per Tatthæum Abgaro, multo aliam à Moscouitica narrationem contexit Eusebius. Magnum Romanis harpyis quæstum adfert, altera eiusdem Seruatoris imago, cui Veronicæ nomen. Quàm & ipse ea veneratione coli vidi, vt superstitiosior esse nequeat. At interim Lutherianos, multo veriores imagines Dei, & templa Sacri Spiritus, angue peius oderūt, & veluti cæci idololatræ, immisericorditer trucidant. Cùm verò Papa Romanus non ignoraret, Moscum magnopere delectari imaginibus, misit ipsi donò typum huius ipsius suæ Romanæ, Anno 1581. Quæ post annos non multos, credetur à credulis, ad sudorem Christi abstersum talis extitisse. Moses accepta semel lege imagines fieri vetante, Exod. 20. nequaquam Cherubinos, id est figuras pueriles fecisset, nisi hac de re singulare mandatum posthac habuisset Exod. 25. Quod quidni nos etiam expectaremus? adhæc illæ intra velum positæ, non patebāt hominum conspectui: at nunc contrarium facit corrupta ecclesia. Non imagines, sed legem suam Deus pingi, etiam in postibus domus iußit Deut. 6. Nec Israelitæ Cherubinos, aut qd aliud in templo, vt Moscus putat, sed Deum ibi præsentem sæpeq; loquentem, demißißimè coluerunt. Exod. 25. Psalm. 80. Alioqui nunq̄ id passus fuisset fieri Moises, tanti vir zeli in Deum, vt conspecta suorum idololatria, tabulas legis, non artificis, sed Dei solius digito scriptas perfregerit. Eiusdem ponderis sunt, cætera Mosci dicta, De incessu Iudæorum velata facie, negatur. Solus id Moises fecit. De statua ad similitudinem Iesu, ab illa muliere profluuio sanguinis diu laborante formata, eadem scribit Eusebius Eccl. Hist. li. 7. cap. 14. Non mirum. Nam quòd olim Deus homines, ab erroribus ad veritatem Euangelicam multifariam pellicere solitus fuerit id apparet ex omni historia de Christo, & Apostolorum actis.

Pontifices imagines Dei disperdunt.

Iudæi non imagines adorarūt.

Statua Iesu.

Nūc fide in Christum sparsa vbiq; talibus hamis, minime est opus. Imaginum alteram à Deo, alterā ab Luca Euangelista depictam fuisse, tertiam sponte sua extitisse, commentum est illius qui cælitus ad Tartara detrusus, potestatem in aërem accepit: quiq; omni præstigiarum genere, per imagines illudit mortalibus. Simili superstitione illi homines, simulacrū Dianæ Ephesinæ, cælitus fuisse delapsum opinabantur Acto. 19. qui error, & in illis erat Helchesaitis, Pauli Apostoli scripta respuētibus, qui librum quendam circumferebāt, rati eum de cælo lapsum, cuius verba qui audiret, remißionem peccatorum acciperet. Euseb. Eccl. Hist. lib. 6. cap 28. Nescio autem, num ridenda sit isthæc Mosci credulitas, an dolenda animi cæcitas, quòd vera esse putet omnia, à superstitiosis atq;

Græci mendaces.

mendacibus Græcis scripta, qui nō terram solum, sed etiam cælum fabulis impleuerunt, tot Deos deasq; finxerunt, veras historias mendacijs contaminauerunt. Lucam fuisse non pictorem, sed medicum, docet Epistola ad Colossenses cumq; & comes Pauli fuerit 2. Tim. 4. & adiutor in propagando regno Christi. Acto. 16. & in Epistola ad Philæmonem: minime credēdus est, imaginibus pingendis dedisse operam, quibus ex cordibus hominum euellendis,

Lucas non fuit pictor

simul cum eodem, sedulò incubuit. Quandoquidem igitur Moscus eorum quæ asserit, testes nullos probatæ fidei, qui hæc pro certo affirmēt adhibet: tam hæc vera sunt omnia q̄ ꝙ in Polonia Monachi Cestochonienses, ab rege Wladislao An. 1393. instituti, de simili imagine Mariæ, & eodem Luca pictore impudenter mentiuntur. Qua arte præpingues facti sunt. intet idolū illorum, pretiosis

Imago Mariæ in Polonia.

donariis exornatū, quæ clam libido absumit hypocritica. confluit vndiq; ad spectandum cæcum vulgus cæreos accensos figit, nummos dat, contingere illud vel linteolo gaudet, honores ipsi varij generis impendit, simulantes furias Diabolicas, ad idem adducit. Prædixit Daniel Propheta cap. 11 Antichristum, Deum maioribus

bus suis ignotum, auro, argento, gemmis culturum esse. Eat quis ad hoc Cestochouiẽse Monasterium eat in Moscouiam, adeat Mariam Loretanam, tota celebrem Italia, videbit hũc ipsum cultum, & priscis Christianis ignotum in pane, ciborijs, atq; imaginibus Deum. Beatam Mariam Raphael Volaterranus, scriptor diligens lib. 31 Anthropologiæ, vnum tantùm annum, post filij sui obitum, superstitem fuisse, apud receptum auctorem se legisse testatur, idem aiente Massæo lib. 8. Cronici mundi. etsi is. huic anno, quinq; fermè menses addit, obijsseq; illam Anno ætatis 49. (Volaterrano est 51.) quintodecimo die Augusti mensis, Anno Domini 36. tradit, Intra quod tẽpus, vix fieri potuit, ut Apostoli homines pauperrimi, templum aliquod exædificarent, ad cuius dedicationem, Matrem Domini vocassent, ne id dicam mandata eos ab Christo, non de saxeis, sed viuis templis Deo extruendis accepisse. Quos probabile est, citò in orbem terrarum, prædicatum Euangeliũ iuisse: paucos, aliquod tempus Hierosolymis, moratos propter Iudæos esse. fabulatur more Græcorũ Damascenus, in oratione de assumptione B. Mariæ, Apostolos passim per orbem dispersos, nube instar retis cuiusdã, ad morientem apportatos fuisse verùm neq; intemerata virgo, eius animi fuisse existimanda est, vt picturæ eam gratiam, qua ipsa prædita erat optauerit. Haud ignara, secuturam hinc aliquando fuisse idololatriam. Ita nec illud ferendum est mendacium, seruari Moscouæ, Dei iussu, eiusdem virginis imaginem: eandemq; conseruare in Moscouia Christianum nomen. Quis enim Angelus, quis vates, hoc ad illos mandatum attulit? Si Mosci seruantur vllo Mariæ patrocinio, quid facit seruator omnium Deus? nisi quis eum existimet, conditum semel mundum, aliorum administrationi permisisse. Sed procul facessat, à Christianis, tã Pagana persuasio. Germanus, Patriarcha Constantinopolitanus, imaginum defensor mare siccis pedibus superare potuit: sed vel gelu concretum, vt fit

Obitus B. Mariæ.

Mendacium Moscorum.

Germanus Patriarcha.

in Septentrione: vel sedens in naui. Solum Petrum atq; Christum id fecisse credimus Matth. 14. vt tum quoq; fidei eius infirmitas, Christi autem potētia appareret. non pauca de hoc Germano, Paulus Diaconus lib. 21. Historiarum commemorat. eius tamen rei, quæ prætereunda non erat, nequaquam meminit. Lego percussum anathemate in Synodo fuisse, quæ opera Constantini 5. Anno salutis coacta 746. statuit nefas esse Christianis vllius rei simulacra, cultus gratia in templis ponere. Requirit Moscus exempla miraculorum, ad idola Ethnica factorum. Verùm ea non esset difficile conquirere, modò id ad tantum eius errorem deponendum aliquid conferret. Pauca tamen ex multis audiamus. Cicero actione 6. in Verrem, de simulacro Cereris marmoreo, apud Ennenses in Sicilia. Multa sæpe prodigia, inquit, vim eius numenq; declarant. multis sæpe, in difficilimis rebus, præsens auxilium eius oblatum est. Et Strabo lib. 8. Mos fuit apud Græcos, in templo eius Dei, qui auxiliatus esset, & præsertim AEsculapij quod in Epidauro insigne exstabat, tabellas appendere, in quibus morbi sanati erant inscripti. Scribit etiam Virgilius 1. Georgicorum, post illam nefandam Cæsaris cædem, lacrymasse & sudasse in templis eburnea atq; ærea simulacra. Item Augustinus de vnitate Ecclesiæ cap. 16. Audiant, inquit, quæ narrant Pagani de templis & Diuis suis, mirabiliter vel facta vel visa. Et tamen dij Gentium Dæmonia: Dominus autem cælos fecit. Exaudiuntur multi non solùm Christiani catholici, sed & Pagani & Iudæi, & hæretici varijs erroribus & superstitionibus dediti, vel à spiritibus seductoribus, Deo permittēte, siue ab ipso Deo. Ita Eusebius de præparatione Euangelica lib. 4. cap. 1. Id excutit, quales eas virtutes quæ in simulacris habitāt dicere oporteat. Verba Apostolica quæ corrumpit Moscus, in ipso fine primæ Iohannis Epistolæ sic habentur filioli, cauete vobis ab idolis, ac ita ea legit antiquissimus Theologus Tertullianus lib. de corona mili-

Miracula ad idola edita.

tis. Altius Iohannes Filioli, inquit, custodite vos ab idolis. Non iam ab idololatria, quasi ab officio, sed ab idolis, id est, ab ipsa effigie Deorum, & alia. Quòd si quæ ad imagines, res stupenda fiunt, si Dæmones hominibus pelluntur, morbi sedātur, votis solutis, quidam rebus optatis potiuntur: haud dubie id astu fit Diaboli, huius seculi Dei 2. Cor. 4. se in Angelum quoq; lucis transformātis 2. Cor. 11. idq; ideo, vt hinc tanto maior crescat picturæ veneratio, minor in Deum fides. Quis enim dubitet, quāto in honore imagines, apud Cōstantinopolitanos fuerint, postquā ex illa Christi, à Iudæo quodam, anno 560. telo petita, vt refert Massæus, sanguis manauit? creuit & illius honos, è cuius pede stillæ sanguineæ cadebant Pragæ in Bohemia, Anno 1280. Vt Procopius Lupacius in ephemeride auctor est. Et illius Florentinæ, quæ orante ante se Iohanne Gwalberto, caput inclinauit, Polydoro id affirmante lib. 7. cap. 2. Nam quid? Deusne mirando aliquo opere, imaginibus auctoritatem pararet, quas pingi, fundi sculpi prohibuit, pictas deleri. Num. 33. comburi Deut. 7. mandauit, & omnes in vniuersum, docere mendacium dixit? Habac. 2. Si is imagines hominibus vsui esse in templis, si se suosque Sanctos honorari illis posse vidisset: profecto aliqua præcepta de erigendis dedisset. Cùm esset Paganismus, Deus miracula ad monumenta martirum, eam ob causam, faciebat, vt eò citius cæteri in Christum crederent: vtque ij qui crediderant fidem martirum, propter quam vita priuabantur, uerā fuisse, animasq; illorum Christo caras esse sciret. At nunc hæc, si vbi nō sunt amplius Ethnici fiant: videndū etiā atq; etiā est, cuius arte fiant. tēpus hoc, Antichristianū est, distracto iāpridē Imperio Romano, quod ætate Pauli, orbē terrarū tenebat, de quo tēpore idē Apos. 2. Thess. 2. Existet, inqt ille Exlex suo tēpore cū is q nūc tenet è medio sublatus fuerit. Cuius aduētus Satanæ opera erit, cū omni potētia & signis prodigijsq; mēdacibus. Tāti Moscorū erga imagines

Eadem ad imagines.

Tempus Antichristianum.

studij causa est quidam Nicolaus regionis illorũ peculiaris Diuus, & quasi tutelaris Deus. quem ipsi Czudotworetz, id est miraculorum creatorem cognominant. O bone Deus, excita quæso homines ab hoc pernicioso veterno, ac oculos illorum aperi, vt profunditatem Satanæ dolos spiritualium nequitiarum, mundiq; rectorum Dæmonum iam tandem cognoscant. Certe enim & surdi ad audiendum, & cæci ad inueniẽdum in scriptis Canonicis veritatem, sunt omnes imaginum fabricatores atq; cultores: ex imprecatione Dauidis percußi Diuinitus tanta cæcitate. Perbellè origo & causæ imaginum Sapientiæ 13. atq; 14. cultus Baruchi 6. describitur. Hic Lucernas illis accendi, portariq; eas humeris dicit: ille vt homines absentem tanquam præsentem studiose colant, formari ipsius decipiq; ab eis scribit. Quæ omnia ij quoq; hodie faciunt, ac in sese sentiunt, qui eas in pretio habent: quiq; genu humi defixo, ô pectora cæca, Diuis ante ipsas planè vt Gentiles idolis supplicant. quæ quidem à Diabolo manauit de ipsis persuasio. Prætextu, inqt, iustitiæ semper subiens hominum mentes Diabolus, mortalem naturam in hominum oculis deificans, statuas, humanas imagines præ se ferentes, per artium varietatem expreßit. Et mortui quidem sunt qui adorantur, Epiphanius contra hæresim 79. At si viuus Petrus, cui claues cœlestes sunt creditæ, cadere ante se piũ centurionem nõ est passus: sineq; Angelus tot rerũ mirandarum monstrator, Iohannem id facere siuit sed Deũ adora, bis dixit, (Ethnicus erat ille custos carceris, qui tremefactus, ad Pauli & Syllæ pedes accidit Acto. 16.) tu huius viui Dei, viua imago ante mortuũ te abijcies? quod Soli debetur Deo, creaturæ præstabis? sensu prædita, coram sensus experte te prosternes? operi hominis suppliciter honorem præbebis? ad pedes statuæ pedes tuos curuabis? genu posito, eam adorabis? ad conspectum eius, caput nudabis? intentis in eam oculis, verba facies? manus sursum tendes? oscula ligno figes?

Origo imaginũ.

Si hoc

Si hoc adorationem esse negabis, conuincent te ignorantiæ Euangelistæ Marcus cap. 15. inspuebant in eum, & summißis genibus adorabant eum. Matth. 2 Procidentes adorauerunt eum. Iohan, Apoc 19. Et cecidi ante pedes eius, vt adorarem eum. Deut. 4. Caue, ne cum aspexeris solem, lunam, aut stellas, incuruans te eis, adores ea. Conuincent etiam alij præter Euangelistas. Augustinus enim cap. 32. de moribus catholicæ Ecclesiæ, ait se multos nouisse, sepulchrorum picturarumq; adoratores. Et Plinius lib. 8. cap 1. Elephantes, inquit, quòd ad docilitatem, regem adorant. genua submittunt, coronas porrigunt. Sic & Polydorus presbyter lib. 6. cap 13. Sunt permulti rudiores stupidioresq;, qui imagines adorant non vt signa sed perinde, quasi ipsæ sensum aliquem habeant: & his magis fidant, quàm Christo, vel alijs Diuis quibus dicatæ sunt. illis offerant argentum, gemmas & vt ad id faciendum complures inescentur, illi qui talem prouentum metunt, monetam perforant filoq; pendentē in collo, aut manibus ipsarū imaginum suspendunt donaria in locis conspicuis collocant, titulos apponūt quò nomina offerentium, & Dijs & hominibus notiora fiant sic bona pars hominum, impendiò per hæc delirare inducitur, ac insuper, longa aliquoties itinera conficere, vt imagūculam adeat, ibiq; donaria sua relinquat, prætermisso cuncto alio, aut pietatis aut charitatis officio. plura istiusmodi incommoda recenset, quæ euitari poterant, si imagines non essent in templis. Hi verò sunt illi idololatræ in Ecclesia, qui in Ierusalem cœlestem non intromittentur. nam Ethnici ad illam non pertinent. Apoc. 22. Gal. 5. Sanctum ipsum cuius hoc signum est te eo gestu colere, & imaginis honorem ad ipsum exemplar referri ais. Atqui iam audisti, tam summissum cultum & eiusmodi supplicum preces à se amouisse noui Testamēti Sanctos: nec vlla adducis voluntatis super hac re illorum, multò minus Dei testimonia. Neq; Helias adorandus est etiamsi in viuis

Adoratio

Falacia sacerdotum.

Idolatræ Christiani

Nullus Sanctus adorandus. sit, neq; Ioannes, neq; Thecla, neq; quisquam Sanctus adoratur. non enim nobis dominabitur antiquus error, vt relinquamus viuentem, & adoremus ea quæ ab ipso facta sunt, Epiphanius illa ipsa hæresi. 79. Sancti sunt, viuuntq; adhuc ipsiusmet Christi testimonio Abraham, Isaac, Iacob, Sancti Apostoli: tamen ita post obitum cultos, à veris Dei cultoribus, nusquam legimus. gratissimis Diuis cultus est, si quis vitam ipsorum imitetur, & præceptis monitisq; bonis pareat. tametsi à nullo certius exemplum vitæ petitur, quàm ab ipsomet Christo. Typo siue figuræ alicuius exhibere venerationis cultum, Ethnicorum est, non Christianorum. Maiores, inquit nostri, ad gentilis consuetudinis similitudinem, quàm proximè accedentes, eos qui tanquam seruatores illis fuissent, id est qui illis aliquid salutis & subsidij attulissent, apud se honore, ad hunc modum afficere consueuerunt. Eusebius lib. Eccle. hist. 7. 14. Et Cicero, non crederem hoc de statuis, nisi iacentes reuulsasq; vidissem. propterea quòd apud omnes Græcos, hic mos est, vt honorem hominibus habitum in monumentis huiusmodi, nonnulla religione Deorum consecrari arbitrentur. hæc. lib. 2. in verrem. quis igitur miretur, imaginum cultum, ad Gentilium superstitionem recidere, cùm ea ab illis ad Christianos peruenerunt? De quibus olim durauit contentio, centum amplius annos, ac quæ pro illis argumenta adferebantur, ea eruditè confutat Carolus Magnus Imp. libris 4. Qui typis Parisiensibus, Anno 1 5 4 6. in lucem prodierunt.

Adoratio Regum. Adorari Reges atq; Magistratus non nescimus, quippe quòd hi propter ipsam Maiestatem Imperij, qua conseruant ac regunt cœtus humanos, inter Deos referantur Psal. 82. & 138. Exod. 21. item 22. eamque ob causam in solio Dei, quasi eius in terris vicarij, sedere dicuntur 1. Paralip. 28. merito igitur hæc de illis scripta. Incuruauerunt se, & adorauerunt Iehouam ac regem 1. Para. 29. & de Iosepho, altero AEgypti Rege Gen. 42. vt plura prætere-

am.

am. item Regino lib. 2. de Carolo Magno, Anno Dom 801. Carolus Rex à Leone Papa coronatus die natalis Domini, post laudes, more antiquorum principum adoratus est. Iustinus quoque lib. 6. Persas, suos Reges adorare solitos esse scriptum reliquit. Idem ego vidi in Anglia. Et hic quidem cultus, communis est illis cum Deo: cæteri minime, de quibus hæc Cælius Rhodiginus lectionum antiquarum lib. 22. cap. 9. Illud, inquit, grauius multò principem Deum tribus coli, adoratione, thuris sacrificio, hymnis, adoratio, reuerentiæ cultum exhibet. Thus suauissimæ cognitionis Diuinæ, distributionem complectitur. Hymnorum iucunditas, cælorum refert concentum. Negas Mosce, mactari hodie pecudes ante imagines, at negare haud poteris, coram illis thure accenso fumigari, & cæreos ardentes figi, quemadmodum priori seculo igni colebatur Deus. Præterea cacodæmon, callidus idololatriæ auctor, nō magis delectatur, ante simulacrum sanguinis effusione, (αἱμων; id est cruētus si literam d. præponas, eam ob rem appellatus) quàm Diuinæ imaginis genuum inflexione. Quocirca non aliud à Christo expetijt, quam vt ante se procumberet, at quid responsi accepit? Deum adora. Quid verò Deus? Ego honorem mei alteri non dabo Esa. 42. Et Deut. 17. Si quis coluerit Deos alienos, seque illis incuruauerit, lapidetur. Quis Deus alienus, quàm aliqua eiusmodi res creata, in qua spem tuam ponas, eam impēse ames, & cultu qupiam prosequaris? quis, præter Apostolum, auaros idololatras esse, & ventrem quorundam, Deum dixisset? Ephes. 5. Philip. 3. quod si sunt tales Dij multi, idololatræ multi, multi etiam veri in ipsa Ecclesia inueniuntur idololatræ, qui licet persæpe grauiter à Deo puniantur: tamen sua idola colere non cessant Apoc. 9.

Deus tribus rebus colitur.

AEtymon Dæmonis.

Deus alienus.

Nec Iudæi adeò stolidi fuere, vt varij generis idola Ezechieli in pariete templi Diuinitus ostensa cap 8. Deum esse ipsum qui cælum & terram condidit crederent. Tamen quia illis sufficiebant, seque

Idololatra punita. *ante ea religiosè inclinabant, seuerè in eos, licet id inficietur Moscus, idoli osor animaduertit. Dimisisti, inquit populum tuum, quia repleta est terra eius idolis operi manuum suarum incuruauerunt se Esa. 2. ita verò eos perseruerat, vt etiam vltra Babylonem, teste Stephano Acto. 7. transferet, quò seruirent militiæ cæli. Quam se & Moscus colere fatetur. hæc Iudæis, sol, luna, cæteraq́; sydera erāt, Deut. 17. Iob. 31. Ierem. 44. Reg. 23. nunc Moscis, & Romanæ Ecclesiæ hominibus, sunt omnes cælites, notum est, quorum hominum sit hoc carmen. Regina cœli lætare alleluia, & illud, Salue Regina* *Regina cœli.* *misericordiæ, vita & spes nostra, salue, à Gregorio 9. Papa, cum ingenti iniuria Iesu Christi, vitæ & spei nostræ Anno 1227. compositum. Nos, inquit, Polydorus, cæreos offerimus, illisq́; accensis, cœlicolas colimus, sicuti ad Saturni aras est factitatum. cap. 1. lib. 5. Cùm igitur res se ita habeat, nullo sunt ferendæ modo in templis Christianorum, qui Iudæis in ciuitate Dei successerunt, imagines. Legislator noster scribit Iosephus, interdixit totius animati, multo magis Dei inanimati, imagines fabricari, alijs autem honoribus post Deum, colendos non prohibuit bonos viros. Hæc lib. 2. aduersus Apionem. Non multa pictura, sed viua concionatorum voce, plebs est erudienda. Omnium fingendarum similitudinum* *Causa imaginum.* *ratio ait Lactantius idcirco ab hominibus inuenta est, vt posset memoria retineri, qui vel morte subtracti, vel absentia fuerant separati. Deos igitur in quorū numero reponemus? Si in mortuorum: quis tam stultus vt colat? Si in absentium, colendi ergo non sunt: si nec vident quæ facimus, nec audiunt quæ precamur. lib. 2. de origine erroris cap. 2. Quæ verba, de nostris etiam imaginibus, atque sanctis intelligi possunt. Et quidem tunc cœpit plebem docere imago, cùm Ministri Ecclesiæ personati esse cœperunt. Vti tum per vicarios, res agi cœpta est in Ecclesia, cùm pastores muti facti sunt. Non simulacrum vtile esse ad erudiendos homines, sed scripturam*

pturam Diuinitus inspiratam Apostolus 2. Tim. 3. testatur. non signa, sed doctrinæ puritas, populi ministrorumq́ Sãctitas, ornant ædem Diuinam, non instaurationem, sed abolitionem idolorum, genu inflexo coli solitorum, prædixit futuram temporibus Messiæ Esaias cap. 2. & 30. Nec sua sacra Christus peregit, & Patri pro nobis obtulit, ad vllam imaginem, neque Apostolos in orbem dimissurus, mandauit vt imagines, ex quibus homines cœlestia discerent, passim collocarent, satis superque imaginum Diuina manufactarum est, quo te cunque verteris etsi id propriè sit homo regeneratus. Idcirco alias non tulit in templo Epiphanius. De quo hic more suo fabulam narrat Moscus. Cùm, inquit, in Ecclesiam intrassem vt orarem, inueni ibi velum pẽdens in foribus eiusdem Ecclesiæ tinctum atq; depictum, & habens imaginem quasi Christi vel Sancti cuiusdam cùm ergo hoc vidissem in Ecclesia Christi cõtra auctoritatẽ scripturarũ, hominis pẽdere imaginẽ, scidi illud. Hæc epistola legitur, in tomo tertio scriptorum Hieronymi is enim eam è Græco in Latinum transtulit. Sed age prodeant plures de imaginibus testes, quo tempore in templis statui cœperunt. mitto illa priuata exempla, quemadmodum Seuerus Imp. vt obseruauit in vita eius Lampridius, Christi, Abrahami, Orphei effigies, in suo tantùm larario habuit. Marcellinus, Petri & Pauli, occultè adorauit, suffitumq́; ipsis fecit, vti narrat hæresi 80. in anacephaleosi Epiphanius. Similiter à quibusdam solùm cõseruatas Petri, Pauli atq; ipsius seruatoris, idq; ex Gentili consuetudine, Eusebius Eccl. Hist. lib. 7. cap. 14. oculatus testis est. Vsq; ad ætatem Hieronymi, scribit Erasmus in catechesi, erant probatæ religionis viri, qui in templis, nullam ferebant imaginem, opinor propter anthropomorphistas. Paulatim autem imaginum vsus irrepsit in templa. Obijt diem Hieronymus vt Prosper annotauit Anno Christi 422. ætatis 91. Polydorus lib. 6. cap. 13. Autoritate, inquit sex-

Epiphanius de imaginibus

Diu fuit Ecclesia absque imaginibus

tæ Synodi, quæ Constantinopoli habita est, statutum fuit, vt imagines Sacræ, Diuorum in templis haberentur, magnaq; veneratione colerētur, vtpote quæ imperitioribus loco sacrarum literarum forent. fuit is annus salutis 682. quo Agatho Romanam tenebat sedem. Ioan. Caluinus Institutionis Christianæ Religionis lib. 1. cap. 11. de cognitione Dei. si quid nos mouet Ecclesiæ authoritas, meminerimus quingentis circiter Annis, quibus magis adhuc florebat Religio, & syncerior doctrina vigebat, Christiana templa fuisse communiter ab imaginibus vacua. Ergo tunc primum in ornamentum templorum ascitæ sunt, quum ministerij synceritas nonnihil degenerasset. Quid? an passuros fuisse putamus sanctos illos Patres, Ecclesiam tamdiu ea re carere, quam vtilem ac salutarem esse iudicarēt? Consona his scripsit Nicolaus Hemingius, Danorum huius æui decus, in syntagmate institutionum Christianorum. Ante Annum Domini 427. Sācti patres, qui doctrinam sine Pontificiis corruptelis retinuerunt, nulla plane simulachra in templis esse permiserunt. sciuerunt enim, quanti damni occasionem olim præbuissent simulachra. Georgius Cassander in consultatione de Religione, ad Ferdinandum & Maximilianum Imperatores. Sanè inquit ex Augustini verbis in Psalm. 113. constat, eius ætate simulachrorum vsum in Ecclesiis non fuisse. Et infra. Nec valebat tunc illa ratio, quæ à nōnullis obtrudi solet, honores istos, non simulachris sed ijs quorum speciem representant deferri. Hic enim color à Paganis quoq; adferri solebat, vt apud Arnobium. Non inquiunt materias æris, auri, argenti & alias ex quibus signa conficiunt, eos per se Deos esse, & Religiosa numina discernimus: sed eos in his colimus, eosq; veneramur, quos dedicatio infert sacra. Vera sunt igitur dicta Robitæ, perdiu fuisse Ecclesiam absq; imaginibus. falsa Mosci, ad ipsa primordia Christiani nominis, ea referentis falsa & Damasceni, cultum imaginum, Apostolicam esse traditionem

Vana Ethnicorum & Pontificiorum excusatio.

tionem

tionem dicentis. libro quarto capit. 17. Pij sunt Mosco Græci Imperatores, qui imagines in templa induxerunt: impij qui illas propterea quod occasio idololatriæ essent, ex eis eiecerunt, videlicet, Valens & Theodosius, vt Crinitus lib. 9. recenset, Philippus Anno 713. Leo tertius εἰκονόμαχος *dictus, Constantinus 5. Copronymus vocatus, illos quoque persecutus, qui hac noua precandi formula vtebantur, Dei genitrix ora pro nobis, Leo 4. Nicephorus, Michael Balbus, Theophilus, multa hoc nomine à Romanis Pōtificibus perpeßi. Ita vt Gregorius 3. quemadmodum memorat abbas Vespergensis, Leoni tertio, omnem Italiam pendere tributa, quæ Christus dari ius sit Cæsari, vetuerit. Atqui tales omnes Mosce, in veteri lege laudantur. Asa, qui serpentem Mosaicum comminuit 4. Reg. 18. Iosias, qui omnia vasa, in honorem copiarum cœlestium facta combußit 4. Reg 23. Rachel, quæ imagines patri suo surripuit Gen. 31. Ad hæc ipse Gregorius Papa 1. Seruium Episcopum Maßiliensem collaudat propterea, quòd imagines adorari prohibuerit. Perlatum, inquit, ad nos fuerat, quòd inconsiderato zelo succensus, sanctorum imagines, sub hac saltem excusatione, ne adorari debuissent confregeris. Et quidem te eas adorari vetuisse omnino laudamus, fregisse verò reprehendimus. Nam quod legentibus scriptura, hoc & idiotis præstat pictura cernentibus. Conceßit fatis hic Gregorius Anno Christi 604. Augustinus verò 433.*

Imperatores qui delebant imagines.

Ea autem tenet superstitio Moscos, vt ingreßi domum alicuius primùm omnium imaginem Diui cuiuspiam, oculis vbique quærāt. quæ si se non statim offerat, patremfamilias de Deo, vbinam eßet rogant. inde demonstratū, corpore inflexo, ac signo crucis in fronte ac pectore ter manu facto venerantur. quæ non potest nō dici adoratio. In adorādo, inquit, dextram ad osculum referimus, totumque corpus circumagimus, Plinius lib. 28. cap 2. & Hieronymus lib 1. contra Ruffinum. Qui adorant, Deosculari manum, & capita sub-

Superstitio Moscorum.

Italica adoratio.

mittere solent. Cæterùm quid hac de re Deus? Execrabilis vir qui sculptam aut conflatam imaginem, exosum Deo manuum artificis opus, in secreto loco posuerunt. Deut. 27. Nisi forte Mosci, hac ratione, eas diras effugere velint, quòd tantùm pictas fusci coloris imagines colant. Sed opus manuum artificis, quo pacto interpretabuntur? Tolli putat Moscus, non solùm idololatra, verum etiam antropolatra sacerdotum auctoritatem, sublata illorum veneratione. Itane vero? Ego autem dixerim, hac admissa officium illorum diminui. nam hoc modo insolescunt: seq́ non Ministros populi Dei, sed Dominos Deo proximos, sibi persuadent. nota sunt omnibus propria illorum vitia, voluptas, auaritia, superbia. Hem quàm illa intoleranda, de qua Blondus scriba Papalis lib. 6. decadis 2. Alexander Pontifex, Romã redijt, ac se populo salutandum, adorandumq́ passim exhibuit, & paucis ante versibus de eodem, & Friderico Barbarossa, Anno 1177. Imperator, inquit, cernuus & plane prostratus, pedes Pontificis sella ornatissima sedentis exosculatus est. At Sabellicus Venetæ Historiæ lib. 7. decade prima addit, fidem aliorum secutus pontificem, collo Imperatoris prostrati pede imposito, illud Psalmi Dauidici carmen dixisse. Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis Leonẽ & Draconem. Tum Fridericum, ingentes adhuc spiritus alentem dixisse. Non tibi, sed Petro, cui ille irato similis, impressa fortius planta. Et mihi & Petro responderit hæc ille. ac ego ipse, rei huius, Venetijs gestæ, depictam in curia Historiam, atque Romæ in ipso Papæ palatio, sæpe intuitus sum. Est & tertius huius adorationis testis Iacobus Spinola, Genuensium orator, ad Alexandrum 6. Ponti. Maximum. Me inquit præstantissimi oratores decreuere, tuum Sanctissimum ac beatiss. numẽ salutari, supplicari, flexisq́ ad terram genubus adorari, hæc in orationibus clarorum virorum. Haud aliter legitur in speculo Historiæ Vincentij lib. 31. Eugenius iacet hic quartus

Propria sacerdotum.

Imperator pede Papæ calcatur.

Pontifices Romani adorãtur.

quartus, cor nobile, cuius testatur vitæ ſplendida facta ſuæ. Iſtius ante ſacros ſe præbuit alter ab ortu, alter ab occaſu Cæſar vterque pedes. Eodem libro Vincentij, is qui ſupplementum eius ſcripſit. Fridericus, inquit, tertius Cæſar, Pontificis Nicolai quinti, in ſella eburnea ſedentis, pedibus exoſculatis, auri maſſam obtulit. Tum quoque Ladiſlaus Bohemiæ & Hungariæ Rex, & Albertus Dux Auſtriæ, ac demum Leonora Imperatrix pedem baſiauerunt. Rurſum Sabellicus in fine enneadis nonæ, vniuerſalis Hiſtoriæ, de Martino 5. Sigiſmundus, ad noui Pontificis conſpectum humiliter prouolutus, pij gregis paſtorem & Dominum ſalutauit, pedes exoſculatus eſt. Hæc Hiſtorici, verùm hîc Pontifices meminiſſe oportuit decretorum maiorum ſuorum, in quibus hæc 11. Diſt. Cle. 95. Diſtinct. Eſto leguntur. Epiſcopi ſciant ſe miniſtros eſſe, non dominos, recordentur: quòd Apoſtolus Petrus, præcepit Sacerdotibus cùm dixit, Paſcite qui in vobis & gregem Domini, præſidentes non coactè, ſed ſpontanee, ſecundum Domini præceptum. Non dominantes in clero, ſed forma facti gregis ex animo. pluraq; alia. De eminentia Sacerdotum, (ſi modò ij Chriſtianis ſunt) nihil attinet ſcribere. Magna enim eſt. Et tamen nō minor Eccleſiæ, quàm miniſtrorum eius. Idem enim ipſi dictum eſt quod Petro, de ligando & ſoluendo. Matth. 18. Dic Eccleſiæ. Quicquid ligaueritis. Si duo veſtrum conſenſerint. Quæ nequaquam ad ſolos miniſtros pertinent. Nam nō hi ſoli ſunt Eccleſia, etſi ea ita ab Romanis adulatoribus vocetur. Non ſoli conſentiunt, non in ſolius cleri medio, verſatur Chriſtus. Rurſum ſe Moſcus ridendum propinat, oſtendens Sanctos inuocare licere, quia ſit Apoſtolis poteſtas in immundos ſpiritus à Chriſto data. Baſilij opinio de honore Imaginum, ad ipſos quorum ſunt ſimilitudines redeunte, non eſt Diuina ſententia. Alioqui Ethnici idolatræ, hac ratione excuſabiles eſſent, quòd ſolem colentes, ſolem illum iuſtitiæ colerent. Omitto cætera Moſci,

Epiſcopi ſunt Miniſtri.

haud magni momenti dicta ne nimis longa apologia, lectori tædium pariat. Qui est versatus in Historia Euangelica, facilè omnia, quæ huic sunt contraria confutabit. Sed quia nos sæpe mentiri dicit, iudicabo & ego eum ipsiusmet legibus. Mentiris Mosce, quicunque hæc scripsisti: nam illa postrema tui scripti, quæ tu esse negas verba, capite decimo Actorum Apostolicorum, hoc tenore leguntur. Præcepit nobis (Dominus) vt prædicaremus populo, ac testificaremur eum esse, qui definitus sit à Deo Iudex viuorũ ac mortuorum. Audis quid præcipiatur Apostolis. Pictura nusquam. Habes etiam iudicem hominum. Itaq; ne iudicate, & non iudicabimini, ne condemnate, & non condemnabimini: absoluite & absoluemini. Luc. 6. Quo enim iudicio iudicatis, iudicabimini: & qua mẽsura metimini, vicißim metientur vobis. Matth. 7. Sed tu nunc opinor hanc mensuram benè sentis. Nos ea quæ restant cognoscamus.

Moscus mentitur.

CAPVT 14. DE CASTITATE, VOTIS & Monachis.

SCripsisti etiam de virginitate & coniugio. Sed non ea quæ ex te discere volebam. Mea enim percontatio fuit, quid vos sentiretis de virginitate & impuritate: de quibus verò tu, de iisdem & beatus Iohãnes prima Epistola. Si quis credit Iesum Christũ in carne venisse, ac se in eo dicit permanere, is debet ita vti & ipse incedere. Porrò nec Christus nec

nec Apoſtoli vxores habuerunt. Si Petro & ſocrus & coniux fuit, id ante, quàm Chriſtum ſecutus eſt. Simulatq; verò Apoſtoli, facti ſunt Chriſti ſectatores, caſtè vixerunt. ſocrus illis matres, vxores ſorores fuerunt. Eodem modò Philippus ille ſeptimus Diaconus, quatuor filias vaticinatrices procrearat: verùm prius quàm aſſecla Chriſti eſſet: poſtea ſe caſtè geſſit, filiæ quoq; eius, virgines permanſerunt, quæ virili cõſtantia præditæ, donum vaticinandi adeptæ ſunt: verbumq́; Diuinũ ſimul cum Apoſtolis prædicarunt. Quid dicam de illis mulieribus, quæ vnguenta attulerant? an non omnes virginitatem ſectatæ ſunt? Quæ virginitas, non à viris tantùm, verùm etiam à genere fœminino ſeruabatur. Conſtat autem apud nos Chriſtianitas, ex virginibus & coniugibus. Cæterùm facto caſtitatis ſeruandæ, extra coniugalem copulationem, & abſtinendi à carnibus voto, præſtandum id eſt, non tamen delectus, ſed abſtinentiæ cauſa. Qui verò hæc non vouerunt, iis in matrimonio viuere, & carnibus veſci licet: modò mandata Chriſti obſeruent. Eadem enim ſunt præcepta viuendi data, tam Monachis quàm ſecularibus hominibus. At qui promiſſam non ſeruant caſtitatem, de his Petrus Apoſtolus, præſtabat tales viam veritatis non cognouiſſe, quàm ea cognita, à præcepto ſancto ipſis tradito, retrò labi, de quibus illud verè dicitur prouerbium, Canis ad vomitum ſuum, & ſus lotus, ad cænum ſordidũ reuerſus eſt. Enimverò hæc ſunt quæ Ieſus edixit de matrimonio. Idcirco homo relinquet parẽtes ſuos, ac ſe ſuæ vxori adiunget: erũtque duo, caro vna. Proinde non ſunt duo, ſed vnum corpus. Quod Deus coniunxit, homo ne diſiungat. Item alibi. Si quis ſuam repudiarit vxorem, abſque cauſa adulterij,

Vota caſtitatis.

aliamq; duxerit mœchus eſt:iuxta & is qui repudiatam,in matrimonium accipit. De caſtitate quoque hæc idem apud Matthæum. Dicunt igitur ei diſcipuli. Si talis eſt culpa hominis cum vxore, præſtat matrimonium non contrahere. Tum Ieſus. Non omnes hæc verba capere poſſunt: ſed hi ſoli quibus datum eſt. Sunt enim quidam caſtrati, ab ipſo matris vtero, tales nati:ſunt alij ab hominibus corrupti:alij ſeipſos propter regnum cœleſte caſtrant. Verùm qui poteſt capere capiat. Et Paulus ſelectum inſtrumentũ, hæc ad Romonos. Hodie propinqua eſt nobis ſalus. Nam poſtquam credidimus, tenebræ abſceſſerunt, lux propinquior facta:abijciamus ergo actiones tenebrarum, & arma lucis induamus: vt in die, ornatè ambulemus: non in pudendis narrationibus, nec in ebrietatibus, neq; in adulteriis, impudicis actionibus. Sed induite Dominum Ieſum Chriſtum, neq; carnales exequamini cupiditates. Ita & ad Corinthios. De illis autem, de quibus ſcripſiſtis mihi: Bonum eſt homini ſi non iungatur fœminæ:ſed cauſa vitandi adulterij, vnuſquiſq; habeat ſuam vxorem, & quæque fœmina virum. Vir vxori debitum amorem declaret:ſimiliter vxor viro:vtpote, quæ ſui iuris corpus nõ habeat, ſed viri:nec is ſui iuris ſit, ſed vxoris: ne deſerat vnus alterum, niſi mutuo conſenſu, ad tempus dierum feſtorum, & propter ieiunium atq; precationem. Poſtea ſimul conuenite, ne intretis in tentationem Satanæ, ob incontinentiam veſtram. Quod mea opinione ſcribo, non vt præcipiam. Volo enim omnes homines, vti ipſe ſum, ita eſſe. At quilibet donum habet à Deo, & plura eiuſmodi, Habes de ratione ſeruandi coniugij: de quo ideò ex te quærebam, quòd aliquos ex vobis inaudierimus, adeò nihili facere im

puritatem,vt eam peccatum esse non ducant. Quos Petrus superior Apostolus,hisce verbis commonefacit. Nouit Dominus honestos, ab ipsorum lapsu conseruare:iniustos autē ad diem iudicij seruat,illos potissimè, qui cupiditates seculi corporales,in immundiciis volutātur,&c. *Monachi.*

Facta est abs te mentio,etiam vitæ monasticæ:cuius auctores sunt Apostoli:ac de qua hæc apud Matthæum Iesus Christus cap.19. Qui parentes liberosq; suos plus me diligit,non est me dignus: nisi quis sumpta sua crucæ,me sequatur, non est me dignus: & apud Lucam 18. Si quis ad me venit,nec suos odit progenitores,vxorem,liberos,fratres,sorores denique animam suam,non potest esse meus discipulus,vt qui non portet crucem suam, nec pone me eat.Ita omnis vestrum,qui non renunciarit omnibus bonis suis,hic nō potest esse meus discipulus. Et electum vas Paul.Apostolus ad Romanos de eodem. Quicunque Batizati,sumus in Christum,in mortē eius Baptizati sumus, & sepulti simul cū eo per Baptismū in mortem. Vt quemadmodum is resurrexit à mortuis,gloria Patris : ita & nos in nouitate vitæ ambulemus,& quæ sequuntur,vsq; ad illa verba,Vulnera Domini Iesu in corpore meo gero. Dicito verò mihi,qui fuerint illi, qui morbos sanabant, dolores mitigabant,mortuos excitabant, potiones mortiferas salui bibebant,Diabolos illæsi eijciebant,aliaq; vt est in Euangelio agebant? Annon ab ordine monastico hæc omnia gesta? Sed de his hactenus. Quod scribis, vt nobis loqui tibi mandantibus,liberè id & audenter faceres, absque metu seueritatis nostræ. Nos,etiam hodie dictorum nostrorum memores,nihil te metuere iubemus. Nihilominus tamen hæreticus mihi es, propterea quòd tua om-

nis doctrina peruersa sit,& Christianæ atq; Ecclesiasticæ disciplinæ, plane aduersa, neq; hæreticus tantùm es, verũ etiam seruus Antichristi, à Diabolo excitatus. Non solus tamen tu es Luterianus, sunt enim alij te deteriores. Quapropter te hanc doctrinam, in regionibus nostris patefacere prohibemus. Iesum autem Christum, dominum nostrum diligenter oramus, vt genus nostrum Rossiacum, ita conseruet, ne tenebris inuoluatur infidelitatis vestræ. Patri, coœternoq; eius Filio, & Spiritui S. sit gloria nunc & per omnia secula, Amen.

AD CAP. VLTIMVM LASICIVS.

Rgumentationis Moscouiticæ, hæc est arbitror sententia. Ita nos Christum & cælibes Apostolos imitari debere, vt & ipsi cælibem vitam agamus. Cætera quidem rectè: sed quod ad eiusmodi vitam attinet, cautius loquendum erat. Certùm enim est, castum cælibatum, singulare Dei donum, siue opus Spiritus Sancti esse. Matth. 19. Galat. 5. Et in aliis quidem perpetuum, in aliis verò temporarium. Quomodo igitur quis ab omnibus id exegerit? vidit hoc acutius Apostolus. quamobrem tam Episcopo, quàm Ministro, vnam vxorem, permisit 1. Timot. 3. Corinthijs quoq; id consilij dat, vt vnusquisq; propriam vxorem, & quæq; mulier proprium virum habeat 1. Cor. 7. quo proprij verbo, tollitur polygamia. Si enim vnus vir, aliquot haberet vxores, communis illarum

rum esset, non proprius maritus. Quod si pridem Ecclesia Romana obseruasset, nunquam Papa peperisset filium. Etsi id hodie quidam Põtificum assentatores, inficiantur, at veteres aiunt: & locus, vbi tantùm scelus perpetratum est, etiamnum Pontificibus abominabilis, factum & arguit. è testibus hi sunt. Sigebertus Gotfridus Viterbiensis in pantheo, Martinus Polonus Anno 855. Cestrensis lib. 5. cap. 3. Chalcondyla Græcus de rebus Turcorum, Platina, Sabellicus in exemplis, Baptista Cãpofulgosus, factorum memorabilium lib. 7. Nauclerus, abbas tritemius Mattheus Palmerius in Chronico Eusebiano. Vxorum Petri & Pauli Apostolorum, meminit Clemens stromatum lib. 7. ac cũm Petri ad supplicium, quòd Christiana esset duceretur, cohortatam ab eo hisce verbis idem testatur. Heus tu inquit, memento Domini. Ignatius quoq; ad philadelphenses, tam Petrum quàm Paulum, ac cæteros Apostolos, operam dedisse rei vxoriæ, testis est. Idem sentiente Eusebio lib. 3 cap. 30. Eccl. Hist. Ruffino interprete. Quin Christus alloquens eosdem, inquit, Luc. 11. Si vos cum sitis mali, nostis bona dona dare liberis vestris. Si igitur liberos habuerunt: etiam vxores. Aliter enim tum Ministri Dei, quàm hodie in Papatu sacrificuli viuebant. illi enim agglutinati coniugibus, sobolem procreabant: hi liberos absq; vxoribus quod mirere, gignunt. tales sunt in regno Antichristi hypocritæ. Non esse autem Apostolos, vxorum suarum cõsuetudine interdum vsos, quis dixerit alius, quàm cui matrimonium peccatum est: vel vt hîc Mosco ipsa impuritas, qui error Martionitarum olim erat, & Encratitarum. Nec ego crediderim, licet quidam veteres secus sentiant, vel viduas, vel coniuges alienas, per tot mundi tractus, secum ductasse Apostolos 1. Corint. 9. Mulieres illæ Apostolorum fuerunt, vti illæ Romanorum. Illud me, inquit monet, quod video omnes bonos abesse Roma, & eos mulieres suas secum habere Cicero Epist. 18. lib. 14.

Vxores Apostolorũ.

Vxores Apostolos sequuta.

Vox γυνὴ *tam uxorem, quàm mulierem significat, ideoq; Ambrosio lib. 10 Epist. 82. & Hildiuino in vita Dionysii, illa Damaris Acto. 17. non mulier, sed uxor Dionisii Areopagitæ, primi Atheniensium Episcopi, Eusebio teste lib. 4. cap. 22. fuisse visa est Pudor sequi, nō suum virum vetabat, & suspicionem apud Gentiles pariebat. Etiam tum tentabātur homines, à propria cupiditate Iacobi 1. quod Paulus de seipso ingenuè fatetur. 2. Cor. 12. Rom. 7. Christi quem mulieres multæ sequebantur Luc. 8. & discipulorum eius diuersa est ratio. Nam ille Deus naturâ erat: hi homines, non tamen credo nunciasse illas, ita vti ipsos viros, Euangelium. Eadem omnium Apostolorum sententia fuit. Non sinit autem vnus, mulierem docere in Ecclesia 1. Cor. 14. 1. Tim. 2. Euangelium vt non confundit ordines Ecclesiæ, ita nō separat, sed coniungit copulatq; coniuges, adeò strictè vt eam cōiunctionē dirimant, tātùm adulteriū, & infidelis à fideli secessio. Nec ita impedimento est vxor, vt qs esse minister Euangelij nequeat. Est amplexandi tempus, est & abstinendi ab amplexu Eccle. 3. ipsi quoq; Ethnici in sacris Cerealibus, Ouidio id prodente, à complexu fœminarum abhorrebant. Liuius decem tum dies, matronas à viris secubasse tradit. quibus cum, ter in mense congrediēdum esse, Plutarchus in Solone scribit. Quæ tempora, non obseruasse primos Christianos, quis dubitarit? Si quæ impuritas in coniugio esset, non illud Paulus honorabile, nec thorum eius impollutum vocasset. nec id Diuina maiestas instituisset, aut suo in conspectu, sacerdotes, quibus erant vxores versari, & hostias sibi offerri permisisset. Et tamen Moscus, solis virginibus castitatem tribuit. Vbi nunc es Sancte Paphnuti qui concubitum cum propria vxore, castitatem appellasti? tripart. Hist. lib. 2. cap. 14. Cuius viri, tanta olim fuit auctoritas, vt eius sententiam secutum sit, vniuersum illud 318. Episcoporum Cōcilium Nicenum ad cœlibatum clericis iniungendum, paullò propensius Gratianus*

Duo dirimunt coniugium.

Castitas in matrimonio.

Dist. 31.

Dist.31. Permissum voluntati vniuscuiusq́, dormire cum vxore, vel non optimè hæc haud dubie enim, gratius est Deo castum coniugium, virginitate multis æstibus inquinata. Porrò Paulus veram virginem, & corpore & animo castam esse vult 1.Cor.7.

Vnde sua sumant Mosci, de ijs quæ Christum sequebantur mulieribus, me latet. Id pro comperto habeo, fabulis eos duci: & quiduis absq́ omni iudicio, quod per manus à maioribus acceperunt admittere. Si mulieres, nõ fuerunt virgines. Sola maria mulier vocatur, quia peperit: virgo, quia virum non cognouit. Qui primus, præter votum, de colẽda omni tempore vitæ pietate, in baptismate factũ, aliud perpetuæ castitatis, in Ecclesiã induxit (ꝙ quidã Basilio Græco tribuũt) is hoc & extra pceptũ Diuinũ fecit, nusq̃ enim cuiq̃ pcipitur virginitas,) & laqueũ iniecit hominibus, seu verius ipsũ peccatũ. Quotusquisq́ enim virorũ est, q hac in simulata pietate, creatorẽ suũ cũ cogitatione, tum reipsa non multo pluries q̃ in matrimonio offendat? quod cùm fit, quo is animo oculos ad Deum purissimum attollet? qua ue id spe quod petit, se ab illo impetraturum sibi persuadebit? Seruari absq́ eiusmodi promissis castitas potest, ac debet non vouent eam ministri Ecclesiæ fratrum Bohemorum: & tamen pleriq́ omnes, in Bohemia & Morauia viuunt cælibes Sanctissimè, at qui in Polonia sunt, vbi tuta & libera omnia, ij vxores ducunt. Non esse præcipitanter vouendum, monet Solomon. At quæ præcipitantia stultitiane maior, quàm vouere in pueritia, quod non possis præstare in adolescentia? & vouere id quod in Diuina, non in tua manu est, nisi quod tibi ad tempus, quasi quoddam priuilegium, est concessum? Nota nobis sunt Mosis, de votis instituta, nota Samsonis, Nazaræorum, matris Samuelis, Pauli aliorumq́ vota, ac illa Rechabitis in Ieremia, data à Patre præcepta. Quibus tamen, neq́ coniugium, generi humano necessarium, neq́ vsus carnium, corpori hominis conueniens, neq́ vota paupertatis

Mosci fabulis ducuntur.

Ministri fratrum Bohemorũ cælibes.

De votis.

voluntariæ continentur. Imò, dicam liberius, nihil planè de eiusmodi obligationibus, reperiri in vniuersis Biblijs. Ad quas tamen faciendas, simplex puerorum, puellarumque ætas, varijs technis inducitur. Sed videamus istius coactæ, & imprudenter iuratæ virginitatis fructus. Iohannes Peregrinus, in conuiualibus Sermonibus. Fructus coactæ castitatis. *Est inquit, apud Germanos Episcopus quidam, qui dixit in conuiuio, vno anno ad se delata vndecim millia sacerdotum, palàm concubinariorum. Nam tales singulis annis pendunt aliquid Episcopo. Et Sanctus Huldericus, Episcopus Augustensis, ad Nicolaum Papam, circiter Annum Dom. 860. Sunt aliqui, qui Sanctum Gregorium suæ sectæ sumũt adiutorem. Quorum quidem temeritatem rideo, ignorantiam doleo. Ignorant enim, quòd periculosum huius hæresis decretum, à Sancto Gregorio factum, condigno pænitentiæ fructu, postmodum ab eodem sit purgatum. quippe cùm die quodam in viuarium suum propter pisces misisset, &* 6000 infantum occisa. *allata inde plus quam sex millia infantum capita videret, intima mox ductus pænitentia ingemuit: & factum à se de abstinentia decretum, tantæ cædis causam confessus, cõdigno illud, vt dixi pænitentiæ fructu purgauit, suoque decreto prorsus damnato. Apostolicum illud laudauit consilium, melius est nubere quàm vri. addens ex sua parte, melius est nubere, quam mortis occasionem præbere. cesset ergo Sanctitas tua cogere, quos tantùm deberet admonere ne priuato, quod absit præcepto, tam veteri quàm nouo contrarius inueniaris testamento. Et plura huiusmodi in epistola, sæpe recusa, ac in catalogo testiũ veritatis à Flaccio Illyrico & à Westhemero, in conciliatione Scripturæ ac patrum posita. Bruschius in chronologia monasteriorum Germaniæ, Anno 1050. Ea tempestate, inquit, Monachi, sine exemplo maiorum, vxores ducebant in* Monachi Vxores ducunt. *quos idcirco Gregorius 7. Pontifex excommunicationis fulmine animaduertit. Et Lucidus libro de emendatione temporum. Anno Dom.*

Dom. 1054. celebrato Florentiæ concilio, multi Episcopi propter Simoniam, & fornicationem damnati sunt. plura istiusmodi omitto. Sed quantò præstabat permittere cuiusuis arbitrio, à Deo permissum coniugium, vt quiuis legitimæ vxori iunctus liberos Deo, quàm in stupris Diabolo procrearet? verùm vt in alijs rebus, ita etiam in hac, oportuit Antichristum Christo cōtraria statuere. Ille ipse Hiedebrandus, siue Gregorius 7. qui Antichristi Imperij, iudicio Episcoporum Bauariæ, vt est ad cap. 8. dictum, fundamenta iecit & carnibus die Sabbathi vesci in consilio Romano, Anno 1074. interdixit annis 20. ab hoc consilio Florentino, sacerdotibus coniugium ademit. quemadmodum Abbas Trithemius in Anno 1073. Chronici Hirsaugiensis scriptum reliquit. Itidem Gotfridus Viterbiensis, qui Conrado, Friderico & huius filio Henrico 6. Imp. fuit ab epistolis. Gregorius, inquit, 7. Papa, ad clericorum incontinentiam reprimendam, connubia eorum à subdiaconatu & supra, per totum orbem Romanum, edito decretali, in æternum prohibuit. Hæc Panthei lib 17. cap. Henricus 4. Trithemius hoc cum magna pœna excommunicationis addita fecisse narrat. Id quod & antea fecerant Syricius, & Innocentius, vt est scriptum dist. 82. cap. quia. & 28. cap. decernimus. Nempe vt Prophecia Danielis de futuro eiusmodi Antichristo impleretur cap. 11. Neq;, inquit, Deum Patrum suorum, neq; mulierum voluptatem, neq; vllum omninò Deum curabit. quin sese supra omnia extollet. Apostolus ad tempus, coniuges precum ac ieiunij gratia secubare vult. Papa Apostolo sapientior, vsum cōnubij inter quosuis honesti, in perpetuū tollit. Christus nō nisi in cœlo, post resurrectionem factam, eam esse hominum conditionem futuram ait, vt illis dare operam matrimonio non sit necesse dicat Antichristus, hoc fieri mandat in terris: nec fœminarum, sed puerorum delectatur amoribus: nullos prorsum curat diuos seu Deos, Augustos Cæsares &

Sacerdotibus matrimonio interdictū

Reges. Quod, si cui incredibilè videtur, is Romam petat. Ita me amet Deus, nisi ibi Sodomam, nisi AEgyptum, nisi Babylonem viderit. Sentiunt hæc inuitæ virginitatis mala omnes hypocritæ. Qui tamen vri, aut victi ardore libidinis scortari, & pessimo populi exemplo, cõcubinas atq; scorta domi alere, quàm in iucundissimo coniugio, (quod tamen illis est sacramentum) viuere malunt. Vrget vota Moscus, quanto illi sapientius, qui non vrgent. Cautum est, inquit, ne voueatur cœlibatus, & vt à communione fidelium arceatur, qui propter Ecclesiasticos ordines, ab vxore sua se separaret Dist. 31. cap. quoniam. & Cyprianus lib. 1. ep. 11. Si virgines perseuerare nolunt, vel non possunt, postquàm decreuerant: melius est vt nubãt, quàm vt in ignẽ delitijs suis cadant. certe nullum fratribus, aut sororibus scãdalum faciant. Idem suadet canon ille Isidori, in Decreta relatus. Quæst. 4. cap. In malis. In malis promissis rescinde fidem. in turpi voto, muta decretum, quòd incautè vouisti, ne feceris: impia est promissio, quæ scelere adimpletur. Et Cicero. 1. officiorum. Qui ad naturæ suæ, non vitiosæ genus, consilium vitæ omne contulerit is constantiam teneat. Id enim maxime decet, nisi forte se errasse intellexerit, in deligendo genere vitæ. Quod, si acciderit, potest autem accidere, facienda morum institutorumq; mutatio est. Risum mihi mouent illa Baldi verba, in lege, si tibi filius, digest. de adopt. Papam posse permittere Monacho ducendæ vxoris ad tempus potestatẽ vt sobole procreata, confestim ad monachismũ reuertatur. Quid enim si iterũ atq; iterũ, prolis edẽdæ cupidine inflammetur? an toties id Papæ concessu faciet, quod ducta semel vxore, semper facere potest? Insulsè Moscus vt multa alia, vota castitatis verbis confirmat Petri Apostoli, quæ ab illo de abnegata Christiana veritate prolata sunt. Addit idem cœlibatui quo multis è clero virginibusq; claustralibus, nullus maior cruciatus imponi potuit, ab vsu carnium abstinentiam. nempe ne

Mala consilia mutanda.

quem

quę lateret etiam id Moscos, doctrinā dæmonum peruenisse, 1. Ti. 4. Spiritus disertè dicit, fore vt posterioribus temporibus, deficiant quidam à fide, spiritibus deceptoribus attendentes, ac doctrinis dæmoniorum, per simulationem falsiloquorum, inustam habētium conscientiam, prohibentium contrahere matrimonium, abstinere à cibis iubentium. Sic ad Colossenses scribens, superstitiosorum esse hæc verba dicit. Ne tetigeris ne gustaueris. Salubre quidem est, mentiq; & corpori prodest, abstinere se interdum cibo ac potione, saltem id ne fiat eo animo, quasi eodem tempore, vinum parce bibere, carnes, oua, butyrum modicè edere nefas foret. Non enim vsus rerum, quæ bonæ à Deo creatæ sunt, sed abusus culpatur. Nec ideo vel bruta animalia continentius nobis viuunt, quòd his non vescantur: vel quidam homines, ab his rebus abhorrentes. Vt enim Moscum ipsum multis sese ieiunijs affligentem, & tamen aliquot vxorum, præter concubinas multò plures, thorum expertum prætercam: videamus quæ Matthias Miechouiensis, de Wladislao Rege Poloniæ abstemio, & ieiuniorum obseruante, cui tamen 4. vxores fuere, lib 4. Chronicorum Polo. cap 48. scribat. Per singulas hebdomadas, diem veneris mira abstinentia, in pane & aqua ieiunabat; homo semper sobrius, nec vinum nec siceram aliquādo gustans, in orationibus & poplitum flexionibus prolixus. Et sub finem cap. In Venerem, non permissam modò, sed etiam prohibitam procliuus. vltima Maij, Anno 1 4 3 4. mortuus. Ita cap. 6 4. de huius filio Casimiro, qui Prussiam Regno Poloniæ adiecit, Anno 1 4 5 4. vita functus 1 4 9 2. 7. Iunij. Fuit homo semper sobrius, aquam bibens, vinum siceram, ceruisiam, & pharmacum nunquam gustans, & odorem eorum execrans atq; fastidiens, in Venerem procliuus, balnea amans, mares sex. quorum 4. Reges fuerunt, & fœminas septem procreauit. Similia de ipsis Moscis scripsit Sabellicus lib. 3. eneadis 10. Gens vniuersa

Doctrina Dæmonū.

Ieiunium.

Rex VVladislaus Iagello.

Prussia se Poloniæ adiunxit.

Mosci salaces,

in venerem prona, ac bibacißima. fœnerant vulgo. nec fraudi est cuiquam, ne sacerdotibus quidem.

Criminatur Moscus quosdam è nostris qui tum in familijs illustrium legatorum fuere, quòd se impudicè gesserint. fateor tales plerosq; esse eos, qui aulici vocãtur. quorum ego, nolo esse patronus, qui Deum habẽt ob oculos, id non faciunt. Sed non sola est impudica Sarmatia, vidi similia flagitia, in alijs Europæ regionibus. Non minus violẽter idem Sacra testimonia flectit, ad comprobandam, vitam monasticam. Ita est scilicet Mosce & Christus & Apostoli præceperunt, vt nos è conspectu hominum, in solitudines reciperemus desertisq; caris pignoribus, ac ipsa repub. inertes, inutilesq; Monachi fieremus. longe alia est horum verborum, quæ citas sententia. Nũquam Christus syluas petijt, vt in eis vitam beatam ageret: sed semper in conspectu hominum, cum ipsorum commodo versatus est. imo ne iunior quidem, fuisse ociosus creditur. Scribit enim Iustinus Martyr in colloquio cum Triphone Iudæo, aratra ipsum, cæteraq; rustica opera fecisse atq; tractasse. Sequitur is Christum, quem nulla pericula, nullæ voluptates, ab ipso auocãt. Diligit, qui omnes suas fortunas, minus eo facit. odit suos parentes, liberos vxorem, cùm minus eodem amat: cumq; secus fieri non poßit, deserit, dummodo Christum consequatur, regni cœlestis fiat particeps, & membrum veræ Ecclesiæ. Crucem portat, qui omnia aduersa, eius causa constanti animo perfert. bonis suis renunciat, qui neceßitate cogente, omnia amittit, vt Christo bona conscientia, cum electis Dei fruatur. Quis hunc quæso sapiens crucem ferre? quis Christum sequi? quis mundum deseruisse dicat, qui cucullo sumto, in loco ab omnibus negotijs remoto, & omnis generis delicijs affluenti sudore aliorum viuit? Christóne is militat, propter regnum Dei se castrat, proximi commodis studet, & Monachus solitarius est, qui fictam seueritatem præ se fert, libidini vbi potest,

De monachis.

Christus aratra faciebat.

potest, clam seruit, simplicium hominum, in cœtu æqualium annonam deuorat? Ego sane puto, dicit Erasmus, cucullatum vitæ genus expertus, rem Christianam nihilo deterius habituram, si non essent, tot cultuum ciborum ac titulorum discrimina. præsertim cùm monachismus propemodum eo prolapsus sit, vt si externa detrahas, ferè deteriores sint cæteris. bona verò pars monasteriorum, adeò nullam habent religionis disciplinam, vt nusquam minus liceat, religiosam vitam agere. Hæc ille ad Io. Gacchũ monachum epist. lib. 22 Deus hominem paradiso exturbauit, vt labore sudorem eliciente, victum sibi pararet. quẽ rursum monachi repetunt, amœnißimis locis claustra sua condunt: attamen non laborant, sed tanquam fuci, fructibus agricolarum in ocio saginantur. Quid de talibus Historia Tripartita cap 1. lib. 8? Monachi qui suis ipsi manibus, non laborant, violentis latronibus habendi sunt æquales. Quid Apostolus? audimus quosdam versari inter vos, nihil operis facientes, à quibus vos subducite. 2. Thessal. 3 & eodem loco. Qui non laborat non manducet. Et Ephe. 4. laboret operando manibus, quod bonum sit impertiri, cui opus fuerit. Item, nos nullius vestrum panem gratis commedimus: sed cum labore & ærumna, nocte dieq́; operabamur, ne quem vestrum grauaremus, & vt nos vobis pro exemplari exhibeamus, ad nos imitandos. 2. Thess. 3. Apud nos, inquit. AEthiopes, presbyteri vxores habent, ideḿq; ac monachi, & omnes Ecclesiæ Ministri, suo labore viuũt, quippe Ecclesia nullas decimas, nec accipit. Habet tamẽ prouentus, & agros, quos ipsi clerici & monachi fodiunt. habet & eleemosynas. hæc Zaga Episcopus AEthiops, in libro Damiani à Goes. Meritò hæc Indi faciunt. Nam ipsa natura docet, victum esse labore quærẽdum. Nec satis est decere. Monachos Deum pro alijs orare. Etenim non bene orant: nec solum Deum: nec per solum eius filium sed Sanctos in auxilium vocant, & per merita illorum Deum com-

Erasmus de monachis.

Monachi cibo indigni.

Monachi in india.

pellant. Adhoc orant & alij, extra hunc ignauorum fucorum ordinem: & quidem gratis ac melius. Nam non solis monachis, si modo monachis, sed quibusuis hominibus, vt indesinēter precētur, iniunctum est. 1. Thess. Luc. 18. In Hibernia, scribit Io. Auentinus, Richardus insulæ eius Patriarches, aduersus mendicātem religionem librum edidit, eumq; Innocētio. 6. Pont. Max. dedicauit, vbi testimoniis sacrarij cœlestis comprobat, religionem mendicantem, velut cultorum falsorum Deorum propriam, aduersam esse veritati, & pietati Christianæ. Christumq; & eius comites, non solùm non emendicasse stipem hostiatim, victumq; emendicando quæsiuisse: sed ne cuipiam quidem vel Christianorum, licere sua sponte profiteri mendicitatem. Hæc lib. 7. Annalium Boiorum, claruit Anno 1366. Iohan. de Rupe scissa ordinis Minorum, vt Trithemius auctor est, qui multa prædixit breui futura, de Antichristo, generali conculcatione Cleri, & Monachorum mendicantium interitu, deq; toto orbe ad fidem Christianam reducendo: quorum dictorum bonam partem, post exortum Lutherum ipsi vidimus, nimirum quòd Deus ferre diutius non potuerit, tantam hypocrisim Pharisaicam. Tot ordines Monachorum, præter Antonianos, Basilianos, Augustinianos, Benedictinos nigros, & Cluniacenses, post mille à Christo nato annos, Satana ad homines decipiendos vinculis soluto, à superstitiosis, & suauiter delirantibus hominibus instituti sunt, & assensu Pontificum Romanorum approbati: clarum id est, vel ex vnico Lucido monacho, libro de emendatione temporum, omnes enumerante, ex quibus confici ingens exercitus, contra Turcas posset. Peucerus verò, in Chronico Carionis aucto, non sectas, sed dogmata monachorum hisce verbis recenset. Anno 1218. natæ sunt hoc seculo in Ecclesia, plures ac diuersæ monachorum familiæ, veræ pietatis, doctrinæ Christianæ, & disciplinarum, literarumq; artium pestes publicæ: cùm animos hominū iam teneret,

Monachi mēdicātes

Prædictio de interitu monachorum.

Monachorum ordines excogitati.

pro-

profunda superstitio, & Pontificum tyrannis inualuisset. Finxerunt homines iustos esse coram Deo, non fide gratis propter mediatorem Christum, sed propter opera. Statuerūt hominem, Legi Dei satisfacere: de perfectione absurda commenti sunt, vitæ monasticæ genus, institutum esse prædicarunt, ad promerendam remissionem peccatorum, & finxerunt esse statum perfectionis. plura eiusmodi alia refert cognitu necessaria. Nec diuersa ab his narrant ij, qui hypocrisi offensi, lustra illorum deserunt, nec quoniam Paparum creaturæ sunt atque satellites, cernimus, vt omnia sedis Romanæ, (sit honos auribus) stercora, pulchris condiant verbis, ac condita pro rebus sacrosanctis plebi venditent. Qui quidem tam longe à priscis Monachis AEgyptiis atq; Syrijs, Paulo, Antonio (quem satirum hominem vidisse, Hieronymus in vita Pauli testis est) Hilarione, Macario, Mose, Arsenio, pane sicco radicibus, aqua, leguminibus, in speluncis & montibus, sæuiciam idololatrarum declinando viuere solitis, Sanctitate recesserunt: quantum verum abest à falso, fucus à re ipsa, illud seculum ab hoc nostro. reuera enim mundo, verbis tantùm, non factis renuntiarunt, nomine spiritui, operibus corpori vacant. Nulla re alia melius meriti de repub. Christiana, quàm quòd nobis Lutherum produxerunt virum certè incomparabilem. Quicquid contrà dicant cæteri monachi, ranæ illæ Apocalipticæ, ex ritu bestiæ egressæ. falsis miraculis insignes bellorū Euangelicis inferendorū faces, atq; noui Testamēti Pharisæi, & hypocritæ. horū ille pessimus, Bertholdus Schwartz Franciscanus magiæ & metellariæ peritus, qui anno pacis in mundum illatæ 1380. Coloniæ bombardas excogitauit. quo tormento verè Diabolico, inumerabiles homines, intra hosce ducentos annos perierūt. Hos inter, primas nūc tenent, cornuti Iesuitæ. qui auctore Loyola Hispano milite, Anno salutis hominum 1537. Romæ exorti, numero eorum, ita augescente, vt malæ citò crescunt

Hæreses monachorum.

Veteres monachi.

Monachus bombardæ inuentor

Iesuitæ. herbæ, primùm à Paulo 3. Papa, Anno 1540. deinde à Iulio itidem 3. tum à Paulo & Pio 4. postremò, ab ipso Concilio Tridentino approbati sunt. Vt igitur referant gratiam, cadentem Babylonem Romanam, magno nisu sustinent, fœditatem scorti eius, erudita hypocrisi tegunt. Maiestatem Pontificum coronatorum, quos non vidit prisca Christianorum ætas, furioso ardore tuentur. Sinceritatem doctrinæ Euangelicæ, sophisticis argutijs obscurant. Euãgelicos vitia, Pontificiorum detegentes, incredibili odio persequuntur. animos auditorum, tendiculas ipsorum ignorantium, quo volunt impellunt terras & maria, superstitiones atq; errores, simul cum Euangelio seminaturi peragrant. demisso vultu fluxa veste, longis precationibus, crebris ieiuniis, simulata sanctitate imperitos decipiunt. vt Lutherianos euertant, principum animis, callidè se insinuant malum bonum, bonum malum vocant, vel paullulum irritati leonibus iracundiores, læsi, vltra modum nocentiores. callidi in celandis suis vitijs, ingeniosi, in pelliciendis ad se hominibus. quorum numerus, in collegijs centum quadraginta & quatuor, toto orbe terrarum sparsis, quinq; millia virum iam superat, breui tantus futurus ni Christus suo aduẽtu falsos Prophetas perdat, vt sint facilè cuicunq; voluerint nocituri. At ne in fine quidem Moscus, oracula Diuina, rei aptè accomodat. Quis enim animaduertit, vltima illa Marci seu illa alia Lucæ & Matthæi verba, nihil prorsus ad monachos, nisi quis hos solos, Christianos esse putet, pertinere? Erant fateor illo tempore Apostolico, Philone Iudæo teste, quidam eremitæ Christiani in AEgypto sanctimonia celeberrimi, quos si quis cũ monachis, qui hodie sunt, nihil minus quàm monachi comparet, noctem cum die comparet. Singuli inqt, habent Sacras ædiculas, quæ semmea vocant, siue monasteria, vbi solitarij sanctæ vitæ dant operam, temperantiæ tanquam fundamento in anima iacto, virtutes cæteras superstruunt, nec cibum

Prisci Eremitæ.

nec

nec potum quisquam sumit, ante solis occasum quòd sapientiæ studium luci conuenire iudicent, tenebris verò, curam corporis. nonnulli ex his vix tertio quoq; die famem sentiunt, attenti magis ad disciplinarum scientiam. nec desunt, qui prælautè accepto epulo sapientiæ, vix sexto die degustant cibum, in cibatu vtuntur pane simplici, sal vicem supplet obsonij: delicatiores hyssopum pro condimento adijciunt, aquam bibunt, carnibus & vino penitus abstinent. Plura Philo, libro de vita contemplatiua. Item Robertus Gaginus in Ludo Prouico crasso Gallorum Rege. Bernardus, inquit, Clareuallis primus abbas, Olerum loco, fagi frondes desumebat, & pane hordeaceo admixto, milio & vitia vtebatur. talis diu fuit religiosis hominibus viuendi austeritas & parsimonia. Sed vbi possessionibus aucti, prouentibus ditati sunt apud successores illorum, virtus & Dei pietas clãguit. Ita in luxum parsimonia in superfluas opes paupertas, in fastum humilitas, in lasciuiam continentia confusionem omnis ferè ordo nunc versus, parui habetur. Et Polydorus cap. 1. lib. 7. de initijs vitæ monasticæ. Id temporis, huiusce vitæ genus simplex ac liberum erat. Vtpote istis omnibus ceremonijs minimè obstrictum, quas hodie monachi obseruãt, vestitum honestum pro arbitratu suo quisq; sumebat. Item nullum votorum vinculum. Ita vt integrum cuiq; foret manere aut proficisci, quo terrarum vellet. Vel si quem eiusmodi sui instituti pœnituisset, etiam potestas esset ad pristinam redeundi vitam: non absq; tamen inconstantiæ nota. Petebãt autem loca, plurimum deserta. I nunc Mosce, & nostri seculi tam monachos quàm monachas, aut in medijs commercijs hominũ, aut ruri, sed regie viuentes atq; degentes, illis antiquis æquiparato, tuos tuasq;, ad quas tot vxores tuas, quæ leui de causa displicent detrudis, non bene noui. minus tamen illis esse deliciarum, quam nostris Europeis audio. At verò, quid dura atq; austera iuuat vita, si ei tantum, vt Christo

Moscus suas vxores detrudit in monasteria.

vitæ iustitiæq; tuæ, non omnia tribuas? si Iudaico animo, è cibo potu, vestitu, alijsq; rebus ab homine excogitatis iustitiæ persuasionē, & perfectionis opinionem induas? siq; tibi aliquod supercilium, ad q proclives natura sumus, propter continentiam, & diuturna ieiunia arroges? melior est in conspectu Dei, demißi animi publicanus, superbo Pharisæo, sibi placenti, ac iustitiæ innitenti suæ.

Coronidis loco, fert idem sententiam iniquißimam, de tali ministro Christi, cui num pietate, rerumq; Diuinarum uera scientia, par tum quis fuerit in Moscouia, valde dubito: eo magis dolendā, quòd schismaticus, si Dijs placet de hæretico. Nihil facilius Mosce quàm hæresis crimen alicui impingere: & id bonis doctisq; probare perdifficile. Hæreticus olim is erat, quemadmodum in præfatione docui, qui dissentiebat ab Euangelijs. 12. capitibus Catholicæ religionis, & 4. primis OEcumenicis concilijs: nunc is est, qui hæc omnia concedens, ab his dißidet hominibus, qui de uotis, imaginibus, ieiunijs, cibis, igne purgatorio, missa expiatoria, indulgētijs, mortuis inuocandis, summo vnius hominis in omni Ecclesia principatu, septem Sacramentis, deq; rebus alijs, vt noua ita falsa dogmata inuexerunt in Ecclesiam. Præterea qui ait disciplinam ecclesiasticam, multùm à sinceritate Euāgelica prolapsam esse, populum Dei multis modis grauatum, conscientias hominum varijs tricis illaqueatas, Pharisæos denuo exortos, Antichristum patefactum, mūdum per astutum Satanam, in varios errores inductum. Sed minimè mirandum est, istum Christianorum Aristarchum, ita censuisse. Iamdiu enim doctrina Christiana, hæresis esse, cæcis malisq; visa est. Vellemus ex te Paule audire quæ sentias. Nā de hæresi ista: notum est nobis, vbiq; ei contradici. Act. 28. Et ipsemet Paulus cap. 24. Hoc verò tibi præses confiteor, me secundum viam illam, quàm hæresim dicunt, ita seruire Patrio Deo, vt qui credant omnibus quæ in Lege, & in Prophetis scripta sunt. Idem nos Mosco respon-

Quis hodie hæreticus.

Christiana religio, hæresis appellatur.

respondemus, veri conscientia freti. Breui, vt speramus tempore, diuersam ab hac sententiam, ex ore omnium nostrum agonothetæ audituri. Longe enim alia sunt Dei, alia hominum iudicia. Aliter ipsa veritas de vero, aliter mendax homo pronũtiat. Dicetur ibi, synagogis malorum eiectis, venite benedicti Patris mei, possidete regnum. Proindè has improborum diras, nauci facimus. Adeò peruersa hominum de veritate, nobisq; eius assertoribus iudicia, parui ducimus. erroribus cæcorũ Catholicis, orthodoxi minimè mouemur. multitudine perperam credentium, Christi Regnum non metimur. Propter tot aduersa, quibus nos diu Caini Progenies affligit, quæ vera sunt dicere, scribere religionẽ mirè labefactatam, pristinæ dignitati restituere, Deo propitio ac rei huius auctore, nunquam intermittemus. Tu verò ô homo, ne ignores velim, reddendam tibi esse aliquando, Christo iudici orbis terrarum, vt omnis gestorum, quæ seria non est secuta pœnitentia: ita huius ipsius veritatis à Rohita ministro, ad vos dono Dei misso indicatæ, sed abs te cleroq; tuo, ingrato animo acceptæ rationem. Cuius viri, de Ecclesia Christi puriore, præclarè meriti, quòd pro meo modulo, eo studio tueor innocentiam, hæresis crimine immeritò aspersam, dari mihi veniam, si id peccatum est oro. Etenim non solùm iusti, sed etiam misericordis est, proximum ab iniuria defendere. Nolo inquit, Hieronymus, in suspicione hæreseos, quenquam esse patientem, ne apud eos qui ignorant innocentiam eius, dissimulatio conscientia iudicetur si taceat. Hæc ad Pammachium aduersus errores Iohannis Hierosolymitanorum Episcopi. Habes candide lector pauca de Moscouitica, & vt vocant Lutheriana theologia, in vtraq; perscribenda, absq; omni cuiusquam, vt opinor iniuria, bona conscientia vsus, dedi operam, vt Moscos, si quando hæc legent, meliora docerem: & causæ nostræ non malæ, apud iniquos iudices, pro virili patrocinarer.

RELIGIO MOSCOVITARVM,

IOHANNIS FABRI, AD FERDInandum Regem Romanorum cui à confeſſionibus erat.

MOſcouitæ fidem Chriſtianam ſequũtur, quam à Sancto Andrea Apoſtolo fratre Simonis Petri, primum eis prædicatam affirmant. Ea quoq; quæ ſub Conſtantino Magno à CCC XVIII Eiſcopis, in Nicea vrbe Bithyniæ primo Niceno Conſilio concluſa, ac à Baſilio Magno & Sancto Chryſoſtomo tradita & prædicata fuerunt, tam Sancta, tam firma, tam ſincera eſſe credunt, vt ab illis hactenus nunquam licuerit tranſuerſo digito (vt aiunt) recedere cuiquam, ſicut neq; ab Euangelio Chriſti. Ea quoq; modeſtia eſt eorum, vt quæ à Sanctis Patribus in ſuis conſilijs, ſemel ſunt deciſa, nunquam audeat quiſquam ſuæ profeßionis, in dubium denuo vocare. Verùm ſi qua vel fidei difficultas, vel ritus religionis inciderit, vniuerſa ad Archiepiſcopum ac reliquos Epiſcopos, per ipſorum tantùm ſpiritum definienda refertur: neq; quicquam inconſtanti vulgo & inconcordi relinquitur. Sacerdotis enim labia cuſtodiunt Legem Dei, & Lex ex ore eius requirenda erit. Habent aut Archiepiſcopum qui in vrbe Moſcouia, in eo loco vbi ſedem Imperator habet Cathedram Archiepiſcopalem obtinet. Sunt & Epiſcopi quamplures in Nouigradia, vnus, in qua & Iſidorus extitit, ſub Eugenio Pontifice Rom. Cardinalis, teſte Raphaele Volaterrano

terrano. In Rosciuia alius, alius in Sustali, alius in Otiferi, alius in Smolne, alius in Resani, Colmum, Volut, & Frotini præficiuntur Episcopi, qui & suas habent Diocæses. Hi quidem omnes Episcopi, Archiepiscopum velut supremum agnoscunt. Archiepiscopus autem ille, antequam Patriarcha Constantinopolitanus à Machometica tyrannide suppressus esset, semper hunc Patriarcham ut superiorem recognouit. Huic tamen Romanum Pontificem, veluti Petri successorē præcessisse semper ac merito fatentur. Neq; hodie huius rei immemor Ruthenorū Imperator, adhuc pietatis eiusmodi diligens custos: quotannis enim Constantinopolitano Patriarchæ in hanc usq; horam quo viuere & Ægyptiacæ seruitutis finem æqua mente expectare possit elemosynam mittere cōsueuit. Apud Moscouitas ea lex & sanctio est, ut presbyteros & omnes quotquot clerici sunt soli ordinent Episcopi. Neq; ulli presbytero unquam quenquam confirmare licet. Hoc enim muneris Episcopo soli incumbere asserunt, ut posteaquam tinctus aqua, adultus fiat, per impositionem manuum Episcopi & signaculum crucis, adeptæ fidei testimonium reddat, firmeturq; per unctionem quæ in fronte fieri solet. Iidem in Cœna Domini chrisma & oleum celebrant, atq; conficiunt. Cuius dein usus sit in Baptizando, confirmando, ungendo infirmos. Soli sunt qui instituūt & destituunt presbyteros. Neq; unquam licet laicis in ipsos animaduertere, rectè ob oculos habentes Pauli doctrinam ad Timothæum qua dicit. Accusationem aduersus presbyterum ne admiseris, nisi sub duobus aut tribus testibus. Ita nec se unquam Imperator ipse de pœnis clericorum ingerit. hoc Episcopalis tantùm animaduersionis constanter affirmant & prædicant ut eos arguat & castiget quos sibi subditos Euangelicus ordo, ac in sortem Domini vocatio fecerit. Habent & Eiscopi suos vicarios & officiales, quemadmodum & nostri qui iurisdictionem in subditos exercēt, & iusticiam in rebus Ecclesia-

Quod accidit 1453.

sticis administrant. Decimis quemadmodum à Deo decretum est quoq; viuunt Episcopi: dominijs vtuntur iure concessis. villas ac castra poßident. Reliqua verò sacerdotum turba, aliquibus decimis, oblationibus, & alijs quamplurimis tam viuorum quā mortuorum aluntur. Pro ijs enim beneficia habent fundata, quorum patroni sunt tam spirituales quam laici. Seueriori tamen cura hic agitur, quā soleat interdum nobiscum, negligētius scilicet. Nemini enim facilè aliquod munus Ecclesiasticum commendatur, neq; confertur beneficium, nisi prius huic ipsi satisfacere posse comprobetur, per eius rei tamē peritos velut Episcopos aut vicarios. Sunt Episcopis suæ familiæ, tum nobilibus tum alijs constitutæ. Hi certè sunt Episcopi, per quos statq; caditq; vniuersa Ruthenorum religio. Diuina sæpe, quum cum Imperatore conueniunt peragere solent. Pro insignibus huius muneris, baculis vtuntur & mitris. Perinde atq; nostri solent Episcopi. Ea verò abstinentia est, quæ nunquam satis laudari poterit, insignis admodum & magna, tum Archiepiscopi tum reliquorum Episcoporum, cibi atq; potus, nec minor ferè quam monachis eius regionis, quibus ipsa solet esse refertißima, qui quidem ea lege obstricti sunt abstinentiæ, vt nunquam in perpetuum carnibus vesci liceat. Non procul ab vrbe Moscouia monasterium est amplißimum, in quo trecenti fratres, perpetuò ferè sub regula magni Basilij degunt. in quo etiam sepulchrum sancti Sergij abbatis, quod ab exteris è longißimis etiam agris frequentatur. Multis enim miraculis celebre factum est, Christianorum admiratione non parum dignis. E quibus vel vnicum in medium prolatum sufficiet, omnium illustrißimum, quod paucos ante annos illic contigit, duobus cæcis quidem visus donatus est. Cùm enim abbas ille viueret, tanta vitæ sanctitate extitit, vt facilè sibi persuaserint, atque credant iam multa ipsum precibus suis apud Deum posse efficere atque consequi mortalibus. Ideoque monumentum

tum

tum eius, crebro mira cum deuotione accedunt honorantq́. Vniuersi enim tum monachi tum virgines Vestales, quotquot sunt in monasteriis, vnicæ regulæ vnique habitui obnoxij, nigro scilicet, vsque adeò religiose viuunt, vt nō mirentur solùm, verùm etiam summo honore eos prosequantur. Neque ipsis tam vilis ratio voti habetur velut hodie nobiscum. Verùm cum quis ingreßus fuerit monasterium, nūquam in perpetuum quoquò modo, quaue indulgentia ei licebit exire, aut aliquo votum irritum facere. Vota verò tria sunt quæ exhibēt ceu nostri. obedientiæ scilicet, paupertatis, & castitatis. Quæ si quis prætergressus, è monasterio qui prosiliijt deprehenditur, perpetuo carcere in pœnam tanti sceleris clauditur. Tanta est votorum sanctitas. Vt etiam quamuis multa apud Ruthenos Archiepiscopi & Episcoporum authoritas sit. in his tamen illis minimè quicquam concessum est. Quod vouendum & reddendum Domino, vtriusque testamenti scriptura edoceat, imò ipsa veritas requirat. Castitatis itaque adcò ratio haberi solet, vt nunquam monachis vxores ducere, neque monialibus nubere liceat. Ita enim à Paulo & tota Ecclesia prohibentur. Is autem qui virginem bonæ famæ duxit in sacerdotem ordinatur in monachum tamen nunquam recipitur. Episcopus autē vel Sacerdos, posteaquam cælebs in sortem Domini vocatus atque conscriptus fuerit, coniugio non copulatur, sed perpetuæ castitati adstringitur. Quod si quis concubinatus crimen admiserit (quod tamen apud Ruthenos vitium est rarißimum acerrima pœna ab Episcopo affligitur, suoque beneficio priuatur. Cumq́ vxor semel mortua fuerit quam primo duxit, in perpetuum quoq; aliam in vxorem nunquam ducit. Non bigamum nāq;, at vnius vxoris virum Episcopum instituit Paulus. Et quod pietati coloquonium adferre videtur deuotionis spiritum augere vt cùm Sacerdos Diuina celebraturus est, in coniugio constitutus, maximeq́; in Missa celebranda obseruari solet, mini-

mè fas esse putant præcedenti nocte, cum vxore dormire: periculum enim illic esse verentur, si non cum peccato id fiat. Ideò quoque pro pleniori reuerentia nocte sequēti ab vxoribus quoq; abstinent. Ea est in his quidem tanti corporis & sanguinis mysterij reuerentia, is cultus, hæc spiritus persuasio. Videant igitur nunc nostri quam pollutis manibus hoc sacrosanctum mysterium, pignus omnis redemptionis nostræ tractare soleant. Moueret optarim vel vnicum Dauidis exemplum, qui cum extremo iam ferè ieiunio laboraret, non tamen propositionis panes ab Abimelech obtinuisset, nisi ipse & serui eius ab heri & nudiusterius ab vxoribus aut alijs mundi fuissent. Cur igitur nō mundiciei ille quoq; studeret magis, q̄ vasa Domini, imò ipsum Dominū administraturus est & manibus contrectaturus? Est & aliud officium sacerdotum præcipuum, vt Euangelium Christi populo annuncient, salutem scilicet & pacem: id quod fieri consueuit vbiq; omnibus diebus dominicis, festis quoq; diuæ virginis Mariæ: Apostolorum item & quorundam Cōfessorum martyrumq́;. Verbum autem Domini pari deuotione & prædicatur & auditur. Magna quoq; est illis reuerentia virginis Mariæ, crebris quidē orationibus, veluti Christi mater pro intercessione apud Filiū rogatur. Verè enim ea putatur, cùm Theotocos sit, quæ pro nobis in terris, plurima possit à Filio consequi. Festa itaq; eius Annuntiationis, Purificationis, Natiuitatis, Assumptionis, & quotquot denique inciderit, ieiunijs indictis, orationibus, missis, tum lectis, tum decātatis celebrare, pro communi ritu Ecclesiæ solent Græcorum: quemadmodum & toto anni spatio, excepto quadragesimali tempore, quando S. Georgij missam theologi celebrare consueuerunt. Est autem vtraque Missa. *missa ter prolixior, quàm sit ea quæ apud Latinos communis habetur. Deuotis quidem mentibus, accedunt, illam populi audituri, tanquam participes futuri eius. Solet autem hoc differre illorum*

Missa

Missa à nostra, quod Moscouitæ in pane fermentato, Græcorum more conficiunt. Calici item tantùm aquæ quantum vini rubei miscent: quam aquam & calidam esse volunt, quod ex latere Domini non sine mysterio magno, profluxerit sanguis & aqua, quam calidam fuisse credere fas est: alioqui enim miraculum vix censeri posset. Hocq; Sacramentum corporis & sanguinis à solo Sacerdote consecratur, qui ueluti nostri ferè, stola alba indutus, tota mẽte ad Deum eleuata, id efficere conatur mysterium, quod pro sufficienti pignore omnium promissionum suarum Christus, in vltima Cœna reliquit, quemadmodum vniuersus orbis fatetur. Epistolam item & Euangelium æque in Missis habent. At lecto Euangelio, non mox Nicenum illud Symbolum, sed post angelicum cantum, qui Sanctus appellatur. Primum fides Nicena decantari solet, cũq; dominicæ orationis finis factus fuerit, mox antiphona de Beata virgine Maria sequitur. Consecratio itaq; æque ab ipsis verbis fit à Christo probatis, quibus & eam vim concessam credunt, vt prolatis ipsis à Sacerdote, mox creatura creatori suo cedat, illudque quasi necessarium esse. Dum verò sic conficitur, ecce panis iustæ magnitudinis hordeaceus apponitur, in cuius medio hostia est, cui crucifixi forma perinde, vt apud nos, impressa cernitur: quàm vi benedictonis in corpus Christi conuersam, Sacerdos sibi sumit & manducat, reliquum verò panis per frustra diuisum petentibus distribuit: quem singuli non vt corpus Christ, sed veluti benedictum aliquem, & quodammodo sanctum panem, cum summa deuotione suscipiunt. Solent itaq; has Missas celebrare de Trinitate, & beata virgine, deq; alijs Sanctis. Et quoniam illis puoculdubio Purgatorij opinio est, assiduè pro defunctis orãt, Missis subueniũt. In qua quidem re tanta illorum est religio, vt pleriq; bina pro mortuis anniuersaria, vt vocant, agant. Alterum, qui fatalis quo mortuus est die agitur. Alterũ autem, quo ab Ecclesia institutum,

sancti illius, cuius nomen habuit proprium festum celebratur. Ad hæc fiunt frequentes oblationes & elemosynæ Christianorum. Hoc quicquid est rituum & potissimum Missarũ, omne quidẽ ex institutione primæuæ Ecclesiæ esse affirmãt, vti tradunt etiã Chrysostomus, Basilius Magnus, ac Gregorius theologus. Hæc igitur sint breuius dicta quam vel par sit huic mysterio: Eucharistiæ quidem Sacramentũ quantum ipsis in vsu est, populo administrari solet, tempore quo Christus ipse instituit: & dein sequuta Ecclesia, paschali scilicet. alia tamen serie forsan quam Romana Ecclesia faciat atq; decreuerit. Baptismum pro Sacramento primo, adeoque præcipuo ducunt. Quapropter hoc si quisquam neglexerit deriseritq́;, mortis pœna affligitur Baptisant itaq; pueros, In nomine Patris Filij & Spiritus Sancti. Huic muneri fungendo quæcunq; necessitas inciderit, nemo hominũ sufficere putatur nisi sacerdos extiterit. Prius verò quam Baptismus administretur, orationes fiunt frequentes ac deuotæ, à sacerdote, à parentibus, à patrinis, à proximis, ab amicis, & quicunq; deniq; adsunt, quo Deus Opt. Max. sese è cœlo per plenitudinem gratiæ suæ puero, per vniuersum vitæ suæ curriculum aßistere dignetur. Quibus certè precibus ad Deum fusis, in Ecclesia, ad quod peragendum illic Baptisterium ordinatum est, aut tempore brumali molestiam frigoris fugientes, in loco secretiori puer Baptizari solet. In cuius rei testimonium adhibentur patrini, pro more etiam nostro quibus ex pollicitis incumbit, vt huius Baptismi memores esse velint, vt puerum olim, cum ætas patitur aut expostularit, in fide erudire non negligant, vt Deũ pro tanta gratia laudent, ac orent, vt donum hoc Diuinißimum fidei datum, in dies augere dignetur. Prælectis itaq; orationibus, atq; etiam exorcismis, cum puer fortioribus naturæ viribus apparet, ter totus immergitur, alioquin aqua tingitur, raro tamen, conspersio enim minus sufficiens iudicatur. Oleo & chrismate interim quoq; appositis

Baptismus

sitis fronti & scapulis. Sal verò quod à nostris adhibetur, & lutum ex Saliua, & puluere, non admodum receptum est Moscouitis, abrenūtiationem verò trinam fidei quoq; confessionem trinam in vsu retinent. Interrogati dein per nos quãtum ipsi Circumcisioni tribuerint, num & ipsi in vsu haberent. Procul quidem ab eis abesse responderunt, vt vel scintillam veteris & aboliti Iudaismi obseruent, imò in detestationem illius nec quisquam Iudæorum per vniversum Ruthenorum Imperium adimittitur, etiam si multis millibus aureorum hoc consequi præsumeret. Cùm verò iam adultus est puer, & perfectam ætatem cõsequutus, ita vt suæ fidei Christianæ testimonia reddere potest, ad Episcopum ducitur, vt confirmationis huius modi fidei Sacramentum recipiat, quod & Chrismate in fronte per signum crucis confertur. Administratio verò huiusmodi Sacramenti, nulli concessa nisi Episcopis: quo cõiecturare licet atq; argumẽti loco haberi, quandoquidem omnem religionem suam per manus traditam habẽt ab Apostolis, impositionem illam manuum vel in confirmatione, vel in ordine sacro, soli Episcopo traditam esse, sicq; hactenus monumenta omnia tenuerunt, atq; perpetua obseruatione custoditum est. De matrimonio si qua dicenda sunt: hoc certum esse affirmarunt, consanguinitatis simul atq; affinitatis, multùm curæ ac solicitudinis esse ipsis, neque vnq̃ facilè negligi, adeò quoq;, vt nec vnq̃ in quarto gradu repertus sit, q̃ cõtraxerit, neq; indultũ, verũ ꝑpetuo illicitũ. Hoc enim à sanctis patribus sancitũ semel, nunq̃ irritũ facere conãtur. Et ꝙ plus est, illud quicquid est cognationis, quod in Baptismate, & cõfirmatione contrahunt patrini, in vniuersum æque obseruare solent atq; Ecclesiæ Romanæ decretis cautum est. Quod si in his decernendis concertatio oborta fuerit, lis omnis Episcoporum arbitrio dirimitur, ita tamen, vt nequaquam indulgentia causam leniorem fecerint, quo nulla fraus fiat omninò constitutionibus. Adulterij abomi-

natio fortaßis maior illis quam nobis existit. Illud enim summa execratione detestari & persequi solent. Lex est etiam firma, vt quamdiu vir vixerit simul alteri nubere vxor non poßit. At hoc defuncto primum etiam Lege liberatur, alioquin indiuidua consuetudine vitæ cum marito commorandum est. Sacri ordines quoque apud ipsos suis quibusdam obsecrationibus & cæremonijs Sacerdotibus conferuntur. Neq; illis clauium potestas tradita creditur, nisi ad imitationem Christi in aures illorum dicatur, Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Huiusmodi certè Euangelij forma à Christo nobis præscripta, omni huic qui ab Episcopo vocatus, ordinatusq; in Presbyterum fuerit, authoritas tribuitur, qua vel à peccatis soluere, vel ijs ipsis obnoxios sinere potest. Sacerdotali enim hoc ministerio, Moscouitæ ad pœnitentiam vtuntur. Quisquis namq; ad prouectiorem ætatem, atq; eam venerit, quæ ingenij sui viribus vti potest, ac discernere inter bonum & malum, rectum & prauum, leprã & non lepram, per contritionem sese peccasse agnouerit, rectè spiritus contribulati sacrificium reddens, mox ad pedes Sacerdotis procidit, & in aurem illi, vt qui sedem Dei teneat, scelera omnia admissa sigillatim, quantum memoria recolligere potest, ex ordine cum planctu aut gemitu declarat, à quo postea beneficium obsolutionis, tanquam Christi vicario accipit. Huic rei conficiundæ, tempus quoq; habent constitutum: quotannis enim Paschæ festo pro ecclesiastica ordinatione facere coguntur, pleriq; tamen deuotiores, ad celebriores festiuitates exomologesin auricularem facere nõ negligunt. Id si quis constituto tempore Paschatis neglexerit, Anathema esse solet omnibus, abominaturq; ipse ab omnium conuersatione, adeoque ab Ecclesiæ ingressu coercetur. Confessus itaque, quò digne particeps fieri poßit tanti mysterij corporis & sanguinis Domini, prius per aliquot dies corpus affligat oportet, & in seruitutem vsque redigat

Confeßio.

Praparatio ad sacram synaxim.

gat carnem suam, reliquosq́; pœnitentiæ fructus dignos in testimonium afflictæ conscientiæ peragat. Proin ieiunium illud quadragesimale, à Christo & Apostolis nobis institutũ prorsus affirmant, quo quidem tempore, quoniam omnium procreãtium, Veneri commodissimum est, atque pruritus acerbissimos, animantium cunctorum, non est, quod plus prouocet, opus est summè ut veteris illius Adæ īsultus, perdomemus carnis abstinentia, quæ certè abstinentia, apud hos quidem septem hebdomadis summa diligentia persicitur, adeò ut hoc tempore in perpetuum nulli suorum hominum carnibus, ouis, caseo, & butyro vesci liceat. Præter hoc etiam à decima die Nouembris, ad festum vsque Natiuitatis saluatoris nostri Iesu Christi, ieiunant, habent & alias hebdomadas continuas, quibus ieiunant, vt in Iunio ad festum Petri & Pauli. Aliquot item Hebdomadas in Augusto ad festum Assumptionis Mariæ, tum diem Veneris per vniuersum annum, quidam & Mercurij. Votum proin fecerant octo ex peregrinis illis, qui cum sua Serenitate fuerunt, vt singulis hebdomadis tres dies ab esu carnium abstinerent, Lunæ scilicet, Mercurij & Veneris, id quod Diuina gratia hactenus obseruatum aiebat interpres. Tanta est autem illis harum constitutionum obseruãtia vt quocunque ieiunio piaculum esset, aliquem carnibus vesci aut ouis. Narrabant interim quoque, ex suis inueniri, qui cum ieiunia persoluunt, nihil quod vnquam visum sit vita fungi, neque pisces ipsos ederent. Inueniri & alios qui ieiunio statutis diebus, neque vinum, neque quicquam aliud potũ bibant. Qua re audita, ita moti, vt mente, ἐνθουσιασμῷ correpti, destituti videremur, quod admodum iniquã esse nostrorum Christianorum cum illis, in rebus istis Christi religionem cõcernẽtibus comparationem apparebat. Nec magis vnquam quicquam animis nostris tenacius inhæsit, quod nos qui nobis ipsis multum persuademus de arbore fidei nostræ, fructu quidem deteriores illis

esse contingat. Tuentur & alios pœnitentiæ gradus, quibus Deum nobis reconciliari credunt. Ex quibus & potissimus est Oratio, in qua frequentanda non facilè similes reperiri censeo. Omni namque diluculo cuncti eorum, toto corpore in puluerem ipsum prostrati, prolixas orationes, & quotidianas ad Deum fundunt, & ferè absque omni temporis intercapedine orant precibus. Quarum primum locum obtinet oratio dominica, dein cum Archangelo Gabriele, diua virgo salutatur. Dicunt & fidei professionem symbolo, quod Apostolorum esse à veteribus persuasi sumus: & nullus eorum est, qui non singulis diebus litaniam persoluat. Qui verò ditiores sunt, è quorum facultatibus est magnos pro ijs sumptus posse facere Ruthenicis literis imbuti, libros orationũ sibi comparant, earum solùm tum quæ ab Ecclesia receptæ sunt, cuiusmodi apud Oratores vidimus. Imaginum verò non tam leuis cura, aut contemptus apud ipsos viget, veluti apud nos his factionibus huius seculi increbruit, præter omnem pietatem: verùm vt monumenta, quò nec vnquam immemores beneficiorum Dei fieri contingat, præ oculis habent. Frequentes cõueniunt in Ecclesiis quas & ipsi magnis sumptibus extruunt, Orationis domos ex Euangelio vocitantes, quasq; imaginibus varijs Crucifixi, diuæ virginis, Apostolorum, & aliorum quorundam ornant, id quod licere sibi ex moribus vetustißimorum Christianorum prædicant. Neque tam facilè ipsos mouet, quod apud Græcos Constantinopoli ante septingentos annos extiterunt, qui imagines idololatris conuenire docuerunt, neque fas esse, vt cùm verè Christianis reperiantur. Qui certè secunda dein Nicena synodo damnati fuerunt, quotquot pertinaci animo hanc sententiam sunt tutati. Neq; est vt vel vnũ aut alterum, qui his vt monumẽtis vtitur, adorare, facilè reperiri queas. Quoniam nemo est qui vel ignoret à lege prohibitum esse ne veneremur lapides. E contra etiam nullibi scripturæ locus est, quo non vti li-

Cultus imaginum.

ceat

ceat ijs monumẽtis, q; vetet. Imò & in cõuiuijs illi ob oculos ponere consueuerunt monumenta huiusmodi, vt in perpetuum animo obuersentur, quæ præstitit nobis Deus, atq; facilius recordentur vniuersæ vitæ nostræ exempli, Christi. At quod è cæremonijs est, communem habent nobiscum vsum, in sacris candelarum. quoniam cera opulentissimi sunt, frugibus verò terræ, & ijs omnibus, quæ ex substantia sunt alicuius, venerandum ducunt Deum, quæ candelæ tunc potissimum accenduntur, quando totius redemptionis nostræ mysterium corporis & sanguinis Domini, Missa à Sacerdote contrectatur. In organa verò illa Pipiniana, quæ tamen nobis primo à Græcia sunt missa, nullos omninò sumptus faciunt neq; hactenus vsi.

Neq; illud quidem minori, quam reliqua quæ egregiè faciunt, loco habendum erit, quod plurimum commendatos habent pauperes, quibus quisq; pro sua facultate, atq; quantum Euangelij pietas consulit, exponit elemosynas, vestit, potat, pascit, hospites colligit, & reliqua agit huiusmodi, quibus Filios Dei in vita prouehere potest. Constituunt ad hæc peregrinationes, ad præscripta quædam ac sancta loca, quam rem nunc lubens prætereo. Is quoq; qui morbo aliquo prægrauatus est, cuiusmodi in extremum mortis periculum ducere videtur, non solùm auriculari confessione sua peccata enumerare solet: verùm ad hoc etiam, vt fidem suam testetur in Christũ qui hoc modò testamento reliquit se remissurum noxam, Sacramento Eucharistiæ prouidetur. Extremam item vnctionem minime negligit. [illegible]um pro ægrotante frequenter fiunt orationes, atque litania res agitur. Sicque tandem exacta exomologesi, pro ritúque communi Christianorum omnibus perpetratis, confessus ille à Sacerdote absoluitur. Septem igitur numero Sacramenta habẽt, velut ea quæ sine omni fraude promissionum suarum eum qui pro Christiana pietate ipsis vtitur, participem, ac compo- *Extrema Vnctio.*

tem faciunt. Præcepta item decem eadem authoritate tenent, quæ Mosi primo tradita sunt, quasi nunquam intermoritura, certi per verbum eius, quod venerit vt impleret legem, minimè vt solueret. Indulgentias ab Archiepiscopo & Episcopis accipiunt, magis tamen castè forsitan ab ipsis agitur in ea re, quam à nostris. Impijssimum enim esse dicunt, vt quæ ipsi gratis acceperint sibi magnis sumptibus redimenda essent. Neque fas est vlli Episcopo dare potestatem vescendi carnibus. Matthæus, Marcus, Lucas, Iohannes, Epistolæ Pauli, & reliquæ à nobis receptæ cum Apocalipsi, inter canonicas noui Testamēti scripturas recensentur. De canonicis verò veteris Testamenti idem asserunt, quod decreuit Ecclesia Catholica. Pontificem Rom. ut Christi vicarium & successorem Petri agnoscunt. Propterea S. Clementis S. Leonis, & diui Gregorij festa apud Moscouitas celebrari cōsueuerunt. Quod aut ē ab eo veluti apostatæ ac schismatici damnentur hoc se iudicio iusti iudicis Dei committere, dicebāt. Sæpiss. certè tentatum est eos persuaderi, quò ad occidentale in Ecclesiā redirent. Quæ tamen fuerint, quæ infelicius homini frustrata sint, fortè plus profuerit obticere quam commemorando vel scandalum infirmioribus præbere, vel odium quorundam in me contrahere. Dissentiunt à nobis in Sacramenti consecratione aliquātulum, ac fractione panis, Spiritum Sāctum à solo Patre nec à Filio procedere perinde atq; Græci tuētur. Quanquam verò sint apud Græcos pleriq; qui purgatorium negāt, & alij qui purgatorium scripturis probare conentur. In hoc tamen se non facilè scissuram pati affirmant, quin id ipsum firmiter cū Romana Ecclesia teneant. Missas nostras animo promptissimo audiunt neq; aliud magis cruciari aiūt, quam quod à quibusdam quasi alieni à fide vitentur, quando omnia fere nostra sacra cum studio obseruent. Festa item quatuor solennia celebrant. Natalis scilicet Domini, Paschæ, & Pētecostes, atq; diei quo Mater

Indulgētiæ.

Domini

Domini assumpta est in cœlum. Magno loco habent Apostolos, præcipuè tamen Sanctum Nicolaum, quem celebrant, honorant atq; inuocant. Diem Palmarum ad imitationem Ecclesiæ Rom. celebrant, palmas & oliuas, atq; reliquas huiusmodi arbores benedicentes. Hancq; benedictionem creaturarum, non solùm ab Ecclesia piè receptam, sed & sacris literis rectè fundatam probant. Ex qua enim quæ est in Numeris Cap. quinto & decimonono apertè monstretur, quid execrationes possint. Et è Paulo ad Timotheum, sanctificari creaturam per verbum & orationem, notissimum est omnibus. Apud ipsos deniq; per verba incantari serpentes, per verba eiici dæmones, & liberari obsessos commune sit. Per ieiunium enim & orationem expelli Dæmoniũ Christus post se scriptũ reliquit. Signum crucis ac imaginem crucifixi, etiam contra hostes pugnaturi secum deferunt, inde triumphari desiderantes vnde & Christus. Sanctos vere pro nobis apud Deum intercedere posse credunt, ac q; sedulo faciant sperãt, quorũ etiã vota facilius exaudiri autumãt. Quare & eos inuocant & venerãtur. Eosquoq; q publicè peccant, excõmunicatione ꝓsequũtur, q̃ eorũ lingua obscha vocãt, q̃ si quis incurrit, è cõmuni omnium hominum consortio, & conuersatione Ecclesiastica eiicitur. Vnicum est quod à nobis sane probari nõ potest, & à nostris institutis alienissimum, quòd pueris vix dum tres annos natis, Eucharistiæ Sacramentum præbent, quodque in pane fermentato conficiunt, & ex cocleari panem vino intritum pro corpore & sanguine populo ministrant. Hi sunt itaq; mores Moscouitarum, hæc religio, illa pietas, Serenissime princeps, quæ in vniuersum inclita tua in rebus Diuinis procurãdis sedulitas ignorare omninò doluit, ideoq; iussu tuo hæc certè illorũ hominum perquisita sunt. Data Tubingæ XVIII. Septembris, Anni M. D. XXV.

ELVCIDARIVS ERRORVM RITVS RVTHENICI, IOANNIS SACRANI Cracouiensis Ecclesiæ Canonici, Anno Do. 1500. scriptus.

EX omni gente Christianum gerente titulum, præcisa tamen ab vnione Ecclesiæ, in defensione sui erroris schismatici, nulla pertinacior inuenitur gente Rhutena. Adeò namq; in secta & errore suo, dura & inflexibilis est gens, vt nulli Scripturarum veritati, nulli Ecclesiasticæ determinationi, nulli doctorum Catholicorum, aut conciliorum sententiæ, assensu cedit vnquam, quando potius visæ & agnitæ veritati, proh dolor pertinaciter contradicit, & doctos Catholicos, etiã sui ritus viros refugit, sanamq; doctrinam eorum odit semper, ac disciplinam salutarem exhorret. Et hæreticorum Valdensium more (quorum temeratissima rusticitas Innocentij secundi temporibus, virus pestiferum admodum in Ecclesiam iniecerat, quod necdum est in Bohemia consepultum) ambitionis fastu inflati, se duntaxat veros Apostolorum, & Ecclesiæ primitiuæ sectatores audent astruere & in eo, quod abscisi ab Ecclesia vltro dissident, eius excõmunicationẽ contra se tanquam schismaticos, æternam reputant benedictionem. Multa contra Ecclesiæ Catholicæ ritum, ordinem atq; authoritatem blasphemantes, quæ sequenti capitulo notabũtur, qui tamen & Græcanico ritu in plurimis abutentes ab eis semper, & vsq; modo pro hæreticis eorum habiti

Valdenses.

Coronatus Innocẽtius An. 1130. sedit in tẽplo Dei 13. annos.

habiti sunt, tēti, & reputati. Hi Christianum sanguinem, non minus hostibus crucis Christi sitiunt aßiduè, toto nisu conantes, vt è medio fideles quosq́; exterminent, vt sic nomen Ecclesiasticæ religionis, apud & inter eos abolitione prorsus interiret, nec probatione aut exemplis externis nobis opus est. Misso quidem execrabili, nulla tamē obliteratione præteribili sacrilegio, quod in Dominum Isidorum Kyouiensem Metropolitam, de concilio Florentino missum cum collega, quodam Episcopo ad se venientes, vt iuxta Florentini consilij determinationem cum Græcis, Occidentali seu Ecclesiæ Romanæ concorporarentur & vnirentur, commiserunt, oppugnatione rabida consentientes nequaquam, tum decretæ vnioni recens hoc de Anno Domini 1500. facinus admissum vniuersorum obtutibus antepositum innotescat. Diuus ac Religiosißimus Princeps. Dominus Alexander magnus Lytuaniæ Dux modernus, ignitus Catholicæ fidei amore zelotipo, instar Vitoldi incliti aui sui, qui prima fidei Ecclesiæ fundamenta in Lytuania iecerat, secum deliberans, quemadmodum in amplißimo Ducatu suo honesta quapiam ratione, ad vnitatem Ecclesiæ ditionis suæ Ruthenos reduceret. Dum itaq́; pia benigna ac paterna adhortatione adoriendos statueret, ipsiq́; præsentirent propositum deuotionis suæ in eius cunctorumq́; sibi subiectorum, fidelium perniciem, & exterminium, rabido furore coniurari duces, & certi primores eorum, ad magnum Moscouitarum Ducem schismatis & eorum sectæ tutorem, è vestigio defecerunt. Cuius quidem filiam infectam paterno contagio. Idem Deo deuotus & innocentißimus princeps suorum optimatum & armigerorum suasu, & instantia coactus, pacis & affuturæ amicitiæ fiducia. Paulò antè thoro matrimonialiter sibi constituit. Sane præfatus Dux Moscouitarum ad iniuriam sibi referēs, religiosißimi Principis huiusmodi propositum, gaudens hac occasione sibi (longè ante præconceptam) præbitam licentiam,

Circiter An. 1386.

ad inuadenda, deturbandaq́; ac populanda eius dominia, & ad pacem vnionemq́; Christifidelium conuulnerandam, mox neruis Thartaricarum gentium vicinarum obfirmatus, socer genero patentibus indictis insidijs, non ante cruentum plenè saginauit affectum, donec innumera millia Christianorum, iam per suos ex Lytuano Dominio, iam per subinductos Thartaros ex Dominiis Serenissimi Christianissimiq́; Domini Iohannis Alberti Poloniæ Regis in perpetuam, atq; infamem seruitutē abigeret. Hæc enim schismatis huius Ruthenici, vna eademq́; est voluntas omnium, vt aduersus Romanam Ecclesiam, & eius ritum odio fremant, insectenturq́; eā maledictis suis, & fideles de obedientia eius, fide, bonis, gloria, vitaq; nudare, ac priuare moliuntur semper, nec mirum. Nam cum non sint de vnitate & societate Ecclesiæ, & per consequens nec de regno Christi, aliud agere nequeūt, nisi vt adinuentionibus varijs, molestent Christi fideles, & persequantur blasphementq́; sanctam matrem Ecclesiam. Non habentes illud in prospectu, quod scribit Hieronimus super Epistola ad Titum 3. & habetur XXIIII. quæstione III. capite. Si igitur quomodo Michæl Archangelus, non fuit ausus Diabolo certæ maledictionis dignissimo iudicium inferre blasphemiæ, disputans de corpore Moysi, vt in Epistola Iudæ Apostoli scribitur, sed dixit imparet tibi Deus. Si igitur Michel nō fuit ausus blasphemiæ iudicium inferre Diabolo, per cuius os maledictum blasphemiæ, ipsius ixire non debuit, quomodo ipsi Rutheni blasphemare audent seruos Christi, & Ecclesiam suam Catholicam, quæ vnica est, & in du[illegible] vel plura diuidi non potest, quæ corpus Christi est, qui vnus & [illegible] diuisus est, vt habetur 24. quæst. 1. ca. Didicimus c. Schisma & super vnam petram ædificata est, vt habetur 24. quæstione. 1. capite, loquitur Dominus. Cùm & Apostolus cuius singūt se imitatores fieri, ad Titum 3. dicat admone ad omne opus bonum paratos esse. Neminem blasphemare. Et

quia

quia dicit neminem. Ergò non tantùm hominem, sed nullam creaturam Dei, vt exponit Hieronymus ibidem, & per cōsequens, non Ecclesiam Catholicam in qua sola est Christi regnum. Nam dicit Beatus Augustinus super Iohannem, quod soli fideles Christiani, sunt regnum Christi, quod nō colligitur, sed emitur sanguine Christi. Et in alio loco ibidem, quid est regnum Christi, nisi credentes, quod demonstrat etiam Augustinus in homelia zizaniorum, vbi dicit hi quos schismaticos communionis direpta societas facit, spicis corruptis comparantur vel paleis aristarum fractis, & ereptis de segete, quæ non similiter cū frumento intrant in promptuaria dominorum, & cōtra ibidem Gregorius dicit eos esse Zizania, nec in vnum concludi sagena Ecclesiæ, in qua regnat Christus, & non obstante quod ex eodem semine Euangelij & nomine Christi procreati sunt. Non habēt tamē fidei aut Ecclæsiæ nisi solius Christiani nominis societatem, quamobrem hostes vnionis facti, pacis & veritatis, ac in diuersorum errorum præcipicium lapsi commētis varijs, quæ monstrosa & pestifera hæreticorum ingenia ab initio conflauerunt, statum auctoritatem ritumq́; sanctæ matris Ecclesiæ deprauare non formidant, & quæ qualiáue vomant audiamus.

CAPITVLVM II. DE ERRONEIS articulis Rutenorum qui in hoc capitulo demonstrantur esse quadraginta. Quamuis multo plures sint, quos inserere tœdiosum fuit.

PRIMVS.

N*Egant Ruteni Sāctum Petrum, verum Papam & verum Romanæ sedis antistitem & Ecclesiæ militantis caput vnicum*

fuisse, nec accepisse plenitudinem auctoritatis à Christo, quod & de quolibet Romano Pontifice successore eius tenent, & communem eum cum alijs Pontificibus esse dicunt.

SECVNDVS.

Negant Ecclesiam Romanam caput esse Ecclesiarum omnium principem rectricem & magistram, secundum quod scribitur dist. 23. c. sacrosancta.

TERTIVS.

Dicunt omnes obedientes Ecclesiæ Romanæ, veros Chistianos non esse, neq; saluandos, eò quod ab Ecclesia primitiua discrepent. Se verò solos esse veros Christianos asseuerāt, sectatores Christi & Apostolorum, & sic esse de numero saluandorum. Immò Dominum Papam cum Ecclesia Romana dicunt hæreticum esse, de hæresi Arriana, & Catholicos omnes Arrianistas vocant, & anathematisant ipsum tēpore cœnæ Domini cum suo clero, dicuntq́; non habere plenam potestatem ligandi & soluendi, quod sumpserunt ex sectione seu diuisione Græcorum decima ab Ecclesia Romana de qua infra.

QVARTVS.

Dicunt omnes Latinos Ecclesiæ doctores nullius veritatis & efficaciæ esse fuisseq́;, hinc nec alicuius eorum dicta suscipiūt, quantumcumq́; forent ab Ecclesia suscepta & approbata, nec credunt afflatu Spiritus Sancti locutos fuisse aut scripsisse, hinc nec libris aut scriptis beatorum Hieronymi, Augustini, Gregorij, Ambrosii, &

ſii, & ex conſequenti aliorum doctorum fidem dant, & eorum auctoritatem nullo modo ſuſcipiunt.

QVINTVS.

Dicta doctorum Græcorum ſuſcipiunt, dummodò nihil aduerſus eorum errorem in eis inuenerint. Si verò quid ex eis quod aduerſus ſectionem & ritum eorum erroneum fieret acceperint, corrupta dicunt & vitiata eſſe ac fidem eis adhibere, non debere aſſeuerant.

SEXTVS.

Sanctos ex Eccleſia & fide Catholica, Romanæ profeſſionis & obedientiæ blaſphemant, & damnant ſicut infra patebit in ſeptimo ſchiſmate.

SEPTIMVS.

Imagines operis, & artificij catholicorum horrent, & quantum ex eis eſt, inhonorant, etiam ſi crucifixi, aut eorũ Sanctorum fierent. Sui verò artificij venerãtur, dummodo in ſinagogis eorum locatæ aut pictæ fuerint, alias non.

OCTAVVS.

Eccleſias Catholicorum ſpernũt, confutant, inhonorant, ac blaſphemant contra canonem Innocentij tertij de Baptiſmo c. Licet Græcos. Nec vllam in eis exhibent reuerentiam Sacerrimo Sacramẽto niſi coacti, aut metu maiorum offenſæ, aut ſimulata aſſen-

tatione, & sic de earundem Ecclesiarum consecratione, nihil tenent. Sic & de consecratione corporis Christi, dicentes, in azimis ipsum consecrari non posse. Eorum verò synagogas per simplices eorum, Sacerdotes consecrari posse dicunt, prout de facto consecrant.

NONVS.

Statuta Ecclesiæ dictaq; aut scripta seu Canones, & Conciliorum determinationes, ac decreta, nulla esse dicunt, etiam & de primis Concilijs dicunt, quod à septima Synodo omnia Concilia nullius efficaciæ fuêre, neq; de iure Catholico, quod sine eorum consensu agebantur & approbatione.

DECIMVS.

Omnia Ecclesiæ Sacramenta profanant & blasphemant, ridentq; & inhonorant, præcipuè Sacramenta Baptismi & sacræ Eucharistiæ, eò quod non secundum formam ritus eorum fiant.

VNDECIMVS.

Nullum Pontificem Catholicum habere potestatem dicunt, chrisma consecrandi, solum Patriarcham, quem se habere iactant Constantinopoli per quem si semel consecratum fuerit dicunt, ad annos plurimos illud efficaciam habere ad vnctionem.

DVODECIMVS.

Ordines benedictiones, pontificia, sacerdotia, orationes, ieiunia, indulgentias, iubileos, & omnia Ecclesiastica officia, & ea

quæ

quæ auctoritate clauium dispensat Ecclesia damnant, nec vllius efficaciæ dicunt esse. Similiter obedientiam Ecclesiasticam authoritatemq́; rident, & sicut de indulgentijs, sic & de excommunicationibus Ecclesiæ nihil tenent.

TREDECIMVS.

Dicunt confirmationis Sacramentum nullum esse. Ideò nec illud accipiunt, sine quo promouent Sacerdotes suos, nec habent tēpora limitata ad ordines, sed passim & vno die promouēt, & plures ordines conferunt.

QVARTVSDECIMVS.

Dicunt Sacramentum extremæ vnctionis, nullum aduersus peccati reatum medelam conferre posse, & B. Iacobum vnctionem intellexisse, tamen ad medicinam langoris corporalis.

QVINDECIMVS.

Sicut quandoq; baptizant in acetabulo, id est, in qua acida, expressa de succo pomorum, aut fructuum, confecta cum aqua naturali & fermento: dum aqua pro tēpore caruerint, discretionem in aqua non ponentes: sic in defectu vini in eodem acetabulo sacrificant, imò execrant.

SEDECIMVS.

In præparatione calicis duas aut tres guttas vini aquæ immiscent calidæ, nec vinum sentitur in aqua absumptum, & dam-

nant Ecclesiæ ritum quod aquam frigidam ad calicis præparationem accipiant, & panem fermentatum pro sacrificio recipientes diuidunt bifariam, superiorem partem in panis medio triangulariter, in profundam excidentes, in corpus Christi consecrant. Reliquũ panis Beatæ virginis corpus designare dicũt, & in veneratione conseruant, in cuius panis præparatione farinã recipiunt In nomine Patris, fermentum mittunt in nomine Filij, calidam fundũt aquam in nomine Spiritus Sancti. Item ad panis sacrificium plures panes associant & apponunt, vnum in nomine Mariæ, alium in nomine præcursoris, alium in nomine Basilij, tandem Leonis, Heliæ, & sic consequenter singulis panibus sanctos singulos inuocatione attribuunt. Vnde & in Calicibus ligneis, in locis plurimis sacrificant, Vbi pane ex pluribus, vt tactum est polentis exempto, offam quandam faciunt, & consecrãt tandem in consumptionem coclearibus ligneis, & sordidis vorãt, & micas seu relliquias panniculis detergunt, eijciuntq́;. Sic quoq; communicant, & populum coclearibus, ex calice expromendo, & in esum offerendo.

DECIMVS SEPTIMVS.

Sumunt experientiam de calicis consecratione, tanquam dubitantes de consecratione eius. Nam antequam communicant in sacrificio, faciunt eis dari aquam calidam quam infundunt in calicem consecratum, vndè si vapor exhalauerit, credunt vere illic esse sacramentum, tum primo communicant. Etsi pars in calice relicta fuerit seruatur, & peractis prandijs à sacerdote redeunte voratur.

DECIMVS OCTAVVS.

Consecrant pro bellantibus panem similagineum, in corpus Christi.

Christi, & laicis in bella procedētibus tradunt in manus, qui cum sunt cum hoste conflicturi & iam manus conserturi, replent vas escarium aut popularium, quod in promptu fuerit aliquo liquore, qui tunc occurrerit, & illic pane illo posito, seipsos ordine communicant.

DECIMVSNONVS.

Sacramentum Eucharistiæ, quod die cœnæ sacræ consecrant, illud solùm dicunt pro infirmis procurandis valere, & non aliud, quod diebus alijs consecratur, & tale ad anni decursum conseruant in calice præparato, quod vermiculosum & tabidum, infirmiori imprimunt cocleari.

VICESIMVS.

Ante præparationem calicis incensis cereis, panem consecrandum cum vino, & aqua calida in calicem fusa, velut dictum est, cum reuerentia summa spectandum populo offerunt, & circunferunt vbi populus pronus cadit veneratur & idolatrat. Et post in altari positum, & consecratum nemo veneratur, neq; eleuatur.

VICESIMVSPRIMVS.

Non solùm in forma Baptismi ab Ecclesia discrepant, sed etiam in materia. Quanquam vt supra in Articulo 15. dictum est & sacro Epiphaniarum die, loco fontis Ecclesiastici flumina rapidè manantia, dummodo haberi poterūt, pro Baptismate infantium consecrant, instar Iordanis. Et quem puerum in mersione ibidem mori frigore, aut è manibus elabi & mergi contingat, ab Angelo

raptum dicunt in cœlum, neq; mundum eius præsentia fuisse dignum aiunt.

VICESIMVS SECVNDVS.

Sacerdotes eorum communiter non orant, nisi quando missæ offitium suo more sint habituri, & quæ aut quales horæ eorum sunt Deus videat. Et dicunt presbytero sufficere ad contientiæ purificationem, cum vxore cubanti & celebrare volenti, quod se fermentata aqua calida abluat, à vertice capitis ad pedum vestigia. Hanc loturam tantæ dicunt efficatiæ quanta foret confeßio.

VICESIMVS TERTIVS.

Si casu quis Catholicorum presbyterorum in altaribus eorum celebrauerit, mox velut execratum violant & effringunt, & dicunt quod in vno altari tantùm missa vna debet in die celebrari.

VICESIMVS QVARTVS.

Dicunt populum mereri, & magnæ indulgentiæ fieri, quotiens quis hominem Catholicum obedientiæ Romanæ interemerit.

VICESIMVS QVINTVS.

Dicunt suos præsbyteros irregularitatem incurrere, cum passerem, aut aliquod volatile occiderint, qui nō prius regularitatem acquirunt, donec idem volatile sub ascellis gestum ab eis, totaliter computrescat. Hæc eorum est pœnitentia, quæ non esset adeò dura si Christianum hominem occiderint.

VICE-

VICESIMVS SEXTVS.

Falso iurare aduersus inimicum & præcipuè contra virum Romanæ professionis non esse peccatum dicunt. Similiter & decipere damnificare aut fraudare eundem.

VICESIMVS SEPTIMVS.

Sicut Sabbatum in Quadragesima, nullo modo fore ieiunandū, & peccare eos mortaliter, qui ieiunauerint. Neq; Missam celebrandam in tota Quadragesima, nisi Sabbaticis diebus & Dominicis. Vndè damnant Ecclesiam Romanam, celebrantem alijs diebus Quadragesimalibus præter Sabbatum & Dominicum. Et simili errore ante ieiunia sua octo diebus solennisant. Similiter & post ieiunia, carnes vorantes quotidie ferijs sextis. Imò & in Vigilijs si quæ tum occurrerint. Nec piscibus licere vti dicunt nisi eorum intestinis, cum ieiunia Quadtagesimalia peragunt.

VICESIMVS OCTAVVS.

Christi fideles peccare mortaliter dicunt, quod barbas radant & manducant suffocata. Et similiter damnant Christianos carnes edentes vltima Dominica antè Carnisprinium, & consequenter.

VICESIMVS NONVS.

Dicunt licitè vendi posse prælaturas, ac beneficia, aut emi. Similiter & sacros ordines, & quæ beneficia patres tenuere dicunt, filij ad ea ius hæreditarium se habere.

TRICESIMVS.

Dicunt viuentem hominem, mortaliter peccare non posse.

TRICESIMVS PRIMVS.

Dicunt fornicationem simplicem non esse peccatum mortale, similiter & vsuram.

TRICESIMVS SECVNDVS.

Dicunt furi sufficere rationem furti sui, septem Sacerdotibus repræsentari, & fateri crimen, & petere olei vnctionem ab eis. Nulla tamen post hoc pecunia, nec restitutionis debito debere onerari.

TRICESIMVS TERTIVS

Asserunt non esse purgatorium, solùm esse duo receptacula animarum cœlum & infernum.

TRICESIMVS QVARTVS.

Dicunt animam ante diem iuditij beatitudinis gloriam non habere, quod & credunt. Corpore in terra manente. Omnia hæc in concilio Florentino cassata sunt, & per Bullam Eugenij correcta.

TRICESIMVS QVINTVS.

Dicunt quod viuorum suffragia prosint damnatis in inferno, Et non alijs.

TRI-

TRICESIMVS SEXTVS.

Dicunt Spiritum Sanctum non procedere à persona Filij nisi solius Patris. Alias duo essent principia, & duæ spirationes: quod tamen sufficienter explanatum est in Concilio Florentino 1439.

TRICESIMVS SEPTIMVS.

Diuortia faciunt in matrimonijs nulla rationabili causa interueniente, pro sola auaritia & libitu, quæ laici simplices inter coniuges faciunt. Et dicunt quemlibet qui petit separari licere.

TRICESIMVS OCTAVVS.

Dicunt secundas & tertias nuptias, ac deinceps, esse illegitimas nec facere verùm matrimonium, nec inde sequi prolem legitimam.

TRICESIMVS NONVS.

Mortuorum tumulos, peracta sepultura iubentur singuli per Sacerdotem, suos osculari, & post ipsam sepulturam conuiuantur, vorantes quasdam polentas ab ipsis presbyteris benedictas.

QVADRAGESIMVS.

Dicunt secularibus Dominis eorum præsidibus, licere sine nota excommunicationis maioris verberare & deponere eorum Patriarchas Episcopos, Sacerdotes cuius rei origo cœpit, vt dicetur in 10. diuisione Græcorum ab Ecclesia, sunt & aliæ plures leuitates & stultitiæ eorum & errores, quos præsentibus obmitto inserere.

Satis hinc liquidè patere poterit, quòd horrendis erroribus, si veteratores & sectatores prophanam à veritate & salutari Ecclesiæ Catholicæ determinatione discrepent, secti ab vnitate fidei orthodoxæ. Vndè in simplicitate & humilitate simulata, venientibus ad Apostolicam sedem, an euestigio credẽdum dispensandumq́ sit cum eis de plano, non desimo.

CAPITVLVM TERTIVM DE PERTInacia Ruthenorum, qui nec in obedientia, neq; in iurisdictione petenda ab Ecclesia, Græcos redeuntes voluerunt vnquam imitari.

Et quia in Græcorum atque Ruthenorum schismate claruit semper, & vsq; modo liquidè cernitur, inobedientiæ pertinacia maior esse in Ruthenis quàm in Græcis, qui nõ solùm animaduertere volunt potestatem & iurisdictionem omnem, non nisi ab Ecclesiæ Catholicæ auctoritate manâre: nec aliunde consequi eam oportere. Quin potius imperium authoritatemq́; eius omnem nihili ducentes, à tertia Græcorum ab Ecclesia sectione, seu ab Ephesina Synodo hæretica diuisi cum eis ab Ecclesia. Vbi Dioscorus Alexandrinus Episcopus Leonem Papam primum contumeliosis verbis afficere, & excommunicare primus temerè ausus est. Post in Chalcedonensi Catholico Concilio damnatus, nunquam deinceps vniri Ecclesiæ voluerunt.

Græci duodecies defecerunt à Rom. Ecc.

At verò Græci post eandem diuisionem tertiam, redire nouies perhibentur. De quorum abitione & reditionibus præsens quoq; Capitulum introducitur incidentaliter Græcos itaq; seu Orientales Ecclesias à Romana seu Occidentali Ecclesia omnium Ecclesiarum matre & magistra, cui singuli quiq; omnium conditionum

tionum statuumq́; subesse & obedire, eamq́; sequi, venerari, ac in credendis audire tenentur, velut habetur Distin. 19. ca. in memoriam: duodecies præcidi legimus per diuersas hæreses & schismata. Ipsam tamen Romanam Ecclesiam, semper in vna vera & solida fide Catholica perstitisse, perstituramq́; ad sæculi consummationem iuxta illud Lucæ 22. Ego rogaui pro te vt non deficiat fides tua. Secundum quòd & beatus Hieronymus ad Damasum Papam dicit, & habentur verba eius 24. Quæstione. 1. Can. Hæc est fides. Sacra Romana Ecclesia, quæ semper immaculata permansit. Domino prouidente & beato Petro Apostolo opem ferente in futuro permanebit sine vlla hæreticorum insultatione, scilicet præualente, atq; firma & immobilis omni tempore persistet.

Vndè huiusmodi præcisiones eorum, post translatam Imperij sedem ab vrbe Romana in Constantinópolim per Cōstantinum Imperatorum secutas legimus ad illam vltimam, in qua nunc obstinati persistunt quæ post Florentinum Concilium accessit. Quibus redeuntibus, tamen minus susceptionis ab Ecclesia gratiose impendebatur, semper vt habetur 22. Distinctione. Ca. Sacro Sancta. Quæ quidem Orientales Ecclesiæ, principales & patriarchales fuerant quatuor. Constantinopolitana, Alexandrina, Athiochena, & Hierosolymitana. Quæ iam diuisim, iam quandoq; coniunctim se ab obedientia Ecclesiæ Romanæ subtrahebant. Constantinopolitana tamen Ecclesia fiebat semper alijs occasio huiusmodi abcessionis. 4. Patriarchales Ecclesiæ.

Vndè Prima sectio fuit Anno Domini 335. tempori Iulij Papæ & Constantini Imperatoris, Constantini magni filii, Arriana hæresi plurimū infecti, qui seductus per Eusebium Anthiochenum Patriarcham, & alterum Eusebium Nicomediensem Episcopum, ambos sectatores Arrij Hæretici: qui in Alexandria dogmatizabat. Filium in quantum Deus, minorem esse Patre. Imo po- Prima diuisio Græcorum à Romanis.

tius dicebat eum creatum esse non Dominum non coæternum, nec eiusdem substantiæ cùm Patre, & alia nefanda plura: multas & graues persecutiones intulit omnibus Catholicis, tã Orientalibus q̃ Occidentalibus, quosdã suffocãs quosdã in exilium condemnans.

Eius igitur fauoris fiducia, idem Eusebius Patriarcha Antiochenus: non quæsita Papæ licentia: volens determinationem Niceni Concilij in Symbolo damnare de consubstantialitate Patris & Filij: Concilium in Antiochia congregauit. Et ad illud cunctos Episcopos Catholicos citari fecit. Vtpote Anatasium Alexandrinum Episcopum & Patriarcham Paulum Constantinopolitanum, Marcellum Anchiræ Episcopum, & Lucianum Andripolitem, qui Orthodoxæ fidei erant veri zelatores.

Illi verò pro eo, quod sine Papæ consensu interueniente factum esset: ad tale conciliabulum venire contempserunt. Quapropter per eum excommunicati ad Iulium Papam appellârunt. Eusebius verò literis Papæ de audacia temera correptus atq; citatus ad reddendam de tanta præsumptione rationem, spreto mandato Papæ ab obedientia sua & Ecclesiæ Romanæ se subtraxit. Mox in exilio Paulum Constantinopolitanum Episcopum, eius suggestu Imperator clam sub altari in Ensa ciuitate suffocari præcipiens, Eusebium Nicomediensem Hæreticum transtulit in sedem Constantinopolitanam. Quæ ab eo annis duodecim. post à Macedonio hæresiarcha Spiritum Sanctum creaturam asseuerante occupata, anno vno. Tandem àtribus alijs Hæreticis Eudosio Demophilo, Euagrio, Annis viginti tribus residentibus, vsq; ad Felicis Papæ, & Theodosii Catholici Imperatoris tempora subsessione tenta est & gubernata. Donec à Gregorio Nazianzeno suscepta, ab huiusmodi erroribus & schismate fuerat purgata & reunita Ecclesiæ Catholicæ, ac sub obedientia Romani Pontificis tenta est. Posthac annis 45 sub quinq; Pontificibus Catholicis videlicet Nectario 16.

Chrysostomo 6. Arsacio 2. Achito 20. Sisinio 1.

Secunda diuisio fuit tempore Cælestini Papæ & Theodosii Imperatoris iunioris. Anno Domini 406. Cùm Sisinio Episcopo Constantinopolitano mortuo. Nestorius præbyter Hæresiarcha occultus, de Anthiochia ad illam sedem vocatus esset, qui in concionando dogmatizabat primo.

Quod nullus audeat beatam virginem dicere matrem Dei sed Christi, quia non genuit Deum sed hominem, cum Deus generari nequeat ab homine. Dicebat quoq; duas in Christo personas distinctas vnam Filij Dei, aliam Filij virginis. Nestorij error.

Idem dogmatizabat Spiritum Sanctum, nec esse à Filio, nec habere existentiam à Filio, sed à Patre solo procedere. Hunc errorem Phocius maximè plantauit in Græcis, vt infra patebit de processione Spiritus Sancti, quem vsq; modo Græci errorem defendunt cum Rutenis. Hunc Cyrillus Alexandrinus Episcopus, vir Catholicus venerationis plurimæ apud Græcos, plurimis Epistolis reprehendit, de tam impio errore. Detulitq; cum Papæ Celestino, qui sibi mandauit vt Cyrilli scripta Catholica susciperet, & corrigeret errata, & in credẽdis, Ecclesiam Romanam sequeretur. Qui tandem mandata Papæ respuit, eiq; contempsit obedire. Et quia nulla alia orientalis Ecclesia eum secuta fuerat, sed nec tota Costantinopolitana. Quia multi clerici & laici resistebant suis erratibus. Idcircò durare non potuit Schisma & ille error. Nam post triennium Synodus vniuersalis per Papam Celestinum in Epheso celebrata est. Vbi congregatione ducentorum Episcoporum eadem est hæresis reuocata. Et constitutum vt nullus aliam fidem exponeret vel doceret, quam illam quæ scripta est à sanctis Patribus 328. in Nicena Synodo congregatis de qua Synodo in. C. Canones. dis. 15. Concilium Ephesinũ anno 430.

Tertia diuisio fuit, generalis omnium Ecclesiarum Orienta-

lium tempore Leonis Papæ, primi & præfati Teodosii iunioris Imperatoris Anno Domini Quadringentesimo, quadragesimoquarto: dum post mortem Cyrilli Alexandrini Episcopi doctoris Catholici, & zelatoris fidei Orthodoxæ, Dioscorus sedem eius accepisset, & Ecclesiam Constantinopolitanam Flauianus Catholicus Episcopus tenuisset. Monachus quidam Eutyces nomine Archimandrita, id est plurimorũ monasteriorum præses, seu Abbas, qui Nestorij hæresim vehementer impugnans, duas in Christo personas asseuerantis in aliam illi oppositam incidit, dogmatisando vnam tãtum in Christo naturã fuisse Diuinam, & humanam absumptam esse, & in illam conuersam. Dumq; Flauianus Constantinopolitanus, illum hæc palam concionantem redargueret, & eius pertinatiam nequiuisset moderari, vt hæreticum de Ecclesia eiecit, & abstulit monasteriorum gubernationem. Qui dum appellasset petijssetq; Cõcilium generale, ac se iudicari super erratis ab Dioscoro Alexandrino Episcopo, Leonis Papæ dicti auctoritate, Synodus congregata est in Epheso, & legati missi qui nomine Papæ illi præsiderent, Dioscorus monachis vallatus & militibus, veniens ad Synodum, contra Papæ mandatum violẽter Synodali præsidentia vsurpata, cogebat omnes vt subscriptione faterẽtur Eutycetis fidem esse Catholicam.

Hæresis Eutycetis.

Quo viso legati Papæ fugerunt, ne errori tali & eius temeritudini consentirent, qui tandem Flauianum Episcopum mox detinuit, & pro sententia aduersus Eutycetem lata tanquam iniusta, coniecit in carcerem, appellantemq; ad Papam noctũ fecit iugulari. Quo quidem iugulato, Archidiaconũ suum nomine Anatolium suæ opinionis, in Episcopum Constantinopolitanum consecrauit. Et Eutycetem restituit officijs & monasterijs. Similiter Anthiochenum tunc Episcopum restituit, & alios quatuor. Et in eius sedem quẽdam nomine Maximum, æque hæreticum instituit,

vt

vt sic contra Papam firmaretur. Quò tempore Hierosolymitanam quoq; Ecclesiam administrabat Iuuenalis Episcopus, & pariformiter in omnibus consentiens. Sic itaq; Ecclesias Orientales omnes sibi concilians, ad inobedientiam Papæ prouocauit. Audiens Leo Papa & gesta omnia illius Synodi irrita faciens, scripsit Imperatori vt annueret aliam Synodum fieri intra Italia: vt & error ipse, & Dioscori nequitia corrigeretur qui Ecclesiam perturbauit.

Ille verò non solùm non annuit, sed & decreta dicta Synodi potenter defendit. Sic itaq; Dioscorus ab obedientia Papæ cum Ecclesiis Orientalibus se subtrahens, omnium primus contra Papam non solum libellum famosum scripsit, caput eum putridum nuncupans: sed etiam temera præsumtione ausus est Papam excommunicare. Et ista sectio stetit toto tempore Theodosii & durauit annis sepem. Nullum enim aliud Imperator Cõcilium voluit admittere vt in loco quopiam celebrari potuisset. Verùm dum Imperator Catholicus Martianus, Theodosio mortuo in Imperium successisset, Papæq; annuisset vbi vellet Synodum celebrare & intercessisset pro Anatolio Constantinopolitano Episcopo qui timore depositionis ad vnionem accedebat, vt suæ sessioni consentiret, Papa tandem ij Anatolium suscepit & confirmauit. Papa excommunicatur.

Et in Chalcedone ciuitate Synodo sexcentorum triginta Patrum congregata, cui & Imperator intererat, vt habetur Dist. 96. C. Nos ad eidem Ecclesias ipsas ad vnionẽ cum eis suscepit, & Eutycetis hærẽm damnauit. Et declarauit in vna persona Iesu Christi, duas esse naturas distinctas, & constituit beatam virginem matrem Dei dici debere Græce θεότοκον. *Toleratisq; tribus Episcopis in Ecclesiis eorum scilicet Constãtinopolitano, Antiocheno, & Hierosolymitano, solùm Dioscorum Alexandrinum cõdemnauit, ex eo præcipè, quod fuerit ausus leuare contra Papam excom-* Synodus Chalcedonẽsis Anno 453.

municationem, vt habetur Dist. 21. C. Intantum. Et exindè fuit aliqualis turbatio in Alexādrina Ecclesia ex parte cleri & populi particularis, qui Dioscori partibus fauebant. Hic Leo epistolam daturus Fabiano Constantinopolitano Episcopo, cōtra hæreses Nestorij & Eutycetis, prius eam posuit supra sepulcrum beati Petri Apostoli petēs errata corrigi, & quæ deficerent in ea suppleri. Die tandem quadragesima beatus Petrus illi apparens dixit: Legi & emandaui, vndè vidit in ea aliqua manu Apostoli emendata, aliqua suppleta.

Petrus Apostolus mortuus scripsit.

Quarta diuiso fuit per Achatium Constātinopolitanum Episcopum, in Orietalibus Ecclesiis concitata, tempore Simplicij Papæ & Zenonis Imperatoris. Annò Domini Quadringentesimo, septuagesimo. Cui diuisioni Sectio in Alexandrina Ecclesia occasionem præstitit. In qua sede vacante, Catholici suum elegerunt Episcopum, nomine Timotheum Fasciolum, & hæretici suumetiam nomine Timotheum Elurum, qui dum vix anno vno viueret. substituerunt ei alterum, scilicet Petrum Mongium. Ahatius tandem ingratus primum de Petro Mongio à Papa Simplicio literis obtinuit, vt nullo modo Petri Mōgij sessioni conferiret, sed potius autoritatem ei conferret, ad eijciēdum eum de se,e tanquam hæreticum. Qua concessa vsus suffragio & potestat Imperatoris, Petrum Mongium eiecit, & solū Timotheum Fasciolum Catholicum in sede reliquit. Quo breui mortuo, Clerus Ioannem Catholicum virum elegit in Episcopum. Et quia consuetum fuerat Episcopis nouiter confirmatis, Papæ & Patriarchis ac coepiscopis suis literas Synodales mox mittere, & in eis fidem profert: Iohānes, facta suorum Synodo, ex ea Papæ literas Synodale misit. Misit insuper Antiocheno & Hierosolymitano Episcopis. Miserat non minus & Achacio Constantinopolitano, quæ neglectu nuncij redditæ sibi non fuerunt. Ille verò despectu huiusmodi

Mos Episcoporum nouorum.

ad

ad iniuriam sibi referens, cum Petro Mongio à se deposito, tunc Constantinopoli præsente conuenit: conciliatoq; Imperatore voto suo Iohannem ipsum de sede repulit & Petrum Mongium restituit. Expulit & Antiochenum Episcopum & Hæreticum quendam Petrum nomine in sua sede constituit, quod & fecit Patriarchæ Hierosolymitano. Et sic omnes Ecclesias Orientales suis fautoribus occupauit & rebelles fecit Romano Pontifici. Et q̃uis in tali sectione Papa plures illi miserit Epistolas corripuitq; eum de temeritate & ille nihili duceret omnia, deposuit eum. Ille verò nihilominus Constantinopolitanam sedem Imperatoris fauore & præsidio occupabat diutius. Quo deinde mortuo Flauitius in Episcopum Constãtinopolitanum electus, noluit nisi de approbatione Papæ in sede residere. Quo vnico Anno sedente Eufemianus electus, cum simili consensu Papæ petito sedem accepit, & Annis sex in ea sedit. Donec ab Anastasio Imperatore hæretico, qui Zenoni successerat deponeretur. Cui Macedoniũ substituit neqtiarũ omniũ sentinam, scripturarum falsificatorem. Quo deposito post Annos tres Timotheus hæreticus surrogatur in sedẽ, qui Diuinam naturam in Christo passam dicebat, & tenuit sedem annis sex. Et sic hæc scissio durauit annis 45. vsq; ad tempora Iustini Imperatoris Catholici, qui succedens Anastasio, Ioannem Timotheo mortuo, in Constantinopolitana Ecclesia sedere fecit, & sic Ecclesiam Orientalem cum Occidentali vniuit. Quæ vnio durauit ad tempora Iustini Imperatoris & Agapiti Papæ.

Achatius Episcopus Constan. Ecclesias turbat

Quinta diuisio fuit circa Annum Domini Quingentesimũ Octogesimum, tempore Papæ Pelagij & Imperatoris Mauritij, quæ venit ex fastu & superbia tumore cuiusdam Iohannis Constantinopolitani Episcopi, qui se pro Papa vniuersali gessit, & se Papam vniuersalem appellari fecit. Dicebat enim q̃ ciuitas Imperialis debet esse etiam sedes Pontificis supremi. Quemadmodum Ro-

Iohannes Papæ vniuersalis titulum vsurpat.

ma fuerat ante.

Vndè non ex aliqua hæresi, sed sola superbia hæc sessio prouenerat, vndè Pelagius Papa corripuit eum epistolis suis, & friuolam eius rationem elisit. Similiter beatus Gregorius primus, qui Pelagio Anno Domini 590. successerat, scripsit ei, & Imperatori Mauricio suam superbiam redarguens, vt patet in Regestro suo, & Dist. 99. ca. Nullus. & ad supprimendam tam temeram superbiam suam, humilitatis titulum sibi apponens, se in literis omnibus seruum seruorum Dei intitulare cœpit. Quem vsque modò sequũtur omnes Romani Pontifices, licet quidem putent Damasum Papam hunc primum titulum asumpsisse, & ab alijs sucessoribus fuisse prætermissum, donec à beato Gregorio continuaretur. Hæc diuisio pauco tempore durauit, quia mortuo Iohanne successor eius in illa elatione non perstitit, sed ad Ecclesiasticam vnionem accessit. Quibus temporibus fuit Artenius hæreticus Episcopus Constantinopolitanus, qui dogmatizabat vnam tantum fuisse in Christo voluntatem & operationem. Quem Papa Pelagius veniens Constantinopolim eiecit de sede, & sub ijsdẽ temporibus quinta Synodus celebrata est auctoritate Papæ Vigilij Imperante Iustiniano.

Seruus seruorum Dei.

Quinta Synodus.

Sexta diuisio fuit, & cœpta est Sergij Papæ & Heraclij Imperatoris temporibus Anno Domini Sexingentesimo Octogesimo & durauit annis 65. ferè vsque ad tempora Agapiti Papæ, & Constantini quarti Imperatoris Catholici, filij Cõstãtini tertij omnium Imperatorum pessimi ex Heraclio geniti qui Papam Martinum ab vrbe, Cõstãtinopolim tractum, damnauit exilio in Cersonam, vbi loci & beatus Clemens exulabat. Quam diuisionem & scessionem fecit Sergius Episcopus Constantinopolitanus Hæreticus, qui similiter vt Artenius tenuit vnam voluntatem & operationem fuisse in Christo & pertinaciter stetit sub inobedientia

cum

cum alijs sex Episcopis videlicet, Piro, Paulo, Petro, Thoma, Piro, Theodore se sequentibus hæreticis fiducia Heraclij, qui Heraclius post multa facta egregia, de quibus mentio fit in legenda exaltationis sanctæ crucis, quæ pro fide & Ecclesia fecerat, lapsus erat in eundem errorem Artenij, suggestu Sergij seductus, donec tempore Agapiti Papæ Theodoro, in Constantinopolitana sede, Georgius vir Catholicus successerat, & Constantino tertio Imperatori filio Heraclij deteriore patre in hæresi. Constantinus Quartus filius eius princeps Catholicus succedens gessit Imperium. Sub quibus Ecclesia iterum vnita fuit. Et sexta Synodus vniuersalis de qua distinctione sedecima Capitulo sexto Synodus, per Agathonem Papam celebrata. durauit vnio quasi annis viginti tribus ad tempora Iohannis Papæ Sexti tenētibus sedem Constantinopolitanam successiue quatuor Episcopis Catholicis, Georgio, Theodoro, Paulo, Calonico: donec Titus successerat eidem Calonico hæreticus de errore Arteni. *Sexta Synodus.*

Septima sectio cœpit à Tito Constantinopolitano Episcopo hæretico ferè totidem annis durans vt præcedens. Incipiens tempore Iohannis Papæ Sexti, qui Græcus fuit, durauit ad tempora Adriani Papæ primi, & Constantini Imperatoris Quinti, qui cum Hirene matre tunc tenuit imperium. Qui Titus, cum duobus successoribus Iohanne & Germano sedit sedi Romanæ inobediens annis 24. hæresim tenens Artenij. Quæ quidem hæresis in successore Germani finem accepit: tamen alia consurrexit scilicet sub Anastasio, qui annis 24. sedit in sede Constantinopolitana Ecclesiæ Romanæ inobediens, cum successoribus duobus Constantio & Niceta. Vndè hæresis Iconomachorum consurrexit in destruentium & persequētium imagines. Contra quos est Capitulum de Consecratione dist. 3. Venerabiles imagines. De qua hæresi fuit Anastasius cum duobus sequentibus. *Iconomachi.*

Terasio tandē Episco. Catholico Nicetæ succedenti in Ecc. Constantinopolitana, qui in ea sedit An. 12. Et Imp. Constātino. V. cum Hirene matre sua, Imperium gubernāte, viro Catholico, Synodus per Adrianum Papam primum, in Nicea ciuitate Asiæ celebrata est, Anno Domini Septingentesimo Septuagesimo quinto, & vnita Ecclesia. Ibidem fuerat Synodus illa quam tempore Constantini Imperatoris Syluester Papa congregarat. Et durauit vnio ad tempora Leonis Imperatoris, qui fuit Armenus genere, & Baro Michaelis Imperatoris. Et occiso Michaele, qui post Constantinum Quintum & Hirenem imperauerat, quæ filium Constantinum eundem exoculatum, in carcerem coniecerat, quod eam priuarat imperio. Imperium tyrannice inuasit & occupauit, ac sopitam hæresim Iconomachicam à Concilio septimo reaccendit, temporibus Nicephori Patriarchæ Constantinopolitani, qui Terasio successerat, & sedit annis nouem.

Nicena synodus.

Hirene impia regina

Octaua diuisio circa Annum Domini Octingentesimum trigesimum, tēpore dicti Leonis Imperatoris fuit sub tribus Patriarchis Constantinopolitanis hæreticis, Iconomachicis, scilicet Theodoro, qui sedit annis sex, & Antonio, qui sedit annis tredecim, & Iohanne, qui annis nouem.

Octaua synodus.

Qui tres nominatim anathematizati sunt, per octauam Synodum, & durauit annis quasi 27. Donec Methodius vir Christianissimus in sede Constantinopolitana sedit. Sub quo totaliter defecit hæresis Iconomachica, qui annis quatuor residēs Ecclesiam iniuit. Cui Methodio cum Ignatius vir Sanctus, & constans, miraculis successisset, & cùm iam sedisset annis II. per Imperatoris Michaelis, qui Leoni in imperium successerat, auunculū, Vardam nomine, cognomento Ebriosum, de sede pulsus est.

Qui excōmunicabat eum, q spreta legitima vxore nurum suam superduxerat, nec absoluere voluit, nisi rediret ad pristinum coniugium

iugium. Et per violentiam fecit eligi quendam Phocium laicum scelestum hominem, in Patriarcham Constantinopolitanum.

Phocius S. Sanctum à solo Patre procedere docuit.

Nona diuisio cœpit à prænominato Phocio Nicolai Papæ primi, & Michaelis Imperatoris tēporibus circa Annum Octingentesimum Quinquagesimum Octauum.

Nam petente dicto Michaële Imperatore vt Papa Nicolaus Phocium ad sedem Constātinopolitanam confirmaret Papaq; hortaretur, è contra pluribus eum litereris vt Ignatium iniustè à suis inferioribus, contra Canones depositum restitueret sedi suæ, vt habetur 21. Dist. C. Inferior sedes, cum 5. capitulis sequentibus. Dumq; cerneret ea in re obstinatiorem Imperatorem, Phocium deposuit, & multas contra eum excommunicationum sententias promulgauit.

Ipse verò fauore & præsidio Imperatoris sedem occupabat violenter, modum & viam querēs conatu toto, quo se ab obedientia Papæ eximeret. Et quia veteres Hæreses sensit ea in re non fore sibi profuturas, nouam conflauit.

Nam versuta calliditate constituit quasi generale Concilium comportare, vt pertinaciter de processione Spiritus Sancti Nestorij dogma defenderet. Quod quia sine Papæ auctoritate & cōsensu facere nequiuerat: subduxit ignotos viros, eos esse legatos simulās, non solùm Romanæ Ecclesiæ, sed etiam principalium sedium aliarum scilicet Alexandrinæ, Anthiochenæ, Hierosolymitanæ. Et congregans Metropolitas & Episcopos per se agebat omnia. Nicolaum Papam, multis criminibus accusando, maximè quod excōmunicatus esset, eo quòd ad Symbolum addiderat Spiritum Sanctum & à Filio procedere, & esse depositum gestis tertij Concilij contra cuius decreta fecerat. Qua pertinatia magis imbuit Græcos in hoc errore, & eos irritauit contra Latinos qui & plures ac varios accusatores cum testibus subduxit, vt coram Concilio

contra Papam acclamarent. Et sic adiudicauit contra Papam vt petebatur . Et hæc scißio stetit annis nouem durante eodem Phocio & Imperatore Michaele. Quo deinde Michaele occiso, per Basilium collegã suum qui veritus ne in ebrictate furẽs eum aliquãdo occideret, q etiã charißimos suos in hoc furore solitus fuerat occidere, eũ occidere maluit, & possesso Imperio, voto Papæ Nicolai parens, Phociũ de Constantinopolitana sede expulit, & Ignatium reuocatum in ea collocauit. Iste ergo Phocius procurauit diuisionem plus alijs inter Græcam, & Latinam Ecclesiam occasione processionis Spiritus Sancti tantum à Patre, & Græcos in eo seduxit cùm eorum sequacibus Ruthenis. Interim Papa Nicolaus moritur & Adrianus secundus elegitur in Papam, qui similiter omnia facta contra Phocium per Nicolaum confirmauit. Et mißis nihilominus legatis tribus in Græciam, Donato Stephano Episcopis & maximo Diacono, discernere commisit eis inter Ignacium & Phocium. Illi conuocato Concilio inuenerunt detectas fraudes, falsitates, & varias fictiones Phocij. Vndè cùm nollet fateri crimina, neq; pœnitere pro tot reatibus anatematizauerunt eum cum tota Synodo duodecim Anatematibus, & expulerunt à Synodo, vndè vnita fuit Ecclesia. Qui Phocius nihilominus clam varias machinationes instruens: dolo cuiusdam à se confectæ, & tanquam veteris Prophetiæ in vulgus emissæ, & velut sibi diuinitus reuelatæ ad intelligendum, gratiam Cæsaris adquisiuit. Sic quod post mortem Ignacij, vi quadam eum in sedem Constantinopolitanam reposuit. Ipse verò falsitatẽ solita literas Iohannis Papæ Octaui super sua cõfirmatione, tãquam ad petita Imperatoris confinxit & sedem occupauit, donec Stephanus Papa Iohannis Octaui successor eum palam deiecit & expulit.

Ebrietatis mala.

Decima diuisio fuit tempore Constantini Sexti filij Basilij, qui Monachus dictus est. Et Leonis Papæ noui, qui fuit Anno

Millesimo

Millesimo Quinquagesimo, quo tempore quoq; fuit Michael quidam illiteratus homo & ambitiosus, Patriarcha Constantinopolitanus. Cui Constantino dum Sicilia fuisset subiecta, veniensq; ad eam cum thesauris multis & gemmis, & vrbem & Ecclesias eius spoliasset, misissetq; Constantinopolim ad constructionem monasterij sancti Gregorij, mox in eius egressu rebellarunt, & regem sibi constituerunt, Leoni Papæ querela super tyrannica Constantini expoliatione exposita. Quo cognito Imperator dum apud Papam instaret, vt eos à defectione per excommunicationem retraheret ab vna ipse quoq; ab altera parte, armis huiusmodi rebellionem se frenaturum disponeret: Papa rescribente quod id facere sibi nō liceret, eo quod iuxta querelam Siculorum occasionem solus præstitit rebellandi.

Indignatus Imperator iudicauit Papam eorum defectionis esse authorem. Et non valens se de Papa quouis alio modo vindicare cum Græcia tota ab eius obedientia se subtraxit. Ad quod facinus parati semper Græci extiterunt. Græcia defecit à Papa Romano.

Constituens igitur Patriarcham Constantinopolitanum vniuersalem Papam facere tractatu super ea re cum Michaele Patriarcha Constātinopolitano habito: ipsoq; homine ambitiosissimo annuente, voto suo, conuocato Concilio, Episcoporum omnium Orientalium, coram eis dictum Michaelem vniuersalem Patriarcham orbis totius pronuntiauit, & dextrauit eum super equum insidentem per hypodronium palatij, prout Imperator facere Papæ solitus est, ducens frenum equi sui aliaq; omnia insigna Papalia ei contulit. Imperator Papæ equiso.

Mox miser stulta elatione inflatus, Rommanum Papam in illo Conciliabulo cum omnibus occidentalis Ecclesiæ Episcopis ac clero vniuerso denunciauit esse depositos & excōmunicatos. Quia contra Niceni Concilij determinationem addiderunt Symbolo,

Spiritum Sanctum à Filio procedere. quod. Nicena eadem Synodus non posuerat. Et in sequente Synodo iterum decretum fuerat: omnem qui aliam fidem teneret vel doceret si foret Clericus deponi. Si laici excommunicari debere: Quo facto dixit ad se iure pertinere regimen vniuersalis Ecclesiæ cum esset Patriarcha primus post Romanum Pontificem nec depositus nec excommunicatus: Itaq; stulta præsidentia eius proceres milites & populus quisq;, cæperunt in omnibus occurentibus ad eum velut ad Papam recurrere & honorem ac reuerentiam exhibere tanquam Papæ. Audiens hoc Leo Papa duriter literis exprobrabat Michaeli, redarguens eũ, & ostendẽs quomodo in prima Synodo Nicena, cui Syluester Papa & Constantinus magnus intererant, Decretum fuit cum subscriptione totius Synodi & Constantini, quod summa sedes Romana à nemine iudicaretur, & vt Romano Pontifici omnes sacerdotes totius orbis subditi essent vt capiti. Quod decretum Synodi seu Concilia plura approbarunt. Primo Synodus Constantinopolitana prima cui Theodosius senior intererat: Ephesina prima cui Theodosius iunior filius Archadij aderat: Chalcedonensis quæ præsentia Marciani Imperatoris acta est: Constantinopolitana tertia, quæ tempore Constantini iunioris fuit. Omnes hæ Concordi voto & subscriptione confirmarunt sanctam Romanam Ecclesiam, & Apostolicam sedem post Dominum Iesum Christum caput esse omnium Ecclesiarum hæc & alia plura illi obijciens. Ille tamen velut temerarius nullis decretis attentus in sua pertinatia permansit, propter quod iusto Dei iudicio breui vindictam accepit.

Nam Constantinus Imperator videns tantum ei deferri honorem ab omnibus, vehementer eum exaltationis suæ pœnituit. Timens quoq; ne sumpta aliqua occasione leui excommunicaret eum, & ne proceres in eius defectionem ceu excommunicati aliquando

Papæ sunt terrori Imperatoribus.

quando

quandò cogeret, cùm præsertim habeatur pro Papa vniuersali: arguebatq́ intra se quod si Papa remotus Romanus hoc facere potuit. quid non faciet Papa præsens? Vocato ergo ipso Patriarcha Michaele, & alijs Episcopis, sicut coram eis eum instituerat: sic & coram omnibus à cunctis dignitatibus eum deiecit, & spoliauit non solùm insignibus Papalibus, & collatis priuilegijs: sed & alijs quæ dudum ante Patriarcha Constantinopolitanus habebat, ab alijs Imperatoribus concessa, quo sibi audaciam omnem agendi contra se amputauit, libertates omnes adimendo.

Iustè igitur Dei iudicio factum est, vt careret proprijs, qui aliena iura contra fas & ius vsurpatione inuaserat. Et exindè Græci Imperatores similiter ius cœperunt, vt Patriarchas & Clericos omnes teneant subiugatos, quos, & quando volunt instituunt, & etiam destituunt.

Similiter Rutheni principes faciunt, & idem pessimus hominum Constantinus, volens Græcos cum Latinis in perpetuo ponere dissidio, & separatione sempiterna: fecit publicè proclamare, vt quisq́ contra Ecclesiam Romanam scriberet mala quæ sciret & abominabilia, præmia scriptoribus pollicendo, vt sic populo Romanam Ecclesiam contemptibilem redderet. Sic itaq́ multi multa scripserunt fatua ficta & nephanda, & quanto abominabiliora, tãto misero Imperatori gratiora. Et sic apud eos, ac Ruthenos magis velut aduersus Ecclesiam Romanam blasphemia. Vndè etiam Ecclesiæ consuetudines omnes, quas habet Romana Ecclesia, quæ non sunt apud eos, tenent pro hæresi. Sicut cõficere in azimis, comedere carnes feria secunda & tertia Carnispriuij, radere barbas & alia plura. Exindè fama in vulgus dispersa fuit, quòd Latini nonaginta nouem articulos erroneos haberent. Hinc Græci obstinatissimi fiebant & contra Romanam Ecclesiam sæuiebant. Quorum pertinaciam sequentes Rutheni aduersus Christicolas omnes, maledi-

Græci cum Rom. Ecc. concitãtur

ctiones, blasphemias calumniosè & mendaciter constant, & latratibus ructuant. Et scissi semel ac diuisi ab Ecclesia Romana, nunquã redire, nec de Ecclesia aliter, nisi impiè sentire voluerunt. Et huius mali occasio non minus etiam sumpta est. Postquam Carolus magnus, Orientale Imperium in Occidentem transtulit circa Annos Domini Octingentos. Et hæc nephanda sissio durauit, quousq; Latini Imperium Orientale susceperant circa annos Domini Millesimum Ducentesimum temporibus Innocentij tertij, Alexio filio Isaurij Græcorum Imperatoris cum patre occiso. Quos Latinus quidam cum classe maxima Gallorum & Venetorum à Venetis impetrata, promissione affuturæ vnionis Ecclesiasticæ procurandæ, dum Alexius Constantinopolim versus educeret Imperium recuperaturus, & captiuo patri auxilium præbiturus ac dimicaturus, contra germanum patris, qui eodem patre suo rapto & exoculato ac coniecto in Carcerem Imperium vi occupauerat. Cum quibus conserto bello cum occupatore imperij cum in fugam conuertit Imperio restitutus. Vndè pro gratia Latinus reddenda homo pestifer nitebatur primo classem eorum exuere: vbi præpeditus, conserto cum eis aperto prælio vna cum patre occisus est. Et Græcis hincinde dispersis, Imperio Constantinopolitano potiti sunt Latini Annis 50. & vnio facta est, de qua vnione habetur. Extra de bap. Licet Grecos.

Imperium ex Oriente in Occidētem redit.

Et creatus Imperator primus comes Gallicus nomine Balduinus & Patriarcha Cõstantinopolitanus quidam Venetus. Post annos tandem Quinquaginta Græci recuperauerunt Imperium Ienuensium adiutorio de manibus Latinorum Factusq; est Imperator Græcus Michael Paleologus, qui misit ad Conciliũ Lugdunense per Gregorium decimum celebratum, offerens se velle concordare & vnire cum Ecclesia Latina. De processione tamẽ Spiritus sancti cupiuit erudiri, si procedẽs à Filio nõ procedat à duobus principijs,

Græci victi à Gallis & Venetis, Imperium amittunt An. 1200

co

eo quod omnia ab vno procedunt principio.

Vndè in eodem Concilio declaratum est, & decretum Spiritum Sanctum procedere à Patre & Filio non sicut à duobus principijs sed sicut ab vno principio & non duabus Spirationibus sed una, vt habetur de sum: tri. & fide Ca. lib. 6. ca. 1. Et hanc confessionem fecerunt legati Michaelis Imperatoris Græcorum, & roceperunt, ac reuersi publicarunt in populis decantantes Symbolum Latinũ scilicet in Spiritum Sanctũm qui ex Patre Filioq; procedit. Vndè ex hoc Symbolo Niceno nihil additur, sed potius fit declaratio veritatis. Symbolum Latinum accipiunt.

Et sic quamuis Ecclesia Orientalis in vnione permanebat tamen deerant qui contradicerent unioni, alij palam, alij occultè. Tamen Imperator multos hæreticos obstinatos tales Abbates & Monachos occidi fecit, alios mergi, qui nec rationibus nec autoritatibus sanctorum valebant à sua pertinatia reuocari, qui etiam Ioseph Patriarcham Constantinopolitanum hæreticum depositum eiecit & priuauit sede illa, & Iohannem dictum Vechum, hominem Catholicum in sede collocauit, & sub eius vita tota, durauit vnio.

Vndecima diuisio cœpit per Andronicum filium Michaeli Imperatoris, qui vna cum patre in Imperium Coronatus fuit vbi Gregorio decimo iurauerat de fidelitate fidei & obedientiæ Romana: patre tandem mortuo solus gubernauit Imperium, homo pusillanimis, timidus & peruersus, qui fratrem anhelantem ad Imperium & Græcorum à se defectionem ad eum, metuens eum, incarcerauit. Coronatus hic Gregorius Anno 1272.

Et animaduertens Græcos in vnione fidei & Romanæ obedientiæ vacillantes ac ad defectionem paratos, congregatis omnibus in Ecclesia maiori sanctæ Sophiæ Cõstãtinopoli contra iuramentum factum Ecclesiæ Romanæ palam dixit. Vobiscum tenui semper, te-

neboq́; fidem antecessorum nostrorũ profitendo de processione Spiritus Sancti à solo patre, patriq́; suo defuncto maledixit voce alta, & Anatematisauit eum cum omnibus qui fide sibi adhærebant. Cuius incitatione Græci reuersi ad vsitatum vomitum diuisi sunt ab Ecclesia Romana, Sed vindice Deo quod miser & ignarus metuebat, euenit. Namq; vecordia sua Imperium penè totum amisit. Turci namq́; totam sub eo Minorem Asiam rapuerunt. Et citra maria dominia vastarunt, alijs quoq; ciuitatibus iam à Tartaris, iam etiam à varijs tyrannis direptis, Constantinopolim cum paucis ciuitatibus possedit. Qui nihilominus factus obstinatior & vt aduersus Romanam Ecclesiã Græcos concitatiores & pertinationes efficeret: Iohannem Vechum Patriarcham Constantinopolitanum virum Catholicum, de sede turpiter eiecit & vna cum aliis quos ad errorem suũ deflectere nequiuerat coniectum in carcerem fame necauit. Et Ioseph perfidum ante depositum hæreticum in sedem eius substituit, quem ex eo quod pertinacissimè veritati fidei Ecclesiæ Romanæ resisteret, magnam calumniam fidei appellauit. Finaliter tamen per nepotem suum constrictus, & Imperio priuatus vitam miserabiliter finiuit. Durauit hæc iterum diuisio ad Annum Domini Millesimum Quadringentesimum Trigesimum ad Florentinum Concilium, & à tempore Phocij sc. ab Anno Octingentesimo Quinquagesimo octauo. Schisma hoc ad idem concilium stetit Annis 581. vel citra, quo tempore venit ad Concilium Florentinum per Eugenium Papam celebratum Iohannes, Paleologogus Imperator Græcorum cum Germano suo & Patriarcha Constantinopolitano Ioseph nomine, & multo clero ac proceribus.

Turcæ Asiam minorem vastant.

Schisma Græcus durat Annos 581 vsque ad Annum Do. 1439

Qui auditis terminationibus luculentis ex varijs scripturis & præsertim doctorum eorum Anastasij, Basilij. Cyrilli, Maximi, Dydimi, Chrysostomi quod procedat Spiritus Sanctus à Patre & Filio,

Filio, adquieuerunt & tandem confeßionem susceperunt cum Ecclesia Latina. Et sic denuo fuit vnita Ecclesia Græca ad Latinam.

Duodecima & vltima diuisio. Nam quamuis Imperator cum suis domum rediisset vnitus Ecclesiæ, & eius dogma professus, cùm indè paucis profectus acceßit. Nam etsi ordinati fuerunt doctores & prædicatores, qui hæc populo dissererent: clerici tamen eorum & præsertim Monachi à quibus populi informabantur in doctrina credendi & viuendi, pro maiori parte pertinaces existentes in errore & perfidia aliud dogmatisabant & indurabant populum. Quapropter Dominus Deus malum hoc amplius non tollerans & Ecclesiam Catholicam irrideri toties non sinens, post Annos Quatuordecim permisit in eos exterminium, vt capta Constantinopoli à Turcis, miseri impio tyranno & inimico crucis Christi curuarẽt ceruices suas, qui Christi vicario Romano Pontifici subesse voluerunt & qui Christianis Occidentalis Ecclesiæ commisceri & conuiuere, mutua vnione fuerant dedignati, iuste commeruerũt, vt qui miserabilem mortem euaserunt cum Iudæis & infidelibus in ignominiosa seruitute vniti permaneant.

Constantinopolis capta Ann. 1453.

Qui Turcus nũc Ecclesias Oriẽtales omnes veraciter separauit. Sed proh dolor, homines miseri tam horrendo exterminio ferè imperterriti vsq; modo permanẽt, in sua pertinaci obstinatione. Maluntq; calamitatem omnem perpeti quàm Ecclesiasticæ concorporari veritati, sapientia suorum maiorum prorsus fatuati non attendentes quãtam eis reuerẽtiam Ecclesia Catholica exhibuerit, & vsq; modo exhibet. Itaq; eorum sapientiæ dans honorem: & cultui iustitiæ ab eis exortæ, ac recognoscens, quod Græci fidem salutarem. Primum à Paulo & Barnaba susceperunt vt scibitur Actuum 13 à quibus ad Ecccesiam Romanam deriuata est Petro & Paulo

Fides à Græcis ad Romanos deriuata.

ex Græcia Romam venientibus traditiones Græcorum certas in Missæ certis concentibus continet vsq; modo. Et non mirùm est, quod adeò fremant aduersus Ecclesiam, deseuiantq; in omnes quos sub eius obedientia cernunt consistere. quoniam à iusticia, caritate, & humilitate prorsus sunt alieni, cum omnibus sui ritus Schismaticis Ruthenis.

A iustitia inquam: dicit enim beatus Augustinus, & habentur verba in Canone vigesima quarta quæst. 1. cap. vbi. Quod vbi sana fides non est, non potest esse iustitia quæ scribitur Abacuc secundo & ad Rom. 1. Iustus ex fide viuit, vbi subditur, neq; schismatici aliquid sibi ex ista mercede promittant. Et quod magis est de quo constat, quod caret virtute veræ fidei, præsumitur quod non caret omni vitio, & præsertim fidei opposito, scilicet perfidia.

Huic Ecclesiæ veram fidem profitendi, molesti sunt & infensi & aduersi veræ pietati Religionis Catholicæ quæ prima & summa iusticia est. Quod autem charitate careant, sola diuisione ab vnione Ecclesiastica demõstratur, quæ ex odio charitati contrario procedit. Charitas namq; imperat concordem fraternam vnitatem, quia dilectio proximi, malum non operatur Rom. 13. & inclinat in actus omnes virtutum omnium, quæ vbi defuerit, iræ & odij remanet incendium, nec non contentiones rixæ discordiæ, detractiones, contumaliæ, blasphemiæ. & cæteri quiq; actus viciosi meritò succedũt, dicitur enim in quæst. & cap. quo supra. Quod si hæretici aut schismatici charitatem haberent, nõ dilaniarent corpus Christi, quod est Ecclesia Catholica.

In hæreticis non est charitas.

Ex eadem tandem radice liquet: eos humilitate carere, quæ est ornamentum præcipuum hominis Christiani, quia Ecclesiæ suaue iugum abijciunt, & fortè detrectant, contra quos quæritur Dominus in persona Ecclesiæ Ierem. 2. Confregisti iugum meum,

rupisti

rupisti vincula mea, dixisti non seruiam, scilicet constitutionibus & ordinationibus, ritui & sacramentis tuis arguant te malitia tua, & auersio tua increpabit te. Hæc ibi, & 24. 9. c. Audiuimus. Dicitur Christus non habitare in cordibus eorum qui superbiæ singularitatẽ secuti, à corporis Christi compage semetipsos abrumpũt hinc præcisione sua laborãtes, ad Ecclesiæ Catholicæ detrimentum, famæ gloriæq; confuscationem, semetipsos infames reddiderunt, iuxta illud Dionisii Papæ 29. 7. cap. Alieni. Vbi dicitur. Infames esse omnes censemus, qui Christianam Legem præuaricantur, aut Apostolicam vel regularem postponunt auctoritatem, & ambientes superioritatis & prioritatis titulum in Ecclesia, se tanquam primitiuæ Ecclesiæ sectatores, primos & veros Christianos existimantes infimi facti sunt Christianorum omnium, iuxta illud Alexandri 2. 24. 9. 1. cap. Audiuimus. Item cùm Dominus. circa finem, liquidò constat eum, qui ab integritate Catholicæ fidei recedit, maledicendi & benedicendi potestatem minimè habere. Catholicum nanq;, vt pote se superiorẽ maledicere non valet, id est excommunicare.

Qui infames.

* * * *
* * *
* *
*

APPENDIX DE ERRORIBVS MOSCORVM.

* *
*

PLura eiusmodi, quæ Sacranus Rußica refutans, ex scholastica profert Theologia, existimaui perparum emolumenti, si hîc ponerentur Lectori allatura esse. Sunt enim meræ argutiæ humanæ, vel raris, vel nullis firmatæ testimonijs Diuinis, quibus solis omnis redarguitur in fide error. Quamobrem ijs omißis, Petrum quoque Scargam Iesuitam Vilnensem similia recensentem audiamus. Positis tamen inprimis Græcorum rationibus, quibus suam à Romana Ecclesia defectionem excusare conantur. Primùm inquit, octo capita deinde nouem, postea sex & viginti, Græci Rußis aduersus Ecclesiam Romanam edidere Photius Patriarcha Constantinopolitanus, octo conscipsit, quæ Nicolaus Papa ad Ignatum archimystam Renensem scripto recenset.

Primo quia Romani sabatho ieiunant.

2. Spiritm S. à Filio quoq; procedere asserunt.

3. A matrimonio abhorrent.

4. Sacerdotes confirmationem Baptismi facere non permittunt.

5. Interuallum temporis ante Quadragesimam producunt.

6. Agnum Paschalē vnà cum corpore Christi, in altari cōsecrāt.

7 Sacer-

7. *Sacerdotes illorum barbas radunt.* *Errores Latinorũ.*

8. *Diaconos absq; Sacerdotio, Episcopos faciunt.*

Posthæc ducentis fermè interiectis annis Papæ Leonis 9. tempore, hoc etiam nouum caput addidere. Quia ijdem Romani, pane azymo in Sacramento corporis Domini vtuntur. Plura deinceps alia, ira inuidiaq; flagrantes commenti sunt & hæreses vocarunt. quo, eò magis Russos, gentem simplicem, è quorum monumentis hæc producimus deciperent.

10. *Quod Romani Pontifices in bella prodeunt.*

11. *Ieiunij tempore pueros lacticinijs vesci sinunt.*

12. *Non contenti pictis imaginibus, sculptis etiam vtuntur.*

13. *Crucem digito humi factam pedibus terant.*

14. *Virginem Mariam Dei genitricem non vocant.*

15. *Ad altare mulieres admittunt.*

16. *Suffocatis auibus alijsq; cum sanguine, item ranis & vrsis vescuntur.*

17. *Ori Baptizati, sal ingerunt, & luto ex sputo facto, aures illinunt.*

18. *Aqua se quotidie, ritu Iudaico aspergunt.*

19. *Tota manu benedicunt, signum autem crucis vno digito exprimunt.*

20. *Ab tempore ieiunij, vsque ad Pascha, Halleluia non canunt.*

21. *Cadauera mortuorum Episcoporum, aliquot hebdomadas insepulta seruant, nec illorum manus transuersim, figura crucis componunt.*

22. *Sacerdotes eorum, tres vno die Missas celebrant.*

23. *Consanguineas in matrimonium ducunt.*

24. *Monachi ipsorum carnes comedunt.*

25. *Tempore quadragesimæ sanctam crucem abscondunt, neq; flexu poplitum adorant.*

26. *Loco participationis Cœnæ Domini, sacerdotem sacrificantem osculantur.*

Hæc Scarga cap. 12. libri 2. Polonici, Anno 1577. Vilnæ excusi de vno pastore, vnitate Ecclesiæ, & Græcorum ab illa secessione. Capite verò 2. partis 3. hosce errores tā Græcorum quam Russorum enumerat.

Errata Russorum.

1. *De processione Spiritus S. perperam sentiunt, æqualitati Filij cum Patre hac ratione detrahentes.*

2. *Datam esse à Deo Ecclesiæ Rom. eam auctoritatē, vt totius mundi Ecclesiis præsit negant.*

3. *Nondum esse sanctos in cœlis, nec dum frui faciei aspectu Dei propterea quòd nondum resurexerint credunt.*

4. *Nullum esse purgatoriū aiunt, nihilominus tamen pro mortuis orant.*

5. *Matrimonium voce Diuina indissolubile pronuntiatum, posse p̄ hominē solui putant. Vnus illorum aliquot vxores simul habet, Popæ, id est, sacerdotes atque Episcopi, vota Deo nuncupata, ac id ipsum sacramentum disiungunt dissoluuntq;. Potentiores autem, tonsas monachas in matrimonium sumunt.*

6. *Septem tantùm Concilia esse debere. Si verò vel octauum vel nonum foret, id pro Anathemate habendum dicunt.*

7. *Corpus Christi, in pane infermentato consecrari, nefas habent.*

8. *In Missa, panem nondum consecratum, genibus flexis adorant: cùm autem consecratus fuerit, nullum honorem sanctiss. Christi corpori exhibent.*

9. Et

9. *Et corpus & sanguinem Christi in ara, non solo Dei verbo, sed sacerdotis etiam precationibus fieri existimant.*

10. *Idem sacramentum feria quarta tantùm ante Pascha consecratum, propter ægrotos, totum annum conseruant, negantes alijs diebus idem consecrare dariq́ꝫ ijsdem licere, cùm tamdiu haud posit panis species salua durare.*

11. *Popæ id quod reliquum est corpotis Chtisti, à fidelibus non absumti, peracto prandio templum ingressi interdum semipoti, vel nulla vel parua cum reuerentia comedunt.*

12. *Parui id pendunt, si vino, accedentium frequentia exhausto, tantùm aqua post consecrationem affundatur, vt nullus eius sapor supersit, quod vbi fit, nec sacrari, nec esse sanguis Christi potest.*

13. *Nec pluris faciunt confesionem peccatorum, nam Popæ peccatis contaminati, nulla alia confeßione facta præter eam, quæ vulgo fit ab omnibus semel in anno, ad Liturgiam obeundam accedunt, quo pacto non id solùm quod sacramento absqꝫ pœnitentia sumto iniuria fiat: verumetiam communicantes sibi exitium attrahunt.*

14. *Confirmatio Baptismi non est illis Sacramẽtum, quæ etsi ad solùm pertinent Apostolorum successorem Episcopum: tamen eam vulgaris sacerdos peragit.*

15. *Extremam olei vnctionem, errore intolerando, homini mortuo adhibẽt, quasi soli corpori anima destituto, accomodanda sint Sacramenta.*

16. *Neminem, vxore carentem ad sacerdotium admittunt, nec vllam Popam, cui Popadia non sit habent. quo facto castitatem exelsim noui Testamenti virtutẽ contemnunt, donum Dei corrũpunt quodqꝫ idem Deus largè nõnullis dare potest, id omnibus detrahunt & à sacerdotali dignitate reijciunt.*

17. *Cleri apud eos consecratio, non fit sine pecunia. Dare enim consecrandum Episcopo consecranti, aliquot florenos oportet, quod tamen minimè dicitur esse peccatum.*

18. *Negant chrysma, Episcopo siue Metropolitæ, præter solum Patriarcham consecrare fas esse. At uerò tam longè petitum, aut in itinere perit, aut adulteratur, vel ætate consumitur. Id autem apud Catholicos, Episcopus quotannis renouat, Sacramentis quibusdam adhibendum.*

19. *Cærimonijs ritibusq; plus quàm par est confidunt. Ad hoc in Imaginibus, Sanctis inuocandis, alijsq; Ecclesiasticis rebus, multa iniquè committunt. Hæc sunt Scargæ verba paucis comprehensa, qui capite tertio ait Moscos, adeò abominati detestatiq; Ecclesiæ Romanæ homines, vt illos pro Ethnicis habeant, & si occidant, obsequium se Deo præstare sibi persuadeant. Addit idem allegatum superioribus annis ad Lituanos, à Patriarcha Constantinopolitano, quendam sacrati ordinis virum, perduci eò non potuisse, vt Valerianum Episcopum Vilnensem salutaret, negans sibi suisq; quidquam commercij in rebus fidei, cum hominibus Latinæ Ecclesiæ, qui ipsis hæretici essent, habere licere.*

Et Scarga quidem Ecclesiastes, doctissimi Andræ Volani Euangelici duersarius, ista de odio Græcorum Russorumq; aduersum Romamanenses: suum in Euangelicos egregiè dissimulans. quod tum re ipsa declarauit, cùm Anno 1580. Lutherianos, ita esse omnibus exosos debere, suos Vilnæ doceret, vt & obuios conspuerent. Cuius rei; cum ipsemet obuius concionatori Euangelio factus, exemplum edit alijs imitandum, (audita refero) contusum os, ex quo sputum exierat, manu cuiusdam, id spectantis pij Nobilis, homo maledicus domum retulit.

ALE-

ALEXANDER GVAGNINVS VERONENSIS, *Eques Auratus, peditumq́ præfectus. In descriptione Sarmatiæ Europeæ.*

De Religione Moscouitarum omniumq́ Ruthenorum.

RVtheni omnes postquam semel fidem Christianam Græcorum ritu anno restitutæ per Christum salutis 942. susceperunt sub Olha Ducissa & Volodimiro filio eius Monarcha Russiæ in ea ad hunc vsq; diem vnanimiter fortiterq́; perseuerant. Quamuis quidam proceres Russiæ Polono Regi subiectæ doctrinam Lutheranam, & Zuinglianam sequãtur sed vulgus omne maiorq́; pars magnatum & nobilium fidem antiquitus Græcorum ritu susceptã firmiter retinent, Sic quoq́; omnes regiones Russiæ quæ alba dicitur Moschorum Principi subiectæ Christianæ fidei quam à Græcis susceperunt vestigijs firmiter vnanimiterque insistunt. Vnus autem totius Russiæ Metropolitanus olim erat tam Moschorum, Lituanorumq́ue Ducibus Regiq́; Polonorum tributarius qui sedem suam primo in Kiouia Russiæ, Lituanorum Metropoli ciuitate retinebat tandem in Volodimiriam postremo in Moschouiam translata est. Cùm autem Metropolitanus Moschouiæ septimo vnoquoq; anno Russiam Lituanis subiacentem causa exigendarum pecuniarum inuiseret ablataque magna pecuniarum summa discederet. Vitoldus magnus Lituaniæ Dux, re considerata, prouincijs suis, ne thesauris

Rutheni Christiani

Metropolitanus Russia.

exhaurirentur, consulere volens, Episcopis Abbatibusq́; Russiæ conuocatis iudicio corũ. Metropolitã in sua Russia elegit, qui sedem suam Vilnæ (quæ est Lituaniæ metropolis) habet in Basilica diue virginis, quæ Ruthenis Preczista, id est, castissima dicitur. Hic autẽ metropolita rarò Vilnæ commoratur. Est verò Episcopus Vilnensis præcipuus secundum ordinem Ecclesiæ Romanæ. Ipsa enim Vilna Romanum ritum sequitur: sed media pars Rutenorum eam incolit pluresq́ue Ecclesiæ in ea Rutenicæ quam Romanæ conspiciuntur. Porrò omnes Metropolitæ Ruthenorum à Patriarcha Constantinopolitano autoritatem suam habent, & primò omnium Episcoporum Abbatum & totius ordinis spiritualis iudicio, & consensu Metropolita eligebatur, sed nũc hanc autoritatem magnus Dux Moschouitarum sibi asciuit suoq́; iudicio Metroplitam in Moschouia constituit.

Mietropolitanus Russiæ in Lituania eligitur.

A sancto Andrea Apostolo Rutheni se fidem Christianam suscepisse iactant, adhuc ante Olham, & Volodimirum, quem ex Gręcia per Pontum Euxinum ad ostia Boristenis fluuij, gẽtiliter Dnepr dicti, apulisse annales eorum testantur, & inde ad Kiouiam, tunc temporis metropolim Russiæ, aduerso fluuio peruenisse, atq; ibi omnem terram Russie, benedixisse, & babtizasse, signumq́; crucis cũ illic constituisse. Ex Kiouia tandem aiunt eum ad fontes Boristenis Dneprisko dictos peruenisse. Indeq́; in Nouogrodiam magnam deinde per mare Germanicum Romã vsq́; nauigasse. Postremò in Peloponeso Græciæ, sub Ago huius nominis Rege, propter Christũ crucifixum fuisse. Archiepiscopi in toto Imperio Moscorum duo sunt, vnus in Nouogardia magna, qui habet prærogatiuam insulam albam

S. Andreas in Russia esse dicitur

Archiepiscopi Moscouiæ, & Episcopi.

bam bicornem nostrorũ Episcoporum more gestandi. Secũdus in Rostouia. Episcopi sunt multi, videlicet Permiæ, Susdaliæ, Twerensis, Columniæ, Cernigouiæ, Rhesanensis, Smolenstensis Pleskouiensis, &c. Vestes eorum sunt sicut aliorum Monachorum nigræ, nisi quod aliquando sericeas ferunt, & præsertim pallium nigrum, quod habet à pectore tres fimbrias albas, ad similituditem riuuli fluẽtis inflexas, quod significat ex cordibus eorum riuulos doctrinæ fidei, & bonorum exemplorum scatere. Metropolita autem, Archiepiscopi, & Episcopi, Abbates, Monachi carnibus perpetuò abstinent. Prouẽtus necessarios ex prędijs, & alijs extraordinarijs accidẽtibus & beneficijs habẽt. Arces verò vel ciuitates, & omnes administrationes seculares, eis ademptæ sunt. Sed metropolita Russiæ Polono Regi subiectæ, & alij Episcopi villas ciuitatesq; possident. *Vestitus Episcoporum.*

Abbates qui Igonomei priores qui Archimandritæ dicuntur, & omnes Monachi durissimas, molestissimasq; leges & regulas præscriptas habent, nullo solatij genere recreari eis cõceditur. Omnes non solùm Principis, sed cæterorum nobilium mãdatis parent: Plures eorum ex Monasterijs in hæremum se conferunt, ibiq; in arctis tuguriolis, aut soli, aut cum socijs manent, victum de radicibus arborum, & varijs terræ herbis acquirunt. *Monachi.*

In sacerdotij gradus illi tantum promouentur, qui diu apud Ecclesias seruierũt. In Diaconum autem nemo consecratur, nisi vxorem habuerit, vnde interdum & matrimonio copulantur, & in Diaconatum consecrantur. Præterea qui virgini stuprum aliquãdo obtulerit, aut vxorem suam primo concubitu viciatã animaduerterit, in Diaconatum non ordinatur. Mortua vxore sacerdos à sacris

prorſus ſuſpenditur, niſi monaſterium ingreſſus iuxta regulam viuat, officijs etiam Diuinis peragendis ſi caſtè viduus vixerit velut miniſter cum cæteris Eccleſiæ miniſtris choro intereſſe poteſt. Si autē viduus ſacerdos aliam vxorem, (quod eis liberum eſt) duxerit, is munere ſacerdotali priuatur, nihilq́; commune cum clero habet. Nullus ſacerdotum Monachorumúe, horas canonicas dicit niſi habeat imaginem alicuius Diui præſentem, quam etiam nemo niſi cum magna veneratione attingit. Qui autem eam in publicū profert, manu eam in altum extollit, quam omnes prætereuntes cruce ſe ſignantes inclinando plurimum venerantur. Libros Euanglij maxima veneratione proſequuntur, neq́;, eos manibus tangunt, niſi prius caput multoties inclinando, cruce ſe munierint. Omnes ſacerdotes ex contributione quadam certa ſuſtentantur. Aſſignantur etiam eis domunculæ cum agris & pratis, vndè victum ſuis vel famulorum manibus, more agricolarum acquirunt.

Sacerdotū regula.

Sacerdodes Romanos confundunt, qui cælibem vitam ducere ſeſe iuramento obſtringunt, cum ſancta Synodus quæ fuit iu Gāgra ſcribat in quarto Canone, qui ſpernit ſacerdotem ſecundum Legem vxorem habentem, diſcens quod non liceat de manibus eius Sacramentum ſumere. Anathema ſit, id eadem Synodus dicit, omnis Sacerdos & Diaconus propriam vxorem dimittens Sacerdotio priuetur,

Habitu haud diſſimili à ſecularibus veſtiuntur ſolùm modo pileolum nigrum rotundum quo raſuram tegunt geſtant. Comam ad brachia protenſam nutriunt, omnes baculos Poſoch dictos, quibus innitūtur, cum manubriis

brijs incuruatis gestant.

Rutheni secundum Calendarium suum, plurima festa Diuorum, non his diebus quibus Romani celebrant. Trinitatis festum celebrant feria secũda Pentecostes, in octaua autem Pẽtecostes festum omnium sanctorum obeunt. Festum verò Corporis Christi more Romanæ Ecclesiæ non venerantur. Viri præstantiores peractis sacris, ebrietate & commessationibus, festos dies consumunt. Ciues artificesq́ue Diuinis peragendis interesse solẽt quibus peractis laboribus domesticis, cæterisq; negotijs incũbunt dicentes feriari & à labore abstinere dominorum esse. *Festa Ruthenorum*

Nicolaũ sanctum inter cæteros diuos præcipuè venerantur, eumq; Diuino ferè cultu prosequntur, Templaq; præcipua nomini eius dicata erigunt, de cuius plurimis miraculis frequenter prædicant.

Habent etiam in Catalogo sanctorum Romanos quosdam Pontifices, quos inter sanctos venerantur. Cæteros verò qui post eorum schisma fuerunt (quando à Romanis disiuncti sunt) execrantur, & pro hæreticis grauissimis eos habent, eosq; scismaticos appellant.

In septimo enim generali Concilio, quod sub Adriano Papa celebratum est, conclusum esse dicunt, vt ea quæ in præcedentibus Synodis constituta conclusaq; fuerint, in posterum quoq; solida rata, acceptaq; & perpetua teneantur: nec posthac cuiquã sub graui anathematis pœna aliud Concilium celebrare, aut accedere licere. In his autem septem Concilijs, hos Pontifices Romanos fuisse constat, quos Rutheni inter sanctos venerãtur, dignosq; Cathedra sancti Petri dicunt. Ideò quod secũ sentirent, in prima Synodo, Papam Syluestrum, in secunda Damasum, in tertia *Concilium sub Adriano Papa.*

Celestinum, in quarta Leonem, in quinta Vigiliũ, in sexta Orphanium, in septima Adrianum: omniaq; Concilia & Synodos. Post hos septem prædictos Synodos celebrata, maledicta, peruersa, & hæresi turpiter deprauata, esse dicunt. Erat quidẽ Metropolitanus Russiæ, Isidorus nomine, qui sedem suam in Kiouia retinebat, is ad Concilium Florẽtinum, ꝙ celebratum est sub Eugenio Papa venerat, vbi Ecclesias Ruthenicas abiectis Græcorum ritibus, cum Romana Ecclesia vniuerat. Tandem in Russiam reuersus cùm propositum suum, & rem iam conclusam Ruthenis proponeret, illosq; ex verbo Dei ad vnitatem & concordiam fidei instrueret captus, omnibusq; bonis spoliatus, in carcere coniectus est.

Isidorus Metropolitanus.

Doctores Ruthenorum.

Doctores quorum dogmata Rutheni sequuntur sunt hi, Basilius Magnus, Gregorius Nazianzenus, & Iohannes Chrisostomus, quem illi Zloto vsti, id est, aureum os habentem appellant. Gregorij etiam Pontificis Romani libros, de moralibus scriptos habent.

Sacrum.

Sacrum siue missa Sclauonica lingua apud illos peragitur intermixtis etiam aliquãdo cantionibus Græcis, Epistola & Euangelium, quo magis à populo percipiantur extra chorum in medio Ecclesiæ astanti populo clara voce recitantur Concionatoribus carent, satis enim esse putant sacris interfuisse, ac Euangelij Epistolarumq; verbaque vernacula lingua recitat sacrificulus, audiuisse, concionariq; in suis Ecclesijs obstinatissimè prohibent, dicunt enim se hoc modo varias hæreses & diuersas de fide opiniones effugere, quæ ex cõtionibus & subtilibus argumentis sophisticisque quæstionibus oriuntur.

Concionatoribus abstinent.

Panem ad sacrificandum hoc modo sacrificant, vnus

eorum præparatum panem ad ſacrificandum in patena ſuper capite, per minorem portam de ſacrario egreſſus portat, alter verò copertum calicē vino repletum cæteris Diaconis vel ſacerdotibus imagines ſanctorum, Petri, Pauli, Nicolai, vel Michaelis archangeli, magna populi circunſtantis acclamatione & veneratione præferunt, quidam ex circūſtantibus acclamant vulgari oratione, Domine miſerere, alij fronte terram gentili more percutiunt, quidam ſe ſigno crucis frequentius caput inclinando muniunt, varia denique veneratione ac cultu circunlata ſigna venerantur. Poſtea finito circuitu per mediam chori portam Sacerdotes in ſacrarium etiam ingrediuntur, ſacrumque peragunt. Quoties ſe ſigno crucis muniunt, id manu dextra ſic faciunt vt frontem primum, deinde pectus, mox dextram ac demum ſiniſtram pectoris partem punctis in formam crucis tangant. Quod ſi quis aliter ſe ſigno crucis munierit hunc velut hæreticum obiurgant.

Cōſecratio panis

Gloriantur Rutheni ſe ſolos cum Græcis veros Chriſtianos eſſe, Romanos verò & alios Chriſtianos damnant & execrantur, tanquam primitiuæ Eccleſiæ deſertores & ſeptem ſanctarum Synodorum præuaricatores.

BAPTISMI Sacramento Rutheni hoc modo vtuntur: nato infante, ſacerdos ſtatim accerſitur, qui ante fores puerperæ habitationis, certas orationes dicere ſolet infantiq; nomine impoſito domum reuertitur. Poſtea puer in templum defertur, hocque modo baptiſatur, in aquam immerſus, Criſmathe quod hæbdomada, feria ſexta Paſchā præcedente, conſecratum eſt vngitur, deindè Myrrha: Poſtea capillos infanti ſacerdos abſcindit, eoſque ceræ in-

tricatos in Ecclesia certo loco deponit. Sal autem & Saliuam Romano more, cum puluere mixtam inter Baptizandum non adhibent, aquam verò baptismatis pro singulis infantibus consecrant, & continuò post baptismum in foueam ad id præparatam eam effundunt. Fideiussores verò vel susceptores infantis, quoties circa baptismum sacerdoti interroganti an Diabolo infans renuntiaret corespondent, toties in teram expuunt.

Confirmationis, seu inunctionis Sacramentum maximè abhorrent, hocq; argumento vanam, & damnabilem confirmationem, esse approbant, quod in Synodis omnibus ferè dictum sit præcipuè verò in Nicæna, confiteor vnum Baptisma in remissionem peccatorum, cùm autem vnum sit baptisma vnum etiam esse Crisma, & virtutem eandem Sacerdotis & Episcopi circa Sacramenta distributa, dicunt esse.

Pvrgatorivm, Græci & Rutheni negãt, sed dicunt vnumquenq; secundum opera sua, post mortem locum designatũ habere vbi diẽ iudicij extremi expectaret, pios quidem cũ Angelis placidis, in lucidis & amenissimis Aelysij viriditeris campis recumbere, impijs autem in obscuris cæcis, nigrisque caligine obductis voraginibus, cum Angelis terribilibus destinatam esse mãsionem, ad expectandam iudicij diem, vnde illæ animæ quæ in locis amænissimis & splendididis, cum Angelis placidis benignisque collocatæ sunt, gratiam Dei sibi futuram cognoscũt, assidueque iudicium extremum fieri petunt. Aliæ contra condemnationem sibi imminere & pænas terribiles in caliginosis voraginibus sitæ præsagiunt, idque eò maximè allegant quod animæ post mortem in cœlũ statim non ascendunt

Opinio de animabus

dunt neque in infernum. Quibus enim illud verbum à Christo in nouissimo die diceretur, venite benedicti patris mei possidete regnum cœlorum, &c. Cùm iam omnes antea in cœlo sint, & contra, ite maledicti in ignem æternum, cùm iam olim in inferno condemnati fuerint. Neque etiam animam à corpore separatam pœnis obnoxiam esse credunt, nam cùm anima se vitijs cum corpore simul contaminauerit, cum corpore etiam expiandam putant, quod ego Theologis discutiendum relinquo. *Matthæi 25.*

Funebre autem sacrum pro defunctis ideò faciunt, quod ijs sufragijs tollerabiliorem animabus locum impetrari sperant, vbi faciliùs extremum diem iudicij expectare possint. Imò etiam cum aliquis magnæ autoritatis vir moritur, tunc Metropolitanus siue Episcopus, Epistolam ad Sanctum Petrum scribit, sigillo suo & manus subscriptione munitam, quam super pectus defuncti ponit, dans testimonium de bonis pijsque operibus eius. Vtque in cœlum faciliùs post diem iudicij admitteretur, & Christianæ Religionis Catholicæ agnoscatur, subscribunt. Prætera agreste vulgus circa mortuorum sepulturam, varijs cæremonijs & superstitiosis plerumque vtitur. Sepulturæ eorum in syluis, & vbi agris tumulos aggestis lapidibus muniunt, signumque crucis super imponunt. Loca pro sepeliendis defunctis non consecrant: aiunt enim corporibus Baptizatis Sacramentisque Christi dicatis, & consecratis, terram ipsam & non corpora terra consecrari. *Mortuorũ cæremonia*

SPIRITVM quoque Sanctum à Patre tantum & non à Filio procedere confitentur, ac Romanos dicentes credo in Spiritum Sãctum, qui à Patre & Filio procedit, confundunt, eosque conformes hæresi Macedoniæ & Arianæ

dicunt: hac de causa quod duo principia duasque voluntates de Spiritu Sancto & duas virtutes adducerent, & honori Spiritus Sancti detraherent. Hic autem Rutheni non intelligunt vnam esse Diuinitatis voluntatem, potestatem, gloriam, & honorem. Sicque secundum Concilium Nicænum, contra Arrium, & Constantinopolitanum contra Macedonium celebratum dicũt: Credo in Deum Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, Dominum verum & viuificantem à Patre procedentem, qui cum Patre & Filio simul adoratur & cõglorificatur.

* * * *
* * *
* *
*

DE

DE RVSSORVM RELIGIONE, RITIBVS NVPSIARVM, FVNERVM, Victu, Vestitu, &c.

ET

DE TARTARORVM RELIGIONE AC MOribus vera & luculenta narratio.

AD

D. DAVIDEM CHYTRAEVM recens scripta.

Alia eiusdem argumenti

DE RELIGIONE ET SACRIFICIIS veterum Borussorum

Ad CL. V. Georgium Sabinum olim missa.

N epistola mea, XVII. Kal. Maÿ ad te missa, pollicitus sum, de Russorum religione & ritibus pauca me tibi perscripturum. Accipe igitur erecta fronte quod mittimus, & hoc tibi persuade, fieri posse ut verba quidem nō satis Romana scribam. Res autem ipsas mēdaciÿ & vanitatis pœnitùs fore expertes. Nihil enim ex aliÿs auditū, nihil ex aliorū libris haustū, nihilq́; incognitū cōmemorabimus, sed quidquid oculis vidimus nostris, de illo cōtestabimur.

Polocia deditione recuperata, Soccolia, Czussa, Turobla & alijs Albæ Russiæ oppidis ferro & flamma funditus euersis, Germani omnes, qui sub Christophoro Bomlstorffio militabant, dimissi sunt. solis Borussis, in Russia manendum fuit, vt aliquo tamen præsidio istarū terrarum incolæ defenderentur, si quam fortè eruptionem facere vicini vellent Moschi.

Religio Russorum. *Ego itaque media in barbarie hærens, amaras animi molestias ista ferè ratione semper excussi: Flamincs Rutenicos adij, cumq; illis per interpretem de fide & religione collocutus sum. Si verò interrogantur, an in sanctam Trinitatem credant, constantissimè quidem hoc ipsum adfirmant si testimonia sacrarum literarum tibi dari petis, illi in libris suis quos p manus à maioribus acceperint, ita scriptum esse aiunt. porrò si* LIBROS *istos videre quis auet* *Doctrina.* *Psalterium Propheta & Regis Dauidis, quod ipsorum lingua apud Ostorocenses impressum Excel. tuæ mitto ostendunt. Nouum præterea Testamentum. Apostolorum res gestas. D. Pauli Epistolas omnes: Item Homilias Chrysostomi, Basilij, Gregorij Nazianzeni ex Græco conuersas & manu scriptas habent, cum preculis quibusdam ad beatam Dei genitricem & S. Nicolaum dicendis, neque tamen quare hos libros possideant, scire possum, cum diebus Dominicis puras solummodo fabulas populo prælegant. Ista enim feria quā nos legimus Euangelion de renato ex mortuis filio viduæ Nainicæ, hospes meus, Consul Deisnensis, Alexius Cæsarinus Rutenus in suo se templo hanc lectionem audiuisse dicebat: Christum matri Mariæ obuiam factam suppliciter ab ea vnum rogasse numum. Matrem verò cùm & ipsa nihil haberet argenti filium Christum cum dolore suo dimisisse è conspectu. Vides qualibus nugis decipiant miseram plebeculam, sed nec ipsi Doctores meliora sciunt & si audiūt, cachinno quodam explodunt, soli namque suam admirantur barbariem.*

Papæ

Papæ Romani nomen ægrè in aures dimittunt suas, seq́ue Græcorum socios in religione, & Pontificis Bizantini maiestatem venerari clamant, qui quidem suum Metropolitã in vrbe Moscouia habet, virum apud Ioannem Basilidem summæ auctoritatis & existimationis, quod ex Christiano Boccornio, Magni Ducis concionatore, qui triennium in aula Moschorum cum suo principe vixit intellexi. *Archiepiscopus.*

Ruteni verò, qui Regis nostri Imperio parent, Metropolitam suũ Vilnæ habẽt, cui nomen est Anicephoro Hunc magnifico & splẽdidissimo habitu indutum, senioq́ue & cana barba venerabilem, 20. Iunij Vilnæ sacra peragentem vidi.

Templa. *Russi delubra habent plerumq́ue lignea, tecto scandulari, in summitate templi signum Christi in crucem sublati conspicitur. Horologijs scioterícis planè destituuntur. Et tamen die Solis circiter quartam matutinam* νεκροθάπτης *eorum tintinnabulis pulsans populum ad sacra vocat. Tùm verò matres atq́ue viri, pueri innuptæq́ue puellæ lecto valedicentes vestem sumunt, & ad Ecclesiã summa cum festinatione properant.*

Verum enimuerò pedem domo non efferunt, nisi prius genium suum dictis precibus mitigauerint. Habent autem tabellam quisq́ue ligneam, in qua capita aliquot depicta conspiciuntur, ad hanc cum tota familia accedentes, cum gemitu & lacrimis S. Nicolaum, eiusq́ue in cœlo commilitones pro salute domus suæ supplices deprecantur, atq́ue interim tanta cũ deuotione pectus tundunt, vt cuiuis astanti facilè cordolium excitent.

Iamq́ue penatibus placatis ad Sacram ædem discedunt, cuius limina quamprimum tetigerunt, magna cum reuerẽtia caput telluri illidunt. Et sanè, si frons animi ianua rectè dicitur, non video quali sub sidere homines Dei numen religiosius adoraturi sint, quàm hi de quibus loquimur, si modo pro vanis fabulis verbi cæ-

lestis veritatem aliquando cognoscant. Dolendum autem magnoperè est, lucem clarissimam Euangelij illis nondum pœnitus illuxisse.

Locum templi secretiorem Flamines bini occupant hîc ara sancto Nicolao dedicata videtur cũ eiusdem imagine. Auditores & populus in ambitu templi sese continet. Fœminæ verò quæ præterita nocte Veneri militârunt in penetralia sanctæ ædis non veniunt, ne locum profanent. Cæteræ accedentes propius candelas cereas inflãmant & sacrificulo offerunt. Ille candida veste bombycina indutus est, caluitio & pallida facie deformis, Crucem sanguinei coloris à tergo pensilem habens.

Tandem è Sacrario egreditur, & thurribulum dextra tenens, tàm forti odore Diabolus ex loco sancto abigit. Mox rituales libros promit, & aliquam fabellam de S. Nicolao recitat, quem illi tanquam Deum tutelarem semper colunt Euangelij lectionem vnam nunquam hic audiui. Intereà adytum clauditur. Sacerdos si inter legendum aut erret, aut lingua titubet, aut vocem aliquam depressius enunciet, grauissimè propterea ab auditoribus obiurgatur qui eum & sacro loco indignum, & libros alij tradendos vnanimi voce proclamant.

Conciones

Lectione finita ad anticum sacrarij in quo imago Nicolai asseruatur, sese conuertit, Deúmque patrium multis suspirijs rogat, vt commoda Russorum & gentem sibi deditam contra hostes incolumen seruare dignetur. Orantem lamentabili vociferatione & quiritatu excipiunt non tantùm scholastici, sed omnes quotquot isto videntur in fano: subindè iterantes hanc vocem, Hospody pomyloy hoc est propitiare nobis ô Domine. Dum hæc aguntur, anticum sacrarij non aperitur.

Missa.

Mysta autem per pseudothyrum in illud ingreditur daduchis tribus præcedentibus. Cũ in aditum ventum est sacram Cœnam

verbis

verbis ab ipso Christo expreßis consecrat. sed lingua tantùm patria. atquæ hæc fiunt in ara Nicolao sacrata.

Mox fores patent. Populus verò quia certum numen in isto loco habitare existimat, egredienti Sacrifico magno eiulatu occurrit, sexcenties hanc vocem decãtans, Hospody Pomyloy. *Hunc clamorem & cymbalorum tinnitus mirum in modum auget.*

Vt verò in toto iam facta silentia templo, Sacerdos pedetentim procedens, arcana sacra toti populi commonstrat, calicemq́ plumbeum, cum operculo serico in dextra, & scutellam ex eodem metallo in sinistra tenens, dum in genua procidunt auditores, ille lingua Rutenica hæc verba proloquitur: Hoc est Corpus, & hic est sanguis Domini Iesu Christi, quem Iudæi innocentem morte mulctarunt. Tum denuò inter gemitus & suspiria muliebriter lamentantur, & tundunt pectora palmis.

Flamen illicò in sacrarium regreßus, in ara Nicolai sacramentum deponit, donec veniant qui eo vtantur, quod interdum fit sequenti die. Calicem si vinum non habent, ex calido Medone consecrant. Panem verò azymum domi suæ pinsunt ciues & deindè quoties cœleste illud conuiuiũ accedere gaudent, sacerdoti offerunt vt consecret, & cum calice distribuat.

Peractis sacris, libro ad manum resumto Psalmum vnum vel plures demurmurat sacrificulus, crucémque ex argento puro factam omnibus exhibet osculandam, posteà suam quisq́ domũ discedunt, & admodum rari ad vespertinas preces reuertuntur.

Polociæ autem & Vilnæ, maiori pompa & splendore rebus diuinis vacant. Vbi supellectilem ex auro & argento copiosam habent in Ecclesiis. Vilnæ triginta templa habent, omnia ferè opere lateritio structa.

Statuas nullas in templis venerantur, sed D. Nicolai & Mariæ virginis imaginibus scrupos quosdam argenteos, Coralia, & *Statuæ nullæ, sed Imagines pictæ*

aliàs exuuias dono dederunt. Has quoq; picturas, tanq̃ numinis alquid habentes religiosè colunt & quotannis in Duna fluuio bis abluunt, atque tandem magna cum pompa pristinum reducunt ad locum.

Præterea mysticæ ablutionis sacramentum in suo cœtu retinent, ita tamen vt in hoc negocio per omnia fere quam proximè ad Romanenses accedant, Multùm hic perditur olei, operæ & vnguenti. Post longas tãdem ceremonias Flamen toto congio perfundere solet infantem, ita inquiens: Baptizo te per nomen Patris & Filij, & Sãcti spiritus. A patrinis deindè more patrio vrnis aliquot tenellus pusio humectatur: Et licet hîc aspera hiems crudelissimè sæuiat, tamen tãta gelidarum copia aquarum suã sobolem abluunt. Si quis caussam quærit, respondent illi, à teneris assuescere multum est. Postremò Flamen infantulum iterum compræhensum blandè exosculatur, illiusq; caput ad crucem, quæ templi foribus incisa est magno impetu ter vibrat, & nisi testes baptismi ictus audiant, indignantur proptereà, neque puerum rectè sacris initiatum credunt. Sacro finito Flamini tres panes (quos à forma pyramidali Piracno vocant) porriguntur cum numis aliquot argenteis, templúmque clauditur.

Baptismus

Sacerdotes Rutenici proprias vxores habent, & sunt coniuges. Si quis dicit à Papa matrimonium clericorum improbari, excandescunt vti rapidis cùm ferrea flammis lamina Cyclopum excoquitur flagrante camino. Reditus certos & certa stipendia non accipiunt, & tamen auditorum beneficentia liberaliter aluntur. Cucullos prorsus ignorant. Cærulei coloris tunicam plerumq; duplicem habent, capillis ad humeros & pectus dependentibus apprimè gaudent: & quo quisque est nigrior, & adspectu inamabilior, tantò maiori apud populum est in dignatione. Raso præterea vertice & immissa barba grauitatem præ se ferunt singularem. Vitæ

Sacerdotes

alioqui

alioqui adeò impuræ & execrabilis, vt non delubris Deorum, sed pistrinis molitorum dignos adfirmare possis. Si quoties enorme aliquod flagitium perpetrarunt, ad populum se satis arroganter excusant, seq́; Deorum fratres & vicarios esse aiunt, ita quidem, vt quidquid egerint, id cæli Quiritibus gratum exstitisse minimè dubitent. In tabernis publicis vinum adustum totos dies potant. Cumq́; iam nec mens nec pedes officium faciunt, sæpe velut emortui in medijs plateis concidunt & obdormiscunt. Germani certè milites non semel iacentes perminxerunt. Posterò die cùm ad peragenda sacra in templũ redeunt, non aliter coluntur à populo & amantur, quàm si nuper ex concilio immortalium Deorum missi venissent legati.

Scholas semper templis adiunctas habent, in illis triginta annorum iuuenis prima literarum rudimenta pueritiam docet. Literæ ipsorum alphabeticæ veteribus Græcis quam simillimæ sunt. Catechesi nulla vtuntur: sed preculas ad beatam Virginem & D. Nicolaum in libris descriptas pueris proponunt. Symbolum tamen Apostolorum verbis quibusdam immutatis addiscunt. huic adduntur Hymni Dauidis, quos illi nocturna versantque manu, versantq́; diurna. Pueri annorum trium & quatuor si fortè inualetudine aliqua corripiuntur, statim Flamen aduolat & sacramentum sub vtraque specie illis etiam distribuit. Tùm verò iussu sacerdotis seriò prouidendum est parentibus ne iste puer, sacra qui vsus est cœna, toto biduo oris excrementa in terram exspuat. Scholæ.

Ferijs esurialibus plebes miserè obnoxia est. Cumque totus iam præterijt annus vix paucis diebus illis carnes comedere licuit.

Matrimonij cõtrahẽdi ratio talis est. Iuuenis si cui fauet puellæ propinquos treis quatuorúe ablegat, qui parentes de elocanda virgine interpellent. hi verò vt vehementius animum proci irritent,

nihil isto de negotio confieri posse adfirmant & quandam apud internuncios simulant grauitatem. Sponsus tali spe frustratus alia rem via aggreditur, tempusq; & occasionem venandæ virginis diligentissimè obseruat. Illa vero si fortè domo paterna egreditur ministri in insidijs collocati incautam & nihil tale timentem in casses sponsi venatoris coniiciunt: quæ simul atque deflorata fuerit, mittuntur alij ad parentes legati, qui partim culpam deprecentur partim amoris vehementiam accusent. Tũ demum parentum impetrato consensu nuptijs dies dicitur. neque enim illis cohabitare licet nisi solẽnitate publica copulentur. Igitur circa horam noctis vndecimam, sponsi cum fidibus, facibus & fistulis ad delubrum deducuntur. Ante illorum aduentum, aliquot vascula, sicerà, melicrato & cereuisia plena huc aducta sunt. Conuiuæ itaque vtriusque sexus saltando, ludendo, clamando & ridendo bonam noctis obscuræ partem consumunt. Intereà mittuntur certi homines, qui Flaminem accersant, hi plerunq; re infecta semel atq; iterum discedunt, idque fit propter temulentiam deplorati sacrificuli, qui vino & somno sepultus iacet. Vulgus interim ducendis choreis occupatur. Posteà moræ & absentiæ impatiẽtes illi qui sponsum adfinitate attingunt, Flaminis poti donũ effringunt, & vi abreptum ad peragenda sacra eundem pertrahunt. Ille dum solito vult fungi officio, nec tamen rectis pedibus consistere potest, sæpe concidit in medio templo. Exoritur igitur damnabilis risus & barbaries, vt vix opiner, ethnicos Veneris Sacra scurrilius peregisse. Accurrunt illicò qui lurconem teneant, ne collabatur. Tùm primò panes sibi debitos adferri iubet.

Nuptiarum ritus.

Deinde libro aperto stentorea voce aliquem Hymnum Dauidicum cantat. Posteà intortam sponsi cæsariem manu comprehendens in hanc sententiam eundem affatur. Dic mihi ô sponse, ô frater, ô amice, numquid tu huic teneræ vir esse potes? numquid

eam

eam fustibus aliquando mulctabis? numquid ægrotam, scabiosam & decrepitam derelinques? Hic sanctè iurat sponsus, se facturum viri boni officium. Ad sponsam igitur sermonem conuertens, eam quoq; interrogat. An viro ferendo sufficiat? (nam puellæ decem & vndecim annorum hic nubunt) an rei familiaris curam agere? an cœco, curuo & decrepito marito fida velit esse comes? adfirmat illa. Mox Flamen serto ligneo viridi vtriusq; caput coronat. In circumferentia coronarum descripta sunt Ruthenicè hæc verba: Crescite & mutiplicamini. Ille dum hæc agit, inflammantur ab omnibus cereæ candelæ, & patera medone spumans sacrifico traditur, eam nouis sponsis vno propinat haustu, illi simili alacritate euacuant, & viro religioso reddunt. Abiecto iam ligneo caßiculo & pedibus contrito, nouas instituunt choreas, hîc Flamen choragus est, cæteri longo ordine eundem insequuntur. Fœminæ etiam lupulum in templo spargunt, & linum, cum tali acclamatione: Dij nostri tutelares faciant, ne noui coniuges vllo vnquam destituantur bono. Sic tandem tumultuum finis est. Sacrificulus domum reducitur: conuiuæ sponsos comitantur, & in tali conuentione egregiè potant, & mœchantur. Viri autem qui ex coniuge fato functa masculam sobolem susceperunt, persæpe impuberi filio sponsam quærunt, cum qua tamen illi dormiunt & liberos procreant. Nato deinde ex ephebis egresso nouam nuptam à se constupratam & sobolem vnà adducit pater, ita inquiens. Vides fili tuam coniugem & tuos liberos? Patris scortum? si filio placet, accipit illud, sin secus, prædam aspernatur & de alia ducenda cogitat.

Iam de Sepultura mortuorum quædam annotabimus. Homines rebus humanis exemptos in mensam nudos deponunt, & calidis vndis per integram horam abluunt, idq; tantùm faciunt noctu. Sordibus ita abstersis, in sella mediæ domus constituunt eosdem, propterea nimirùm, vt patrem familias etiam mortuum ve- *Funerum ritus.*

nerentur, & metuant quotquot ista degunt inhabitatione. Vidi semel atq; iterũ, sed obstupui, steterũtq; comæ, & vox faucibus hæsit. Funus tandem tertio die effertur, præcedunt in ordine scholastici, hi lamentabile carmen ingeminant, cuius sensus est. Aspicite ô ciues hoc cadauer & vobis cauete. Nam nos omnes sic ibimus, ibitis, ibunt. Sandapilarios tres insequuntur Flamines, medius thurribulo circum circà fumat. Existimãt enim hunc odorem malis genijs ità contrarium esse ut perinde eum fugiant, ac sanctæ crucis signum. Cum iam ventum est ad sepulturæ locum, Orciniana ista sponda deponitur. Fæminæ verò, quæ vt flerent oculos erudiêre suos, magna cum lamentatione ad vrnam feralem, quæ hîc aperitur accurrunt, & cadaueri oscula figunt, ità interogantes. Cur nostro abijsti è conspectu ô carißime? numquid cibi & potus inopia te occidit? numquid infelicis coniugij capistro caput subtrahere voluisti? Fatere nobis, quæ te res mouere potuit, vt nõ tantùm suauißimam thalami cõsortem, & liberos dulcißimos tuos desereres, sed etiam delitijs pulcerrimi huius mundi, tuis præterea fortunis & familiaribus omnibus abrenũtiares? Sed hîc verum est illud. Surdo narratur fabula. Accedens igitur sacrificus, plorantes fæminas arcet à feretro, Deoq; maniũ imperat, vt ne vlla re mortuum impediat hominem, sed liberè eum abire permittat ad locum istum beatarum mentium, ad quem maiores ipsius iam olim præcesserint. vtq; expeditus, tàm longum nec satis tutum iter conficere poßit, quidquid in omni vita preciosæ suppellectilis habuit, illud in vrnam feralem inserũt, iamq; antea domi suæ recentibus ocreis & veste noua abeuntem herum induerũt. Mortuo etiam ceruical substernunt, sicca terra refertum. Cumq; iam ferale murmur Flamines absoluerunt, defuncti coniunx iterum accurrens cum eiulatu & clamore maritum ad vitam reuocat. Huius gemitum ipsi sacrifici cũ cantoribus excipiunt, & sesquihoram vociferando

perdunt

perdunt, adfertur deinde & argentea crux, eam capulo superimponunt, & demortuum monent, vt ne suam patriam in consuetudine cœlestium animorum obliuiscatur, sed pro ea apud cœlites assiduè deprecetur. Rogant etiam vt ante omnes D. Nicolaum sibi conciliet, hunc namq; Deum esse tutelarem omnium Rossorum. Tandem cadauer in fossam demittitur, Flamen verò sicci pulueris tantùm vrnæ superinÿcit, quantùm manu tenere potest. Cæteri deinde mortuum sepeliunt. Atq; ita piacularia sacra suum sortiuntur finem.

Eodem die cœnam satis opipare & apparatè instruunt ad hanc Christiani (ità mendicos appellant) vocantur, vt nimirum tanquam ociosi pro mortuo Deos inclament. Flamines item & omnes consanguinitate propinquos inuitant. Cumq; & mihi hunc haberent honorem lubenter ecastor eos adÿ, ea potissimum de caussa, vt mores eorum rectius contemplari & obseruare possem. *Conniuia Funebria.*

Hospites osculo blandißimè excipiunt, & quemq;, vt dignior, est ad mensam collocant. Sed hîc tibi illud ad mentem reuoces velim, Rossos omnes S. Nicolaum tanquam Deum adorare, eiusque imaginem in domibus omnium videri. Accumbentibus conuiuis ardentem statim adferunt candelam eamq; Nicolao consecrant, deprecantes sedulò pro salute & beatitudine amici demortui. Posteà in scutella argentea triticum cum superinfuso melicrato apponunt.

Singuli ligulā sumentes, manibus defuncti rerū abundantiam, & nepotibus supellectilem copiosam vno optant ore. Mox calix vino adusto plenus obambulat, & hūc liquorē non aliter potant, q̃ vaccæ algentes vndas, vt in prouerbio dicitur. Neq; tamen hoc ipsorum factū certa ratione caret. Vix enim illos ob ciborum cruditatem viuere posse arbitror, si tàm forti potu stomachi frigiditatem non propulsarent. Ferculis demum appositis senior inter Fla-

mines iterum pinguia thura adolet, & lemures eijcit foràs posteà scripto Crucis signo cibo benedicit. Peregrinis hominibus Elephantem honoris gratia præbibunt, illosq; si alicuius sunt dignationis & præeminentiæ, muneribus adficiunt liberaliter. Dumq; omnes pro salute sui Regis, pro beatitudine amici mortui, pro felicitate adfinium & cognatorum plenis cantharis bibunt: fit ferè, vt vix duo vel tres istis ab exequijs sobrij domum discedant. Eleëmosynas illi qui lautioris fortunæ sunt, die Veneris distribuũt, sed exiguam tantùm gregarij panis particulam.

Aliæ superstitiones.

Porrò de vanis superstitionibus, quibus hæ gentes deditæ sunt, quid attinet dicere? Multi serpentes in domibus familiares habent & alunt.

Dæmonem quoq; meridianum metuunt & colunt. Ille enim cum iam maturæ resecantur fruges, habitu viduæ lugentis ruri obambulat, operarijsq; vni vel pluribus, nisi protinus viso spectro in terram proni concidant, brachia frangit & crura. neq; tamen contra hanc quoq; plagam remedio destituuntur. Habent enim in vicina sylua arbores religione patrũ cultas, harum cortice vulneri super imposito, illud non tantùm sanant facilè sed & dolorem loripedi eximunt.

Luem castrensem, quam nostri milites huc aduexerant, tali modo eos propulsare vidi. Funem accipiunt, eumq; per foramen scamni in domo vetustioris tantisper trahunt & retrahunt, donec ignis scintillam ex arido assere eliceant: flamma conspecta, cereum in delubro vndis lustralibus perfusum accendunt. Omnes deinde qui ex hac fauilla prunas vel torrem domi conseruant, tutos fore credunt à pestifera contagione, & fit nonnunquam, vt euentus fidei respondeat.

Doloribus dorsi talem adhibent medicinam. Pueros illegitimos, quorum hîc ingens est numerus, certo ære conducunt, illorumq;

rumq́; tergum pedibus sexcenties premunt & conculcant. Hoc medicamentum anodynum maioribus profuisse asserunt.

Magistratum de voluntate Regis accipiunt. Oppidis Starostæ hoc est, Capitanei imperant, hi pro suo arbitrio leges figunt, & in plebeculam securi dominantur. Caussæ criminales ad iudicia rarò deferuntur. Qui se conuicia dixisse negat, absoluitur. Nam Palinodiam pro pœna irrogata reputant. Iuris Romani scrupulosa volumina, Bartolos & Baldos frustrà euoluisti si hic esse voles. Statutis enim, id est, legibus scriptis vtuntur. In illis & hoc sancitum est: Homicidam, nisi in ipso facto deprehensus sit, quinq; florenis vitam redimere posse. Homini autem qui alterius canem cæciderit, mulctam decem florenorum irrogandam esse. Fustuarij pœna ipsis inter præcipua tormēta est. Nobiles enim, suos agricolas. Heri mancipia sua si quando peccarunt, horrendum in modum fustibus dolant. Qui verò grauius deliquerunt, virgis ferreis lacerantur. Leges & iudicia.

Gens est natura ad arma propensior. Machæris, frameis, & falcatis ensibus pugnant: persæpe etiam claua lignea, quam semper ad manum habent. Si rus abeūt, Costram in dextra tenent, arcum autem Tartaricum cum pharetra & arundinibus venenatis lateri alligant.

In commessationibus non tantum rubri charthacca symbola Regis lubenter tractant, sed & ludo tesserario gaudent. Summa autem solertia prælia latronum ludunt. Vt gemini inter se Reges albusq; nigerq; pro laude oppositi certent bicoloribus armis. In hac profectò arte ità excellunt, ut haud sciam an vlla gens cum illis comparari debeat. Ludi.

Cum pax est, ferarum pelles ex Moschouia in Poloniam & Liuoniam venales asportant. Mel, ceram, & corium magna copia peregrinis vendunt. Cæteri venando & latrocinia exercendo vi- Merces.

ctum quæritant. Vndiq; enim densissimis & inuijs nemoribus septi sunt. Lupos, Lynces, & Martes sæpe intrà ipsa oppidorũ mænia venantur. Martes quidem in summitatibus arborum plerumq; manent, & mel ab apibus congestum auidissime lingunt. Rustici igitur canes alunt vestigatores, odoratu produnt animal inter arborum frondes absconditum. Tum venator magno ictu arborem percutinens Martẽ de summo vertice deijcit: quem illicò ἰχνευτὴς *ille dentium morsu necat* κάστωρες *quoq; in locis paludosis habitãtes simili ratione decipiunt. Hoc animal, quia in extremis amnium oris commoratur, non capitur, nisi Nouembri & Decembri mensibus, cũ terra durissimo frigore riget. Fluuio igitur glacie constricto aduolat rusticus cum cane odorisequo.* κάστωρ *aduenientis animum minimè ignorans effossos in ripa cuniculos deserit, & sub glacie in algentibus vndis natat. Canis autem naribus locum suprà caput natantis exactè prodit. Seqitur igitur venator, qui iam ante à glacie perfossa ad fauces fluminis rete de lino triplici factum disposuit. Ad hoc cùm iam deuenit Castor, perrupturum se sperans, occiditur fustibus, & extrahitur. Pellis eius apud hos populos summo est in pretio. Hanc quoque venationem impunè nunquam vidi: nam penè cœli intemperies me occidit.*

Ferarum Venatio.

Castores.

Moribus Rossi erga hospites sunt tolerabilibus: nisi fortè eorum trullas ames. Nam inter pocula homines esse desinunt.

Vestitus.

Viri & fœminæ, si à fortunæ bonis firmiores sunt, eodẽ ferè habitu vestiuntur. Tunicam talarem varij coloris ex panno Britannico habent: limbis vestium tænias sericas, & globulos deauratos intertexunt: vterque ocreis calceatus. Fœminæ vittis & mitra caput tegũt, viri cudone pileoúe coloris diuersissimi. Rusticorum filiæ ex capitibus serpentum torquem collo circumdant. Vulgus autem ex pellibus ferinis tunicas, ex cortice arborum calceos parat: Et tot hic sunt sutores quot rustici.

Na-

Natura profectò sub aspero cælo homines etiam elegantes producit. Corpora plerunque solida habent & succi plena. Neque adeò informis est sexus muliebris, si quis formarum velit esse spectator. Omnem autem decorem suum vnico potandi vitio mulieres obfuscant. In hac enim re si maritos non vincunt, certè non sunt illis inferiores. Formæ corporum.

Musicæ subtilioris ignari sunt. Panduras nulla arte tractant & tantùm tibias vtriculares in delitijs habent. In nuptijs & alijs solennitatibus persæpe ad manuum complosarũ fragorem choreas ducunt. Musica.

Libros latinos & grecos nunquam viderunt, & tamen de Religione Græcorum multa gloriantur. Ego cum semel nouum instrumentum Tiguri græcè impressum mecum haberem, rogaremque Flamines vt aliquam periodũ legerent, illi hoc sese facturos pernegabant: sanctè adfirmantes, eiusmodi typos nunquam sibi ante visos esse. Libri.

Mensæ elegantiã non magnoperè curant, sed crudos cibos Deos AEgyptiorum. porrum & cæpe auidissimè ingurgitant. Ditiores vinum & medonem, vulgus Quastum, hoc est, aquam bibit admixto sale vulgari. & pane mucido squarosoque vescitur. Victus.

Domus Rutenicæ ligneæ sunt, & quidẽ malè materiatæ. Ità tamen desipiunt, vt existiment parietem cratitium lateritio præferendum esse. Cæmenti apud eos nullus ferè vsus est. Polociæ tantùm tria templa sunt, opere lateritio exstructa. Ex his tertium more Italico pulcerrimè expolitum nunc ibidem conspicitur. Cætera Moschorum Dux Ioannes Basilides deuastauit, cũ ante annos octodecim Polotiam deditione in suam accepit potestatem. AEdificia.

Pacis tẽpore opimos accipiunt ex agris prouentus: nec vllis ferè frugibus hominũ vtilitati seruiẽtibus carent. Aues omnis generis Perdices puta, phasianos, attagenes erythrotaones summa soler- Victus.

tia per insidias capiunt, & leui ære diuendunt. Piscium lautissimorum admirabilem copiam perennia illis supeditant flumina, Borysthenes, Duna, Drisna Drissa, Polotta ex quibus innumeri lacus & ἰχθυοτροφεῖα sese effundunt. Ex cocto sale Iberico cibos codiunt.

Moneta. *Metallum quidem patrio in solo non effodiunt, & tamen auri obryzi signatiq́ argenti maximo desiderio tenentur, atq́ hoc vitium cum cæteris mortalibus commune habent. Nũmos eorum argenteos ouali forma procusos ad tuam Excell. mitto: ÿ. vno in latere Cataphracto signantur: in altero descripta sunt Ruthenicè hæc verba:* КНЅ ВЕЛИКИ ІВАН *hoc est, princeps magnus Ioannes.*

Hæc ferè ea sunt, Dauid Chrytræe, quæ in Otientaliori Russia obseruatione digna putaui, quæ quidem, vt tuæ cupiditati satisfacerem, libenter in has paginas conieci. Nec tamen omnia attigi, sed tantùm summa sequutus sum fastigia rerum Apes vt tenero studens liquori libat summa thimi aut crocon rubentem.

Armenij. *De Armenijs quoque antea ad te perscripsi, neque dubito literas tibi redditas esse. Hos frequentes habitare Leopoli, atq́ ibidem pulcerrima templa habere. Tidemãnus Gisius, 7. Iunij Caunæ mihi dixit. Ego quidem si aliquando officij ratione hoc ipsum licebit, Leopolim excurram, & vicinam Armeniam perlustrabo, fusiusq́ deinde omnia literis tractabo.*

Tartari. *Restat nunc vt de Tartaris perpauca subijciamus. Cùm verò epistolam ad te scribere decreuerim, non est quod historiam expectes. Nolim namq́* γλαῦκας εἰς ἀθήνας: *Tartarorum quidem copias minimè contemnendas regijs in castris persæpe vidi, atque hi ex Præcopiensium Horda aduenerũnt, ex qua nunc quoq́ militem conscripsit Stephanus victor. Cæteri Polonis notiores sunt Tauricenses, Asturcenses, Naianenses, Rezihorenses, & Circassii. Principem Hordæ sua lingua Czar, hoc est, Imperatorem appellant. Nobiles autem, quibus res mediocriter sunt secũdæ, Cnesi, id est*

id est, Principes vocantur. Tantus nimirum barbaræ gentis fastus est, vt etiam titulos & magna miseri aucupentur nomina. Religio eorum sine dubio diuersissima est.

Ego illorum ritus, qui Regis nostri sceptrum agnoscunt, breuiter attingam. Bellici sanè tumultus eos à numinis cultu non auocant. Nam Veneris die, cùm vix sol ipse nitentes spargere iam cœpit radios, in medio camporum æquore frequentes conuolant. Hîc Papa nudo vertice & pedibus complicatis humi sedens, schedulam sinistra in manu tenet, in hanc descripta ex Alcorano paradoxa aliquot congessit, quæ voce clara ad circũstantes recitat illi si quando nomen Dei & Mahometis audiunt, gemitu & capitis inflexione reuerentiam suam declarant. Lectione finita, in stationem quisque suam reuertuntur. Cæteri tamen, qui pacem bello, œconomiam militiæ præferunt, alijs quoq; ceremonijs occupantur. Hi vno à Vilna miliari, ad fluminis Veliæ ripas, gurgustia aliquot & pagum amœnissimo loco situm habent. Huc ego XII. Kal. Iul. cum Ioanne Gamrato Stralsundino, mercatore & ciue Vilnẽsi exspaciatus, delubrum eorum intraui. In illo certè, nec alicuius Diui, nec atri Dæmonis simulacrum vllum videtur. Nudi vbiq; parietes. Area tamen pictis tapetis instrata est. Die Veneri dicata semper ad sacra conueniunt, ea, vti opinor, de causa, vt significent neq; iudæorum superstitiones, neq; Christianorum nomen & religionem sibi probari. Delubrum nulli nisi discalceato ingredi licet. Campanarum boatum minimè tolerant. Papa autem, exorto sole, in summitate templi exedræ insistens, stentorea voce populũ ad cõciones vocat. Cumq; iam frequentes adsunt, sumto ad manum Alcorano quem Arabicis literis scriptum mihi monstrarunt, numinis colendi rationem illis exponit. Posteà de apotheosi Mahometis, deq; illius maiestate & præcellentia carmen agreste decantant, & tunc Comitiorum finis est. Si Alcoranum, vel alium quemuis

Religio Tartarorum.

librum typis editum hîc videre licuisset eũ certè, magno vel pretio comparatum, ad te misissem. In tanto autem librorum defectu nihil se vendere posse dicebant. De Deo Iesu Christo & Spiritu Sancto frustrà eos interrogabis. Veram enim pietatem ita curant, vt numerum lupus aut torentia flumina ripas. Non semel igitur admiratus sum cùm inter Christianos habitent, cur adeò duri sint & Christianã religionem aspernentur, & video sine Iesuitararum nugas, qui de conuertendis ad Romanam Ecclesiam gentibus multa & grandia fabulantur. Cùm nequaquam hos, qui vicinis in parietibus commorantur, à vana superstitione abducere poßint. neq; tamen & hoc negare ausim esse in Scythia homines Iesu nomen adorantes, cùm dictum sit per Dauidem de voce Euangelij per Apostolos in gentes spargenda in omnem terram exiuit amußis eorum, & in finem orbis oratio eorum. Porrò non fugit excellentiam tuam dogma Mahometarum magna ex parte Iudæorum superstitionibus & somnijs esse refertum. Tartari igitur Circumcisionem quoq; retinent, sed diuersa ab Hebræis ratione. Secundo enim & tertio annis à natiuitate, prout Papæ visum est, circumciduntur.

Lingua eorum à Polono idiomate tàm longè abest, vt in Scythiam: illi in Sarmatiam commigrantes, ranæ Seriphiæ non iniuria dici queant. Qui tamen in Polonia, & Lithuania & vtraq; Rußia longè lateq; dispersi sunt, plerumq; hominum, quibuscum degunt, linguam addiscunt & callent.

Præterea illorum Papa hoc mihi in sermone dixit: In multis suæ gentis regionibus solem, ignem, malos item genios, tanquam Deos coli. Moribus feris sunt, & duri laboris patientißimi: nec etiam vna vxore contenti. Nam plurimas ducunt, quarum penè miranda domi est concordia. Sed prior cæteris gratior habetur & acceptabilior.

Mortuos

Mortuos hîc non cremant, sed defodiunt. Sponsos etiam fato functos addita dote & rebus Oeconomiæ necessarijs: matrimonio iungũt, ridiculis mehercle ceremonijs, quos alio in orbe & reuictu-ros, & vnà semp futuros autumãt. De animabus demortuorũ ità sentiunt, eas videlicet ex vno corpore in aliud tãtisper demigrare, donec præcellentē aliq̃ & diu quæsitam inueniant habitationē, atq; hinc magna ista mũdi lumina Cæsares & uiros princip. enatos esse.

Victus illorum miserrimus & Cyclopicus: Nam prandentes aliquoties cum horore aspexi. Carnes certè equinas ac semicoctas auidißimè deuorant. nullus illis mensarum & sediliorum est vsus. Cutes equorum iam tùm fumantes, & recens bestiæ detractas pro scamnis consessuri consternunt. Lac equarum tanquam vinum Cretense admirantur & epotant. Hi bellis, acynacibus, arcu & sagittis pugnãt, bellatorum præstantia equorum omnibus facilè anteponendi.

Præcopiensium legatus XIX. Iunij Vilnam adueniens Regi Euangelion adferebat, de re à suis contra Moscos animosè & fortiter gesta. Quod videlicet non tantùm maximas hostis prouincias ferrò flammaq; feliciter peruagati sint: sed & ad ipsa Metropolis Moschouiæ mœnia penetrarint. Horum studium voce sua Rex collaudans, magnam se ipsis aliquando gratiam habiturum dicebat, si deinceps quoq; magnanimo conatu in aduersam gentem arma & bellum inferant.

Iam de rebus Polonicis quales eæ nunc sunt, scribendum aliquid erit. Quia nihil enim abs te literarũ tribus penè mēsibus accepi, meas epistolas, quas Maio & Iulio exaraui, intercidisse video. Rex Stephanus victor, 29. Aprilis ex Comitijs Warsauiensibus Vilnam reuersus est. VIII. autem Kal. Iun. Bogdanus Bielscius, Moschus nobilißimus, à suo principe profugus ad regem venit Vilnam qui non tantùm humanissimè nouũ & insperatum hospitem

excepit, ſed & muneribus adfecit liberaliter. Sunt homines qui ominis loco illius aduentum excipiant, & fore confidãt, vt ex ſolius conſilio Rex plurimis in rebus adiuuetur.

Sequenti die, qui erat 26. Maij, Legatos Moſchicos aduentare vidimus, comitatum habentes ſatis ſplendidum. Cum illis aliquot diebus de pace tractatum eſt effectum verò nihil. Cõditiones à Rege propoſitæ tales ſunt: Moſchus Liuoniam tradat. Impedimenta bellica & commeatum in arcibus deditis relinquat. Sumptus etiã duabus expeditionibus factos perſoluat. Pacẽ perpetuam ſantiat. Danorum & Suecorum Reges hoc fœdere comprehendantur. Captiui λύτρῳ vel permutatione redimantur. Ipſe Princeps in finibus vtriuſq; regni ad colloquium ſe ſiſtat. Internuncij cùm dicerent nihil horũ ſuis in mandatis annotatum eſſe, interceſſione Procerum, decem dierum ſpacium impetrarunt, vt intereà per veredarium Principis ſui mentem explorarent. Ille quia die dicto reuerſus non eſt, Rex quidem Legatos dimiſit.

Ipſe verò 19. Iunij, equum in gyros tortum cõſcendens, Vilna egreſſus eſt circiter decimã diei horam, cælo ità ſereno & tàm fauſtis hominum acclamationibus, vt dubitare nemo poſſit, hunc Principem diuinitùs Polonorum gẽti datum, ex hydra iſta Lernæa feliciter debellata famã reportaturum eſſe immortalem. Equitabant in agmine variarum gentium Proceres, inter quos non poſtremus erat legatus pontificius Ioannes Andreas Caligarius, Epiſcopus Brittonorienſis, qui pro confirmatione Regni pecuniam Papæ debitam depoſcens, indulgentias ſimul & peccatorum remiſſionem largiſſimam attulit. Proximum ab illo locum tenebat generoſus vir, Leuinus Bulouius, ab illuſtriſſimo Marchione Brandeburgenſi & Boruſſorum Duce in legatione huc miſſus, Qui poſtea Caunam reuerſus, cum ad prandium me inuitaſſet, amanter hoc à me petijt, vt ſuo nomine ſalutem tibi plurimam adſcriberem

addens & illud: In Borußiam quidem te hoc tempore non venturum, id quod ego summo cum dolore audiui: Statueram enim salutandi gratia Regiomontem ad te excurrere.

Tidemannus quoq; Gisius, I. V. D. & Regis intimus Secretarius, homo omnium hominum humanißimus, & optimis literis egregiè exeultus. 21. Iunij, Historiam Augustanæ Confeßionis tuam, ab Rittero latina ciuitate donatam, Vilnæ mihi mõstrauit. Cumq; sumto semel iterumq; calamo scribere tibi vellet, neq; tamen tanta & indicibili negotiorum mole oppressus, sibi ipsi satisfacere posset: inuitus quidem hoc tempore officium tuæ excellentiæ debitum intermisit, meq; per Apollinem rogauit, vt hanc candidißimæ mentis suæ adfectionem per epistolam tibi significarem, id quod me facturum, vti debui, ità lubenter promisi. De omnibus tamen rebus, quæ hactenus gestæ sunt, & quæ deinceps numinis auspicio gerentur, faciet te paulò post certiorem.

Regis nostri frater, Trãsyluaniæ Princeps, nuper deceßit, cuius obitum Rex grauiter tulit, vt par est. metuit fortaßis aliquam in istis locis mutationem, quanquam filius demortui, decẽ annorum puer, à subditis patris successor nominatus est. Eodẽ die quo Transyluanorum Dominus exstinctus est, Generosißimus Regis equus exanimis concidit & perijt, qui non procul ab arce Vilnensi defossus est, & columnam habet ligneam.

Belli suscepti moles hac æstate Plescouiam tanget. Milites vndiq; huc confluunt, ille ex Germania, alter ex Calydonia, tertius ex Britannia, vt nimirum venales animas tantò citius Plutoni propinent. Nam vndiq; ad inferos tantundem via est.

Rex dum foris hostem quærit, nos domi pro pietate bellum gerimus. Proceres quidem Polonici, qui purioris doctrinæ professoribus fauent, & partim Zinglianos defendũt, partim Augustanam Confeßionem sequuntur: ante abitum suum de ineunda concordia

suaserunt, certum esse adfirmantes, ꝙ N. Romæ nuper creatus in perniciem Lutheranorum iuramentum præstiterit Pont. Max. Huius verò tyrannidem non adeò metuendam esse, si nos piè in religione consentiamus. Maio igitur mense conuenimus Vilnæ, effecimus nihil. Summã actionis adiunctæ continẽt paginæ. Ipse Dei filius, vtinam gloriosissimo aduentu suo vulnera Ecclesiæ citò sanet, & beatitudinem nobis donet sempiternam. In hoc quidem seculo sinceram sperare pacem non licet. Anabaptistas vicinos per occasionem erroris admonui. Horum superintendentes Laurens Criscouius, hæresin se defensurum scribit. cùm prodierint chartæ, habebimus sanè ꝙ aut contemnamus, aut etiam quod auctoritate sanctarum scripturarum refutemus. Literas ipsius Criscouij ad tuam Excellentiam transmitto. Iamq́; Colophonis vice etiam atq; etiam vehementer te rogo, vt hasce paginas tuo iudicio emendes, ac vel legas, vel diuulges, vel abijcias, quidquid horum feceris, meo facies consensu. Summũ Pontificem Ecclesiæ, Iesum Christum, Dei ac virginis filium, qui solus est longitudo dierum nostrorum, toto pectore precor, vt tuam Excellentiam spiritu sanctissimo suo gubernet, & diutissimè incolumem conseruet, meq́; tuæ beneuolentiæ & amori totum trado. VIII. Kalend. August. Anno. M. D. LXXXI.

* * * *

* * *

* *

*

DE

DE RELIGIONE ET SACRIFICIIS VETERVM BORUSSORUM, epistola Io. MELETII

Ad

GEORGIVM SABINVM.

Vm elegiam illam tuam, quam ad Petrum Bembum Cardinalem scripsisti, mihi legendam exhibuisset Hieronymus filius meus, qui tuis scriptis plurimùm delectari solet, in qua de sacrificio capri, & anguium cultu, quæ nonnullæ Sarmaticæ gentes faciunt, commemoras: continere me nō potui, quin ea quæ de vano cultu earum gentium comperi, ad te scriberem, tibi vtique non ingratum fore sperans, si earum gentium, ad quas fato quodam vocatus es, & in quarum vicinia vitam agis, mores & idolatriam plenius cognosceres. Multi enim superstitiosi ritus, idolatriciq́; cultus passim in his regionibus adhuc occultè seruantur, qui tibi aduenæ nōdum fortè cogniti sunt. Itaque visum est communicare tecum, quicquid de illis compertum habeo. Ac ne longiore vtar proœmio, referam primo sacrificia, quibus olim Borußi, Samogitæ, Lithuani, Ruteni & Liuones, coluerunt dæmonia pro dijs, atque etiam nunc multis in locis colunt occultè: deinde superstitiosos quosdam ritus, quibus nuptiæ, funera & parentalia apud easdem gentes celebrantur.

Die Georgij sacrificium facere solent Pergrubrio, qui florum

plantarum, omniumq́ germinum Deus creditur. Huic Pergrubrio sacrificant hoc modo. Sacrificulus quem Vurschayten appellant, tenet dextra obdam cereuisiæ plenam, inuocatoq́ dæmonij nomine, decantat illius laudes: Tu (inquit) abigis hyemē, tu reducis amœnitatem veris: p̄ te agri & horti uirēt p̄ te nemora & syluæ frondēt. Hac cātilena finita, dētibus apprehēdēs obdā, ebibit cereuisiā nulla adhibita manu: ipsamq́ obdam ita mordicus epotam retro supra caput iacit. Quæ cum è terra sublata, iterumq́ impleta est, omnes quotquod adsunt ex ea bibunt ordine, atque in laudem Pergrubrij hymnum canunt. Posteà epulantur tota die, & choreas ducunt.

Similiter quando iam segetes sunt maturæ, rustici in agris ad sacrificium congregantur, quod lingua Rutenica Zazinck *vocatur, id est, initium messis. Hoc sacro peracto, vnus è multitudine electus, messem auspicatur, manipulo demesso quē domum adfert. Postridie omnes, primo illius domestici, deinde cæteri quicunque volunt, messem faciunt.*

Facta autem messe, solenne sacrificium pro gratiarum actione conficiunt, quod Rutenica lingua Ozinck, *id est, consumatio messis dicitur. in hoc sacrificio, Sudini Borussiæ populi, apud quos succinum colligitur, capro litant, sicut in elegia tua ad Bembum scribis.*

Litandi verò ritus est talis. Congregato populi cœtu in horreo, adducitur caper, quē Vurschaytes illorum sacrificulus mactaturus, imponit victimæ vtrāq́ manum, inuocatq́ ordine dæmones, quos ipsi Deos esse credunt: videlicet, Occopirnum, deum cœli & terræ. Antrimpum, deum maris: Gardoæten, deum nautarum qualis olim apud Romanos fuit Portunnus. Potrympum, deū fluuiorum ac fontium. Piluitum, deum diuitiarum, quem Latini Plutum vocāt. Pergrubrium, deum veris. Pargnum, deum tonitruum ac tempestatum. Pocclum, deum inferni & tenebrarum. Poccollum

deum aëriorum ſpirituum. Putſcætum, deum qui ſacros lucos tuetur, Auſceutum, deum incolumitatis & ægritudinis: Marcoppolum, deum magnatum & nobiliũ: Barſtuccas quos Germani Erdtmenlen *hoc est, ſubterraneos vocant.*

His dæmonibus inuocatis, quotquot adſunt in horreo, omnes ſimul extollunt caprũ, ſublimemq́ tenent, donec canatur hymnus quo finito, rurſus demittunt ac ſiſtunt caprum in terram. Tum ſacrificulus admonet populum, vt ſolenne hoc ſacrificium à maioribus piè inſtitutum, ſumma cum venerationue faciant, eiusq́ memoriam religiosè ad poſteros conſeruent. Hac conciuncula ad populum habita, ipſe mactat victimam, ſanguinemq́ patina exceptum diſpergit. Carnem verò tradit mulieribus eodem in horreo coquendam. Hæ intereà dum caro coquitur, parant è farina ſiliginea placentas, quas non imponunt in furnum, ſed viri focum circumſtantes, hinc illinc per ignem iaciunt abſque ceſſatione, tandiu quoad illæ indureſcant, & coquantur. His peractis epulantur atq́ helluantur tota die ac nocte vſque ad vomitum. Ebrij deinde ſummo mane extra villam progrediuntur, vbi reliquias epularum quæ remanſerunt, certo in loco terra operiunt, ne vel à volatilibus vel à feris diripiantur. Poſteà dimiſſo cætu ſuam quiſque domum repetit.

Cæterùm, ex omnibus Sarmatiæ gentibus ſupra nominatis, multi adhuc ſingulari veneratione colunt Putſcætum, qui ſacris arboribus & lucis præest. Is ſub arbore Sambuco domicilium habere creditur. Huic paßim homines ſuperstitioſi litant pane, cereuiſia, alijsque cibis ſub arbore ſambuco poſitis, precantes à Putſcæto vt placatum efficiat Marcoppolum deum magnatum & nobilium ne grauiore ſeruitute à dominis ipſi premantur: vtque ſibi mittantur Barſtuccæ, qui (vt ſupra dictum est) ſubterranei vocantur. His enim dæmonibus in domo verſantibus ſe

fieri credunt fortunatiores: eisq; collocant vesperi in horreo super mensam mappa stratam panes, caseos, butyrum, & cereuisiam: nec dubitant de fortunarum accessione, si mane reperiant cibos illic assumtos. Et si quando intactus cibus in mensa remanet, tunc magna anguntur cura nihil non aduersi metuentes.

Eædem gentes colunt spiritus quosdam visibiles, qui lingua Rutenica Coltky/ *Græca Coboli Germanica* Coboldi/, *vocantur. Hos spiritus credunt habitate in occultis ædium locis, vel in congerie lignorum: nutriuntq; eos lautè omni ciborum genere, eo quod afferre soleãt nutritoribus suis frumentum ex alienis horreis furto ablatum.*

Cùm verò hi spiritus alicubi habitare ac nutriri cupiunt, hoc modo suã erga patremfamilias voluntatẽ declarant. In domo congerunt noctu segmenta lignorum, & mulctris lacte plenis imponunt varia animalium stercora. Quod vbi paterfamilias animaduerterit, nec dissipauerit segmenta, nec stercora è mulctris eiecerit sed de inquinato lacte cum omni familia sua comederit, tunc illi apparere & permanere dicuntur.

Prætereà Lituani & Samogitæ in domibus sub fornace, vel in angulo vaporarij vbi mensa stat, serpẽtes fouent, quos numinis instar colentes, certo anni tempore precibus sacrificuli euocant ad mensam. Hi verò exeuntes, per mundum linteolum conscendunt, & super mensam assident. Vbi postquam singula fercula delibarunt, rursus descendunt, seq; abdunt in cauernis. Serpentibus digressis homines læti fercula illa prægustata comedunt, ac sperant illo anno omnia prosperè sibi euentura. Quod si ad preces sacrificuli non exierint serpentes aut fercula super mensam posita non delibauerint, tum credunt se anno illo subituros magnam calamitatem.

Ad hæc eædem gentes habent inter se sortilegos, qui lingua

Rutenica

Rutenica Burty *vocantur, qui Potrimpum inuocantes, ceram in aquam fundunt, atque ex signis siue imaginibus inter fundendum figuratis, pronunciant ac vaticinantur de quibuscunque rebus interrogati fuerint. Noui ipse mulierculam, quæ cum diu reditum absentis filij frustrà expectasset: erat enim filius ex Borussia in Daniam profectus: consulit sortilegum, à quo edocta est, illum naufragio perijsse. Cera enim in aquam fusa, expresit formam fractæ nauis, & effigiem resupini hominis, iuxta nauim fluitantis.*

Apud Samogitas est mons ad fluuium Nauuassam situs, in cuius vertice olim perpetuus ignis à sacerdote conseruabatur, in honorem ipsius Pargni, qui tonitruum & tempestatum potens à superstitiosa gente adhuc creditur. Hactenus de sacrificijs.

Nunc de ritibus Nuptiarum, funerum, & parentalium, narrabo non minus ridicula quàm superstitiosa. Apud Sudinos, Curonenses, Samogitas, & Lituanos, nobiles puellæ multis in locis gestant tintinnabulum, quod funiculo alligatum è cingulo dependet vsq; ad genua. nec ducuntur, sed rapiuntur in matrimonium, veteri Lacedemoniorum more à Lycurgo instituto. Rapiuntur autem non ab ipso sponso, sed à duobus sponsi cognatis. Ac postquam raptæ sunt, tũc primum requisito parentum consensu matrimonium contrahitur.

Cùm nuptiæ iam celebrantur, sponsa ducitur ter circa focum. Deinde in sellam ibi collocatur. Sedenti super sellam, pedes lauantur. Ea verò aqua, qua sponsæ lauantur pedes, conspergitur lectus nuptialis ac tota supellex domestica, Conspergunt item hospites, qui ad nuptias inuitati sunt. Posteà sponsæ os oblinitur melle, & oculi teguntur velamine, velatis oculis ipsa ducitur ad omnes ædium fores, quas iubetur contingere ac pulsare dextro pede. Ad singulas fores circumspergitur tritico, siligine, auena, hordeo, pisis,

ſibis & papauere. Qui enim ſequitur ſponſam geſtat ſaccum plenum omni genere frugum: cùmque illam circumſpergit, ait: nihil horum defuturum ſponſæ, ſi religionem piè coluerit, remque domeſticam curauerit ea diligentia, qua debet. His actis, aufertur ſponſæ velamen ab oculis, & conuiuium celebratur.

Veſperi cùm ſponſa ad lectū deducenda eſt, inter ſaltandum ei abſcinduntur crines, quibus abſciſsis, mulieres imponunt ei ſertum, niueo linteolo adornatum, quod vxoribus geſtare licet, donec filium pepererint. Tam diu enim vxores pro virginibus ſe gerunt. Ad extremū introducitur in cubiculū, vbi pulſata & verberata. cōijcitur in lectū ſpōſoque traditur. Tū pro bellarijs afferuntur teſticuli caprini, vel vrſini, quibus ipſo nuptiarum die cōmanducatis, coniuges creduntur fieri fœcundi. Hac de cauſa, nullū quoque animal caſtratum illic ad nuptias mactatur.

In Funeribus hîc ſeruatur ritus à ruſticanis defunctorum cadauera veſtibus & calceis induuntur & erecta locātur ſuper ſellam, cui aſsidentes illorum propinqui, perpotāt ac belluantur, epota cereuiſia, fit lamentatio funebris, quæ in lingua Rutenica ſic ſonat Hale le/ le le/ y procz ty mene vmarl? ij za tij nie miel ſzto yeſty albo pity? y procz tij vmarl? Ha le le/ le le ij za tij nie miel kraſz ije mlodzice? ij procz tij vmarl? *Id eſt, Hei, hei mihi. Quare mortuus es? Num tibi deerat eſca aut potus? Quare ergò mortuus es? Hei hei mihi: An non habuiſti formoſam coniugem? Quare ergo mortuus es? &c. Hūc modo lamentātes enumerant ordine omnia externa illius bona, cuius mortem deplorant: nempe, liberos, oues, boues, equos, anſeres, gallinas, &c. Ad quæ ſingula reſpōdentes, occinunt hanc Næniam, Cur ergò mortuus es, qui hæc habebas?*

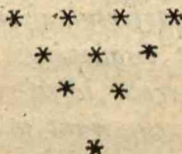
Poſt lamentationem dantur cadaueri munuſcula, nempe, mulieri fila cū acu: viro linteolum, idque eius collo implicatur. Cùm

ad sepulturam effertur cadauer, pleriq; in equis funus prosequuntur, & currum obequitant quo cadauer vehitur: eductisq; gladijs, verberant auras, vociferantes Gey geythe begaythe peckelle. *id est, aufugite vos dæmones in infernum. Qui funus mortuo faciunt, nummos proijciunt in sepulchrum, tanquam viatico mortuum prosequentes. Collocant quoque panem, & lagenam cereuisiæ plenam ad caput cadaueris in sepulchrum illati, ne anima vel sitiat vel esuriat. Vxor mane & vesperi, oriente & occidente sole, super extincti coniugis sepulchrum sedens vel iacens, lamentatur diebus triginta. Cognati verò ineunt Conuiuia die tertio, sexto, nono, & quadragesimo. A Funere. Ad quæ conuiuia animam defuncti inuitant, precantes ante ianuam. In his conuiuijs, quibus mortuo parentant, tacitè assident mensæ tanquam muti, nec vtuntur cultris. Ad mensam verò ministrant duæ mulieres, quæ hospitibus cibum apponunt, nullo etiam cultello vtentes. Singuli de vnoquoque ferculo aliquid sub mensam iaciunt, quo animam pasci credunt, eisque potum effundunt. Si quid fortè deciderit de mensa in terram, id non tollunt, sed desertis (vt ipsi loquuntur) animabus relinquunt, manducandum, quæ nullos habent vel cognatos vel amicos viuentes, à quibus excipiantur conuiuio. Peracto prandio, sacrificulus surgit de mensa, ac scopis domum purgat. animásque mortuorum cum puluere eijcit, tanquam pulices, atque his precatur verbis, vt è domo recedant.* Iesy/ Pily ducisse: nu woen nu wen: *hoc est, edistis ac bibistis animæ dilectæ, ite foras, ite foras. Post hæc incipiunt conuiuæ inter se colloqui & certare poculis. Mulieres viris præbibunt & viri vicissim mulieribus, seque mutuo osculantur.*

De hac oblatione ciborum super tumulos defunctorum meminit etiam Augustinus sermone 15. de Sanctis, cuius verba hæc sunt: Miror cur apud quosdam infideles hodie tam perniciosus

error increuerit, vt ſuper tumulos defunctorum cibos & vina cōferāt, quaſi egreſſæ de corporibus animæ, carnales cibos requirant. Epulas enim & refectiones caro tantùm requirit. Spiritus autem & anima ijs non indigent. Parare aliquis ſuis charis dicit quod ipſe deuorat. Quod præſtat ventri, imputat pietati, &c. Hactenus Auguſtinus.

Hæc, quæ de ſuperſtitioſis ritibus, & ceremonijs illarum gentium narraui, partim ipſe vidi, partim ab hominibus fide dignis audiui. Tu verò præſtantiſſime vir qui variarum rerum cognitione delectari ſolitus es, pro ea qua excellis humanitate, meum hoc qualecunque ſcriptum ab homine tui amantiſſimo, profectum boni conſulas oro.

ALIA

ALIA QVAEDAM DE MODO IEIVNANDI, CONFITENDI EVCHARIstiæ vſu, item de matrimonio. Alexandri Gwagnini, quæ ſupra folio 234 ſunt omiſſa.

* *
*

RVtheni in Ieiunio, vt in cæteris cęremonijs, à Romanis diſcrepant, quatuorq; ieiunia magna, quibus carnibus abſtinẽt habent. Primũ in quadrageſima ſeptẽ integris hebdomadis ab eſu carnium abſtinẽt. In prima autem hebdomada quam nos vltimam Bachanalium dicimus, illi lactarijs & butiraccis cibis vtuntur, eamq; Maſina quaſi butiraccam appellant, reliquis verò ſeptem integris ſeptimanis ad Paſcha vſq; etiam piſcibus abſtinẽt, oleribus, cauliculis raphano, fungiſq; contenti Quidam etiam deuotiores Dominicis tantùm & Sabbatis diebus (quibus ieiunare peccatum putant) cibum ſumunt, reliquis diebus, niſi fruſtulo panis in meridie confortati ab omni cibo abſtinent. Alij die Dominico, feria tertia, quinta & ſeptima, cibis coctis veſcuntur, reliquis fruſtulo panis, cum

Mm

aqua fermentata sumpto, toties diebus inædiam tollerant.

Ieiunium Petri. Secundò ieiunant post octauam Pentecostes vsq; ad ferias Petri & Pauli Apostolorum, appellantq; hoc ieiunium Diui Petri.

Ieiunium diuæ Virginis. Tertiò à prima Augusti vsq; ad Assumptionem Beatissimæ virginis Mariæ ieiunio se macerant. Quartò sex septimanis in aduentu Domini carnem & butirum abhorrent, vocaturque hoc ieiunium Philippi secundum *Ieiunium Philippi.* Rutenicum Calendarium. Omnibus verò diebus sabbatis (exceptis temporibus ieiunij) carne vescuntur. Sed feria quarta & feria sexta grande peccatum carnibus vti credunt, ita vt si Petri & Pauli Assumptionisque Mariæ festum feria quarta vel sexta contigerit tum ea quoque die carnibus non vesci peccatum putant, Romanosque hac de causa maximè redarguunt, argumēto Clementis Pontificis Romani id cōprobantes, qui dicit in statutis Apostolorum Canone Lxiiij. Si Ecclesiasticus die Sabbato vel Dominico ieiunans inuentus fuerit, exceptis ieiunij Sabbatis ab Ecclesia perscriptis, sacerdotio degradetur. Si autem sæcularis homo fuerit excommunicetur, & ab Ecclesia se iungatur. Nullius sancti vigiliam ieiunio venerātur, præter sancti Iohannis Baptistæ quam vigesima nona Augusti die, (ex præscriptione Calendarij sui) celebrant.

Monachi grauioribus ieiunijs, præ cæteris onerantur, qui aqua fermentata cum frustulo panis semel in die sumpta, contenti esse coguntur.

CON-

CONFITENDI MOS.

Irca Paſchatis feſtum Rutheni, præcipuè confiteri ſolent, hoc modò: Confeſſor vnà cum confitente, in medio Templi ſtat magna cordis cum deuotione, contritioneq́ue ad imaginem alicuius diui vltu reuerenter conuerſo. Poſtea confitendi ſecundum peccati grauitatem iniuncta pœnitentia, ante ipſam imaginem confeſſor, & confitens magna cum deuotione reuerenter ſeſe inclinant, ſignoq́ue crucis frequentius frontem pectusq́ue & brachia munientes, alto cum gemitu conſuetam orationem proferunt. Ieſu Chriſte Fili Dei viui miſerere noſtri. Quoſdam etiam, qui grauius aliquid deliquerint aqua ſacrata abluunt, quàm in Epiphania Domini toto fluuio, vel ſtagno (ſecundum morem) conſecrato hauriunt, & pro abſtergendis noxialibus delictis, per integrum annum in Templo reſeruant. Quibuſdam verò pro pœnitentia ieiunia, & breues facilesq́ue orationes, iniunguntur. Dominicam enim orationem perpauci ex vulgo ſciunt, dicuntq́ue orationem Dominicam ſcire, Dominorum & Sacerdotum qui nullis laboribus occupantur opus eſſe. Confeſſionem etiam quamuis ex præſcripto habeant eam tamen ad dominos pertinere agreſtes dicant, ſibi autem in Deum & filium eius Ieſum Chriſtum & Spiritum ſanctum ſimpliciter credere ſatis eſſe. Hacque oratione omnes Rutheni promiſcuè, & peculiariter vtuntur, Ieſu Chriſti Fili Dei viui miſerere nobis.

Aqua conſecratio.

SACROSANCTAE EVCHARISTIAE VSVS.

SAcramento Eucharistiæ Rutheni ſub vtraque ſpecie vtuntur, aliud autem pro infirmis & aliud pro communicantibus ſecundum conſuetudinem habent. Pro infirmis ſacramentum in hebdomada magna ante Paſcha, die Iouis conſecratum, in vaſe mundo per integrum annum ſeruatur. Dum autem id Sacerdos pro infirmo daturus eſt, tum parum vini & aquæ tepidæ addit, portiunculamque benè humectatam egroto cocleari de calice porrigit. Si autem puer infirmus fuerit, adeò vt non poſſit de pane ſumere, tunc infunditur ei gutta vini cõſecrati in os de calice. Pro communicantibus verò ſecundum conſuetudinem, Sacramentum dum Sacrum ſiue Lyturgia peragitur conſecratur, quod ſacerdos cocleari ex calice in portiunculas minutas redactum, & vino commixtum communicantibus diſtribuit. Præſcriptum communicandi tempus ante feſtum Paſchæ (vel quotieſcunque aliquis voluerit, modo confeſſus ſit)habent. Pueros qui ſeptem annos tranſigerunt ad Sacramentum admittunt dicuntque hominem ſeptennio tranſacto contra Deum peccare incipere

Duplex apud Rutenos Eucharistia.

Porrò omnes Rutheni pane fermentato & non azymo (prout Romanæ Eccleſiæ mos eſt)vtuntur, idque hac ratione approbant, quia Iudæi in memoriam liberarionis ſuæ ex Egypto, ſecundum mandatum Diuinum azymis vtuntur, ſe verò ſemel Chriſtianos factos nunquam in

labore

labore Aegyptiorum fuiſſe, ideò de huiuſmodi Iudæorum azymis. Sabbato & circumciſione obſeruandis, ſe liberos eſſe dicunt, ſi enim aliquis ſequatur vnum ex illis (Paulo atteſtante) totam legem adimplere tenetur. Eundemq́ue Apoſtolum dicentem, fratres ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis, quia Dominus in qua nocte tradebatur accepit panem benedixit, &c. de pane fermentato & non azymo dixiſſe intelligunt, eo enim tempore nec azyma nec Paſcha fuiſſe cũ Dominus cœnaret, dicunt. Idq́ue hoc argumento maximè approbant, quia Iudæorum Paſcha ſtando fit & comeditur ſecundum legis præſcriptum, hoc autem in cœna Chriſti non erat (vt Euangeliſta dicit) recumbentibus eis duodecim, &c.

Non azymis Rutheni ſed fermentato pane vtũtur.

Item & diſcipulus recubuit ſuper pectus ipſius in cœna, &c. Quod etiã Chriſtus dicit ibidem deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcum, non de Iudæorum Paſcha eum dixiſſe ſentiunt, quod antea ſemper commedebat cum Apoſtolis. Neque azyma Chriſtum Apoſtolis dediſſe, ſed panem fermentatum credunt, cum dicit, Ecce panis quem ego do vobis. Similiter ad Iudam, cui ego dabo panem intinctum, ipſe traditurus eſt me.

Romanos autem in azymis communicantes confundunt, dicentes eos Iudaicos ritus obſeruare, in hæreſiq́ue Iuliani Apolinaris Laodicenſis, & Pauli Syrij Samoſatenſis Machometi, Euthychij, & Diaſterij ambulare, qui erant in ſexta Synodo deprauatiſſimi hæretici, & ſpiritu Diabolico repleti.

Mulieres autem apud Ruthenos panem ad ſacrificandum Proſkura dictum conficere ſolent. Seliguntur autem ad id mulieres prouectæ ætatis quæ menſibus pati-

endis amplius non ſunt obnoxiæ, præcipuè verò viduæ ſacerdotum relictæ, id muneris obire ſolent.

DE MATRIMONIO.

ITa Rutheni Matrimonium contrahunt, vt quartum conſanguinitatis gradum nō attingant. Tertiam ducere vxorem viro vix concedunt, & non admodum legitimum matrimonium eſſe putant. Quartam verò nec concedunt, neque etiam Chriſtianum eſſe iudicant. Pro adulterio non computant, ſi vir habēs vxorem cum ſoluta concubuerit, excepta vxore alterius.

Diuortia inter ſe frequenter celebrant, Epiſcopis permitttentibus, literaſque repudij dātibus.

Quidam etiam agreſtium, quibus ad Epiſcopos propter longam itineris diſtantiam aditus difficilis eſt. Diuortium etiam tali modò (more gentili antiquitus obſeruato) peragunt, cùm ſibi vir & vxor vtrinque diſplicent, tunc extra pagum in triuium ambo prodire ſolent, mantili accepto quod inter ſe manibus vtrinque tenendo per medium diſcindunt, hocque inter ſe diuiſo matrimonium etiam, inter ſe diuiſum eſſe putant, & vxori repudiatæ vir dicere ſolet, vade tu hac, ego illac pergam. Sed hic peruerſus Diuortij modus nunc prorſus abolitus eſt.

Diuortiū.

Hoc autem ritu Matrimonium inter ſpōſam & ſponſum contrahitur. Imprimis menſa in medio templi adornatur, ingredientibuſque templum ſacerdos præcedens certas recitat orationes, deindè pro Patriarcha, Metropolitano. Epiſcopis, & toto clero, pro monarchaque

ſuo

ſuo, & omni ordine equeſtri, & plebeio, qui ritus ſuæ fidei ſequuntur ſigillatim ſacerdos cum Diacono clara voce orant. His peractis ſponſus & ſponſa menſam præparatam accedunt, in linteoque ſecundum morem pedibus ſubſtrato vterque ſtat. Poſtea ſacerdos ex præſcripto an alicui olim non ſpoponderent interrogat, ſtolaque manus vtriuſque annulos commutans colligat. Deindè coronas ligneas vel ex tiliæ libro pictas ad id muneris in Eccleſia reſeruatas capiti vtriuſque imponit, dicens. Poſuiſti Domine coronam ſuper caput eius de lapide pretioſo, &c. Euangeliumque de nuptijs in Chana Galileæ celebratis recitat. Deinde panem & cereuiſiam conſecratam deſponſatis ad prægustandum porrigit, poſtea ſtolam (qua ſacerdotes collo appenſa vti videmus) ſponſus & ſponſa ab vna parte, & ſacerdos ab altera tenēt, ſacerdotemque præeuntem ſequuntur (hæc verba dicentem. Circuite populi Sion & date gloriam nomini Dei altiſſimi, terque menſam circumeuntes loca ſua occupant, & Sacerdos Pſalmum Miſerere noſtri Domine ſecundum magnam miſericordiam tuam, &c. recitat, Suffragijsq; pro omnibus, tam ſpiritualibus quam ſæcularibus Deo perſolutis de templo egrediuntur. *Sponſaliũ ritus.*

* * *

QVAEDAM DE LIVONIA ANNO M. D. LXXXII. POLONORVM Imperio subiecta.

NE quod reliquum chartæ, benignè lector vacuum sit addere theologicis tua causa placet ea, quæ his omnibus ad finem perductis, à Palatino quodam primario, de bello cum Moscis, ob Liuoniam suscepto, iamque composito accepi. Vbi Duci illorum Iohanni Basilio, extrema necessitas lacrymas expressit, cum Possouium legatum Pontificium obsecraret, vt in pacem omnibus ingenij viribus incumberet, fallor, si is senatòr fallitur, qui id ex legato, in Moscouia audiuit, nec inclytus Rex Stephanus, licet felicissimus, fortunæ memor humanæ, homini satis superq; vndiq; exagitato, admodum difficilem se præbuit. Iam igitur Liuonia, seu mauis Libonia (à Libone quodam Duce, aduersa tempestate cum Italis in illas oras nauibus delato, cognomen adepta) Deo sic volente, & regna à gente ob eius vitia, in gentem transferente nostra est. In qua cùm & Rex Suecorum Iohannes 3. nobis bello distentis, aliquot arces occupauit (ne ea quæ pauca sunt Ducis Magni, Fridrici Regibus Danorum fratris commemorem) facilis erit cum ipso hac de re compositio, cum ideò quod affinis Stephani Regis sit, vterq; enim Sigismundi

mundi illius nostri, tot victorijs clarigener) tum quia Liuonia, armis nostris iustè sumtis territa, Augusto Sigismundi filio, anno 1556. sese dediderat. Regio Aquilonaris, vltra citraq́; gradum latitudinis 60. figuræ triquetræ qua maximè patet 80. amplius milliaria Germanica longa: ducentis propemodum arcibus insignis. Moscis ab Orienre, Prussis & Lituanis à meridie sinu Venedico seu Oceano Sarmatico, ab Occidente & Septentrione cincta, quæ hodie, maximè à Moscis infestatur, antea hostes habuit, eosdem Moscos siue Russos, Lituanos, Samagitas, Semegallos, Curones, atq; Prussos. in qua quinq; linguæ diuersæ. Quatuor in pagis, videlicet Liuonum (Latina quædam, etsi deprauata habentium (Estonum, Lottonum, atq; Curonum, Saxonicam ciuitates sibi vendicant, indè ab aduentu Germanorum Christianorũ in Liuoniam. Sunt autem ciuitates primariæ Riga, Derpata, Pernauia, Reualia, Harua. Portus item aliquot. ex quibus multum emolumenti percipit tota regio. Distat autem Riga ab Reualia, 50. miliaribus Germanicis. à Derpata 30. ab Regiomonte Prussico 60. totidem à Plescouia Moscouitica, à Vilna Lituanica 40. Fluuiorum duo nobilissimi habentur alioqui tractus ille vt syluosus, ita & aquosus est, vnus Dwia, alijs Duna, Eridano Italico amplior, qui ex lacu emanans Moscouitico eiusdem cagnominis, 10. à Borysthene in sylua exoriente milliaribus. supra Rigam in mare illabitur. alter Embecus est, ex ingẽti ortus lacu Peibas vocato, & Liuoniam ab Oriente sole terminante qui in idem mare prope Pernauiam influit. Hæc olim Gottia Orientalis erat: vt illa altera, Suedica, quam vndiq; alluit Oceanus Occidentalis. Ex vtraque Gotti, Anno Christi 380 effusi pertractis secum finitimis, Imperium euastarunt Romanum, quod ad Occidentem vergit solem. Primus autem Liuones, qui Gottis successerant, Meinardus à Zegemberg theologus, Anno Domini 1186. Lubeca soluens cum mercatoribus, ad vitam

mansuetiorem & Religionem Christianam perduxit, lingua vernacula diuturno labore percepta. quartodecimo post anno datus ipsis, atque Rigæ constitutus Episcopus, ab Harduico secundo Bremensi Archiepiscopo, creati alij quoque post hos Derpate, Reuallæ, & alibi. Meinardo pio post multos exantlatos labores satis absumpto, qui arcendorum à suis causa, ferorum tunc Lituanorum arces nonnullas prope Rigam, ad ripas Dwinæ erexerat: Bertoldus Cistercientium abbas, vir eiusdem studij surrogatus est. Huic verò Albertus Bremensis canonicus Anno 1 2 4 6. aliјq; pòst. Is annos 30. cum idololatris tam suis quā externis bella gesisse, & ordinem seu societatem ensiferorum militiæ Christi, concessa ipsi tertia Episcopæ suæ parte eo cōsilio instituisse dicitur, vt in promptu semper haberet, aduersus barbaros auxilium. Porrò magistrorum, id est præfectorum Liuoniensium primus fuit Vinnenus, qui arces Segeuoldam, Vendam, & Ascherodam condidit Kokenhausen expugnauit, Moschorum Principem acie victum interfecit. occisus & ipse per insidias à Vendensi præfecto vna cū suo cōcionatore. Secūdus erat Volquinus, tertius Hermanus, quo rerum potiente, Voldemarus Danorum Rex Ordinem Teutonicum terra Ieruensi, quæ est Liuoniæ pars, donauit. Quartus Theodorus, cæteriq; deinceps qui Goldingam, Curonam & Ampotē arces exstruxit, Lituanorum sibi molestorum terram depopulatus est. Verùm, ne omnes recenseam, secundus ille Volquinus Felinum à fundamentis erexit, cum Moscis sæpe decertauit. Semegallos, australis Liuoniæ incolas atq; insulam Ozeliam subegit. Reualiam Danis eripuit, nam & hi tunc aliena inuadebant. Ordinem suorum crucigerorum suasu Alberti antistitis, maioris adiumenti gratia, Ordini Teutonico Sanctæ Mariæ, fœdere perpetuo inseruit. Iam enim euocati ex Germania erant milites Mariani, Anno 1226. à Conrado Masouiæ duce, aduersus vim Prussorum idololatrarum, in Masouiam

atq;

atq; Poloniam incursiones facientium, quibus pars Prussiæ, si barbaros debellassent assignata. Vt autem hi progressu temporis Prussiam, ita illi Liuoniam, ex inculta fecerunt cultissimam. Vtrique posteritate vt fit superbiores facti. adeò vt à Marianis Prussi anno 1454. ad Polonos defecerint, quorum postremus fuit Albertus, Marchio Brandeburgensis, quem Rex Poloniæ Sigismundus, sæpe vano conatu rebellãtem, abolito magistri cognomine, Ducem partis Prussiæ, altera sibi relicta anno 1526. Cracouiæ appellauit, suumq; stipendiarium fecit. Liuoniensium item magistrorum. 47. hoc est, vltimus erat Wilhelmus *Firstemberg, qui proditione militum Germanorum in arce Felina anno 1558. à Moscis captus, in vinculis vitam finijt, cui qui successerat Ketlerus nobilis Vestfalus, cum Sigismundus Augustus Rex noster Anno 1564. Ducem Curlandiæ sibi vectigalem Rigæ declarauit. Atq; ita vterque hic ordo, suis cum terris, quæ magna sunt, in potestatem Regum Poloniæ venit. Sequitur iam ea pacis factæ formula, quam legatus Gregorij tertijdecimi Papæ Romani, tam Rege nostro quam Moscho comprobantibus, in Moschouia præscripsit.*

CONDITIONES PACIS, A MAGNO MOSCOVIAE DVCE PETITAE A SERENISSImo Poloniæ Rege Stephano concessæ, & per Sanctissimi Domini nostri legatum transactæ in Zapolstra Iama, Anno Domini 1582. 15. Ianuarij.

T suæ Maiestatis exercitus, soluta Plescouiæ obsidione è ditionibus Mosci deducatur.

Incendia & agrorum populationes prohibeantur.

Vt decennales induciæ dentur.

Id est 1580 Vt arces in Moschouia, anno superiore captæ Vielicoluçum, Chelma, Zawolocze, Newella, tùm & quæ hoc anno, Ostrow, Krassniñorodek, Voronecia, Veliza, cæteraque castella ad Plescouiam pertinentia cum tormentis, & apparatu bellico, quæ exustæ non essent, reddantur.

In præmium horum, Magnus Moscouiæ Dux, omnibus arcibus & possessionibus, quas in Liuonia quocunque modò quæsitas habuit, cum tormentis bellicis & armamentarijs, cum quibus eas ceperat cedit.

Non

Non repetet arces Vielisiam, Vswiatum, Ieziecisce, Sokolum, cæterasquæ bello captas, & ad Poloczìam spectantes.

Arces in Liuonia statim ac primo loco Derpatum, Felinum, Pernauia, & Nowohorodek ex parte Mosci tradentur. Reliquæ verò omnes ante proximam diem quartam Martij, quarum series est ista. Kokenhausen, Krentzborg, Landē, Rositen, Lusen, Festen, Sesswegen, Schwantzburg, Marienhausen, Runtzborg, Adzel, Trikaten Mariemburg, Wolnur, Perchel, Sales, Stara pernaua, Ander Fikel, Margema, Kukēhaim, Leal, Lode, Hapsel, Sāncta Brigitta, Fegsfewer, Liel, Borcholm, Neiśclos, Falkoffen, Biali kamiē, Narew, Talkinaw, Worbeth, Kerempe, Oldētorn, Neihaus, Odempe, Sommerpal, Kauelicht, Vltzen, Kuntzteth, Randen, Ringen, Oberpoln, Lais, Terwess, Lenwarth, Asserath. *Arces 52.*

Ex parte Naruæ & aliarum arcium, per Sereniss. Regem Sueciæ captarum, protestati sunt legati Serenissimi Poloniæ Regis suam maiestatem, non obstāte pacificatione, ius suum prosequuturum.

Ante præscriptam diem quartam Martij, ea quæ Serenissimi Regis, tum & quæ Mosci sunt, ex restituendis vtrinque arcibus deduci debent.

Si quid per temporis breuitatem, deduci fortè non posset, relictum sub custodia, donec deductum fuerit manere debet.

Custodes & vectores, vtrinque securi esse debent.

In deducendis hominibus, tormentis cæterisque rebus, vis atque omnis dolus abesse debet.

Ad præstandum à Mosco iuramentum in ratihabi-

tionem conditionum pacis, Sereniſſ. Regis Poloniæ oratores in Moſcouiam pro die decima Iunij, Oratores verò Moſcouitici in Poloniam, ad quindecimam diem Augusti venire debent.

Tranſactio de captiuis intacta ad tractationem per Oratores reiecta eſt.

* * *

AD SERENISSIMVM STEPHANVM, REGEM POLONIAE,

CHRISTOPHORI WARSEVICII Oratio.

Qua, exposito toto belli negotio, cum Ioanne, Magno Moscorum Duce, XV. Ianuari ad Zapolsciam confectam pacem gratulatur.

SERENISSIME REX.

CVM nuper ex castris ad conuentum tractandæ paci Zapolsciæ destinatum, me misisses: & confecta pace, rursus ad te in viam me dedissem, fallendi tēporis gratia, cōscripsi orationē, qua de hoc tam grato & magnifico munere, diuinitus tibi dato & oblato, gratularer. Quam, & adeò Vilnam cum venissem, typis diuulgandam esse duxi. Vt vel in varias partes non solùm fama verum etiam lætitia de ea peruolare faciliùs posßit. essetq; instar epistolæ alicuius quæ tum & ad tuos, tùm & ad exteros ijs de rebus quæ hic geruntur, officij ergò scribi poss[illegible]t & deberet: & denique vt vel hac testificatione memoris nostræ mentis beneficiorum tuorum erga nos, & eorum qui viuunt & posterorum gratissimus sermo de tuo regio nominè nusquam conticescat. Benè vale. Vilnæ IIII. Februarij. Anno Domini M. D. LXXXII.

S. R. Magestatis vestræ.

Fidelißimus & addictißimus subiectus & seruitor. VVarseuicius.

AD SERENISSIMVM STEPHANVM Regem Poloniæ.

Christophori Warſcuicij Oratio.

PAcis nuntium Stphane Rex habes, quam Chriſto Opt. M: de virgine nato cœlitus Angeli venerant olim nuntiatum Perfectum eſt tandem ſummi Dei benignitate erga nos, & tua quadam veluti vigilia regali, eximiaq́ue virtute ut contra magnum Moſcouiæ Ducem, iuſtè & legitimè bello abs te ſuſcepto, & proſperè fortiterq́ue geſto, in tot annis & bellatoribus, quibus cum bella geßit, penè omnium ſolus, ad pacis conditiones quas volebas acceptandas adegiſſe eum videare. Quo equidem nomine & tibi & Reipub. inprimis gratulor, & præſtanti virtuti felicitatiq́ue tuæ, omnia præmia & inſignia honoris, & ornamenta laudis ac gloriæ, iure optimo deberi, agnoſco & profiteor. Quid enim aut beneficio carius, aut fama & opinione maius accidere potuit, quàm quod vt diuturnam quietem, prænunciam tempeſtatis, maximum & grauiſſimum bellum, ſic demum inſta[r] ſolis, poſt denſiſsimas tenebras, optatiſsima pax, terrorem belli eſt ſubſecuta? Et verò iucundum eſt ſemper nomen pacis, & res ipſa ſalutaris, qua & deſiderio expectantium, & voluptate exultantium, & eorum, qui ſunt eius ſeruatores gloria, vix admirabilius aliquid dixeris. Sed nimirum fert hoc humanarum & diuinarum ius legum, conſuetudo gentium, ratio ipſa muneris & dignitatis regum, vt ſuæ

ſubiectos

ſubiectos poteſtati, omni iniuria & calamitate, prohibeant & defendant. Res porrò bello geſtas, plus quàm pacem admiremur. verùm ſi caſu non conſilio: temeritate, non neceſſitate, bella ſuſcipiantur & gerantur, vel maxima quæq; vis expers rationis & conſilij, mole ſua ruit, nec ſine viciſſitudine aliquid poteſt eſſe diuturnum. Quo magis venerari & ſuſpicere te cuncti debemus, qui vt ocium metiris dignitate, ita bella geris & adminiſtras neceſsitate: & vt armorum capiendorum certam tenes rationem ſic deponendorum modum. Quippe cùm non ea mens inſtitutumq́; tuum ſit vel fuerit, vt in luctu & ſanguine eorum, quos ex præſcriptione diuinæ legis non minus ac te ipſum diligere debes, nominis & imperij tui titulos proferas, & per omnia diuina, & humana iura impotenter graſſère. ſed armorum tuorum vis & ratio tota eo ſpectauit, vt in belli multitudini ſacertotibusq́; & religioſis viris, alijsq́; id genus ſubiectis tuis, digna profeſſione pax non deſit, & vt ea quæ per manus tradita accepiſti, non tantùm ſarta tectaq́; conſeruare, verùmetiam quoad eius fieri maximè poſſit, ornare, & augere videâre. Hoc animo & conſilio ductus, Polotiam primùm deindè Velicolucum atq; ita & Pleſcouiam demùm oppugnare aggreſſus es. poſteaq; tot literis legationibus & admonitionibus tuis cũ grauiſſima teſtificatione deſiderij pacis, apud Magnũ Moſcouiæ Ducem nihil eſſet profectum. Quæ omnia & quale intium ac progreſſum habuerint, & quo exitu terminata ſint, nullus eſt, vt opinor, in Oriẽtis & obeuntis ſolis & Aquilonis, Auſtriúe partibus locus, ad quem fama, & lætitia carũ rerum non peruenerit. Nam & Polociam, quam ſub Sigiſmundo Auguſto Rege, certa ſpe induciarum per literas facta, Magnus dux à Lituania auulſerat, in priſtinum ſtatum libertatemq́; poſuiſti. & aliquot millibus hoſtium ad Socolum cæſis, orbi terrarum teſtatus es, illud eſſe bellum iuſtum, quod eſſet neceſſarium: illa arma glorioſa, quæ nõ ad inno-

In expeditione prima anno 1579 Seren. Regis Poloniæ cõtra Moſcũ.

Literæ pacis & legationes M. ſuæ Regiæ à Moſco non ſuſcipiuntur.

Polotea capitur.

Moſcus circa Socolum ceditur.

centis sanguinis profusionem, sed ad sui suorumq; defestionem: non ad inuidiosas opes minimeq; ferendam potentiam, sed ad Dei Opt: Max: cultum, gloriamq; propagandam, Reges & Principes caperent atque conuerterent. Quòd tùm vel maximè patuit, cùm ad cius victoriæ monimentum, non statuas vel trophæa, non mutũ aut tacitum aliquid, sed domum orationis, sacrarium pacis, templum Deo Opt: Max: Soietatis Iesu extruxisses: ut cuius esset victoria, eidem daretur & honos & à quo profectum, eidem ferri acceptum beneficium videatur. Etenim multa multis, soli Deo Opt: Max: cuncta debentur. Tandem verò in sequenti anno, contra hunc eundem Moscum, subsecuta est expeditio tua altera Velicolucensis, & multarum aliarum arcium expugnatione clarissima, in qua quam longum & difficile iter emensus fueris, quomodo te erga captiuos gesseris, & quid potissimum in eo spectaueris longum esset commemrare. Illud quidem non præteribo, etiam in medio cursu, & quasi ardore belli, à fide pacis conditionibus alienũ te non fuisse: & Magni ducis Oratores (si Oratores & non speculatores potius appellandi fuerant) in ipsa castra ad te admisisse. Sed diem illos de die ducere, & nihil non simulatè agere cognitum est. Itaq; capta & expugnata Velicoluco hostilibus copijs eis Turopeciam fusis & fugatis, Velisia Neuelia, Zauolotia, Iezerischia in potestatem tuam redacta, Vilnam reuersus, & mox Varsouiam ad comitia profectus es. Quo vel legatos quoq; illos ducere placuit, vt quid & illi postularent, & tu velles & Reipub: expediret ab ordinibus regni cognosceretur & decerneretur. Sed vix in illa tanta, non dicam ordinum, sed hominnum multitudine aliquis reperiebatur, qui ijs, quas illi offerebant conditionibus acquiescendum, & à bello desistendum arbitraretur. Non obscurè præseferebant omnes Liuoniam prouinciam, pro qua bellum susceptum & gestum esset, sub Moscho recuperari oportere: & vel grauissi-

Arcus triũphalis Deo extruitur Polotia.

In expeditione secũda Anno 1580. Velicolucũ & cæteræ arces expugnantur

Oratores vel potius exspeculatores Mosci, in castra Regia admittũtur.

Rex Varsouiã ad comitia reuertitur: Vbi vnanimi cõsensu omniũ ordinũ Rex iterum in Moscouiã proficiscitur:

mas quasq; dificultates, iacturas atq; detrimenta potius subeunda: quam vt nomine insidiosæ pacis, pactio seruitutis Liuoniæ afferretur. Nec non tot præstantium virorum militumq; casus in bello, cum gemitu & lachrimis notabatur: siquidem omnium iacturarum iactura maxima hominum est, & videri debet. Quocirca in eam curam potißimum incubuisti, vt tertiam belli expeditionem contra Moscum, vel quam primum apparare potuisses, neque aut tenuitas ærarij, aut angustia temporis, aut tædium & facietas belli, aut itineris longitudo, à persequenti hostis celeritate te retardauit. Duxisti exercitum haud scio, an etiam quam ante florentiorem, côpiarum numero, varietate gentium & nationum, vsu & exercitatione bellãdi planè mirandum: ita vt Plescouia, ad quam vis & ratio armorum tuorum conuerti inprimis debuerat, postquam Ostrouia paucis horis oppugnata per deditionem esset capta breui etiam in potestatem tuam redigi posse videretur, & hac demum occupata, non modò Liuonia hosti eripi, verùm etiam ad maiora audenda & molienda occasio & materia præberi posset. Sustine sustine Rex, si Deus Opt. Max. ab imminenti interitu multitudinem conseruauit eam, quam nec consuetudo benignitatis, neque iuditium clementiæ tuæ, cõtra furorem Martis, superbiamq; victoriæ seruare fortasse potuisset. Hoc quidem tibi ademptum est nihil, quinetiam id, quod quæsieras, habes, & Liuonia pro qua bellum susceptum gestumq; abs te fuerat potire. Nemoq; sapiens culpæ potius, quam fortunæ, id iudicabit telum. Moscis verò, quæ vnquam lætior illuxisset dies, quàm ea, qua præter suã omniumq; opinionem sunt diuinitus ab interitu conseruati? siquidem vitæ læticia, quem nascendi conditio certior sit, semperq; fuerit. Oppugnauit olim terror ille gentium, tot molitor cladium, Aquileiam per triennium Solimanus Turca cum innumerabilibus copijs Viennam: Carolus Quintas Cæsar Mettim frustra tentauit. Quid?

In expeditione tertia. anni 1581.

Ostrouia capitur.

Plescouia oppugnatur.

num quod conatibus corũ euentus non responderint in eo quo tempori necessitatiq́; paruerant, & fortitudinis laudem secuti fuerãt protinus honorem & existimationem concoxerunt suam? Minimè gentium. Magnorum enim hominum gestas res, exitu metiri par non est. sed iusticia & æquitate. Et quanquam prosper & æquabilis sine vlla offensione bellorũ cursus in primis delectat, tamen nescio quo modo aduersis interdum casibus in bello etiam illustramur: & non semper cùm volumus oblata, aliquando etiam desiderata res magis nos recreat atque reficit. Quo magis hoc tuum Plescouiense bellum gloriosum est, & videri potest, in quo nec tentatæ irruptionis infestus casus, neq; alienum anni tempus, neq; multa alia incommoda de statu mentis solitaq; constantia animi te deturbauerunt. Quin etiam virtute & fortitudine tua talem exitum sortitum est, qualibus iustitiæ & æquitatis radicibus, vel indè ab initio innixum fuerat. Petijt tandem is abs te pacem, qui intra quadraginta annos nullas ad te literas daturũ se, missurumúe internuntium, paullo ante minabatur. Cessit Liuonia is, qui ne Liuonia insereretur literis pacis, mentiōe vlla de ea fieret, à legatis tuis ante omnia postulauit. Denique is qui tam gloriosè & magnificè & loqui, & sentire de se multa ausus fuerat: quiq; diffidens suæ, alienæ virtuti & amplitudini frustra inuiderat, supplex tibi est factus: & eas conditiones pacis postremò accepit, quas tot latebris fallaciarum, & missione legationum subterfugere videbatur. At quomodo id non faceret? tua Rex & celeritate apparandi, & scientia administrandi, & fortitudine continuandi belli, tuiq; exercitus famis, frigoris, difficultatumq; omnium, incredibili tolerantia adactus & compulsus? Quid enim per Deum immortalem exercitu illo laboriosum? Quid ad omnes difficultates & discrimina vitæ ferenda, obsirmatum magis fuit aut esse potuit. Equidem quoad per ætatem grauissimasq; occupationes

Mosci elatus & tumidus animus ad petendam pacem impellitur.

pationes licuit legi, & vidi aliquid, nec non meminisse possum ducum & exercitum multorum, quorum in omni genere belli gerendi, nobilitata est patientia, ita tamen statuo, nec pabuli vel commeatus quærendi difficultate: nec longitudine viarum: nec intensissimi frigoris magnitudine: nec ferocia & crudelitate hostium erga captiuos, vllius exercitus labores & pericula, cū tuo posse conferri. Memorabilis illa est eritq; semper, Alexandri Magni militum perseuerantia: quorū opulentos Persas inopia Græcos luxuriosos continentia: Indos desides vigilantia: Caucasum postremò ipsum, siti, labore, inedia superauit. Ac ne vetera memoria repetere videamur, quàm graue & difficile bellum Caroli V. Cæsaris ad Alligerium: quàm molesta & exitialis Metensis obsidio fuerit, quis ignorat, vt tot tantorūq; aliorum bellatorum, eorumq; exercituum incommoda silentio transeam. Sed inter horum gestas res, erit etiam, vt opinor, aliquid loci tuo, tuorumq́; nomini: & haud scio, an exercitus fortitudinem & constantiam legens & audiens tui, non aliquis obstupescat. Quis enim media hyeme in media Moscouia in castris vnquam permansit? Mansit miles tuus. Quis in præduro & immensis frigoribus concreto solo vallum tulit, corbes vimineos contexuit, munitiones exstruxit? cuncta hæc miles fecit & perfecit tuus. Quis adeò totis, & tam longis, tamq; intempestis noctibus hybernis excubias egit. egit miles tuus. Quis non modò cum hostibus, sed etiam cum elementis ipsis pugnam sibi desumpsit. sumpsit miles tuus. Ac breuiter, nullum difficultatum, nullum laboris, nullum tædij & patientiæ est genus, in quo non exercuerit exercitum tuum hæc bellorum abs te gestorū ratio aut conditio, siue quærendi victus & pabuli gratia longissimas profectiones susceptas: siue tot manifesta mortis & fortunarum pericula adita à tuis, quis consideret: siue cum ferocissima gente, varia eorum certamina, leuioraq; prælia, & ex-

cursiones hostium infinitas intueatur, in quibus milites tui duce & authore te, ferè semper victoriam reportarunt. Cessit malitia iustitiæ: fraus & dolus veritati: temeritas rationi: furor virtuti: vis deniq; ipsa vi victa est: nec quo se contra te Moscus iactet vel excuset, habet. Fac Plescouiam irruptione tentatã, in potestatem tuam non venisse. Quid tum postea? Enimuero ignoramus optabilius esse semperq; fuisse, in hostili ditione armorum suorum vim & terrorem longè lateq; proferre, quã vnius vel alterius expugnatæ ciuitatis mœnibus includi & mancipari: ita, vt si optio eligendi detur, capiendæ vrbis spe, nonnunquam excidere, quàm capta & possessa aduẽtui hostium opponere se non posse, malle videres non neminem, & quidem omnis belli gerendi & administrandi ratio difficilis est, capiendarum arcium & ciuitatum difficillima. Quid? & erit qui nesciat, in quanta trepidatione Moschus fuerat, cùm tu hac eadem in bellum expeditione Plescouiam ipse profectus, aliquam exercitus tui partem in pœnitiora Moscouiæ Polotia dimisisses. Quæ sanè pars cum Christophoro Radiuilo Castellano Trocen: duce, imitatore auitæ & patriæ virtutis singularis, maximis & difficilimis itineribus Stariciam prope venisset incredibile dictu est, in quantam desperationẽ Moscus adductus fuerit, si quidem in fugam versum biduò triduòue latuisse sunt, qui asseuerent, suam certè filiorumq; suorum coniuges, & ancillarum greges, eum amandauisse Staricia constat: quandoquidem non solùm de vastitate agrorum, tantisq; suorum cædibus ad ipsius aures constans & perpetua fama quotidie peruolaret: Sed adeò flammas & incendia à tuis excitata è fenestra ipse intueretur, & singulis momentis ijs adhuc deteriora cum metu & horrore expectaret. Hæc similiaq; vulnera, ac (quod horum non postremum est) perpetua illa conscientiæ carnificina Magno Duci de pace cogitationem iniecerunt, cùm videret, ne ei quidem exercitus tui parti resistere se

Dux ipse Moscouiæ præ nimio terrore in abditas speluncarum loca detruditur.

re se potuisse: & in quo spem ponebat maximam, menses aliquot effluxisse, quibus vel maximis illis frigoribus durantibus, vtique obsidio Plescouiæ non soluebatur. Quid de se futurum esset, si aut Plescouia caperetur, aut ea relicta in pœnitiora Moscouiæ ingrederetur hostis, prospiciebat animo: & tùm externum, tùm & internum malum magnopere verebatur: nempe morbi ij, qui in venis & visceribus inclusi latent, quã qui apparent, ægrius curantur. Dimisit ergò ad te internuntium, & vt pacificationis cum eo gratia, Legatos Zapolsciam mitteres, quo propediem essent venturi sui, magnopere contendebat. Cuius tu postulatis, ne tui ipsius dissimilis viderere, qui semper honestam pacem, vel exploratæ victoriæ, anteferre te velle testatus es, refragari nec potuisti, neq; debuisti: præsertim cùm adeò Pon. Max. authoritas eo quoq; accessisset, qui à Mosco literis & legato habitis Antonium Posseuinum Societatis Iesu sacerdotem, maximis quibusq; & grauissimis rebus rectè & scienter tractandis, in primis probatum, ad te, & Moscus suo nomine ablegauerat, & ad Christianam pacem paternè vtrumq; hortabatur. Proindè biduo ante, quam ipse ex castris discessisset, misisti Zapolciam legationem amplissimam cum mandatis, non obscurè præseferens, si causa belli, quæ esset Liuonia à Magno Duce è medio non tolleretur, bellum etiam ipsum cessare non posse nec debere. Distat verò Zapolcia viginti propè à Plescouia milliaribus: via, qua Magni ducis instituto, equi ad celeritatem Nouogardia, Zauolociam & Velicolucum, alias disponebantur. Cuius circumuicinam regionem omnem, magno & incredibili metu, hostibus incusso, miles tuus ita occupauerat, ut nescio quo modo in media Polonia seu Lituania quàm in Moscouia ipsa versari securius potuisset. Quo quidem ipso Magni ducis legati, non nihil de se sollicite, ad locũ tractandæ paci destinatum aliquanto posterius, quàm tui aduenerant, & Posseuinus, quasi spe & cupi-

Internuncius ad Regem de pace tractanda mittitur.

Ad quã accessit authoritas summi põtificis, per legatũ suæ sanctitatis

Rex legatos Zapolciam mittit.

ditate constituendæ pacis exarserat, ad eos profectus fuerat, vt nulla interposita mora, pacis tractatio sequeretur. Id adeò cùm esset factum & varijs sermonibus, atq; disceptationibus, dies quamplurimi dati, tandem de Liuonia tibi restituenda, quæ ante omnia ab ijs postulabatur, mandata habere Mosci legati confessi sunt, & vt vicissim arces aliquot, eo bello abs te occupatæ Magno duci concederentur, efflagitauerunt. Est Moscis fides Græca, siue ritum & doctrinam, siue mores eorum spectes. Itaq; quidquid in quæstionem disceptationemq; ab eis veniebat, id diligenter versare animo & circumspicere cogitatione oportuit. Turpe namq; labi & decipi in iis, quæ mutare nunquam possis. Erat præterea memoriæ proditum, Ioannem magni istius ducis auum, sub Casimiro Poloniæ Rege, & Magno Lituaniæ Duce præter fœdus ictum, Magnam Nouogardiam possedisse. Quæ alias libera & immunis per se ex pactione fœderis, à neutro eorum infestari, & subigi debuerat. Huius verò filium, & istius patrem Basylium, sub Alexandro, Starodubum, sub Sigismundo I. Regibus Smolenseum, iurisiurandi religione violata, occupauisse memorabant, necnon & ipsum hunc sub Sigismundo Augusto Polotiam, sub Henrico Pernauiam, ijsdem artibus possedisse. Quibus vestigijs & quasi impressis signis improbitatis atq; fraudis territus, vel legationis illius fidem suspectam habere aliquis potuisset, sed timidi & suspitiosi cogitatio impedit seipsam, cùm maximè dispicit & prouidet cuncta. Dandum erat temporibus aliquid: dandum rationi morique communi, cùm verum sit illud, quod dicitur, millies licet homo fraudetur ab homine, vtiq; hominem cum homine viuere debere: dandus Pont. Max suus authoritati & postulatis locus: qui diuino nutu & potestate, in altissima specula pastoralis vigiliæ positus, per longissimam ætatem qua vixisset, maximarum rerum momentis, ad certam rationis normam toties ponderatis.

Tractatur de pace.

ratis, amplissimis legationibus pro Ecclesia obitis, & tot denique regnorum cladibus & mutationibus cognitis & perspectis, nunc in hanc, nunc in illam partem Christianæ Reipub. inferet oculos: & tanquam solers quidam prouidusque nauarchus, Christianos reges & principes in his procellis & tempestate, ad concordiam hortaretur. Neque verò & fletu ipso lachrimisque legatorum Magni ducis vel ferreus aliquis commoueri non potuisset. Qui de cæde & interitu suorum, cùm aliquid inaudissent, (inaudiebant autem quotidiè) aut cùm suos captiuos duci & longè à patria auehi cernerent (quod cernebant sæpissime) supplices manus in cælum tendere, et ad nomen pacis suspiria geminare videbantur. Et horum quidem (vt opinio mea fert) fictè aut simulatè nihil. Quinetiã si quis risus fuerat, fuerat à cordolio. Quis enim nõ ingemisceret, tãta uastitate agrorum, exitio facultatum, direptionibus artium, cæde & interitu ciuium, euersione patriæ, commotus & excitatus. Grauè erat Moscis Polocense bellũ: nemo eorũ non indoluit clade suorum ad Socolum. Velicolucensi excidio quid miserabilius fuit aut esse potuit? ad Turopecium suorum copias fusas & fugatas, præcipuos viros captos, tot arcium præfectos, tãtam commeatus & apparatus bellici, omnis generis vim interceptam meminerant. Harum rerum excruciabat & torquebat eos recordatio. Hoc aut casu grauius, aut conditione peius, aut iactura famæ & hominum, maius nihil eis videbatur. Quid verò de bello isto Plescouiensi loquebar? dies me deficeret, si quot Mosci in excursionibus ab vrbe cæsi: quot dum suis opem ferre conantur, per agros interfecti: quot capti quot in seruitutẽ abducti sint, vel fuerint, commemorare velim. Nam & tùm, cùm in castris manebas, ferè singuli dies hostibus aut captis aut interfectis nouis gratulationibus celebrabantur. Post discessum tuum Ioannes Zamoscius regni Cancellarius, & exercituum tuorum Imperator, vir perpetuæ laudi & maximis muneribus

obeundis in Rep. natus, tot hostibus captis, tot interfectis, tot continuis vigilijs fameq́; fatigatis, suam & exercitus tui perseuerantiam ita probauerat, vt non modò legatis Moscouiticis ad conficiendam pacem stimulo fuisse, verùmetiã vniuersæ Moscouiæ maximũ terrorẽ iniecisse, & dici & videri queat: presertim cũ Spitkone Iordano præfecto, vetustate generis, spectata virtute commendato certo militum numero, in pœnitiora Moscouiæ immisso, agrisq́; vastatis, & hostium occisis plurimis, armorum suorum vim & terrorem in ipsam Nouogardiam intulisset.

Moscus cedit Liuonia, relictis 34. arcibus cum tormẽtis maioribus & minoribus, alijsq́; instrumẽtis bellicis, & apparatu.

Non igitur mirum est, aut videri debet, si vel legati Magni Ducis tantò desiderio pacis & quietis, vt diximus tenebantur: & ipse Magnus dux, conditiones eas, quas subterfugere aliâs visus est. tandem aliquando acceptauit. Non mirum si in Liuonia triginta quatuor arces, quas poßidebat, tibi conceßit. Non mirum si Derpatum sibi & ditionibus suis adeò adiunctum, quæ prima belli Liuonici eius materia & quoddam veluti integumentum fraudis fuerat, post tot suas suorumq́; legatorum inficiationes, tergiuersationesq́; interpositas, reddidit. Non mirum si in Derpato septuaginta & octo maiora tormenta bellica, & in omnibus arcibus, pene trecenta & deniq́; infinitum minorum bombardarum, apparatusq́; bellici vim & numerum, volens nolens, reliquit.

Captiui redimuntur.

Non mirum si tot & tam magni momenti captiuorum suorum liberationem conditionibus pacis non inseruit, sed quoad eius fieri melius citiusq́; posset, vt quisq́; eorũ redimeretur non recusauit.

Pax decẽnalis certarum arcium caussa feritur.

Non mirũ si Velicoluca, Zauolotia, Neueliaq́; abs te redditis, & Plescouien castellis quibusdam relictis, decennalem ferire pacem tecum non dubitauit

Arces præcipue per nostros capta circa Regem relinquuntur.

Non mirum si primi belli trophæa & monimẽta tuæ victoriæ, Polotiam Niesczerdam, Cozianam, Socolum, Turouliam, Sithno, Sussam Crasnum: si secundi Vsuiatam, Velisiam, & Iezieriscum, quas antea tenebat, cunctas in potestate tua reliquit. Non mirum si solitas

tas illas licitationes & postulationes suas, de Liuonicæ hæreditatis, de Cazanij & Astracanij imperiorum titulis, tandem pòst habuit & neglexit. Non mirum si Legatos suos (vt ex verbis eorum, cùm quid intemperantiùs loqui cœpissent, multò sese admonentium, elici potuit) in dictis & factis ad moderationem est præter morem adhortatus. Non deniq; mirum, Græci ritus cùm sit, atque adeò, cùm Rex sacrorum quidam simulq; Imperator videri velit: & cùm plusquam Regiam, & Pontificiam Maiestatem, in vestitu: consessu, & reliquis præseferens, admirabilis nescio cuius potestatis & intelligentiæ rerum, diuinitus sibi datæ & concreditæ, apud suos existimationem certe quadam arte & diligentia tueatur: si à Pont. Max. cuius nominis & gloriæ æmuli, leues & temerarij Græci semper sunt & fuerunt, ad consequendam à te pacem, fauorem & authoritatem, implorauit: & Antonium Posseuinum Pont. Max. nomine missum, tanquam quendam arbitrum, istius pacificationis fieri permisit. Quid enim illo stimulis conscientiæ compunctum? Quid infelicitate miserum? Quid voluntate perditum? Quid metu abiectum magis dici aut cogitari potest? Vetus est prouerbium: Nullam esse calamitatem solam. At hæ non vna aut altera: sed conspirarunt in Moscum infinitæ. Vidit ille domi suæ proditorem: in castris desertorem: sociam thori repudiauit, liberos in omni turpitudine & ocio educauit. Sentit se esse suspectum & odiosum suis, cùm & ipse fuerit semper hostis suorum. Grauissimas habet insidias eas, quæ latent in simulatione officij, & aliquo vinculo sanguinis vel propinquitatis. Præceps in furorem agitur, & nuper mortis filij est causa sui. Restituit tandem vel inuitus Liuoniam: & cum Prusso nescio quo, gentis suæ authore excogitato et conficto, Prussiæ ipsi adeò inhiasset, de qua ne verbum quidem apud se vllum fieri voluit: amisit et Liuoniam Dei Opt. Max. iusto iudicio, omninoq; admirando:

Moscus præ nimio furore filium necat, facitque inuitus finē belli.

quippe qui appetit aliena, perdit sæpe ea quæ æstimat sua: sicuti tu etiam hanc tam nobilem prouinciam, quam ille semper dixit et duxit suam, sepimentum Lituaniæ, decus et ornamentum Regni tui, tot distinctam castellis, refertam portubus, exaggeratam bonis omnibus, ex faucibus ipsius eripuisti. Quæ si loqui posset, ita haud dubiè ad te verba faceret. Grates tibi ago Rex optime, quòd post tertium et vigesimum annum, ex quo Moscus libidine dominandi incitatus, me meaq́ue aggressus est, dextera tua forti, et non magis in bellis ac prælijs, quàm in pactis et promissis seruandis firma et laudata, sublato metu et formidine belli, in pristinam quandam dignitatis spem me reuocare dignatus es. Multa ego multis debeo. Sed vni tibi post Deum Opt. Max. acceptam fero libertatem. Præclarè olim Menardus, & post eum Albertus Episcopus, Christianæ religionis & pietatis nostræ authores, non deterius Bremem: hoc eodem nomine de me meriti sunt & fuerunt. Grata Guilhelmi Cardinalis Mutinen. ex concilio apud Lugdunum habito, in has oras missi, apud me viget memoria. Sed enim decora & ornamenta omnium, situ iampridem obsita, squalore sordida, tenebris vetustatis inuoluta, tu in pristinam lucem & dignitatem posuisti: vt cùm multa illis plurima crucifers, tibi demùm cuncta iure optimo debeamus. & sicuti est iucundior valetudo ijs, qui graui aliqua infirmitate impediti & lecto affixi diu admodum iacuerunt, sic & nos tantopere desiderata per te verò libertate parta vehementiùs recreamur. Sit clara & commemorabilis Platembergij apud nos: sit Hasencampij virtus qui ordinis Teuthonici Magistri hîc aliquando fuerunt, & maxima grauissimaq́ue bella pro cõmuni salute & dignitate cõfecerunt. Enimuerò ea, quæ tu pro nobis suscipere & gerere voluisti: & initijs læta, & progressu gloriosa, & exitu salutaria magis censentur, literis monimentisq́ue nostris inserentur, ad memoriam posteritatis

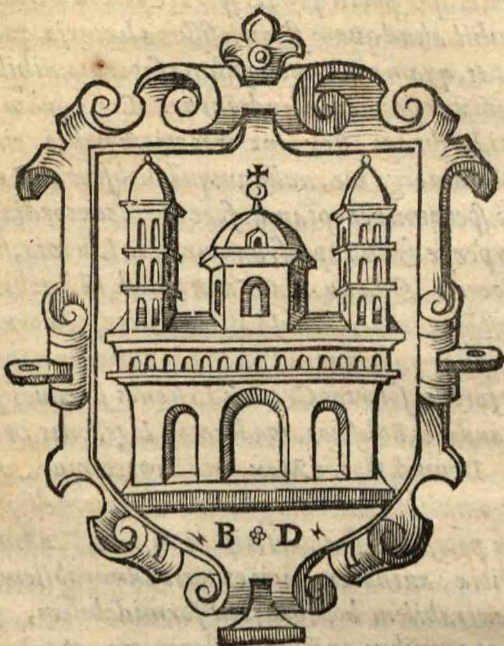
transmit-

transmittentur: quādoquidem vt & pater benignißimus, & bellator sapientißimus à meis tectis & domicilijs, in hostiles agros armis conuersis & prolatis quod iampridem sequutus, id assequutus es: vt ego à tot continuis bellis & calamitatibus respirare, & tandem nullam non gratiam à me tibi debitam, si non referre, attestari erga te poßim. Sic olim vt virtus Mosis illustris & peruagata magis videretur, Populum Israeliticum seruire seruitutem in Aegypto Deus Opt. Max. voluit. sic vt magnitudo animi Cyri esset clarior, Persas à Medis graui dominatu opprimi contigit: sic ad ostendendam virtutis præstantiam Thesei dispergi aliquando Attenien. opportuit, sic deniq; (vt ad me ipsa veniam) maximis & grauißimis malis affligi Liuoniam necesse fuerat: vt de tua prestabili virtute, fortitudine, moderatione, iustitia, nulla vnquam vetustas obmutescat. Vicit nempe is, qui non insolenter efferri victoria sua. sed cuncta æquitate metiri videatur: neq; cum Mosco immanitate sibi certandum, sed omni genere benignitatis, seipsum superandum potiùs arbitraretur. En verò tibi bone vir superbia & tyrānis tua: qua tumens & inflatus, nescio quem non despicere præ te nuper videbare. Quin nec vides ipse, tanquam alicui Polyphemo oculo vno, Liuonia, quo in diuersas orbis terrarum partes prospectabas, tibi adempto et euulso: nimirum intelligis, quantas vires virtus habeat, et quàm longè melius fuerit, Hyeroni Syracusano, cùm priuatus esset, quam Perseo Macedoni, cùm Rex diceretur, esse similiorem. Hic enim præter regnum, regale in se habuit nihil: ille non tàm regno, quam regnum eo, indigere videbatur. Cogita quantum intersit, inter veram et fucatam gloriam, et quomodo diligi, quàm metui præstet: neq; suorum tantum, verùmetiam et externorum beneuolentia ad incertos temporum casus, et bellorum exitus expediat obsepiri. terrent apud te vestigia multos (vt aliquando dixit Poëta ille: intro spectantia nulla

retrò (et ferro geri rem, non semper aurum et argentum neruum belli esse, malo tuo experire. Deniq; si sapis, cur non potiùs Agesilaum, Tymoleonem, Dionẽ, quàm Nabidim, quã Phalarim, quàm Dionysium imitandum putes? satiusq; esse viuere uitam Scipionis, quàm desiderare principatum Cæsaris. Quorum enim aliquis imitatur mores, eorum et exitum expectare debet. Vide quomodo Titus, Nerua, Traianus, Adrianus, Antonius, et Marcus apparitoribus, et doryphoris non egebant Romæ et rursus, quomodo Calligulæ, Neroni, Vitellio, neque Orientis, neque Occidẽtis exercitus, opem ferre potuerint. Animaduerte Tyrannorum vim et potentiã corporibus nostris esse persimilem, quæ quoad bona vtuntur valetudine, latẽt in ijs incommoda singula: nec facilè morbum ægritudinemq; depræhendas: statim verò vt grauior morbus aliquis incurrerit, et corpus aduersa valetudine vexari incipit, omnia etiam minima cum doloris sensu maximo, repente commouentur et exitantur. Ad eum modum tyrannorum iniuriæ et contumeliæ, prosperitate veluti velo obductæ, delitescunt: simul atq; increpuit bellum, aut seditio tyrannus corruit: neque quicquam violentum potest esse diuturnum. Sed quid ego te admoneam? et num humanitatem ab hominũ hoste, ab immoderato modum, ab effreni disciplinam, à barbaro expectem doctrinam? cur nõ potius ad te mea vnde initium cœpit se conuertit oratiò? Ego te Stephane Rex pro eo ac debeo, veneror et colo: neq; vllum præmium virtutis vllum insigne honoris, vllum monimentum laudis esse fieriq; posse existimo, quod tibi à nobis iure et meritò nõ debeatur. Tu ex seruitute in libertatem, ex profundissimis tenebris in lucem, à morte (vt ita dicam) in vitã me reduxisti: tu calamitatẽ omnem et squalorem mihi ademisti: tu et subsidia belli et ornamẽta pacis attulisti. Paruit olim orbis terrarũ Romanis, seruiuit Assyrijs subiectus fuit Persis: at enim et Persarũ disciplina dignitate Assyriorũ, et humanitate

nitate Romanorũ videbatur tolerabilior cõditio seruitutis. Huic verò tam fœdo et impotenti domino, subiecta si fuissem, q̃ lucẽ solatij, quod perfugiũ pacis, quẽ portũ quietis sperare poterã vel debebam in cuius regno, nihil aliud quam flagitiosissima luxuria, quàm deterrima crudelitas, quam contumeliosissima superbia: nihil aliud, quam dolor et gemitus perpetuus audiuntur. Ergò quàm maximas possum gratias tibi ago, Rex, maiores etiam habeo, eiusq́; beneficij tui, memoriam erga me, nulla vnquã inobscurabit obliuio. Tu fac, vt sicuti speramus et optamus fore, pace concordia, tranquillitate, et ocio per te & in te perfruamur. Hæc Liuonia, si posset, apud te hodie diceret. Quæ quoniam non potest, id à nobis tacita requirit, vt præstãti virtute, rebusq́; abs te gestis optimorum olim Regum & Principũ memoriam in Polonia in animum nobis reuocemus et Lechos fortes, solertes Graccos Lescones strenuos sapientes Cazimiros, audaces Boleslaos, moderatos Iagellones in te vno contemplemur. Deumq́; Opt. Max. cuncti precemur, vt eum, quem per omnes omnium honorum gradus, ad regiam dignitatem extulit quem potestatis suæ participem in terris, administrum iustitiæ, authorem pacis exteris admirabilem, suis venerabilem hostibus fecit formidabilem, bonis omnibus auctum, et florentem, et quam maximè diuturnum, et in omnes partes victorem esse, perpetuoq́; fieri, patiatur.

FINIS.

SPIRAE NEMETVM, EX OF-
ficina Typographica Bernardi Albini.
CIↃ. IↃ. LXXXII.

INDEX RERVM ET VERBORVM IN HOC OPERE MEmorabilium.

Bas-

D

Li-

Romanæ

FINIS.

SOLI DEO GLORIA.

SPIRAE NEMETVM
Ex officina Typographica Bernadi Albini.

CIↃ IↃ LXXXII.